

Joost van den Vondel

ZIJNE

DICHTWERKEN

EN OORSPRONKLIJKE

PROZASCHRIFTEN

IN VERBAND MET

eenige Levensbizonderheden

BEWERKT DOOR

Dr. J. A. ALBERDINGK THIJM

en na zijn dood voortgezet door

Dr. G. PENON

SCHIEDAM

Bij H. A. M. ROELANTS, Anno 1890.

NEGENDE AFLEVERING

JOOST VAN DEN VONDEL

III

Joost van den Vondels
DICHTWERKEN

EN OORSPRONKLIJKE
PROZASCHRIFTEN

IN VERBAND MET

eenige Levensbijzonderheden

BEWERKT DOOR

Dr. J. A. ALBERDINGK THIJM

en na zijn dood voortgezet door

J. H. W. UNGER

DERDE DEEL: 1631—1639

LEIDEN

Bij A. W. SIJTHOFF, Anno 1891

AAN DEN LEZER.

De bewerking en correctie van dit deel was, op enkele kleinigheden na, tot bl. 237 gevorderd, toen de heer J. A. Alberdingk Thijm op 17 Maart 1889 overleed.

De uitgever wist daarna de medewerking te verkrijgen van Dr. G. Penon, den uitstekenden Vondelkenner, maar voordat deze iets ter perse kon leggen, overleed hij in Mei 1890 te Amsterdam.

Daarna ging deze uitgave over in handen van den heer A. W. Sijthoff, op wiens verzoek ik mij heb belast met de verzorging van tekst en aantekeningen. Daarbij heb ik de door mij opnieuw bewerkte uitgaaf van Mr. J. van Lennep in hoofdzaak tot grondslag genomen. Alleen is de oud-Hollandsche spelling natuurlijk vervangen door die van het *Woordenboek*.

De gedichten zijn in chronologische volgorde afgedrukt. Mijne *Bibliographie van Vondels werken* strekt daarbij tot leiddraad. Een enkele maal zal van het in dat werk gevolgde systeem worden afgeweken, om gedichten, waarvan het jaar der vervaardiging niet vaststaat, zoo veel mogelijk bijeen te brengen bij de groep waarop zij betrekking hebben.

De tekst is die van de oudste oorspronkelijke uitgave of van den bundel, waar het gedicht het eerst afgedrukt is. Den belangstellenden lezer verwijs ik daarvoor naar mijne *Bibliographie*. Varianten zijn niet opgenomen.

J. H. W. UNGER.

Op Trajaen: Boccalijns¹

KUNDSCHAPPEN VAN PARNAS.

Stimulos sub pectore vertit Apollo.
[Virg. „Eneis”, VI, v. 101.]
„Apollo noopt aldus [zijn] gemoedt
met sporen.”

- Ien 't lust orakels uit Apolloos mond te
hooren,
Begeef zich op Parnas; daar geen leer-
gierige ooren
Vergeefs beluisteren de lessen en den
raad
Des Gods, die elk berecht na zijnen eisch
en staat.
- 5 Wie in de weereld wil verkeeren vrank en
En leeren ommegaan met heilig en onheilig, (veilig,
In 't hof, en op de merkt, vindt hier het onderwijs,
Den leidsman, die hem leidt voor een' geringen prijs.
Het valt gemakkelijk, wat een ander heeft begrepen,
10 Zich t' eigenen. 't Vernuft, dat dom is, wordt geslepen
Op dezen wetsteen. Welk een heldre zonneschijn
Verlichte Italiën, zoo ras als Boccalijn
Te voorschijn kwam! — Elk stond verbaasd en opgetogen,
En zag de wereld aan, maar heel met andere oogen
15 Dan ooit voorhenen. O, het leeren is een stut,
Een ieder even na, doch niet al even nut;
De beste meester heeft den mindere afgekeken:
Maar hier komt Boccalijn; ik bid u, hoor hem spreken!

I. Twaalf aardige „Nieuw-maeren” uit Traiano Boccalini's Ragguagli di Parnasso waren door P. Cz. Hooft in het Holl. vertaald, en schijnen, reeds ongedrukt, onder de vrienden gecirkuleerd te hebben. De satyricus B. † 16 N. 1613, oud omstr. 37 j. Zie voords P. Cz. Hoofts Brieven, uitg. Van Vloten, I, bl. 339.

Motto. De vertaling uit Vondels „P. Virg. Maroos Wercken” (in onrijm).

InWijing der doorluchtige Schole t' Amsterdam.^{II}

(8 Jan. 1632.)

Aan den Heer HERMAN VANDER POL.

RAAD EN SCHEPEN DER ZELVE STEDE.

- O Prechte Pol! de hemel heeft gespaard
 Uw rimplig voorhoofd en besneeuwden baard
 En staatsietabbert, die stads Recht bewaart,
 Om nog te tuigen,
 5 Met u, in 't ander leven, vrij van leed,
 Hoe gij de bloem der jeugd, te min besteed,
 De zuivre borst van heilige Angeneet,
 Met lust zaagt zuigen.
 O vrome vader, glorie van mijn' luit!
 10 Uw stemme steef dit loflijk Raadsbesluit;
 Nu veegt ge nog, van vreugd, een kreuksken uit,
 En wordt herboren,
 Gelijk somtijds de gure winter plag
 t' Ontluiken, met een' zomerzonnellach,
 15 En 't hart t' ontdooyen, op een' zoeten dag,
 Als 't was bevroren.
 Mijn' zwaneschacht, mijn trekkebeksken, drinkt
 Zich dronken in onsterfelijken inkt;

II. De stichting van het Athenæum illustre, de „Doorluchtige Schole”, der Stad, die Vondel zich niet ontzag de „Hooft-Stadt” der Republiek te noemen, hing samen met haar geheele politieke standpunt. Leydens Hoogeschool, die calvinistische predikanten zoô vormen, Leyden, dat de doorgeleerde Professoren Gerard Jansz. Vos (Vossius) en Caspar van Baerle (Barlaeus) den zak had gegeven, om onrechtzinnigheid, verzett'e zich dan ook nadrukkelijk tegen die stichting. Vossius hield de feest-reden. Vondel en Scriverius schreven de feestgedichten. Het oude kloosterkerkjen van St Agnes werd voor de illustre school ingericht. Aan den 77-jarigen Harmen vande Poll, stichter en curator, Vondels beschermmer (Vondel II, bl. 231 XLVI), werd het holl. feestdicht opgedragen.

Inw. Opschr. Harmen vande Poll, Gijsbertsz., geb. 1554; sedert 1614 door Maurits uit de Wethouderschap geweerd; 1629 Raad (als in 1595); schepen 1598, 1600, 1, 3, 4, 6, 7, 11, 14; 28, 29, 31, 32, † 1640. — 6. Te min, bij een minne. — 7. H. Angeneet, St Agnes: zie boven II. Verg. Vondel II, bl. 36, XV.

- Ons wapenkroon veel heerlijker blinkt,
 20 Op d' eer der feesten.
 Men zet de Wijsheid op den hoogsten trap.
 Beschonken met den glans der burgerschap,
 En toegejuicht met vrolijk handgeklap
 Van brave geesten.
 25 Nu ijkt de Deugd de zielen met haar merk,
 Nu zweet men in 't Socratiesch worstelperk,
 Nu bouwt men aan de zede- en redekerk,
 Doorgalmd van leering,
 Die 't buigzaam hart der jonkheid vormt en zout,
 30 En heilzaam voor verrotting onderhoudt,
 En instort vroeg 'tgeen onvermuft veroudt,
 Door deugds hanteering.
 Hier blaakt het nonnen-outer ongedooft,
 Hier stuift de Vorsten-renplaats, daar men slooft,
 35 Partijschap hier geen' lamme guilen looft,
 Tot iemants voordeel.
 De pallemtak en lover, nimmer droef,
 Wordt toegeleid, na recht, den vluggen hoef,
 Die glimt, als goud, na d' uitgestane proef,
 40 In 't billijk oordeel.
 Dit is 't doorluchtig Argo, 'twelk, bevracht
 Met hemelsch puik van Ridderlijk geslacht,
 Naar d' eere streeft van Colchos gulde vacht,
 Door Nereus weiden.
 45 Hier vindt men 't wettig zwaard, dat, buiten hoop,
 In stukken hieuw den Gordiaanschen knoop;
 Ook 't kluwen, dat, in Doolhofs ommeloop,
 Ons recht kan leiden.
 Dees' schoolmeestres haar' schatten maakt gemeen:
 50 Zij weet Natuurs geheimenis t' ontkleên,
 Z' ontleedt ze moedernaakt, van top tot teen,
 Voor 's leerlings oogen;
 En wroet, op 's overouden Thales spoor,
 Haar' grondelozen boezem door en door.
 55 De nektartong verlekkert 't leerzaam oor
 Op zoete togen.
 't Geschiedboek wacht zijn' beurt in dees kapel;
 Dat brengt Fortuyns lichtvaardigheid in 't spel;

30. Voor v. o., voor v. bewaart. — 34. Vorstelijke renbaan der wetenschap. — 35. Guilen, knollen (als in Leyden). — 41. Argo, 't schip der Argonauten. — 44. De zee. — 45. Wettig, gescherpte. — 53. Grieksch wijsgeer, geb. 640 † 546 v. Chr. — 57. Van Vossius.

- En toont er leeuwenhuid en Vossenvel,
 60 Geweld en trekken;
 Ook, hoe men heelt het ingekankerd kwaad;
 Wat vloeken zijn, wat zuilen voor den Staat;
 Hoe 't één verrijst en 't ander ondergaat,
 Door landgebreken.
- 65 d' Ervaren Chiron bant den blinden dwerg
 Uit zijn' spelonk en wakkren oefenberg:
 En voedt het voesterkind, met dierenmerg,
 Op dat het schrapper
 Zijn' krachten stell' voor 't land van zijn' geboort,
- 70 En verw' den grond des vijands, rood van moord,
 Of hou' in vredehandeling het woord,
 Zoo wijs als dapper.
- d' Eerwaarde Themis, op den rechterstoel,
 In barning van krakeelen even koel,
 75 Verwerpt het valsch, en mikt op 't witte doel,
 En schift partije.
- Het doodsche lijk, dat flus lag uitgestrekt,
 Nu uit den ijsren doodsloop opgewekt,
 Bedankt den God, die 't leven schept en rekt.
- 80 Door artsenije.
- De Poëzij, het Goddelijkst van al,
 Spant keel en snaar op sluizenwaterval,
 En trippelt op Fluweelen Burregwâl,
 Die krielt van zwanen.
- 85 Zij dompelt Baerles kop in Amstelbron,
 Zij schept, door hem, in Holland Helicon.
 Ik kwinkeleer, beschaduw'd voor de zon
 In lindelanen.
- O goude lettereeuw! o wijze lent!
 90 O lucht vol geurs, na 's onweërs dreigement.
 Ik raaskal — of... Apol is hier ontrent,
 Met negen nonnen;
 Die maken tien met hem, of tel ik elf?
 Gewislijk ja; daar zien we Pallas zelf
- 95 Haar heiligdom betrouwen 't hoog gewelf,
 Nog ongeschonnen! —

59, 60. Woordspeling. — 65. Chiron, opvoeder van Æsculaap en Achilles. — Kupido. — 83. Waar de Ill. school stond. — 90. Onweërs dreigement: zie boven, II.

De doorluchtige Schole

IN 'T KERKSKEN VAN HEILIGE AGNES T' AMSTERDAM.

- D**E Heilige Angenees, gedaald van hooge stammen,
 En d' eer te Rome van het maagdelijk geslacht,
 Wordt als een lam gekeeld, geofferd aan de vlammen,
 Omdat zij Christus eert en Jupiter veracht;
 5 En, 't voorhoofd groen bekranst met onverwelkbare bladen,
 Wordt bij 't gewijde volk, bij martelaars, geboekt.
 Een reizer zaamt 't gebeent, om haar met rouw beladen,
 Begraaft het in het Sticht; maar, dat gij 't daar niet zoekt!
 Dewijl men Agnes heel ziet aan den Amstel leven.
 10 Hier schudt ze een vollen schoot van Roomschen rijkdom uit.
 Wat Romen ooit bedreef, wat haar geleerden schreven,
 Haar' wijsheid wordt alhier door Agnes weêr geuit.
 Aan ieder zij belooft het zorgeloze rusten,
 En wijst, hoe d' oude zede een plaats hier open staat;
 15 De zoon van Maja zelf, ontvonkt in wijsheids lusten,
 Zich in den Hengstebron door Pallas doopen laat.
 Dies is het noodeloos te gaan na 't Grieksch Athenen
 Of na Italiën, om redeneerens kunst;
 't Geen daar te krijgen is, kan Agnes hier verleenen:
 20 Zij schaaft het ruwe volk, bestraalt ze met haar' gunst.
 Wat licht gij, Barber! hoe? Al zijt gij van vermogen
 Zeer groot, dees' Agnes kan, indien ze wil, óók iet:
 Zij maakt de jeugd óók wijs, en wilt gij 't niet gedooogen,
 Zij wijkt in 't minste voor haar' nageburen niet.
 25 Zij teelt een waarden oegst van geesten, door haar' lezen
 Bekwaam en vroed gemaakt, om dragen de bonnet,
 Vrees Agnes niet, als of ze u in den weg zal wezen!
 Om niet Barbaarsch te zijn, is 't eenig daar ze op let.

Uit P. Schrijvers Latijn.

8. Volg. eene legende zoù Agnes' gebeente naar Utrecht vervoerd zijn. —
 10. Romeinschen. — 14. Hoe hier oudheidkunde geleerd wordt. — 15. Mer-
 curius. — 21. Barber, in het St-Barbaraklooster werd aanvankelijk de Leid-
 sche Akademie geopend. — 28. Barbaarsch, afhankelijk van Barbara, van
 Leyden, (woordspeling).

Huygh de Groots Verlossing. ^{III}

AAN MEVROUW

MARIE VAN REYGERSBERG.

- Geweld van wallen, dubble gracht,
 Ontruste honden, wacht bij wacht,
 Beslage poorten, ijsre boomen,
 Geknars van slotwerk, breede stroomen,
 5 En d' onvermurwde kastelein,
 Verzekerden op Loevesteyn
 Den Grooten Huygen, buiten duchten
 Van in der eeuwigheid t' ontvluchten,
 Ten waar zijn schrandre gemalin,
 10 En drukgenoot en kruisheldin,
 Een eerlijke uitkomst had gevonden,
 En hem van lang verdriet ontbonden.
 Zij sprak: „Mijn lief, mijn levens licht!“
 (De tranen stonden in 't gezicht)
 15 „Zal dees spelonk uw' glans vermoren,
 En is uw deugd dit graf beschoren?
 „Helaas! maar 't is vergeefs gesuft,
 Hier helpt geen kermen, maar vernuft;
 Mijn geest zal nu wat groots bezoeken.”
 20 Ter stond verandert hij in boeken.
 De schildwacht draagt dien vetten buit
 Op hare beê voor boeken uit.
 Een vrouw belacht al die haar parsen,
 En laat hen op de tanden knarsen;
 25 Een vrouw is duizend mannen t' erg.
 O, eeuwige eer van Reygersberg!
 De volgende eeuwen zullen spreken,
 Hoe gij den haat hebt uitgestreken,

III. Zie Vondel II, bl. 469. Ik laat mij voorstaan, dat op den verjaardag van Hugo de Groots verlossing, den 22ⁿ Maart, in dit jaar 1632, de vrienden hebben feestgevierd. De grijze Vande Poll had hem gaarne Prof. aan de nieuwe school gezien; P. Cz. Hooft riep Amsterdam toe:

„Noch mangeld' aen uw' grootheid wat
 Tot dat het Delfpisch puik in Stadt
 Quam storten . . .
 Kent dan uw' kans, eer datze dreit.”

En Vondel zong de vrouw toe van zijn dierbaren vriend.

- 30 Nadat ge, op 't droef gevangenhuis,
 Gelijk Marye neffens 't kruis,
 Uw' Bruigom, onder moordenaren
 Gerekend, trooste heele jaren.
 Zoo liet de trouwe Michal eer
 Haar' liefsten schat met koorden neêr;
 35 Doen Sauls zwaarden hem bezett'en,
 Gelijk de jagers 't hart met netten.
 Aldus werd Lynceus ook gered
 In zijn belegerd bruilofsbed,
 Toen zoo veel ledekanten smoorden
 40 In 't gruwlijk bloed der mannemoorden.
 Vergun mijn luite, dat ze speel'
 Het bergen van ons landjuweel,
 In 't onweêr, dat het roer vermande,
 Doen 't groote schip van Holland strande.

Mit het Stamboek Van

CHRISTIAEN KAS,^{IV}

DIENAAR VAN ZIJNE EXCELLENTIE DE GROOT.

EEn Christen Cas bewaart ter nood
 Ons heilig landjuweel, De Groot,
 Doen 't Vaderland hem viel te klein.
 O blindheid! o, verkeerde zeên!

ANDERS.

Waar lijdt een onderdrukte Staat,
 Dat Cassius met Brutus gaat?

IV. Indien dit vaersjen van 1632 dagteekent, moet er eerst later de titel van Excellentie boven gezet zijn. Dit is ook waarschijnlijk met het woord Mevrouw, boven het voorg. vaers, 't geval geweest. De Groot werd pas in 1635 Ambassadeur. Chr. C. was reeds in dienst bij H. d. G. op Loeyestein.

33. Michal, 1 Sam. XIX, 11. — 37. Lynceus, de man van Hypermnestra, de eenige der Danaïden, die haar man, in de bruiloftsnacht, niet vermoordde. — *Uit het stamb.* 1. Ter nood, in de nood; nooit (*in de XVIIe E.*) ter naauwer nood. — *Anders.* Lijdt, duldt. — Cassius, de moordenaar van Julius Cæsar, die M. Junius Brutus tot deelneming overhaalde. De woordspeling is onduidelijk.

Olijftak aan Gustaaf Adolf,^v

OM ZIJNE MAJESTEIT TE BEWEGEN,
DAT ZE KEULEN, MIJN GEBOORTESTAD, VERSCHOONE.

- 't **W**ild vogelkijn dat zingt, daar 't onbeknipt is:
„Al d' ope lucht is mijn!”
Nog steent het, om te zijn
Bij 't lieve nestje, daar het uitgekipt is.
5 Ik meed: hoewel mijn blijde geest vaart speulen,
Daar draaiboorn sluit noch hek,
Een heimelijke trek
Verleidt het hart na mijn geboortstad Keulen.
Daar heb ik eerst om honig uitgevlogen,
10 Ontrent den blonden Rijn,
Beplant met Rijnschen wijn,
En als een bie, violendauw gezogen.
Uit dit geboortzog wordt mijn zorg geboren,
Nu 't Zweedsche vaandel vliegt,
15 Daar ik ben opgewiegd;
Nu 't grof geschut vast dondert in mijn ooren.
Hoe wensch ik, als een Rhijnzwaan, Mars t' ontmoeten,
En, met de borst in stroom,
Aldus door zang zijn' toom
20 Te temmen, langs het stof van paardevoeten!
De zware smak van Tyrus trotsche muren
Deê sidderen in 't rond
Den Asiaenschen grond,
En schreeuwde, dat ter wereld niets kan duren.
25 't Verslegen Sion laat zijn schilden hangen,
Het heilig Priesterdom
Zich statig toereedt, om
Den dappren triomfeerder wel t' ontvangen.
Hij naakt in 't end; Iaddus treedt hem tegen,
30 Met Godgewijde pracht
Van 't Kerkelijk geslacht,

V. De zegevierende wapenen van Gustaaf Adolf (Zie Vondel II, bl. 462 en volg.) bedreigden welhaast ook Keulen, Vondels geboortestad. Zie I, bl. 1, I.

5. Meed, mede. — 6. In 't vrije land der verbeelding. — 12. Toespeling op zijn geboortehuis zur Fyolen. — 24. Volg, de uitg. van 1682. De vroegere heeft een voet te veel: En schreeuwde, dat er niets gemaakt is om te duren. — 21—56. Men zegt, dat de wapens van Alexander de Groote door den Hoo-gepriester Iaddus van Jerusalem werden afgewend, even als Attila van Rome, door den H. Leo.

- Om den gesteurden Veldheer te bewegen.
 De jonge krijgsheld blijft verwonderd staren
 Op 't priesterlijk gewaad,
 35 En 't goddelijk cieraad
 Zijn bittere wraak verweldigt tot bedaren.
 Hij leest, Jehovaes dieren naam, gesneden
 In 't voorhoofd, op den hoed;
 Hij ziet der steenen gloed,
 40 Den glans van goude en purpere offerkleeden.
 Oodmoedig stijgt hij van den hoogen paarde,
 En eert Gods Priester zelf
 En Salems kerkgewelf,
 Met neigend hoofd en afgeleiden zwaarde.
 45 Jerusalem, bekleed met groene meyen,
 Hem feestelijk begroet;
 Terwijl hij met zijn' stoet
 Op Davids burg zich vreedzaam laat geleyen.
 Zoo vreedzaam wensch ik, dat, met fluit en cither,
 50 Mijn Rijkstad U onthaal,
 Met geestelijke praal,
 En Roomschen Bischofstaf, en witten mijter;
 Dat zij niet zwijm' voor uwen rooden stander,
 Maar hou' haar verwe braaf,
 55 En groet u, o Gustaef!
 Als een van God gedreven Alexander.
 Gij zult haar' grijzen ouderdom verschoonen,
 Wanneer zij, heusch en mild,
 U toont den wapenschild,
 60 Het bloedig veld, gewijd met goude kroonen.
 Dat's d' eeuwige eer der Perssiaensche Wijzen,
 Die, met geschenk en stem,
 In 't needrig Bethlehem,
 Den grootsten Koning offeren en prijzen;
 65 Dat's 't jammerteeken, dat haar oude straten
 Gedoopt zijn zoo verwoed
 In 't kuische Maagdenbloed,
 Vergoten van Barbarische soldaten.
 Gij zult, als eertijds Franksche en Hunsche rotten,
 70 En woedende Attila,
 Niet sluiten uw genaâ,
 Maar harten winnen door bedaarde Gotten.

36. Verweldigt, dwingt. — 60—65. Het roode veld van het Keulsche Wapen zou den moord der 11000 Maagden in herinnering houden. De drie kroonen stellen de Drie Koningen voor: wier schedels in Keulen getoond werden. — 72. Bedaarde Gotten, Zweden.

- Zoo wordt aldus uw zege niet besproken
 Van 's dichters scharpen stijl:
 75 „Hier heeft de Gotsche bij
 Den Agrippijnschen arbeid afgebroken.”
 Zoo zweeft ge boven Alexanders vlerken,
 Die Pindars woning stut,
 Daar mijn gezang beschut
 80 Een stad vol volks, vol kloosters, en vol kerken.
-

Lijkklacht^{VI}

OVER

ERNEST CASIMIR,

GRAAF VAN NASSAU, STADHOUDER VAN VRIESLAND.

- Z In tranen kleen bewijs van grooten rouwe,
 Zoo staak misbaar, meêdoogende gemeent’!
 En treur, gelijk die troosteloze vrouwe,
 Dat marmerbeeld, 'twelk stom niet zucht nocht steent.
 5 Het leeft nochtans, maar 't hart dat is gesloten
 Van 't bittere wee, van al te strengen nood;
 De geest beweld zit vast, en kan niet vloten,
 En naauwlijks scheelt hier 't leven van de dood.
 Al eveneens zat Andromaech benepen,
 10 Doen zij, helaas! de leide mare ontving,
 Toen Trojes vest het lijk door 't stof zag slepen.
 En 't kermen boven alle daken ging.
 Bedrieglijk lot des oorloogs! wij beloofden
 Ons zelve vast laurieren na 't beleg
 15 Van 's vijands steên, en ah! gij treft de Hoofden
 Des volks, en rukt ze in hun triomfen weg.
 Triomfen? neen, bedroefde nederlagen,
 En schipbreuk, die gaat strijken met de winst.
 De blijdschap wordt verdrukt door 't jammerklagen,
 20 't Gekwetste brein weegt meest, de zege minst.

VI. Ernst Casimir, stamvader van ons Koningshuis, in Nederland; meer Maurits- dan Fr. Henrick-gezind; geboren 22 Dec. 1573 te Dillenburg, wordt, in de loopgraven voor Roermond, door een kogel getroffen, 2 Juni 1632.

78. Bij de verovering van Thebe, gaf Alexander last het huis van den dichter Pindarus te sparen. — 80. De spraak ging dat er in Keulen 365 bedeplaatsen waren. — *Lijkklacht*. 3. Niobe. — 7. Beweld, bedwongen. — Vloten, vlot worden. — 9. Andromache, Hektors weduwe. — 11. Van Hektor.

- Waar is de deugd, die alle lemmers wette?
 Hoe blaakt zijn oog nu niet van 't gloeyend vier,
 Gelijk het deed, toen hij den helm opzette?
 Hoe ongelijk is dees nu Casimir?
- 25 Die Casimir, die flus, zoo braaf te paarde,
 Nog draafde met den vluggen hoef in 't zand,
 En eischte fier, met schitterenden zwaarde,
 Den sleutel van het strijdb're Gelderland!
 Die heldenbaak, die d' uiterste gevaren
- 30 Was doorgesold met onverschrokken moed!
 Hoe zien wij nu de grijsheid zijner haren
 Geverfd, geklist van zijn doorluchtig bloed!
 Nu zal hij meer geen zwarte Spanjaerts jagen
 In 't vlakke veld; nu zal hij stad noch slot
- 35 Nocht schansen meer bestormen en belagen,
 Of dondren met kortouwen, als een God.
 Hij zal voortaan de Veluw niet meer vegén,
 Nocht 't woeste schuim, en 't bruisen van dien vloed
 Des dwingelands, op zijnen stalen degen
- 40 Afstuiten trotsch, en zetten voet bij voet.
 De Hemel wil dees dapperheden kroonen
 Met eeuwig heil, terwijl wij onvermoeid
 Die dankbaarlijk verdienen aan zijn zonen,
 Twee ranken, daar des vaders aard in bloeit!

Stedekroon Van Frederick Henrick,^{VII}

PRINCE VAN ORANJEN &c.

ZIJNE VORSTEL: DOORLUCHT: TOEGEWIJD,
 OP DEN GROOTEN TRIOMF VAN MAASTRICHT (21 AUG. 1632),
 EN D' ANDERE STEDEN EN SCHANSEN.

Op de wijze van: *Periosta*.

Die bange nacht, doen Alexanders dolk
 Zich dronken zoop in lekker burgerbloed,
 En grimmig borst uit d' onderaardsche kolk;

VII. Een zegelied op de verovering, door den Prins, van Maastricht en andere

43. Verdienen, vergelden. — 44. De Graven Henrick Casimir en Willem Frederick. — *Stedekr.* I. 29 Juni 1579, werd door de soldaten van Alexander Farnese, Prins van Parma, te Maastricht een vreeslijk bloedbad aangericht.

- Gelijk een slang, getrapt van vijands voet,
 5 De lucht besmet, en beemd en waterval,
 Met pest en blaauw vergift en groene gal;

- Die nacht gedenkt, hoe droef de Trichtsche Maegd
 Gesleept, geboeid op haren oever zat,
 Gedoodverwd en door vier en vloed gejaagd,
 10 En afgewaakt en strijdend afgemat.
 Ze klaagde 't leed den Vaderlijken Stroom,
 Wiens geest verscheen in haar benaauwdten droom.

- Een bloedig zweet, dat brak hem alszins uit,
 En hing als kralen aan zijn biezenhayr;
 15 Hij steende, en sloeg in 't end een heesch geluid:
 „Mijn dochter! die, op 't oorlogsmoordautaar,
 Uw zuchjes en bedrukte traantjes loost,
 Grijp moed, mijn kind! grijp moed, en wees getroost!”

- „'t Is waar, gij zijt de bloem uws maagdoms kwijt;
 20 Dat's noodlot, en 't belieft den Hemel dus;
 Maar sus, mijn schaap! daar kooft een ander tijd!”
 Zoo sprekend gaf hij haar een hartekus,
 En wischte met zijn kleed (en zuchte diep)
 Het roode bloed, dat langs haar boezem liep.

- 25 „Daar kooft een tijd” (zoo voer hij lieflijk voort)
 „Die rekening van Spanjen eischen zal,
 En sussen 't landgeschrei van dezen moord,
 En troosten uw langdurig ongeval;
 Dan zal de Wraak den Spanjaart, als een haas,
 30 Doen ommezien, en jagen over Maes.

- „Die held is een beloofde FREDERICK,
 Uw wreker en beschermmer in der nood,
 Der vromen schild, der dwingelanden schrik;
 Dees zal beleefd u koestren in zijn' schoot,
 35 Na dat gij hebt, geketend van Farnees,
 Een hallevē eeuw gekermd, slavīn en wees.

„Al treuren nu uw straten doodsch en woest,
 Ai, zie dat met geduldige oogen aan,

plaatsen in Limburg, gesteld onder een prent (v. Savery), waarop Mase en Schelde (als stroomgoden) een kroon ophieven, met de veroverde steden en forten.

- Zoo lang tot dat in Parmaes rijpen oegst
 40 Oranje koom de strenge zeissen slaan;
 En zelfs mijn Maes en 't fier beschanste Scheld
 Zich buigen voor een machtiger geweld.
- „Dan sla op uw' Verlosser 't blij gezicht,
 En wijd hem de verdiende Stedekroon!
 45 Vlecht Boschloof om de schildstar van Maestricht,
 En hef hem hoog in 't goud van Neêrlands throno!
 Dan ruim' 't uitheemsch gebroedsel veld en slot,
 En Brabant kniel' voor Hollands Wapengod!
- „Ik zie alreê (mijn geesten worden vlug)
 50 Den blixem, die mijn vochten vliet verzengt;
 Alreede torsch ik meer als éene brug,
 En week robijn mijn klaar krystal besprengt.
 De gallem baauwt 't geschut na, zonder mond,
 En tart het Spaansch en machtig Roomsch Verbond.
- 55 „Hun andwoord is niet schaarsch van donderkruid,
 En Mars zijn rol volspeelt op 't wreed tooneel,
 En de uitvaart van Castiljen wordt beluid
 Met onweêr van kortouwen, grof van keel;
 De Vrijheid op dit graf haar Standert plant,
 60 In 't aanzicht van Philips en Ferdinand.
- „Zoo wordt met vier het eeuwig vier gebluscht,
 Zoo vreet de vlam des Hemels taaye roê,
 En HENRICK houdt de heirbaan van August,
 En sluit de poort van 't gruwlijk oorloog toe.
 65 Vaar wel, mijn hart! leer harden, en zwijg stil!”
 Zoo droop hij door haar armen in zijn kil.

I. v. VONDEL.

45. Maastricht voert: van keel, met een 5punt. ster van zilver. De druk in plano heeft „Pronkstar”. — 52. Vloeibaar robijn. Elders: Een week. — 54. Het verbond van Spanje met het Roomsche Rijk (Duitschland). — 60. De gebroeders Philips IV, Koning van Spanje en Ferdinand II, Keizer van Duitschland. — 64. De poort v. den Janus-tempel te Rome, gesloten bij vrede.

„Kersnachjen”^{VIII}

BIJ JOFFR* TESSELSCHA GEZONGEN,

in 't Jaar 1632.”

O Kersnacht, schooner dan de dagen!
 Hoe kan Herodes 't licht verdragen,
 Dat in uw duisternisse blinkt
 En wordt gevierd en aangebeden!
 5 Zijn hoogmoed luistert na geen reden,
 Hoe schel die in zijn ooren klinkt.

Hij poogt d' Onnoosle te vernielen,
 Door 't moorden van onnoosle zielen,
 En wekt een stad- en landgeschrei,
 10 In Bethlehem en op den akker,
 En maakt den geest van Rachel wakker,
 Die waren gaat door beemd en wei,

Dan na het Westen, dan na 'et Oosten;
 Wie zal die droeve moeder troosten,
 15 Nu zij haar lieve kinders derft?
 Nu zij die ziet in 't bloed versmoren
 Al eer ze naauwlijks zijn geboren?
 En zoo veel zwaarden rood geverfd?

Zij ziet de mellek op de tippen
 20 Van die bestorve en bleeke lippen,
 Gerukt nog versch van moeders borst;
 Zij ziet de teëre traantjes hangen,
 Als dauw, aan druppels op de wangen;
 Zij ziet ze vuil van bloed bemorst.

VIII. Hoofst prijst Tesselscha's „lofrijk keeltjen” over 't zingen van dit lied, dat den „kindermoord” beschreit, en, min eigenaardig, door Vondel als „Rey van Klarissen” tusschen het 3^e en 4^e Bedrijf van zijn Gijsbreght van Aemstel, op Kerstnacht, ingevlochten werd. Het kerstlied: „O kersnacht, een der langste nachten,” schijnt van wat later dagteekening en van eene andere hand. De melodie schrijft men toe aan Dirck Jansen Sweelinck (ged. 26 Mei 1591, begr. Oude Kerk 17 S. 1652): zie mijne „O. en N. Kerstliederen”, XXI en LXIX.

7. D' Onnoosle, Jesus. — 11. Rachel, als de Joodsche vrouw en moeder, bij uitnemendheid. — 17. Later: Vergaan die.

25 De winkbrauw dekt nu, met zijn boogjes,
 Geloken en geen lachende oogjes,
 Die straalden tot in 't moeders hart,
 Als starren, die, met haar gewemel,
 Het aanschijn schiepen tot een' hemel,
 30 Eer 't met een' mist betrokken werd.

Wie kan d' ellende en 't jammer noemen,
 En tellen zoo veel jonge bloemen,
 Die doen verwelkten eer ze nog
 Haar frissche bladeren ontloken
 35 En liefelijk voor ieder roken
 En 's morgens dronken 't eerste zog?

Zoo velt de zein de korenayren,
 Zoo schudt een bui de groene blaären,
 Wanneer het stormt in 't wilde woud.
 40 Wat kan de blinde staatzucht brouwen,
 Wanneer ze raast uit misvertrouwen!
 Wat luidt zoo schendig, dat haar rouwt?

Bedrukte Rachel! schort dit waren:
 Vw kinders sterven martelaren
 45 En eerstelingen van het zaad,
 Dat uit uw bloed begint te groeyen,
 En heerlijk tot Gods eer zal bloeyen,
 En door geen wreedheid en vergaat.

Aan de Beek,^{IX}

OP DE HOFSTEE VAN LAURENS BAECK.

D Oorluchte beek, van bloeyend loof bedekt,
 Die menig maal verstrekt
 Een spiegel voor de fiere Catharijn,
 Daar zij den zonneschijn

IX. Catharina Laurensdr. Baeck was, in 1632 (waartoe deze zang schijnt te behooren), 31 jaar. Zie Vondel, II, 65, en het geslacht. achter II.

37. Later: zicht. — 40—42. Naklank van Oldenbarnevelts geschiedenis. —
 48. Later: tyranny.

- 5 Ontschuilt, en zingt op uwen waterval,
 Met liefelijk geschal,
 Wanneer 't bekoorde en vrolijk pluimgediert
 Daar onder tiereliert;
10 Doorluchte beek! wel, waarom ruischt ge niet
 Haar voor met eenig lied,
 Waardoor zij wordt gebeterd en gesticht,
 Om langer niet zoo licht
 De vierge beë der genen af te slaan,
 Die na haar hijlik staan?
15 Wat draagt ze toch op jeugd en schoonheid roem,
 Wat stoft ze van een bloem,
 Die openluikt, met 's levens dageraad,
 En 's middags weêr vergaat ...
 De tijd is snel, 't onzeker leven kort:
20 De rozekrans verdort;
 Vergankelijk is Venus en haar vrucht,
 Men grijpt ze maar ter vlucht,
 En d' ouderdom, met naberouw, verrast
 Al wie niet toe en tast.
25 D' oogappel straalt niet eeuwig klaar en hel;
 De rimpel kreukt het vel,
 Dat voor een wijl gespannen stond en glad;
 De wittigheid, beklad
 Met vlekken, en de pruik, met sneeuw belaaën,
30 Geen vrijers lokken aan.
 Wat vrolijkheid men dán aan andren ziet,
 Dat strekt tot meer verdriet;
 Vermids men zich, zoo reukeloos en zot,
 Verstak van 't zoet genot
35 Der jonkheid, die, bepaald als in een punt,
 Natuur ons had gegund.
 Wel is zij wijs, die haren tijd gebruikt,
 En voor den hagel duikt.
-

Dankdicht aan Jacob Baeck,^x

RECHTSGELEERDE.

VOOR ZIJNE SCHOONE APPELEN, MIJ MET EEN

GEDICHT TOEGEZONDEN.

- G Eleerde en heusche jongeling!
 Met uwen appelkorref ging
 Mijn hart op, door het groot genoeg
 Aan uw met rijm bestrooide vrucht,
 5 Getuige van d' oprechte zucht,
 Die ooit de *Baecken* tot mij droegen.
 Gij geeft mij weder nieuwe stof,
 Om boven Hespers gouden hof,
 Uw vaders boomgaard te waardeeren;
 10 Waarin mijn' ziel zoo menig maal
 Geprikt wierd van een heldren straal,
 Om uit de borst te kwinkelen.
 Zoo velerlei genoten goed
 Verplicht mijn overtuigd gemoed,
 15 U weder dankbaar te gemoeten,
 En met een schaamrood maatgedicht,

X. Van onzekere dagteekening. Deze zoon uit het vriendelijk gezin, reisgenoot van Willem v. d. Vondel, is 14 April 1639 in de Nieuwe Kerk te Amst. begraven. Van zijne dichterlijke voortbrengsels zijn alleen tot ons gekomen een paar stukjes aan Van Baerle gericht. De poëzie werd in de familie vrij algemeen beoefend. Aan Justus, Jacobs broeder en Hoofds zwager, schreef de Drost, dat de koopman een poët in hem bedorven had. Justus' kinderen Laurens en Jacoba dichtten; de eerste niet onverdienstelijk, als uit zijn „Bijbel-Gezangen” en „Mengelpoëzy” blijkt. Jacoba leverde fransch en holl. lofrijm op Joachim v. Sandrart, auf Stockau, den schilder en schrijver. Zij zegt, dat

„door hem is de Kunst met haren glans en pracht
 Uyt Griekenlant en Room in 't Duytsche Ryck gebracht.”

Zij teekent zich: „UEd. Vriendinne en Dienaresse

Jacoba Hertzogs van Edelsteyn en Hohergh,
 gebooren Bake van Wulverhorst, Libre Baronesse.”
 Zie Sandrart „Iconologia Deorum”, Nürnberg. 1680, achter de opdracht aan den Markgraaf Fried. von Brandenburg. Is Hohergh een drukfout bij Sandrart? Haar zuster Magdalena, aan wie Anso zijn „Parijsche Bruiloft” opdroeg, wordt ook als dichteres vermeld. Zie Schotel, „Letter- en oudhkd. Avondst.”, bl. 103.

3. Op, open. — 4. Rijm, in dubbele beteekenis: vaerzen en oofstdons. — 6. Ooit, steeds. — 8. Hesper, 't Westen, waar de gouden appelen groeiden, die Hera (Juno) als bruidsgeschenk van Gaea (de Aarde) kreeg.

- En neêrgeslagen aangezicht,
 Voor alle weldaân te begroeten.
 Uw hofsteê strekt een Helicon,
 20 Uw klare Beek een Hengstebron,
 Tot laafnis van mijn' dorstige ader;
 Hetzij ik, op mijn' Duitsche wijs,
 Het huis vol schrandre kindren prijs,
 Of hunne moeder of den vader.
 25 Mijn geest, beneveld en verward,
 Vond t' elkens daar een open hart,
 Mij noodigende, om toe te tasten
 Naar hofbanket en lekker ooft,
 En wat de boomgaard meer belooft
 30 Zijn' altijd wellekome gasten.
 Doen ik vervloekte waarheid sprak,
 Verstrekte mij uw vaders dak
 Een toevlucht, als zelf magen weken
 En deisden, morrende en verstoord,
 35 En weigerden ter nood een woord
 Voor mijn' onnoozelheid te spreken.
 Uw broeder schaft mij dikwijls kost
 Van Huygens of den Muyder Drost,
 En blaakt, gelijk zijn' gemalinne,
 40 In liefde tot de Poëzij,
 En zuigt haar' zuivre borst; en gij
 Laagt jonk en teêr bij haar te minne
 Gij waart mijn broeders reisgezel,
 En zaagt de weereld en haar spel,
 45 En holpt hem hooge bergen banen,
 En vondt Urbaen in 't Gulden Jaar,
 En naamt de grijze aloudheid waar,
 En leerde spreken met Tuscanen.
 Uw brein ontwart 't verwarde Recht,
 50 En strijkt krakeelen vlak en slecht,
 En heeft de heelzame artsenijen
 Doorkropen, niet ter loop nocht los;
 Ook hangt het aan den mond van Vos,
 En smeedt een reeks van d' oude tijen.
 55 Uw aangename tonge sluipt
 Den maagdeboezem in. en druipt

19. Helicon, Berg der Muzen. Zie boven IX. — 30. Zijn, aan zijn. —
 31. Zie Vondel, D. II, bl. 192, 193 en 231 (XLVI). — 33—36. Zie Vondel
 II, bl. 231 (XLVI). — 35. Ter nood, in de nood. — 37. Justus. — 46.
 Zie Vondel, II, bl. 76, 77, ook 332—35. — 48. Tuscanen, Italianen. —
 51. Slecht, eiften. — 53. Gerard Vossius. Zie boven, bl. 2.

Van honig en bevalligheden;
 Gij schift het wijze van het dwaas,
 Wanneer ge, met den wijzen Haes,
 60 Door gras en bloemen heen gaat treden.
 Maar schuwende der steden smet,
 Verschalkt ge nu, met strik en net,
 Een vette snip of slechte lijster,
 Terwijl uw' zuster liedjes zingt:
 65 Dan, 'k woû, gij beide uw' zinnen hingt
 Aan eenen vrijer of een' vrijster!
 Zoo mocht ik voor u henegaan,
 En strooyen 't pad met rozeblaân
 En maagdepalm en lauwerieren;
 70 Mijn opgewekt vernuft, ik wed,
 Zoû dan uw weelig bruiloftsbed
 Met puik van Poëzij verciëren.

Grafschrift

VOOR DEN

GRAAF VAN [PAPPENHEIM].^{XI}

(† 6 Nov. 1632.)

Hier rot een krenge, het hoofd van moordenaars en fielen,
 Gedaagd voor 't Vierschaar Gods, van zoo veel duizend
 zielen:

Aartsvijand, pest en vloek van 't menschelijk geslacht;
 Die wellust schept in moord, geweld en vrouwekracht;
 5 Die eël noch oneël viert, noch heilig, nocht onheilig,
 En geeft de boosheid ruimte, en acht het schenden veilig;

XI. Zie Vondel II, bl. 462, XCIII. De eerste uitg. was in plano en daar heette de gesneuvelde: Papenheyn. Gottfried Heinr. Graaf van Pappenheym, geb. 29 Mei 1594. Van Protest. op 20 j. Kath. geworden, befaamd door zijn wilden en wreeden moed. Op den zelfden dag als Gustaaf Adolf (6 Nov. 1632) in den slag bij Lutzen doodelijk gewond. De dagteekening uit Maagdenburg is maar zinnebeeldig. In de versch. uitgaven werd beurtelings de naam des Veldoversten en des Auteurs niet vermeld. Tusschen Hooft en Justus Baeck kwam die Pappenheym veel ter sprake.

59, 60. Herborizeeren met Nicolaes van der Haes, den Beverwijker geneesheer. — 63. Slecht, onnoozel. — 64. Catharina B. — 67. Voor u uit.

- Die knevelaar, die schelm, die stad en land verwoest,
 En die zijn hengsten jaagt in 's landsmans zuren oegst;
 Die bloedhond en tyran, verbasterd van meêdoogen,
 10 Die bloed uit d' aders drinkt, en tranen parst uit d' oogen;
 Kerkroover, klokkedief, menschviller, groote beul,
 Die God verzworen heeft, en zoekt aan d' Afgrond heul;
 Die zijn geweten schroeit, en aarzelt van berouwen:
 Die zuigelingen smoort, en trapt op zwangre vrouwen.
 15 Hoe waait het hoerenaas en wendt zijn rug naar 't licht!
 Vervloekt hem, daar hij stinkt, en spouwt hem in 't gezicht!
 De kraayen vliên de prij, niet eetbaar voor de raven;
 De Hemel hier ontzeit met bloed het veld te laven.
 Wat schimmen waren hier? men hoort 'er een gelooi:
 20 De ziel spookt om haar bloed, en 't vee taalt na zijn hooi.

Geschreven uit Maagdenburg.

Dankoffer

AAN

DAVID DE WILHEM,^{XII}

RAAD EN GEHEIMSCHRIJVER VAN ZIJN HOOGHED.

- DE Wilhem, Raad van Willems zoon!
 Die 't goud van zijn Oranjekroon
 Laat blinken door den lauwerhoed,
 Begruid van stof, besprengd van bloed,
 5 En 't Princelijk genadepand
 Verzegt met uw rechte hand;
 Waarmeê zal ik u dankbaar zijn,

XII. David le Leu de Wilhem, 15 Mei 1588 te Hamburg geboren, stud. te Leiden, wordt, bij den Prins, ambtgenoot van Huygens, trouwt 16 Jan. 1633 Huygens' jongste zuster Constantia; bereisde het Oosten, had in 1651 zitting in den Raad van State; had, omstr. 1632, Vondel, naar 't blijkt, een boek van of over Paus Urbanus VIII (Maffeo Barbarini) geleend. Verg. Vondel II, bl. 76.

17. De prij, 's Graven lijk. — 18. De Hemel verbiedt dat dit bloed het veld vruchtbaar make. — 20. 't Vee, bij gebreke van gras, snakt naar hooi. — *Dankoffer.* 2, 6. De Wilhem schijnt een brief voor Frederick Henrick geschreven te hebben, waarin de Soevereiniteit van het Prinsdom luisterrijk gehandhaafd wordt, en den bewoners van Oranje gunsten worden verleend.

- Voor den geleenden Barbarijn,
 Die allermint barbarisch spreekt,
 10 Als hij den heil'gen mijter steekt
 Ten hemel, uit zijn Engels slot,
 En bromt op aardrijk, als een God.
 De woestheid heeft de rotsen in
 Van Griecken, Machomets slavin:
 15 't Is met Apollo daar gedaan.
 Wie hem wil zoeken, zoek Urbaen,
 Die op de zeven bergen pronkt,
 En 't Christelijke hart ontvonkt,
 Wanneer hij weiden gaat zoo breed,
 20 En Callioop in purper kleedt.
 Is 't wonder, dat de Tiber krielt
 Van zuivre zwanen die, gezield
 Door dit gezalfd vernuft, alreê
 Gaan bruisen naar de rijke zee?
- 25 O Raadsheer van dien braafsten Vorst!
 Mij dunkt een Godheid blaakt mijn borst,
 En 'k zoude uw heusheid dankbaar zijn,
 Ten deed de groote Constantijn.
 Indien ik dat godvruchtig hoofd
 30 Niet zes paar Boeken had beloofd,
 En nu het Christ-aanhangend heir
 Niet voerde aan 't Adriatisch meir.
 Mijn Zangheldin, wanneer ze suft,
 Ontbeert uw Meesters krijgsvernuft,
 35 En 't brein des Helds, die d' eer verworf,
 Dat hij al staande in 't harnas storf.

11. 't Kasteel S. Angelo. — 12. Brompt, praalt. — 14. Griecken, Griekenland. — 16. Urbanus VIII had, om zijn groote kennis van 't Grieksch, den bijnaam van „de attische bij”. — 20. En Kalliope, de Muze van het epos, aanleiding geeft een held te bezingen, die in het purper (der Prælaten) gekleed gaat. — 22. Romeinsche dichters, navolgers van den Paus. — 28. Als de groote C. 't niet belett'e (op wien Vondel een heldendicht begonnen was te schrijven). Zie lager, XXXV. — 36. Ernest Casimir; verg. boven, bl. 10.

Aan Apollonia Van Veen,

GEESTIGE TEEKENSTER EN ZANGGODIN. XIII

- A Pollo, die op aarde ziet,
 Uit zijnen hemelhoogen throon,
 En belgt zich 't allerminste niet
 Dat gij, o geestige Apolloon!
 5 De Zanggodinnen toegewijd,
 Naar zijnen naam geheeten zijt:
 Want zittende in 't gewijde choor,
 Gelijkt gij, in den blijden rei,
 Met zang en spel, een Terpsichoor,
 10 Die, afgerecht op allebei,
 Zoo zoet van keel als vingersnel,
 Het zingen huwt aan snarespel.
 De milde Apollo zaaide nooit
 Zoo schoone bloemen in de lent,
 15 Als gij op zuiver parkement
 En hagelwitte bladen strooit;
 Al wat ge trekt, 't zij mensch of dier,
 Dat heeft een goddelijken zwier.
 Indien het u eens beuren kon
 20 Te schildren uwe speelgenoot,
 Zoo zet den bliksem en de zon
 In 't midpunt van den hemelkloot
 Van haar gezicht, dat nu verschrikt
 En dán den jongeling verkwikt,
 25 Zoo dat hij luistert na heur luim,
 En, vliënde 't grimmig aangezicht,
 Te paarde volgt d' Oranje-pluim,
 Of voor Rijnberck of voor Maestricht,
 En keert, wanneer ze hem vermag
 30 En begenadigt met een lach.

XIII. Is deze „godtsdienstige, deugtrijcke, hooghbegaefde, konst-rijcke Jofyrouw“, eene dochter van Mr Pieter, liefhebber-schilder, Advokaat van Den Haag, en broeder van den beroemden Otto Vanius? Is zij de zelfde, die in 1633, door Tesselschade „tot het geestelick leven geraden“ werd? Huygens noemt haar Tesselschades „speelnoot“, en Apollonia wordt, v. 20, ook een speelnoot toegeschreven, die een rijdend Artillerist (v. 21) tot bruidegom schijnt te hebben. Zij † te Goes, 11 Sept. 1635.

9. Terpsichore, Muze van den dans. — 20. Zie boven XIII. — 29. Vermag, overmag.

VredeWensch^{XIV}

AAN

CONSTANTIJN HUIGENS,

RIDDER, HEER VAN ZUILICHEM.

(1633.)

- O Ridder, die den ooit verwonnen held
 Gestadigh volgt, in 't bloedigh oorlooghsveld,
 En saeght hem korts, in 't oude worstelperck,
 Beschieten mijn' geboortstroom, voor Rijnberck;
 5 Wat portghe my, dat ick den leeu ophits,
 Die al te heet op 't sorgelijke spits
 Sich selven waeght in veldslag en voor vest,
 En sleept den roof in sijn doorluchtigh nest?
 Hy spiegel zich veel eer aan Cazimir,
 10 Die onlanghs wierd getroffen van dit vier;
 Hy spiegel sich aen d' eer van Swedenrijk,
 Wiens weduw treurt op het gebalsemt lijck.
 Het oorlogslot verschoont nu den soldaet,
 En licht, wanneer het opperhoofden slaet;
 15 De koegel snort d' onedelsten voorby,
 En blindling treft de grooten, op een ry.
 't Is veylighst, dat ghy den Nassauwer stuyt,
 Op sijnen toght: dies stel uw gulde luyt,

XIV. Const. Huygens had Tesselsch. een weinig uit het oog verloren: „In menigh jaer is my 't geluck niet geworden van haer te sien,” zegt hij en daarom kwam hij haar, 29 Juli 1633, met een „opgeraapte vraegh” aan boord, aardig genoeg om hier in herinnering gebracht te worden:

Slaet Vondelen noch vier en vat sijn vonck noch vonck?
 En stelt hy noch wat vlams ter eewigheit te pronck?
 En voert hy noch wat lichts ontrent Oranges waghén
 Nu top-swaer van Laurier? of wil hy 't niet meer wagen
 En reket liever t'huys sijn klare kool in d' asch
 Dan dat de nijt van tijt sijn vierigheyt beboss'?

Tesselschade ontving dit aan haar gerichte vaersjen door bemiddeling van Hooft; zij deelde 't aan Vondel mee en deze haastte zich het te beantwoorden. Het antwoord draagt het adres: aan de „Eerbare Joffrouwe Krombalck, huisvrouw van den heer Alard Krombalck, Tot Alkmaer.” De boyenst. text is naar het Hs. op 't Amst. Archief.

4. In het Hs. Versengen. — 10. Zie bl. 10. — 11. Gustaaf Adolf, 6 Nov. bij Lutzen gesneuveld. — 18. Dies, in ons Hs. dus.

- En streel den held, dat het gemoed bedaer,
 20 En vre verkies voor oorloogh en gevaer.
 De vreë, een schat by veelen onbekent,
 Die overtreft triomfen sonder end;
 D' olijf behaeght my boven den laurier.
 Wat is de krijgh een woest verslindend dier!
 25 Dat weet het volck, 't welck op de grensen sucht,
 En eeuwigh kermt in een benaeude lucht.
 Wat heeft het schier een eeuwe niet besuurt!
 Elck vecht om peis: maer Neêrlands oorloogh duurt.
 Het uitheemsch schuim d' inlandsche vruchten maeit.
 30 De zee en 't veld met lijcken sijn besaeyt.
 De nagebuur die schent ons jaerlijxs aen
 Uyt eige baet, en juicht soo wy vergaen.
 Vervloecte krijgh! is 't noodlot, dat dit land,
 Tot 's anders rust, heel Spanje hou aen band:
 35 Soo moeten wy het dragen met gedult,
 En achten ons rampsaligh buiten schuld.

Juste.

Deuntje.^{XV}

AAN

Mr. CORNELIS TYMENSZ. PADBRUÉ.

- O Genoegelijke Tymen!
 Als uw tong begint te lijmen,
 Op het veld of in het choor,
 5 Lijmt gij alles aan uw oor,
 Wat in vellen schuilt of veëren;
 Nachtegalen zelfs verleeeren
 Hunnen zoeten zangk om u;
 Geen konijn in duin is schuw,
 Harten komen aangestooten;
 10 Op uw goude en zilvre noten

XV. Van Lennep, Van Vloten en Unger (Bibl.) brengen dit op 1633, blijkbaar om dat Vondel toen ook elders „vredewenschen” had uitgesproken. Tastbaarst ontmoet men anders den „rytmuntenden Zangmeester” van Heer-Lem,

27. Wat is dat volk, bijna een eeuw lang, niet opgebroken. — 28. Ons Hs. vrê. — 29. De vreemde soldaten. — 33. Wil het Noodlot het zoo. — 34. Inzonderheid van Frankrijk. — *Deuntje*. 4. Oor, zal wel keel moeten zijn.

- Drijft het Sparen door de stad;
 In den Hout ruischt loof nocht blad,
 Nocht geen luchjes in de blaären,
 Als gij zang en spel wilt paren.
 15 Lustig, Tymen! nog een reis,
 Tymen! zing den oorloog peis.
 Zing, dat Frederick ga slapen,
 Zonder harnas, zonder wapen!
 Zing hem zonder ijsren kraag,
 20 Zonder helm in 's Graven Haegh.
 Zing de zwaarden in de scheden,
 Zing de welvaart in de steden,
 Zing de schepen aan de reê,
 Zing het onweêr uit de zee.
 25 Wil je zingen: ik wil rijmen,
 O genoegelijke Tymen!
 Zoo mijn zang geen waarheid derft:
 Gij zult zingen, als gij sterft.
-

Kinder: Lijk. ^{XVI}

- C Onstantijntje, 't zalig kijndtje,
 Cherubijntje van omhoog,
 d' Ijdelheden, hier beneden,
 Uitlacht met een lodderoog:
 5 „Moeder!” zeît hij, „waarom schreit gij?
 Waarom greit gij op mijn lijk?
 Boven leef ik, boven zweef ik,
 Engeltje van 't Hemelrijk;
 En ik blink er, en ik drink er,
 10 't Geen de Schinker alles goeds
 Schenkt de zielen, die daar krielen,
 Dertel van veel overvloeds.

Mr C. Tz. Padbrué pas in 1640—45. Hij schijnt een nakomeling van den Haerl. Muzikus David a Pabrúde, die wel de zelfde zal zijn als Koning Philips' kapelzanger David Padbrouck.

XVI. De 45-jarige Vondel, had, in 1632—33, in huis zijne dochter, Anna, oud 21 j., zijn zoon Joost, een jaar jonger, een 10-jarig dochtertjen Saertjen, en

28. Gelijk de zwanen. — *Kinder-lijk. 4. Lodderoog, zoet lachend oog.*
 — 6. Greit, krijt.

- Leer dan reizen met gepeizen
 Na paleizen, uit het slik
 15 Dezer werreld, die zoo dwerreld.
 Eeuwig gaat voor oogenblik!" --
-

Op den Heer Huigh de Groot,

NAMAALS GEZANT DER KROONE VAN SWEDEN,
 BIJ DEN ALLERCHRISTELIJKSTEN KONING.

(1632, Æt. 49.)

- D E zon des lands werd dus van Mierevelts penceel,
 Geschilderd, toen ze gaf haar schijnsel op 't panneel;
 Doch niet gelijk ze straalt op 't heerlijkste in onze oogen,
 Maar met een dunne wolk van sterfelijkheid betogen.
 5 Om Duitsch te spreken: „Dit 's de Phenix, Huigh de Groot,
 Wiens wijze Majesteit beschijnt den Weereldkloot.
 Wie vraagt nu, wat Cephis of Delphos eertijds zeide?
 Een Delfsch Orakel meldt meer wijsheid dan die beide.
-

Vertroostinginge aan Geeraerd Vossius,

KANONIK TE KANTELBERG,

OVER ZYN ZOON DIONYS.^{XVII}

(Geb. 11 Mt. 1612, † 25 Okt. 1633.)

W At treurt gij, hooggeleerde Vos!
 En fronst het voorhoofd van verdriet!
 Benij uw zoon den Hemel niet.
 De Hemel trekt: ai, laat hem los!

in dit tijdstip werd hem nog een zoontjen geboren. Bezig met zijn Constantijn (zie lager XXXV) gaf hij dit kind, niet zonder weerspraak van de 46-jarige moeder, den rom. keizerl. naam.

XVII. Gerard Vossius (zie bl. 2, II) was de zoon van Jan Vossius, van Roer-

Op den Heer. 7. Cephis, de Cephissus, een rivier, aan wier oever de godspraak van Themis, door Deukalion en Pyrrha geraadpleegd werd.

- 5 Ai, staak dees ijdele tranen wat,
 En offer, welgetroost en blij,
 Den allerbesten Vader vrij
 Het puik van uwen aardschen schat!
- 10 Men klaagt, indien de kiele strandt;
 Maar niet, wanneer ze, rijk gelaân,
 Uit den verbolgen Oceaan,
 In een behoude haven landt.
- 15 Men klaagt, indien de balsem stort,
 Om 't spillen van den dieren reuk;
 Maar niet, zoo 't glás bekooft een breuk,
 Als 't edel nat geborgen wordt.
- 20 Hij schut vergeefs zich-zelfen moê,
 Wie schutten wil den starken vliet,
 Die van een steile rotse schiet,
 Na haren ruimen boezem toe.
- Zoo draait de weereldkloot: het zij
 De vader 't liefste kind beweent;
 Of 't kind op vaders lichaam steent.
 De Dood slaat huis nocht deur voorbij.
- 25 De Dood die spaart nocht zoete jeugd,
 Nocht gemelijken ouderdom.
 Zij maakt den mond des reedners stom,
 En ziet geleerdheid aan nocht deugd,
- 30 Gelukkig is een vast gemoed,
 Dat in geen blijde weelde smilt,
 En stuyt, gelijk een taaye schild,
 Den onvermijbren tegenspoed.

mond en Cornelia de Biele. De vader was, van r. k., geref., daarna (in de Paltz gevlucht), luth. geworden. Gerard, geb. nabij Heidelberg, in Mei 1577, kwam herwaards met zijn vader, wordt opgevoed te Dordt bij Barbara Mylius, Doct. 13 M^t 1598, trouwt 12 feb. 1602 Elisab. Corput, later Elisab. Junius. Dionijs geb. 11 M^t 1612) was de oudste zoon van laatstgen. (Isaac de 2^e). Gerard † 17 M^t 1649. Hij aanvaardde zijne præbende te Canterburg in Dec. 1629 of Jan. 1630. Dionijs was ervaren in vele Oostersche en Europeesche talen en werd reeds op zijn 17^e jaar door Gustaaf Adolf tot Hoogleeraar te Dorpat benoemd.

Lijkzang over Dionijs Vos.

Aan CASPAR VAN BAERLE.^{XVIII}

„Ostendent terris hunc tantum Fata.” Virg. *Aen.* VI, v. 869.

Het Nootlot zal de weerelt deze telg slechts laten zien. Vondels Vert.

D Oorluchtige Van Baerle!
 Gij kostelijke paerle
 Aan Amstels wapenkroon;
 Nu help me 't rouwkleed dragen,
 En Dionijs beklagen,
 Zijn vaders waardste zoon!

Die goudbloem leit vertreden,
 En van den struik gesneden,
 In 't vrolijkst van haar lent!
 Wat gaat het Sterflot over,
 Dat het de beste lover
 Van Phebus lauwer schendt?

Of trof hem 't heiloos weder,
 Omdat de Sweedsche veder
 Zijn hand was toebetrouwd;
 Die, zwanger van historie,
 Gustaafs verdiende glorie
 Beschrijven zou met goud?

Of kon de Nijd niet lijen
 Dat hem de Teems kwam vrijen?
 Of dat hij docht te treên

XVIII. Caspar van Baerle of Barlaeus, geb. 12 feb. 1584, te Antwerpen, werd, naauwlijks een jaar oud, door zijn vader, die als Protestant was uitgeweken, naar Zalt-Bommel medegenomen, waar deze tot Rektor benoemd werd. Hij studeerde te Leyden en werd in 1609 predikant, in 1612 verving hij Bertius, als Onder-Regent van het Staten-Collegie; 1617 werd hij Hoogleraar in de Logica. Na de Synodale veroordeeling der Remonstrantsche gevoelens, van zijn Professoraat ontszet, leefte hij zich op de Geneeskunde toe, en werd te Caen M. D. In 1623 gaf hij te Leyden privaattlessen in wijsbegeerte enz., in 1631 kwam hij aan het Amst. Athenaeum (zie bl.); hij † 14 Jan. 1648.

2. Als Prof. harer Doorl. School. — 10. Hoe komt de Dood er toe, dat zij. — 13. Het onweêr. — 15. Hij was op 't punt naar Zweden te vertrekken, en er de geschiedenis van Gustaaf Adolf te schrijven. — 20. Ook uit Engeland was hij aangezocht.

- In onzen Fredricx laerzen,
Met zoete vredevaerzen,
Als in triomf voorheen?
- 25 Gij, Heeregraft-Godinnen,
Gij burregwals Meerminnen,
Besluit een treurverbond!
Bestrooit het lijk met reuken,
En weeft een pel van spreuken,
- 30 Gevloeid uit zijnen mond.

Bedouwt ze met meêdoogen,
En tranen van uw oogen;
Misschien of dit verlicht
Zoo veel bedrukte vrinden
- 35 En geesten, die hem minden,
En schenken dit gedicht:

„Al leit hier 't lijf begraven,
De deugdelijke gaven
En geest van Dionijs
- 40 Zijn boven 't graf gevaren,
Bij d' uitgeleerde scharen,
In 't Hemelsch paradijs.”

I V S T E.

Gedachtenis Van

GEURT DIEDRICKSZ. VAN BEUNINGEN,^{XIX}

RAAD EN BURGEMEESTER VAN AMSTERDAM;

*gesteld ten dienste van zijnen Neve, Daniël Mostert, Secretaris
der zelve Stede.*

TOen Beuningen het ziekbed hiel,
En d' oude en afgeslaafde ziel
Het zwakke lichaam wou begeben,
En zuchte na het eeuwig leven,

^{XIX.} Toen het in 1627—28 in de Vroedschap weêr wat spande tusschen de

25. G. Vossius woonde op de Heerengr. — 26. 't Athenæum stond op den
Fluweelen Burgwal. — 29. Pel, lijkkleed.

- 5 Verscheen voor hem, en wel te tij,
 De droeve Maagd van 't zeilrijk Y,
 Haar pruik, vermast van goud en steenen,
 Die blonk door 't zwarte lamper henen;
 Zij steende en sprak voor 't stenend bed:
 10 „O, Diedricks zoon! zoo gij mij redt,
 Zoo is er hoop; mijn staat wordt kranker:
 De burgertwist vreet in, als kanker.
 „Mijn goude vrijheid in de klem,
 Die hangt aan 't stijven van één stem.
 15 Ik heb veel raden, luttel vaders!”
 Toen sloeg zijn hart en al zijn aders
 Van schrik en vaderlijke vrees,
 En hij verpijnde zich, en rees
 Al hijgende op, en liet den wagen
 20 De kranke leën op 't raadhuis dragen,
 Zoo uitgemergeld en gemat;
 Niet eens beducht, of 't schokkend rad
 Of winterlucht zijn tijd mocht korten,
 En op een nieuw hem in doen storten.
 25 De Wederspanningheid vernam
 Den geest, die uit den grave kwam,
 Een voorspook, dat haar' afgang spelde:
 Men denk hoe 't bitter hart ontstelde!
 De flauwe Vroedschap scheen verlicht
 30 Alleen door Beuningens gezicht,
 En stemde 't eerlijkst met malkanderen;
 Zoo kon één stem de kans veranderen!
 Zoo leeft een grijs en rijp verstand
 Een' oogenblik voor 't vaderland,
 35 Na lange moeite en vele jaren.
 God wil zijn bloed en Mostert sparen!

vrijzinnigen en de Prædikantenpartij, was Burgemeester Geurt Dircks van Beuningen langzaam herstellend uit een zware ziekte. Dr Nicolaes Tulp, die van een andere politieke overtuiging was, ontried zijn patiënt het uitgaan; maar zekere r. k. geneesheer Gerrit nam dit op zijne verandwoordelijkheid en Van Beuningen ging en hielp de zaak, die aan één stem hing, ten goede beslechten. Reinier Pauw, toen Van Beuningen binnenkwam, zeide: „t Schijnt dat de dooden opstaan om mij tegen te zijn.”

8. Lamper, sluyer. — 19. Nog wel 't koetsjen van Dr Tulp. — 25. Pauw. — 31. 't Eerlijkst, subst. — 36. De sekretaris Daniël Mostert had een nicht van Beuningen getrouwd.

Op het Dolhuis,^{XX}T^r AMSTERDAM.

T^r Reê zacht, en ga gerust verbij:
 Hier wordt getóomd de razernij.

LATER:

Treê zacht, en wandel onbeschroomd:
 Hier wordt de razernij getóomd.

Op de ontleding des Menschelyken
Richaams,

VERDUITSCHT DOOR

V[opiscus]. F[ortunatus]. P[lemp].XXI

E^r Ertijds voerde 't Grieksch gewelf
 In zijn voorhoofd: KEN U ZELF
 Als een goddelijke lesse
 Van die wijze Schoolmeestresse.
 5 't Zelve leert nu d' Artsen-School
 Van den schranderen Cabrool,

XX. Gesticht ten jare 1561—62 door Henrick Pauwels Boelens en zijn vrouw Christina Een oud vaersjen, boven de eetzaal, plachten onkundigen insgelijks aan Vondel toe te schrijven:

„Die met krancksinnicheyt sijn begaeft
 Die worden hier gespijst en gelaeft.”

Minder onwaarschijnlijk zoud het zijn, zoo Vondel het volgende, ook in 't gesticht voorkomend, geschreven had:

„Dit Godtshuys is gesticht, uyt liefde milt van aert,
 En toomt de dolheyt, die sich selfs noch niemant spaert.”

Dat Van Lennep hier het jaartal 1562 bijvoegt zal wel een penfout zijn.

Het gesticht stond op den Kloveniersburgwal, tusschen de Hoogstraat en de Spinhuissteeg.

XXI. Vopiscus Fortunatus Plemp, Bernardsz., en dus volle neef van Mr Corn. Gijsberts (zie Vondel II, 334) was geb. te Amst. 23 D. 1601, studeerde te

1. De Apollo-tempel te Delphi.

- Wiens vernuft, met pit van reden,
 't Menschelijk lichaam gaat ontleden,
 Van den top af tot den teen.
 10 Dies de Latinist voorheen
 Van dien arbeid hem moest danken;
 Tot dat Plemp, een eer der ranken
 Van Galeen en Hippocraet,
 Tot des Nederduitschen baat
 15 Deze schatten uit het duister
 Brengend met een rijker luister,
 Toonde, dat hij was een stut
 Tot zijn kranken Landsmans nut;
 Wiens gedachten zich nu wennen
 20 Om te recht te leeren kennen
 Wat de menschenhuid omvangt,
 Waar de Mensch van t'samenhangt;
 Hoe Gods Wijsheid diep gaat waren
 Door ons zeenen, door ons aären,
 25 Hoe het kunstige geraamt
 Alle kunstenaars beschaamt.
 Zoo nu iemant, door dees wennis,
 Van den trap der zellefkennis
 Stijgt tot kennis van Gods Throon,
 30 Zoo eischt Plemp geen' ander loon.

Gent, Leuven en Leyden, werd Dr in de Geneeskunde te Bologna, geneesheer te Amst., in 1633 Hoogl. te Leuven, tr. met Anna Maria van Dieve, † 12 Dec. 1671. Het anatomisch werk, op welks vertaling Vondel deze regelen dichtte, versch. (1633 en 1648), te Amst. bij Hend. Laurents in 't schrijfboek, in fol. De auteur was Bartholomaeus Cabrolus, in 1595 benoemd tot „Dissecteur royal”; geb. te Gaillac, studeerde hij tot 1555 te Montpellier, waar hij later Hoogl. werd. De vertaling droeg Plemp op aan Prof. Nic. Tulp (verg. XIX) en prijst dezen, dat hij „de Griecxsche en Latijnsche duystere konst-naemen en onse Duytsche woorden so geluckigh en geestich verwisselt,... tot beschaemingh van die gheene de welcke knorren, dat onse tael arm is en onbequaem om in haer de wetenschappen te leeren.”

10, 11. Zoo dat, tot dus verre, hij die Latijn kende, verplichting aan hem had. — 12. Plemp, uitmuntend onder de telgen van Claudius Galenus (geb. te Pergamum in 't j. 131, † 200) en Hippokrates van Kos (geb. 460, † ca 356 v. Chr.), den „vader der med. wetensch.” — 24. Zeenen, zenuwen. — 29. Gods Throon, den Hemel.

Op het Overlijden

VAN

ISABELLA CLARA EUGENIA^{XXII}

AAN HAAR-ZELF.

- Odvruchtige Isabel!
 Hoe pijnigde u dees hel
 Des oorloogs, doen gij zocht
 Hetgeen, uw leven lang, u nooit gebeuren mocht,
 5 Door d' ijverigste beê:
 Gij zocht de heil'ge Vreê,
 En vond haar, al verblijd,
 En greept ze, maar, helaas! voor eenen kleinen tijd;
 Z' ontglipte u wederom,
 10 En d' ongeruste trom
 En dolle moordtrompet
 Versteurde u, daar gij laagte in 't vierig vreêgebed.
 Het schrikkelijk geluid
 Van 't heilloos donderkruid
 15 Verdoofde uw stem, en joeg
 Als zins door Christenrijk den landman van den ploeg,
 Den burger uit de stad.
 De dorpen leggen plat,
 De sloten staan in brand,
 20 En 't wreede krijgsgedrocht dat weet van boei nocht band!
 Toen kreeg gij een verdriet
 In 't leven, en verliet
 De weereld, om den Peis
 Te zoeken boven d' aarde, in 't Goddelijk paleis.
 25 De Peis had van omhoog
 U, doen gij kwaamt, in 't oog,
 En vloog u te gemoet,

XXII. Vorstin der Nederlanden, geb. op het landgoed Valsano, in het woud van Segovia, 12 Aug. 1566, uit de echt van Kon. Philips den IIe en Isabelle de France, † te Brussel 1 Dec. 1633; wed. van Alb. van Oostenrijk, voorstanderes van Godsdienst, kunst en wetenschap. Hoe warm zij den vrede voorstond, blijkt uit de geheime onderhandelingen met Prins Maurits, van Maart 1621, en Frederick Henrick, van Aug. 1624. Zie mijne monografie, in de „Verspreide Verhalen” Dl. I, bl. 146 en 150.

8. Bij 't Bestand.

VONDEL III.

34 OP HET OVERLIJDEN VAN ISAB. CL. EUG.

- Omtrent den manekloot, met eenen heuschen groet
 En groenen vredetak,
 30 En kuste uw mond, en sprak:
 „O Clare, mijne vreugd!
 Die heerlijk blinkt door 't goud en purper van de deugd;
 Weest welkom, mijn bemind'
 En vreedzaam voësterkind!
 35 Wat zocht men mij omlaag,
 Daar ik niet durèn kan, als voor een korte vlag!
 Hier is mijn wisse wijk,
 In 't eeuwig Vrederijk.”
- Zoo sprak ze, en voerde Eugene
 40 In 't zalig rijk des vreds, waarom zij had gestreên.
 Daar wordt ze niet gestoord
 Door landgeschrei of moord;
 Daar blinkt ze nu vernoeëgd,
 Gelijk een nieuw gestarnt, den hemel toegevoegd.
- O Christelijke lamp,
 45 Zie neêr in onzen damp!
 Verzacht uw Neerlands wee,
 En steek, is 't mogelijk, eens het bloedig zwaard in scheê;
 Opdat men hier beneên
 50 Van witten marmarsteen
 U wije een vredealtaar,
 Waarvoor men, u ten roem, mag zingen, jaar op jaar:
 „O Vredemoeder, eer
 Van Neerland! nimmermeer
 55 Verwelk uw vredelof!
 Gij stondt naar vrede in 't aardsch, en sluit ze in 't Hemelsch
 (hof.”
-

Begraafnis

VAN DEN HOND VAN SCHOUT BONT.

AAN ALLE HONDESLAGERS EN HONDEBEULS, BONDGENOTEN
VAN 'T HONDEKOT, ETC.

LIEFHEBBERS VAN DE VRIJE HONDEJACHT. XXIII

(20 Jan. 1634.)

- S Chout Hondt, op 't hondekot gezeten,
Laat alle hondemelkers weten,
Dat Tyter moet begraven zijn:
Dat hij zal schenken koek en wijn,
5 En met zijn rekels en zijn fielen,
Begieten 't graf der hondezielen,
En slobben uit het Rijsche vat,
En slaan een oxhoofd wijns in 't gat.
De naaste Bloedhond wordt gebeden
10 Met rouwband achter 't lijk te treden,
Daar Spier en Bont toe is verplicht
Al zoû het Kerkhof zijn ontsticht;
Ook zal men in de deur opknopen
Die ongelezen meê durft loopen.
- 15 Wie eerst komt ter begrafenis
En krijgt van rouw de kouwe pis,
Dien zullen de Hondgravers-Heeren
Het aldervetste kalf vereeren,

XXIII. De dichter schertst hier met de, in prent uitgegeven, lijkstatie van den hond van Mr. Willem de Bondt (zie Vondel, II, bl. 453, v. 92), weêr in de dichtmaat en met de rijmen van „Apol, op Helicon gezeten”. Men nam kwalijk, dat Schout Bont, wien een al te weelderig goud-leêren behangsel verweten werd, zoo hard voor de menschen en zoo teêr voor zijn hondtjen Tyter was. Barlaeus maakte aan Joachim van Wickevoort eenige latijnsche sneldichten over: één daarvan luidt vertaald:

Het vuyle hondtje spreeckt:

Den minnaers was ick sacht, den dieven was ick rouw:

'k Behaegde dies den Schout; 'k behaegde oock aen sijn vrouw.

5. 't Waren toch meest kinderen, die op de begrafenis genoodigd waren en die de Schout op rijstebrij, pannekoeken enz. onthaalde. — 11. Twee bekende honden. — 14. Ongelezen, wiens naam niet, als ter begrafenis genoodigde, is afgelezen.

20 Gespogen met de meeste schand
 Van 't aldergrootste beest van 't land,
 't Welk zoo beslobd, beslikt gaat strijken,
 Dat het geen mensch meer mag gelijken.

 Nu leît Bondt
 Als een hond
 Kort in 't kot gebonden,
 Klein en groot
 Doopt hem: „Dood-
 Graver van de honden.”

Saxo Grammaticus.

Gedrukt bij Ioseph van der Nave,
 Verloren drukker van Schouts Hond,
 Die geen goê muts en heeft op Bondt,
 Omdat hij niet mocht gaan te grave,
 En zetten 't kruiksken aan den mond,
 En drinken meê zijn buiksken rond.

Bede aan het WesteWindeken,

VOOR

PIETER VAN BUREN

ENDE

YDA VAN GERWEN.^{XXIV}

(Voorjaar 1634.)

5 L Aauw en lieflijk Westewindtje,
 Voorboô van 't gevleugeld kindtje,
 Vader van de zoete maand,
 Die de droge paden baant
 En bestrooit voor Venus' wagen,
 Na de gure en zure vlagen,

XXIV. Dochter van Isaac v. G. (van 's-Hertogenbosch) en Maria Jacobs Warmond, zuster van Duyfken, die 9 Juni 1637 met Joan van de Poll zal vrouwen. In den Academi-strijd treedt een dichter I. v. Gerwen op. P. van Buren was een buurman van Vondel. Wapen: Buren: Gedeeld: I, in goud een klimmende hazewind v. keel, links gewend; II, in keel, 2 getinneerde vaschen v. goud. Gerwen: doorsneden: I, in sabel, 3 molenijzers v. goud; II, in zilver, een wild-zwijnskop v. sabel, gewapend v. zilver.

- Als het al van minne praat;
 Kom, bestrooi de Warmoesstraet
 Met meer lovren, met meer bloemen,
 10 Als mijn zwanepuim kan noemen.
 Vraagt ge nog, wat dit beduidt?
 Buren zal zijn schoone Bruid,
 Met de rozen op haar wangen,
 In het vrolijk huis ontvangen,
 15 Op den zegenrijken galm.
 Strooi nu, onder kuischen palm,
 Wit ligustrum en viooltjes
 Voor de maagdelijke zooltjes,
 Die, al bevend, uit het choor
 20 Treên op 't ongewone spoor
 Derwaart, daar de maagden spreiden
 't Bed, daar Ida op moet scheiden
 Van den bloesem, die zoo waard
 Zij voor Buren heeft gespaard;
 25 Die door 't stadig minneprikken
 Nu gevaar loopt van te stikken
 In den jeugdelijken brand,
 Op de nieuwe ledekant,
 Zoo gij met uw' koelen asem
 30 En verkwikkelijken wasem
 't Paar, dat vierig trekkebekt,
 Niet bevochtigt, niet en lekt.
 Troost ze dan die zieltjes spinnen,
 Onder 't web van 't weelig linnen.
 35 Laaf met aangenamen douw
 Venus beemd en akkerbouw,
 En verversch de rozetippen
 Van de lieve lekkre lippen,
 Die, in 't kussen onverzaad,
 40 Zich verpijnen, zonder maat.
 Laat u d' arbeid niet vervelen:
 Want zij zullen bloemen telen
 Schoonder als de schoonst, die vast
 In uw Aemstelhoven wast.
 45 'k Woù mijn bede langer maken,
 Maar, met putjes op de kaken,
 Loech de Bruid in haren geest,
 En die lach verciert de feest.

Op de Diepzinnige Puntichten

VAN DEN ENGELSCHEN

Poëet JOHN DONNE,^{XXV}

VERTAALD DOOR

C. HUYGENS.

(Voorj. 1634.)

- „DE Britsche Donn’,
 Die duistre zon,
 Schijnt niet voor ieders oogen,”
 Zeit Huygens, ongelogen.
 5 Die taalgeleerde Haegenae
 Die watertandt na kavejaar,
 Na snoftobak, en smoken,
 Die raauwe hersens koken;
 Maar dit is ongemeene kost:
 10 ’t Is een bankettje voor den Drost,
 En voor ons kameraadtje,
 Het zoete Tesselschaedtje.
 O, lieve Nymfje Tesselschaê!
 Versta je ’t niet, zoo sla ’er na,
 15 Of laat het u bedieden:
 Want dit zijn hooger lieden,
 Dan ’t Hooge Lied van Salomon,
 Dat geen vernuft ooit vaten kon,
 Dan hooggeleerde Smouten,
 20 Van langer hand gezouten.
 Maar waarom of mijn oordeel laakt
 Hetgeen mijn saus, mijn Mostaert, smaakt,

XXV. Dr John Donne, Deken van S. Paul's, schreef punt- en hekeldichten, die Huygens „je velde, te schepe, te waghén, te paerde”, in ’t Holl. vertaalde en onder zijn minder met het Eng. gemeenzame lettervrienden liet cirkuleren: Hooft,

1. Zeker zeldzamer dan Britsche Lords of Spaansche Dons. — 6. Kaviaar is een russ. vischkuit, een tranige lekkernij. — 16. Liederen. — 18. Vaten, vatten. — 19. Adriaen Smout (zie II, 471 en 403) „had eenige liederen over het Hooglied gedicht, en aan Tesselschade gegeven; maer zy vond er den geestelijken zin met zulke vleeschelijke woorden uitgedrukt, datse zich schaemde, zulke zangen voor eerlijke ooren te zingen.” Oude aant. — 20. Doorzult in kennis. — 22. Mostaert, Mr. Daniël Mostert, een der elf stads-secretarissen, jonger vriend en studiegenoot van Vondel.

- Die zich niet kan verzaden
Met zulleke saladen?
25 Nu, mannen! eet u zelven moê,
Gebruikt er eêk en peper toe;
Want wij dees lekkernijen
U geenszins en benijen. —

Fakkell

VAN

Dr. JOAN BLAEU^{XXVI}

EN

GEERTRUYD VERMEUL.

- D E wakkre Blaeu sloeg 's avonds spaâ
Het gulden heir des Hemels gaâ,
En monsterde alle stralen,
Die vaststaan of verdwalen;
5 Als Venus, dochter van Jupijn,
Hem, in een' ongemaakten schijn,
Verscheen en kwam voor oogen,
Daar hij stond opgetogen.
Zij sprak: „Mijn allerwaardste zoon,
10 Die lust hebt in der Goden throon
En 't eeuwigdurend leven,
Met uwen geest te zweven;
„Al lang genoeg met ongemak
Gedragen 't aardsch en hemelsch pak,
15 En Herkles nagetreden

Reael, Baerle, Baeck, Vondel en Tesselschade; de laatste had hem aan zijn belofte herinnerd haar de vertaling te zenden. Vondel-zelf heeft dit opmerkelijk hekeldichtjen niet laten drukken en misschien aan niemand getoond.

XXVI. Dr Joan Blaeu, wiskundige, drukker, en uitgever, Schepen in 1651, 3, 4, 6, 64, 5, geb. te Amst. 23 Sept. 1596, op 't Water, woont ald. 1670, † 28 Dec. 1673 op de Bloemgr, was de zoon van Willem Jansz. Bl., van Uitgeest, die een leerl. v. Tycho de Brahe was. Dr Joan, een achterneef van P. Cz. Hooft, trouwde, in Nov. 1634, (te Gouda?) Geertruyd Vermeul.

Fakkell. 't Woord geldt hier voor huwlijksfeesttoorts. — 3. Stralen, starren. — 10. Throon, hemel.

- En Atlas' wijde schreden;
 „Al lang genoeg, tot 's vaders troost,
 Zijn zwakken ouderdom verpoosd;
 't Is tijd, om eens te hooren
 20 Na 'tgeen u is beschoren.
 „Ik wijs u na de goud stad,
 Daar is voor u een eedle schat,
 Een schoone Maagd ten beste;
 Trek heen na deze veste.
 25 „Gij zult 'er vinden aan de Gou'
 De lieve lang beloofde vrouw,
 En u in hare kaken
 En heusch onthaal vermaken.
 „Of deist ze met bevreesden gang,
 30 Ik zal ze, met een' minneprang,
 Bedwingen tot mijn wetten,
 En 't harde hart verzetten.”
 Zoo sprak de Moeder van de Min,
 En liet hem met verbaasden zin
 35 (Terwijl en zij ging strijken)
 Verbaasd ten hemel kijken.
 Zijn boezem brande straks van hoop,
 Die hem den lust van starrenloop,
 En 't schrander hemelmeten,
 40 Benam en deed vergeten.
 Gij handelt passer, boog noch kaart
 (O Blaeu! wat of u wedervaert?),
 Noch Tychoos wijze boeken;
 Gij gaat uw weêrgaâ zoeken,
 45 En Venus' voorgang maakt het spoor,
 En wijst u met haar starre voor,
 En opent Geertruys armen,
 Genegen tot ontfarmen.
 Geluk, o blijde Bruidegom,
 50 In Hymens vrolijk heiligdom!
 Uw Bruid heeft u genezen:
 Laat zij uw spiegel wezen:
 Nu staroog op geen ander licht
 Als dat 'er straalt uit haar gezicht;
 55 Nu staroog op haar oogen,
 Die alle ding vermogen.

16 en 18. Uit v. 10 ontleent hier Vondel het woord „hebt”. — 17. Van Willem Blaeu, die nu ruim 60 j. was. — 21. Ter Gou. — 26. Uitg. heeft trou.

60 Nu druk, in 't kussen even kloek,
 Met mond op mond een minneboek;
 Nu druk, met inkt van weelden,
 Een huis vol minnebeelden.

Op de Tweedracht der Christe Princen.^{XXVII}

AAN JESUS CHRISTUS.

(1634.)

DE Christe Princen zitten vast
 Malkanderen in 't hair;
 Gansch Christenrijk vervalt in last
 En 't uiterste gevaar,
 5 Als 't schip, dat met gekerfden mast
 Flus schipbreuk lijden zal,
 En drijft naar lager wal.

De felle Turk, die Christus kruist,
 Ziet ons krakeelen aan.
 10 D'ervvijand lacht nu in zijn vuist,
 En hoopt den klaauw te slaan,
 Van bloed geverfd, van stof begruisd,
 In 't hart van 't blind gevecht:
 Dat hij 't geschil beslecht.

Zoo 't hem gelukken mag naar wensch,
 Met zijnen woesten hoop,
 Dat hij 's geloofs verzwakte grens
 Op 't ongezienste sloop',
 15 En vel en vil zoo menig mensch;
 Help God! wat wil 't een dag
 20 Van rouw zijn en beklag!

Gelijk een ingeborsten stroom,
 Zal 't ingelaten heir

XXVII. Dit slaat op den 30-jarigen oorlog — misschien ook op den 80-jarigen (verg. bl. 33, XXII). Sints de dood van Gustaaf Adolf (lees, Vondel II, bl. 467, † 6 Nov. 1632) was Vondels geestdrift voor den krijgsroem wat bekoeld en stond de vrede steeds hooger bij hem aangeschreven.

- Verdrenken al den Duitschen boôm,
25 En bruizen als een meir,
En spoelen den bebloeden toom
Te Keulen in den Rijn:
Die zal zijn wedde zijn.
- 30 Zelf d' andre weereld, daar men, met
Den hoofde nederwaart,
De voeten tegens d' onze zet,
Zal hooren, al vervaard,
Hoe wij, door 't zwaard van Machomet,
35 Gevallen zijn, ten spot
Der vijanden van God.
- Dan voelt men, hoe men heeft gefaald,
En uit den burgertwist
En brand verdoemden roof gehaald,
40 En wolven opgehist
Naar Christus schaapskooi; dan betaalt
Men zelf zijn eige roê,
En schreit en zucht zich moê.
- 45 O Jesus! keer dit voerspook af,
Verdrijf die duistre wolk;
Herplant veeleer op 't heilig graf,
Door uw geloovig volk,
Den Turken tot gerechte straf,
Den standert van uw' naam,
Opdat zich d' Afgrond schaam'.
- 50 Opdat die bloedhond, ieders vloek,
Met ingetrokken staart,
Gelijk een rekel Mecha zoek,
En, aan zijn' eigen haard,
55 In eenen onverlichten hoek
Zich uitstrek' naar zijn' lust,
En laat uw rijk in rust!

Bede Boor het Walen Weeshuis t' Amsterdam, ^{XXVIII}

AAN ALLE CHRISTENEN.

O

 Ch! laat uw mededoogen stralen
 Op dees van elk vergete schaar,
 Op 't arme Weeshuis van de Walen,
 Wiens last nog aangroeit jaar op jaar,
 Wanneer 't ontvangt, met open armen,
 Die arm zijn zonder hunne schuld,
 De weeskens, die om nooddruft kermen;
 En voedt hen op, met groot geduld,
 In tucht en eerelijke zeden.
 Wie ziet ze zonder schreyen aan?
 Heeft Christus, arm, voor ons geleden,
 Wie kan voorbij dees kribben gaan
 En stallen, zonder met den Wijzen
 Te offeren een luttel goud,
 Om 't naakt en hongrig kind te spijzen,
 Dat in dit Bethlehem verkoudt?
 Ai, zorgt niet, dat de schatten minderen,
 Die gij aan Gód op woeker geeft,
 Door vreemde en ouderloze kinderen:
 Gedenkt, dat God, hun vader, leeft,
 Die in uw weldaad wordt geprezen,
 En 't goed, dat nimmer zal vergaan.
 De zuivre godsdienst is, den Weezen
 In hun ellende bij te staan.

(1635.)

I. v. VONDEL.

XXVIII. Door de Waalsche gemeente gesticht, om dat hare weezen, geen Poorterskinderen zijnde, niet in het Burger-Weeshuis konden opgenomen worden. Het gesticht stond in de Laurierstr. Zuidzijde. Het gedicht, door Nachtegaal gekalligrafeerd, hangt nog in het tegenw. weeshuis, Vijzelgracht.

7. Nooddruft, nood; rhetorisch: Wat men behoeft. — 13. De kribben brachten, voor den dichter, de (Bethlehemsche) stallen meê. — De 3 Koningen. — 17. Zorgt, vreest. — 23, 24. Jac. I, 27.

Lijkklacht, aan het Vrouwe-choor,^{XXIX}

OVER HET VERLIES VAN MIJN EGA.

O Heilig Choor, dat van den mijnen
 't Vergaan en onvergaan gebeent
 Bewaart, en zachte rust verleent,
 Tot dat de zon vergeet te schijnen;

5 Nu groeit 't getal van uwe lijken
 Door een, dat méest mijn geest bedroeft,
 En met de lijkschroef 't harte schroeft,
 Die voor geen jammerklacht zal wijken.

10 Nu parst uw harde zerk het kermen
 En tranen uit het hart en oog,
 Om mijn Creüse, die, omhoog
 Gevaren, smolt in beï mijn armen,

15 Terwijl ik t' Aquileja streefde
 Met Constantijn, den grooten held,
 Door zwaarden, op de keel gesteld,
 Door vlam, die na de starren zweefde.

Ik wenschte nog om eenig teeken
 Van haar, die als een schim verdween,
 Wanneer ze mij te troosten scheen,
 20 En in den droom dus toe te spreken:

XXIX. Namelijk: de met geschilderde glazen (voorstellende Mariaas sterf-bed) versierde O.-L.-Vrouwenkapel, aan de Noord-Oostzijde van de Oude Kerk. Den 15^{en} Feb. 1635 werd daar begraven: „Mayken van de Vondel, huysvrouw van Joost van de Vondel, in de Warmestraet.” Maria de Wolf was geb. te Keulen, in 1586; naar Amsterdam gekomen in 1595, waar zij, een buurtjen van Vondel, den 20 N.º 1610 met hem voor Commissarissen van „Huwelijcxse Saken” kwam. Bij haar dood was Vondel druk aan zijn „Constantinade” bezig. Verg. XXXV.

1—3. 't Schijnt dus een familiegraf. — 3. En [daaraan] z. r. verleent. — 7. Lijkschroef der kist. — 11—15. Creüse, de vrouw van Æneas, bij wien Vondel zich vergelijkt, om dat, volgens Virgilius, Creüsa hem ontviel in de vreeslijke nacht van zijn vlucht uit Troje en dat Vondel-zelf met Constantijn door zwaarden en vuurvlammen „streefde”. Zie ook bl. 26, XVI.

„Mijn lieve bedgenoot! dees zaken
 Gebeuren geenszins zonder God;
 Vernoeg met uw getrokken lot,
 En wil uw helden-werk niet staken.

25 „Dat ramp nocht druk uw dagen korten,
 Voor dat gij ziet, na uwen wensch,
 Den vluchtigen tyran Maxens
 Bestorven in den Tiber storten.

30 „Dan zal uw ziel ten Hemel draven,
 Wanneer het triomfeerend hoofd
 't Gewijde zwaard, aan God verloofd,
 Ontgordt, op der Apostlen graven.

35 „Bestel mijn sterflijk deel ter aarde,
 In 't Choor der zegenrijke Maagd,
 Daar zulk een schaar den naam af draagt,
 En die mijn naam ook gaf zijn waarde.

40 „'k Verhuis, van 't aardsche juk ontslagen,
 Omhoog in 't hemelsche gebouw.
 Bezorg de panden van ons trouw,
 Twee kinders, die ik heb gedragen.”

Zoo sprekend week zij uit dit leven.
 MARIE, al laat gij mij alleen,
 Uw vriendschap, uw gediensstigheid
 Staan eeuwig in mijn hart geschreven.

45 Hoe veer dees voeten mochten dwalen,
 'k Zal derwaart mijn bedrukt gezicht
 Nog slaan, daar voor het rijzend licht
 Uw bleeke star ging onderdalen.

23. Vernoeg, neem genoeg. — 35. De vele Marritgens of Marijkens.
 — 40. Anna, geb. 1610, Joost, geb. 1611. — 45, 48. Hoe oud ik moog worden, ik zal het uur van uw heengaan steeds gedenken. Misschien ook toespeling op het Noord-Oosten der kerk.

Onverwacht Gerucht

VAN

DES KARDINAALS EERSTE VLUCHT.*XXX*

W At slot, wat wal, wat poort, of wat
 Onoverwinnelijke stad
 Was 't, daar voor eerst Paap Ferdinand
 Werd vluchtig, tot zijn eige schand?
 5 Was 't ook voor Grol, daar Dulckens trots
 Bezweek voor Fredricks heldenrots?
 Of was 't de stad, daar Diedens luk
 Sloeg Cuculi met Veluws druk?
 Was 't ook de Bosch-draak, die de held
 10 Van Nassau dwang met klaar geweld?
 Of was 't in Gelderlands gebied,
 Of daar Cas'mir zijn leven liet?
 Of ook 't geweldige Maestricht,
 Daarop het heldige gewricht
 15 Des Princen waarlijk heeft geproefd,
 Hoe ijdel dat Castiljen schroeft?
 Of is 't omtrent de Berger streek,
 Daar Spinola met schand af week?
 Zou 't ook wel Rhijnberck wezen, daar
 20 De Spanjaarts, nog 't verleden jaar,
 Te beëvaart, op Sint Jacobs nacht,
 Zoo dapper wierden uitgelacht?
 Of is 't een ander? wat wil 't zijn?
 Ei! 't is het Schansken Philippijn.

Exitus acta probat.

„Het einde oordeelt van iemants leven.”

[Ovid. „Heroides”, II, v. 85.]

XXX. Ferdinand, 2e zoon van Koning Philips III, Aartsbisschop van Toledo,

7. Wezel, door Otto van Gent, Heer van Dienen, verrast, toen Montecuculi in de Veluwe stroopte. — 12. Zie bl. 10. — 13. Zie Stedekroon, III, bl. 11. — 15. Geproefd, bewezen. — 18. In 1628. — 20. 2 Juni 1633 overgegaan aan Frederick Henrick. — *Motto.* De vert. is uit Vondels „Helldinnebrieven”. Hier schijnt zijn bedoeling te zijn: de afloop beslist over de betekenis der daden.

Brief

VAN HUGO DE GROOT AAN VONDEL.^{XXXI}

[...Ick hebbe oock uyt uw schryven en bygevoegde „Lyckklaght”] verstaen de swaricheit, die u Ed. [is overgekomen, door het afsterven van uwe] ega, wetende door ervarentheid hoe veel sulcken geselschap waert is. God, die ons allen onder de wet van de sterflijkheidt heeft laten geboren worden, heeft ons oock daerby t verstant gegeven, om ons te buigen onder syn wille, ende ons met het gebruick van den toegelatenen tydt te laten [genoegen] ende niet soeckende met ondanckbaerheidt ons eigendom toe te schryven tgene maer geleent en was tot wederseggens. Alle twelck, gelyck ick weet dat U E by hem selven wel can bedenken, oock anderen als het van noodd waer doen verstaen, soo vinde ick seer loffelyck dat u E de gedachtenis van uwe beminde hebt ingegrift in de harten van allen, die constige dichten beminnen. Ende gelyck gemeenlyck den arbeitd ons aftreckt van het alte sware gevoel van ons leet, soo meen ick dat u E wel sal doen ende sich ernstelyck begeben tot het vorderen van het Constantynsche werck, waer van ick yet heel sonderling verwacht. Wat aengaet de spelen, die by de oude Grieken ende Troianen ende by der selve navolgeren by de Romeinen bekent syn geweest... — Hiermede wil ick endigen u. E met myn heer Hooft, doctor Koster en alle andere van dat slach alle voorspoedt wenshende; doch bedanck de heer Barlaeus seer van het toesenden van syn oratie over de wonderlyckheden der menschelycke siele. 'tSelve wordt hier seer gelesen en gepresen. Tot Parijs den 5 Juni, 1635.

u E. dienstwillige H. D. Groot.

Landvoogd, na de dood van Isabella, 4 Nov. 1634 naar Brussel gekomen. In Mei 1635 vluchtte een deel zijner legerbenden onder La Fontaine, van voor de schans of het stedecken Philippine (aldus genaamd naar Philips II), nabij het Sassche Gat. Hij was geb. den 15n Mei 1609, † 9 Nov. 1641.

XXXI. Het onderwerp van dezen brief, waarvan hier het voornaamste wordt afgedrukt, is eigenlijk de oudheidkundige vraag, welke spelen, wedstrijden enz. onder Constantijn gepleegd werden. Vondel schreef dien brief geheel af, en zond de kopie, den 18n Juni, „Aan myn heer, den heer P. Cornelisz. Hooft, Drost te Muyden”, er bij schrijvende: „dit most ick uwe E. mede deelen en blyve uwe E. gewillige dienaar J. V. Vondel.” Vier maanden na de dood van zijn vrouw was hij dus nog druk bezig met zijn heldendicht. Naef is de aansporing hiertoe, die hij zijn vrouw Mayken de Wolff na haar dood in den mond had gelegd. Zie. bl. 45.

De Rijnstroom ^{XXXII}

AAN IOHAN WOLPHARD, HEER TE BREDERODE,
VRYHEER TE VIANEN.

D Oorluchte Rijn, mijn zoete droom!
Van waar zal ik u lof toezingen,
Mijn trekkende geboortestroom!
Gij kooft uit Zwitsersche Alpes springen,
5 Als hoofd-aâr der begaafde Euroop;
De Donau, uw afkeerig broeder,
Nam Oostwaart op zijn' snellen loop,
Gij, Noordwaart, toen één zelve moeder,
Begord van regen, ijs, en sneeuw,
10 U baarde voor zoo menig eeuw.

Germanje lag nog wild begroeid
Van zijn Hyrcijnsche wilde wouden,
Tot dat het namaals wierd besnoeid,
En door de tucht in toom gehouden.
15 Ten leste dorst gij, strijdbre Rijn!
Den Tiber op zijn feest bestoken;
Die voor u neeg, toen Constantijn,
Van uwen oever opgebroken,
Ging strijken met den ouden roof
20 Van Rome en 't Heidensch bijgeloof.

Gij naamt het juk van Christus aan:
Men hoorde uw' vrolijke oevers schateren,

XXXII. *Schijnt voor 't eerst uitgegeven in Blaeu, „Tooneel des aerdricks”. Amst. 1635. Dit jaartal sluit met de mededeelingen in de „D. Warande”, VII, 314. Joan Wolfert v. Brederode, zoon v. Floris en Dorothea van Haefsten, was geb. 12 Juni, 1599, in 1629 tot Goeverneur van 's-Hertogenbosch aangesteld, sedert 1633 Kolonel van een regiment voetvolk, later Veldmaarschalk. In 1654 was hij de eerste Edele, die voor de uitsluiting der Princen van Oranje uit het Staatsbewind stemde, ofschoon hij, na elkander, een Gravin van Nassau en Frederick Henricks schoonzuster, Louise Christ. v. Solms, getrouwd had. De eerste vrouw † 1636, zonder een zoon na te laten. — In latere uitgaven wordt „Rhijn” gespeld.*

3. Stroom, aan wiens oever ik geboren ben en die mij aanlokt. — 5. Euroop, als persoon. — 9. Begord, bevrucht. — 12. „Hercynia Sylva”, de bergwouden van Zuid-Duitschland. Caesar, „De Bello Gall.” VI, 24. — 15—20. Om de Germaansche legerbenden, waarmee Constantijn Maxentius bevocht.

En scheent de heilige Iordaan
 Te tarten met gedoopte wateren.
 25 Het Christen kruis viel uwen rug
 Zoo zwaar niet, als weleer te dragen
 Den last van Cesars legerbrug,
 En Drusus, die u dede klagen
 Om vijftig sloten zwaar van steen,
 30 Gebouwd langs uwe kanten heen.

Maar uw geloovig Christendom
 Beproefd werd, als het goud in d' oven,
 Toen Attilaas verwoede trom
 't Geruisch uws waters kwam verdooven,
 35 En verfde met onnoozel bloed
 En damde uw kil met kuische dooden,
 En trapte, met een dronken voet,
 Op woeste steden, leêggevloden,
 Of brande uw hayr af met zijn' toorts,
 40 Beklad en druipend van veel moords.

Gij schreide met een' heesche keel
 Den Hemel aan, om troost verlegen;
 Die zond u Karel, 't Rijksjuweel,
 Dees kon d' onveilige oevers vegen
 45 Van onduitsch en baldadig schuim,
 Gelijk uw Constantijn voorhenen.
 Toen kreeg gij uwe randen ruim,
 En zamelde uw' verstrooide steenen,
 En zaagt dien held vol Godesvrucht
 50 Zijn' lusthof planten in uw' lucht.

O onvermoeide molenaar,
 O stedbouwer, schepedragers,
 O rijksgrans, schermheer in gevaar,
 Wijschenker, veerman, oeverknager,
 55 Papieremaker! schaf papier,
 Daar ik uw' glorie op mag schrijven!
 Uw water dat ontvonkt mijn vier,
 Mijn zinnen in uw wedde drijven
 En spelen, als een dartle zwaan,
 60 Verlekkerd op uw' wingerdblaân.

35, 36. Sint Ursula en haar 11.000 maagden. — 43. Karel de Groote, de stichter van het (Duitsche) Rijk. — 50. Zijn' lusthof, Aken.

Gij schijnt een aardsche regenboog,
 Gekleed met levendige kleuren,
 En tart den hemelschen omhoog,
 Die, hierom, nijdig schijnt te treuren.
 65 De blaauwe en purpre en witte druif
 Verciert uw' stedekroon en lokken,
 En muscadelle-wingertkuif;
 De vlieten staan met wingertstokken
 Rondom u, druipende van 't nat,
 70 En offren elk hun watervat.

Daar is de Mayn, een pijnbergs zoon,
 De Moesel met haar appelvlechten,
 De Maes, die met een' mijterkroon
 Om d' eer met onzen Rijn wil vechten,
 75 De Roer, die 't hayr met riet vertuit,
 De Necker met een' riem van trossen,
 De Lip, gedost met mos en kruid
 Van overhangende eike-bosschen,
 En duizend andren, min van roem,
 80 Bekranst met loof en korenbloem.

Gij strekt de voeten aan 't gebergt,
 Daar zich de Zwitsers in bescharmen,
 Wanneer men hen om oorloog vergt;
 Gij grijpt de Noordzee met uw' armen,
 85 Waarin het heldeneiland leît,
 Daar Bato zich ter nederzett'e,
 En dat, zoo schuw van dienstbaarheid,
 Uitheemsche bekkeneelen plett'e,
 En deê gevoelen, dat de Rijn
 90 Geschapen was om vrij te zijn!

Gij slingert, als de Grieksche slang,
 Uw' blaauwe krullen om de struiken
 En groene bergen, breed en lang,
 En zwellegt in zoo vele kruiken
 95 Van stroomen, dat uw lichaam zwelt
 Van waterzucht, en parst de planten,
 En schuurt zoo menig vruchtbaar veld,
 En knabbelt aan de ruige kanten,

72. Appelvlechten, appelboomgaard-getakte. — 75. Vertuit, doorvlecht. — 85, 86. Ons land. Naar Bato, onzen legendarischen stamvader, heette ook Brederodes kasteel „Batesteyn”. — 91. De reuzeslang, verg. Vondel II, 416, v. 290.

100 Nu tusschen berg en krommen bult,
 Nu door een dal, met wijn gevuld.

 Al is uw éene keel verzand,
 Die 't huis te Britten plach te schaven,
 Dat nu verdronken leit op strand,
 105 De Lek en Yssel doorgegraven
 Vergelden dubbel deze schaa
 En leiden u, met hooge dijken,
 In zee, opdat uw' ongenaâ
 De vlakke beemden niet koom strijken
 Met macht van regen en geweld
 110 Van sneeuw, dat in de zonne smelt.

 De heldre en starrelichte vliet,
 Die door den hemel vloeit bij duister,
 Is d' Italiaensche Padus niet,
 115 Nocht ook de Nijl, Egyptens luister;
 Neen zeker, 't is de rijke Rijn,
 Wiens visschen, met een wuft gewemel,
 In 't onbevleete kristalijn
 Van eenen onbetrokken hemel,
 Met zilvre schubben zilverklaar
 120 Als starren dolen, hier en daar.

 O zuivre en blanke Rijnmeermin,
 Die mij tot stervens toe kunt kittelen,
 Gij helpt veel zielen aan gewin,
 125 En menig Graaf aan eeretittelen,
 En landen aan een' hoogen naam.
 Hoe menig heeft u overtogen,
 En met uw' rand bepaald zijn' faam!
 Hoe dikwijls zaagt gij, met uw' oogen,
 Het hooggeboren Hollandsch bloed,
 130 En voelde in 't water zijnen gloed!

 Het zij ik dan mijn' oogen sla
 Op uw bisschoppelijke torens,
 Of met een' lent van vaerzen ga
 Bevlechten uwe zilvre horens,

101. Bij Katwijk, vóór den bouw der sluizen. In de XVIIe E. waren soms de grondslagen van 't Huis te Britten nog te zien. — 104. De Drususgracht. — 111. De Melkweg. — 113, 114. Zoo als men vroeger zeide. — Padus Po. — 116, 135. Wuft, snel. — 124. Burggraaf, Rijngraaf, Paltzgraaf.

135 Of volg uw' wuften ommezwaai,
 Of zing op 't ruischen van uw' baren,
 Of huppel op mijn' Keulsche kaai,
 Of koom door Basel afgevaren,
 Daar gij Erasmus grafsteê kust,
 140 En wenscht het wijs gebeente rust;

 Het zij gij 's Keizers vierschaar schaaft
 Te Spier, dat zwart van pleiters grimmelt,
 Daar Themis grijs en afgeslaafd
 Bekommerd zit, en 't pleit beschimmelt;
 145 Het zij gij brult in 't Binger loch,
 Of Neêrland drenkt met volle vaten,
 En groeyen doet van wingertzog,
 En ijdele en zotte zorgen haten,
 Uw vocht bestelt mijn' veder inkt,
 150 Tot dat ze in zee met u verdrinkt.

 Maar, och! ik schrei mijn oogen uit,
 En zal nog in een vliet verkeerem,
 Om dat er zulk een Hydra spruit
 Uit kerkgeschil en haat van Heeren;
 155 Een helsche Hydra vol vergift,
 Die 's Rijns gezonde en zoete boorden
 Vergiftigt, en gantsch Duitschland schift,
 En groeit in onverzoeuwbare moorden.
 Een lang gewenscht Verlosser vaag
 160 Het Rijk van 's Rijks vervloekte plaag!

 Hoe moedig zal de Rijnsche Lek
 Al schuimend bruisen langs Vianen,
 Wen Wolphard, wachter van ons hek
 En d' eere der Nassausche vanen,
 165 Een jongen zoon geboren wordt,
 In wiens gemoed de goude zeden
 Der overoudren zijn gestort,
 En 's Vaders strenge dapperheden;
 Een telg, die weder bloeyen doe
 170 Den grijzen stam van Brederoê!

 De Rijnsche Lek die teêre rank
 Daarna met zachter tong zal lekken,

142. Van 1513 tot 1689 was Spiers veelal de zetel van het „Reichskammergericht“. — 153—160. Zie bl. 41, *XXVII*. — 157. Schift, verdeelt. — 163. Verdediger van onze grens.

175 En vrolijk wiegen zonder dwangk,
 Om met haar schaduw te bedekken
 De moeder, die nu, met een schaar
 Van schoone dochtren, dezen zegen
 Verbeidt, en wenscht om 't blijde jaar,
 Gelijk een rozengard om regen.
 De Hemel bouw dien vruchtbren hof,
 En helpe mij aan wiegestof!

OP DEN ZENDBRIEFSCHRIJVER

VAN

Daniël Mostart,^{XXXIII}

SECRETARIS VAN AMSTERDAM.

O Welig Amsterdam, mijn hope!
 Gij, glorie van het schoone Europe,
 Die dertel zijt door zoo veel keurs:
 Nu stof niet op uw rijke beurs,
 5 Nocht op 't ontelbaar tal van zielen,
 Nocht wijde walen, zwart van kielen,
 Nocht huizen, aan de lucht gebouwd,
 Nocht op uw opgestapeld goud,
 Nocht al den oogst van 't vruchtbre Polen,
 10 Nocht d' eere der Doorluchte Scholen,
 Nocht Keizerlijke wapenkroon,
 Nocht wijzen Raad van aardsche Goën,
 En al hetgeen zoo openbaar is;
 Maar juicht, om dat uw Secretaris,
 15 Uw Zendbriefschrijver treedt recht door
 Op 's Roomschen Burgemeestersspoor,
 En volgt den vader van 't wel-spreken;

XXXIII. Zie bl. 38, Noot op v. 22. Ook al een van het „slach”, waar *De Groot mel opheeft* (Verg. boven, bl. 46, r. 22 v. d. brief.) Zijn Nederduytsche Secretaris ofte zendbriefschrijver, later vermeerderd met een Tytelboecxken, verscheen in Juli, 1635.

174. Opdat die rank eenmaal overschaduwe. — Op den Zend. 6. Walen, grachten. — 9. De granen. — 10. Het Athenæum. — 16. Van den Romeinschen Konsul, redenaar en schrijver M. T. Cicero, geb. 3 Jan. 106, vermoord 7 Dec. 43 v. Chr.

- Zoo dat ik hem de schaduw reken
 Van Cicero, die omme-ziet
 20 En belgt zich om dien volger niet,
 Die, door het voorschrift van zijn brieven,
 Kan allerhande pen gerieven,
 En houden zoo de rechte maat,
 Dat elk ontmoet wordt na zijn' staat,
 25 En rechten eisch van schrijvers-stoffen.
 Uw Mostart heeft het wit getroffen,
 Daar menig geest vergeefs op mikt:
 Zijn stijl staat vast en onverwrikt,
 Gelijk een zuil van uw' gestichten.
 30 Ontvang hem onder d' andre lichten,
 Daar uwe stad meê is vereerd,
 En eer hem, die uw burgers leert.
-

OP DEN HEER

Nicolaes Hasselaer^{XXXIV}

HOPMAN, WACHTMEESTER VAN AMSTERDAM.

- Hier dooft de zerk dat eerlijk vier
 Van Hasselaer, op wiens rapier
 De Stad gerust te bedde ging,
 5 Wien van vermoeidheid slaap beving;
 Zijn trouwheid, oog van Amstels wacht,
 Wist van geen slapen, dag noch nacht,
 In tijd van nood. Hij was te vroom
 Van inborst om, uit schrik en schroom,
 Te weiflen in getrouwigheid.
 10 Hij ruste in vrede, daar hij leê!
-

XXXIV. *Claes Hasselaer, zoon van Pieter Dircksz. H. en Grietje Benningh, geb. 1592, trouwt 13 Dec. 1619 met Geertruy van Erp (geb. 7 Jan. 1596, † 16 Okt. 1620); hij hertr. 29 Juli 1622, met Sara Wolphaerts (v. Diemen); hij † 14 Aug. 1635; sedert Jan. 1626 Majoor van het Stadsgarnizoen. Hij was dus zwager van P. Cz. Hoofst: zie Vondel II, bl. 76 en lees, op bl. 277, LIII niet 5, maar 6 dochters. Bij de genoemde ontbreekt Maria, die met Van Uffelen getr. is.*

Huigh de Groot's Jozef of Sofompaneas.^{XXXV}

TREURSPEL.

VERTAALD DOOR

I. v. VONDEL.

1635.

Joseph zal groeyen; hij zal groeyen,
als een spruit, aan een bron.
Gen. XLIX, 22.

DE VERTALER AAN ALLE NEDERLANDERS.

EEr de getrouwe profeet Moses den Ioodschen volke goddelijke wetten voorschrijft, verciert en behangt hij den ingang van zijn heilig werk met de godvruchtige voorbeelden der oude aartsvaderen; waaronder Iosef, mede Sofompaneas genoemd, als een heldere starre uitmunt, en verstrekt een zuivere spiegel der eerst verdrukte, maar namaals gekroonde deugd en Godvruchtigheid.

Na verloop van zoo vele eeuwen kooft de Hebreeuw op het Roomsche tooneel, en speelt zijn personagie zoo deftig in 't Latijn, dat d' aaloudheid zich des verwondert, en hij onbetueterd neffens haar mag stand houden; een eere, die allen Ouden zelfs niet gebeuren en mag. Hij kooft, gelijk een zon, op met de zonne, en trekt aller leergierigen oogen en ooren tot zich; de

XXXV. Toen Vondel, volgens G. Brandt door het voorbeeld van Homerus, Virgilius, Lucanus, Statius, Val. Flaccus, Ariosto en Tasso geprikkeld, besloten had een heldendicht te ontwerpen, raadpleegde hij, ten jare 1632 reeds, Huyg de Groot over de keuze van Keizer Constantijn als stoffe. Hij wilde in XII boeken de tocht naar Rome bezingen. Uit een brief van 17 Augustus blijkt, dat De Groot met de stof wel ingenomen was. Hij maakte Vondel opmerkzaam op de diensten, die, ter stoffeering, de schrijvers over Heidensche en Christelijke „Kerkgewoonten” hem zouden kunnen bieden. Slechts matigen lof gaf het Delfsch orakel aan den aanvang van 't werk, hem door Vondel medegedeeld, maar wenschte er

Motto. Deze vert. wijkt af van Staten-Bijbel en Vulgata, beide. 't Is de opvatting van Fr. Vatable, door de K. Kerk toegelaten. — De Vert. 4. De Groot smolt tot dezen naam de beide samen, die Pharao aan Joseph gegeven had: Zaphnath Phaneah. — 9. Roomsche, Latijnsche.

oogen met zijn aangebore en onverziede bevalligheid, de ooren met zijn hemelsche en beslepe wijsheid. Hij voert het woord, niet als een hoeder van schapen, maar als een harder van ontelbare menschen, en een Vorst des Rijks, en leit eerst de grondvesten van zijn kunstig gebouw, in 't gelijken van zijnen tegenwoordigen bij zijnen voorleden staat; in 't aanteekenen van de grondoorzaak zijner omsukkelingen; in 't beschrijven van den aard der Egyptenaren en de zwaarigheid van dien benaauwdten tijd, en het middel om die te verduren; in 't beaadslagen om zijner broederen genegenheid t' hemwaart te doorgronden, daar het vorstelijk onderwijs van zijnen zoon Manasses gehecht wordt.

hem Gods zegen voor toe. Vondel ging met lust aan den arbeid en zelfs kort na de dood zijner vrouw vroeg hij De Groot nog om inlichtingen: zie boven bl. 46, XXXI. Brandt gist, niet zonder grond, dat, bij nader toetsing, het geschreyene den dichter misviel. Niet-te-min schreef hij, eenige jaren later, aan De Groot: „Mijn moedt heeft, sedert de dood van mijne zalige huisvrouw, een' krak gekregen, zoo dat ik mijnen grooten Constantijn moet vergeten en met iet minders my zoeken te behelpen. Ik ben aan de treurspelen vervallen. Als ik mijn lust in treurstoffen heb geboet, magh ik zien of ik weder aan mijnen Constantijn valle.” Brandt verhaalt ons echter, dat hij 't gedicht, „dat hem zoo veel tydts hadt gekost”, aan stukken scheurde, op eenige brokken na, „die hy sedert in andere werkken te pas braght”. — Het eerste der treurspelen, door Vondel na Febr. 1635 geschreven, was eene vertaling naar Huyg de Grootzelyen. Reeds den 1^{en} van Wijnmaand des jaars 1635 teekende hij het Voorbericht van Huigh de Groots Josef of Sofompaneas, Treurspel, dat bij Wilhelm Blaeu het licht zag. Hij schijnt dus na de briefwisseling van Juni ter-stand in moedeloozer stemming te zijn geraakt. Nochtans wekte de bearbeiding van het treurspel hem der-mate op, dat hij betuigde somtijds te meenen, „dat Josef in den Treurspeelder verzezen was, of dat de Treurspeelder Josefs spoor moest bewandelt hebben”. Daniël Mostart en Joan Victorijn (zie Vondel, II, bl. 426 en III, bl. 52) waren Vondel bij dezen arbeid behulpzaam geweest. De Groot had aan Vossius (wien hij, uit Frankfort, in Juli 1634, zijne „Tragödia” had opgedragen) geschreven: „Ik versta, dat Vondel mijnen Sophompaneas de eere heeft aangedaan van hem met zijn eigen, dat is zeer gelukkige hand in 't Hollandsch kleed te steken. Ik ben hem grooten dank schuldig: om dat hij, die uit zich-zelfen beter dingen kan voortbrengen, nu in 't vertalen van de mijnen, tot blij van vriendschap, zijnen arbeid besteed heeft.” Het stuk is in Vondels tijd te Amsterdam vrij druk vertoond: In 1638, 4 keer, in '39, 5 k., in '40, 2 k., in '41, 2 k., in '43, 3 k., in '44, 3 k., in '45, 3 k., in '46, 3 k., in '47, 3 k., in '48, 2 k., in '53, 1 k., in '54, 2 k., in '55, 1 k., in '56, 2 k., in '57, 2 k., in '58, 2 k., in '59, 1 k., in '60, 2 k., in '61, 2 k., in '62, 3 k., in '63 en '64, 1 k., in '65 en '69, 2 k., in '70, 1 k. Eene der voorstellingen is door de Princes van Engeland, dochter van Koning Jacobus, bijgewoond.

De titel van het stuk is „Josef in 't Hof” geworden, toen in Oktober, 1640, verscheen: „J. v. Vondels Joseph, Begrepen in drie [historiesch gerangschikte] Treurspelen: Ioseph in Dothan. Ioseph in Ægypten. Ioseph in 't Hof.”

Daarna opent en zuivert hij, gelijk een voorzichtig wondmeester, door scharpe en bijtende artsenije, de vervuilde en stinkende wonden zijner broederen, om ze dan te verzachten, te zalven, en te heelen.

Middelertwyl raakt het volk op hollen, door de onverzadelijke geldgierigheid der goddeloze ambtlieden, rechte bloedzuipers der schamele gemeente. Hier zien wij den aanvang en voortgang van burgerlijk oproer, en de bittere vruchten deszelfs, namelijk den moord der ambtlieden en des gemeenen volks, het plonderen en verwoesten van Koptos, en het vervoeren der Edelen in slavernij, en de wispelturige regeering en jammerlijke regeerloosheid daarop volgende, met den last, om dit door krijgsvolk te dempen en ordentlijk te straffen.

Iosefs vorige wedervaren, Faroos droomen en gezichten, en den welgeschikten staat van Egypten, die anders niet en konden op het toneel komen, worden geestig in schilderijen te pas gebracht.

Daarop houdt Iosef in het bizonder gesprek met zijnen broederen, en bejegt ze met een zekere liefelijkheid, ondermengd met zerpigheid, en maakt zich-zelf bekend; en ziende hun aller verslege nederigheid en waarachtige liefde en getrouwigheid tot zijnen vollen broeder, vertroost en omhelst ze, en laat van blijdschap tranen over hen en Benjamin, en doet alle toezinders zoo schreyen en tot water smelten van bewegelijkheid, dat de treurspeelder den wijzen Euripides (die in het harteroeren boven anderen uitsteekt) niet en durf wijken.

Benjamin toont mede, dat hij zijn vaders vreedzame lessen niet in den wind en slaat.

Endelijk loopt het treurspel vrolijk na het einde, met Faroos gelukwenschen aan Josef; en de gunste, het goed, en de vrijheid, die Josef voor zijnen vader en broederen, en allen den Hebreëen, bij den Koning verwerft; hetwelk met eenen dieren eed bevestigd wordt; en ter-stond met de profecye van Salomons huwelijk aan Faroos dochter, en de koomste van den beloofden Messias, zijn vlucht voor den tyran Herodes in Egypten, en de beroeping van Ioden en Heidenen tot het Christelijk geloof, heeft de rolle uitgediend des avonds, gelijk ze 's morgens begon.

Ondertusschen zingen en spelen de reyen der Moorrinnen, als Engelen, Josefs loflijke kuisheid, onoverwinnelijk in de bloem zijner jeugd, tegens de bekoorlijke schoonheid van zijns Heeren gemalin, en wat hem te lijden staat, eer hij ter eere

R. 20. Zerpigheid, scherpte. — R. 26. Durf, behoeft te. — B. 3 v. o. Kuisheid, in de uitg. 1635 kuisheid gespeld, staande kuis- op het eind van den regel.

geraakt; hoe letterkunst en zeevaart bij die van Fenicien gevonden, wat bedorve tijden daarop gevolgd en van den Hemel gestraft zijn. Zij zingen ook van den Nijl en zijn eigenschappen, en d' onzekerheid van deszelfs oorsprong, daar de Egyptische neuswijzen zoo veel winds om breken, terwijl ze nutter zaken verzuimen; mitsgaders de scheppinge der eerste ouden, het begin des huwelijks, en het bloedverwantschap daaruit geboren.

Boven al blijkt hier Gods wonderbare voorzienigheid, die de boosheid der blinde menschen, buiten hun wit, weet te bezigen en te beleiden ter behoudenis van geheele konigrijken, landen, en volken; en wat al zwaarigheid men zomtijds kan verhoeden, door de wijsheid van eenen eenigen raadsman. Iosefs onwraakgierige verzoenelijkheid stelt hem eer onder den Christelijken doop, als onder de wet der besnijdenisse. Hij draagt zich als een degelijk Vorst, en toont dat mogendheid en vromigheid wel kunnen vergezelschaft gaan, zonder dat de regeerder zich aanstelle, als een die van schellemstukken en booze geveinsdheid t' samen hangt.

Men hoort hier geen grollen noch beuzelingen, veel min ophitsingen tot weerspannigheid, moorden, rooven, en plonderen; maar de toehoorder wordt aangemaand tot vrede en vromigheid; de Vorst tot rechtvaardigheid en Godvruchtigheid; de gemeente tot gehoorzaamheid aan God en den Koning, en hare wettige Overheid.

Hier en is niets dat verre gehaald, opgetooid, of geblanket is; maar de leeringen zijn zuiver, gelijk ook de stijl; de schilderij is natuurlijk levendig, en gloeyende.

Ik, hiermede vast in 't vertolken en rijmen bezig en verrukt zijnde, liet mij zomtijds voorstaan, dat Josef, of in den treurspeelder verreezen was, of dat de treurspeelder Iosefs spoor moest bewandeld hebben.

Secretaris Daniël Mostert en Ioan Victorijn, beide Rechtsgeleerden, boden mij rustig de hand. Wij hebben het Latijn niet al te dicht willen op de hielen volgen, noch ook te verre van onzen treffelijken voorganger afwijken. Maar of wij hierin de rechte mate houden, dat zal het Groote Vernuft (nu, na vele rampen en wederwaardigheid, tot de waardigheid van koninklijke gezantschap verheven en verheerlijkt, en met gewichtige Rijkszaken beslommerd) kunnen oordeelen, wanneer het zich gewaardige onzen Neerlandschen Sofompaneas in zijn stamelen te berispen en hem zoo volmaakt in Duitsch als in Latijn te leveren; en wij zullen zijn oordeel als een orakel opnemen, en wenschen dat d' Almachtige hem lange spare, en in zijn doorluchtig ambt zegene met wijsheid en kloekhartigheid, tot cere van Neerland, vereeniging der geheele Christe

wereld, ende genoeg van veel duizend eerlijke zielen, die hem hartelijke liefde toedragen.

t' Amsterdam, 1635, den 1sten van Wijnmaand.

SPREKENDE PERSONAGIËN.

IOSEF, mede SOFOMPANEAS genoemd.

DE REI DER MOORINNEN.

RAMSES, Iosefs Hofmeester.

IVDAS, } Iosefs broeders.
RVBEN, }

BODE.

SIMEON, } Iosefs broeders.
BENIAMIN, }

FARAO, Koning van Egypten.

STOMME.

MANASSES, Iosefs zoon.

Stoet en lijfwacht van Iosef en den Koning.

IOSEFS ANDERE ZEVEN BROEDERS.

Het tooneel is te Memfis.

SOFOMPANEAS.

EERSTE BEDRIJF.

IOSEF [en MANASSES, *zwijgend*].

IOSEF [*voor zich heen*]:

U alle duisternis voorvluchtig is geweken,
Zoo komt het zonnlicht al weder uit-
gestreken

Met heerelijken glans, gelijk, in 't purpren
kleed,

Een prachtig bruidegom uit zijne kamer
treedt.

De dag, op zijne beurt, gelijk hij plach,
gerezen,

Getuigt wel klaar van God en van 't oncindig Wezen;

R. 2 v. b. Die hem hartelijke liefde toedragen: in de door Van Lennep en Van Vloten gebruikte uitg. óók gemerkt 1635: Die hem in zijn vaderland wenschen. — R. 6. Huyg d. G. noemt ze *Æthiopissæ*. — 2. Uitgestreken, uitgedost.

- En zichtbre stralen viers die toonen ieder-een
 (Al klaarder als fijn goud en zuiver elpenbeen)
 Den alderhoogsten God, op zijnen throon verheven,
 10 In 't ongenaakbre licht, en eeuwig durend leven.
 De dag, en moeite en zorg, beginnen te gelijk.
 't Ondragelijke pak van dit grootmachtig Rijk,
 Hetwelk van Meroë zich uitstrekt aan de stranden,
 En al de last van 't land, omarremd van de randen
 15 Des wijd vermaarden Nijls (wiens oorsprong God den Heer
 Bekend is), leunt op mij, en niemants schouders meer.
 Laat zich een ander vrij verwondren om gebouwen
 Van duurzaam ceedren hout, op Liban afgehouden,
 Geboomte en marmersteen, gerechten zonder end,
 20 En uitheemsch slag van visch, den onzen onbekend,
 En 't opgejaagde wild, daar 't Zuiden af mag bogen,
 En vogels, in het net des Arabiers getogen,
 En kleedren, van de wol der Seres ons gestuurd,
 En binnen Babylon op 't geestigst geborduurd,
 25 En parlen, blank als sneeuw, gevischt op Indus kanten,
 Om 't hof, en om den Vorst, zijn lijfwacht en trawanten:
 Al dat is min als niet, al ijdelheid, hoe schoon,
 En, voor zoo groot een' last, een al te kleine loon.
 Wat is 't een zwaarigheid den tulleband te dragen,
 30 Die, onder 'tgeen, waardoor men Pharo moet behagen,
 Een' seekren luister heeft en uiterlijken schijn,
 Die, in een' man van staat en die in aanzien zijn,
 Vereischt wordt, en waarop 't gemeenc volk blijft staren.
 Ik trek wel dienst van pracht en blinkende tiaren,
 35 Maar schep geen' lust daarin. Hoe vrijer van-te-voor,
 Hoe onbeslommerder brocht ik mijn jongkheid door,
 Doen ik in 't luchtig kleed een zorgloos leven leide,
 En Abrams kudde volgde, in Sichems groene weide,
 In het genoeglijk dal, dat dauw en regen drinkt,
 40 En vrolijk tusschen twee gezonde heuvels zinkt.
 Geen kostelijke spijs mijn' gragen honger boette,
 Geen hoofdsche lekkernij, maar 'tgeen ik eerst ontmoette,
 't Zij dat 'er alruin bloeit, of pallemboomen staan,
 Wier tak zich niet en buigt, hoe zwaar hij hangt gelaân.
 45 Geen Meroësche wijn mijn dorstig hart ververschte;
 Geen drank ook, dien de Nijl uit zijne granen parste,
 En Zythus wordt genoemd bij den Egyptenaar;

23. Seres, Chineezen. — 35, 36. Later: Hoe sleet ik met geneucht

Weleer zoo zorgeloos en vrij mijn jonge jeugd,

47. Huygh d. G. wacht zich wel te zeggen, dat het juist de /Egyptenaren
 zijn, die den drank „Zythus” noemen. 't Is Grieksch.

- Maar eene zilvre bron, en altijd springende aar,
 Daar onze vaders zelfs zich meê genoegten lieten.
- 50 Mijn speel- en rinkeltuig dat waren slechte rieten,
 Met was aan-een-gekleefd, waarop ik eer bewees,
 En na 's lands wijzen staag den grooten Schepper prees.
 Indien de bitsche nijd op mij had dit vermogen,
 Doen ik nog dicht bij huis, en onder vaders oogen,
- 55 En bij mijn broedren schier alleen hem was ontrent,
 Indien de droom van 't ambt, waartoe ik steeg in 't end,
 Mijn kindsche onnoozelheid dien bittren haat kon baren,
 Wat hangt mij over 't hoofd bij deze Egyptenaren,
 Te Memfis, nu ik hier (een vreemdlings aangezicht!)
- 60 Zoo groot een' staat bezit, dat alles voor mij zwicht?
 Dit volk is barsch van aard en kittelig van ooren,
 En weigert dikwijls 't juk van eigen ingeboren;
 Hetwelk tot meerder moeite gedijt van hem, die 't woord
 Des Konings voeren moet. 't Is nimmer als 't behoort:
- 65 't En wil geen' toom te kort noch al te lang gehengen:
 Men moet de zachtigheid van pas met strafheid mengen,
 En zien dat zedigheid verzel de majesteit.
 Dees dingen hebben elk hun eige zwaarigheid;
 Maar boven dat is iet van wichtiger bezwaren.
- 70 Wanneer een schip voor wind gaat bruizen door de baren,
 Dan wordt het licht gestierd van een gemein verstand:
 Maar kunst is 't, als het ruischt en barrent op het strand,
 Als buyen na den toom van 't roer te luistren weigren;
 Een stoker van een' wind den grond der zee doet steigren
- 75 Tot aan de wolken toe, en geeselt al het vlak, —
 Te houden zijne streek. Egypten! zulk een' krak
 Gevoelt ge in dezen storm, nu 't koren van den velde
 Den landman in zijn hoop te leure twee maal stelde,
 En ijdele airen gaf en halmen zonder zaad;
- 80 Een plaag, die altijd was gevaarlijk voor den Staat:
 Want hongers nood en weet van nergens op te passen.
 Een uitgehongerd volk is al 't gezach ontwassen.
 Ik loof ten hoogsten God, den vader en de bron
 Van alles wat 'er wordt beschenen van de zon,
- 85 Dat Hij, gezind om zorg, in dees benaauwde dagen,
 Voor d' arreme gemeente en 't gansche Rijk te dragen,
 Door mij uitvoeren woû zijn' wil en wijs besluit,
 En dien beschoren nood ons spelde lang vooruit.
 De vorige overvloed boet nu 't gebrek der airen,

- 90 En levert ons vol op, in deze onvruchtbre jaren;
 Want door mijn voorzorg leeft Egypten niet alleen,
 Maar Syrien roept zelf om hulpe met gebeên.
 Dit middel vond de Voogd der menschelijke zaken,
 Om 'tgeen ik eertijds droomde en spelde eens waar te maken.
- 95 Mijn broeders hebben (eer de honger hen vernielt!)
 Al twee maal onbekend voor mij ter neêr geknielt;
 Mijn oude vader-zelf heeft twee maal, door mijn broeders,
 Mij jammerlijk gesmeekt; ook zij, die nu mijn moeders
 Gewone plaats bekleedt. Ik ben die star, dat licht,
- 100 Daar Vier- en Zevenstar voor bogen 't aangezicht,
 Voor wie de Zon en Maan, tot een eerbiedig teeken,
 Haar goude stralen zelfs en zilvre horens streken.
 Schoon haat en nijd weleer mijn broeders daartoe brocht,
 Dat met der dood bedreigd en voor een' slaaf verkocht,
- 105 Ik herwaart werd vervoerd, in zoo veel druks en smarte.
 'k Vergeef dat altemaal, 'k vergeef het hen van harte,
 Als die van zachten aard, van vader opgevoed
 Ter deugd, gebeten ben door zoo veel tegenspoed.
 Doch 'k ben met recht belaaën, of nog in 't hart mag zitten
- 110 Een wortel van dien wrok; dies (om eens om te spitten
 Den harden grond, die zich zoo diep in 't binnenst strekt,
 En eertijds met een' mist van veinzen werd bedekt)
 Is 't noodig op dit stuk al mijn verstand te wetten.
 Dit 's d' oorzaak, waarom ik op gistren dede zetten
- 115 Meer dischgerechten voor den allerjongste, en zocht
 Of ik uit hun gebaar en wezen merken mocht,
 Of zij mijn' vollen broêr verdragen en beminnen,
 Dan of 'er d' oude haat en veete steekt van binnen.
 Maar ik en kon het nog niet klaar genoeg verstaan;
- 120 Ik moet 'er nog al meer met ernst op houden aan.
 Een opgedichte schuld van dieverij zal 't melden
 En vreeze, dat het mocht den jongen 't leven gelden.
 Het schip en vaart altijd niet recht voor wind in 't meer,
 't Is somtijds beter, dat het omloop en laveer.
- 125 't Is somtijds groote kunst, om achter list te raken.
 Ik hoop hen allen vroom te vinden of... te maken.

[Tot Manasses:]

Manasse! hoor: zoo u wordt d' eene of d' andre tijd,
 Wanneer gij mannelijk en tot uw jaren zijt,

99—102. Gen. XXXVII, 9. — 100. De Gr. veroorlooft zich te spreken van „Hyades quaternæ” en „Pleiades septem”. — 109. Belaân, bezorgd. — 117. Benjamin. — 121, 22. E. o. s. v. d. en de vrees, dat het den jongen het leven zou kosten, zullen dat aan den dag brengen. — 123. Later: Het schip vaert altijd niet recht uyt voor wind in 't meyr.

- Een deel van 't Rijk betrouwd, zoo hou dit land te vriende
 130 En voor uw vaderland, vermids het dat verdiende.
 Zie dat ge deugd met deugd en weldoen weêr vergeldt.
 Denk, dat de Koning is in Godes steê gesteld:
 Vw gulde hoofdwet zij te volgen zijn bevelen,
 Gehoorzaam hem te zijn en trouw in alle deelen.
 135 Schuw opgeblazenheid en al wat grootsheid baart.
 Der Vorsten mogendheid en gunst zijn bros van aard.
 Een oogenblik die velt d' uitmuntenste ter neder;
 Die strax geboden gaf vervalt tot bidden weder.
 Indien uw hoogheid wordt gekwetst, geschiedt u leed,
 140 Zie, dat gij 't garen elk vergeeft, en 't kwaad vergeet.
 Na dien wij menschen zijn, wij struiklen allegader
 Heel lichtelijk; als blijkt aan onzen eersten vader,
 Die, door 't verboden ooft te proeven, deerlijk sneeft.
 God-zelf wordt licht verbeên van elk die licht vergeeft
 En meet elk zoo hij mat. Gij moet vooral betrachten,
 145 Godvruchtigheid de hoofd- en hoogste deugd te achten,
 En 't zout dat alle deugd voor stank en rotting hoedt.
 Godvruchtigheid vertreedt de dood met haren voet.
 Vermij de ledigheid, wiens aard is deugd te haten.
 150 De hooge Staat en 't ambt zich gaarne vieren laten.
 Zoo ras een man tot Staat en eenig ambt geraakt,
 Ontgaat hij niet de Faam, die alles ruchtbaar maakt;
 Dan of 't met schande zij of 's volleks prijs en zegen,
 Daaraan heeft hij veel machts, dat is aan hem gelegen.
 155 Maar laat ons, dat ons plicht ten vollen werd voldaan,
 Stads schuren nu bezien, en 't opgeleide graan.

[*Af, met Manasses.*]

REI [*van Moorinnen*]:

- Asnethe (die alleene leit
 Op 't zachte bedde, en zich vermoeide
 Met luistren na heur man, die vloeide
 160 Van aangename lieflijkheid),
 Gezind, de schade van den nacht
 Bij daag met slapen in te halen,
 Belast ons hier, aan dees metalen
 Geslote poort, te houden wacht;
 165 Gelijk wij doen, die herwaart aan
 Gezonden van den Vorst der Mooren,
 Vit een doorluchtig bloed geboren,

- Haar trouwelijk ten dienste staan,
 En Nubiën verlieten, daar
 170 De Niger stroomt, zoo hoog in 't Zuiden,
 Bewoond van veergelege luiden,
 Gelijk getuigt ons-aller hair
 (Dat wij, als golven, van de zon,
 En niet met ijzer, krullen laten);
 175 Ons platte neuzen, wijd van gaten,
 En 't zwarte vel, dat naauwlijks kon
 Het steken van den zonneschijn
 Verdragen, daar heur stralen branden;
 Ons dikke lippen, daar de tanden
 180 Van wit ivoor omheind van zijn,
 Getuigen van ons vaderland.
 Gelukkig huis, daar man en vrouwe
 Verknocht zijn door gelijke trouwe,
 En daar de zoon, het huwlijkspand,
 185 Vit 's vaders aanzicht schijnt gesneên,
 En d' overkuische gemalinne
 Haar' man verzekert van haar minne,
 En hem bemint en anders geen',
 En daar de kraamvrouw vrolijk leeft
 190 Met hem, en hij (als woeste Heeren
 Gewoon zijn) 'snachts niet loopt boeleeren,
 En t'huis geen stof tot onlust geeft,
 Maar één alleen bemint; dit vroom
 En onbezoedelde geweten
 195 Is van geen' geilen lust bezeten,
 Maar houdt zijn lusten zelfs in toom;
 Gelijk hij, slaaf en jongling, nog
 Zoo korts bedwong de valsche minne,
 En vrijer was als zijn Heerinne;
 200 En d' overspeelster haar bedrog,
 Haar naakte borst en schoon gezicht,
 En tong (die eerst wel vriendlijk smeeken
 Maar strax weêr vier en vlam kon spreken,
 En wiens gebod hem hiel verplicht)
 205 Versmaden dorst; gelijk in 't meer
 Een harde steenrots, opgewassen
 Om op geen' storm noch stroom te passen,
 Noch bulderen van wind en weer:
 „Wat wilt ge,” zeît hij, „dat ik mij
 210 Verloope tegens mijnen Heere,

- Door een aartsschelmstuk, en uw eere
 Bekladde, en door die schelmerij
 De toegezeide trouwe breek,
 En tegen Godes wil en wetten,
 215 Mevrouw! mijn ziele ga besmetten,
 En haar in vuile schennis steek?"
 O gij, Beleider van den dans
 Der starren, die de jaargetijen
 Alzoo verdeelt en voort doet glijen,
 220 Dat nu, met haren rozekrans,
 De Lente pronkt, 't gewas daar aan
 Door hitte rijp wordt om te plokken,
 En dan de herrefsts-wijngerdstokken
 Met blauwe druiven zijn gelaân,
 225 En dan de vorst het aardrijk sluit!
 Waarom verdraagt ge, dat, tot 's vromen
 Verdrukking, schelmen bovenkomen? —
 Een vrouw, op goddeloosheid uit,
 En overspelig van gemoed,
 230 Den jongling, dien ze 't kleed ontrukte,
 Toen haar die heete tocht mislukte,
 Nog in de boeyen worpen doet,
 En leit haar eigen schuld op hem,
 En loert haar' man, en ondertusschen
 235 Den rechter trekt, met vriendlijk kussen
 En een bewegelijke stem?
 Nu leit, op zijnen hals gevaân,
 Hij, die heel schootvrij van de kuisheid
 (Die bij de schoonheid zelden t' huis leit)
 240 Gemaakt, de stormen uit kon staan.
 De heilige en oprechte bij
 De rechte eebreekers moet verkeerén;
 Hoewel hij daar ook weet te leeren,
 Wat schande huwlijkschennis zij.
 245 De kerker is verwonderd om
 Zijn' heuschen mond en rijpe reden,
 En om zijn ingetoomde zeden;
 Zijn schaamrood aanzicht maakt elk stom.
 De meêgevangen zich verstrekt
 250 Een rechter: wie zijn' eigen wandel
 Wel gadeslaat, bevindt zijn' handel
 Van veel mishandeling bevlekt.

221. Daar aan, daarna. — 234. Loert of leurt, fopt. — 238. Van, door. — 242. Echtbreekers.

- Gelijk God zijnen wil niet heel
 Verbergt aan d' uitverkore scharen,
 255 Zoo wil Hij dien niet openbaren
 Ten vollen aan zijn erfdeel.
 Als een rechtschapen oorlogsheld
 De vroomheid van zijn soudenieren
 Gebruikt op veelderlei manieren,
 260 En menig maal te werrek stelt,
 Zoo wil ons-aller Vader meê
 Dien Hij bemint in ramp doen harden;
 Verhoende, dat ze niet en werden
 Wanhopig door al 't hartewee.
 265 Doch Hij en laat ze midlerwijl
 Niet ondergaan door troosteloosheid,
 Maar stut den lijdzame in zijn broosheid
 Met blijde hoop: een sterke stijl!
 Alzoo was d' onze ook even vrij,
 270 In 't midden van het nare duister,
 En buiten dwang van ijsre kluister,
 Bevrijende andren nog daarbij;
 Te voren nooit gewenteld in
 Begeerlijkheid, nu onbenepen
 275 Van vrees. En die eerst had gegrepen
 Door zijne schoonheid zijn Heerin,
 Verwon gevangens en cipier,
 En was, door zijne gaven, sterker
 Als zij. Hem werd de gansche kerker
 280 Alleen betrouwd. Waarom men hier
 Vit spelde zijne heerschappij,
 Gelijk hij, nog gevaân, regeerde;
 En daar de kerker 't licht ontbeerde,
 In 't midden van zijn slavernij,
 285 Verscheen de goddelijke dag,
 En kwam de zuivre ziel verlichten.
 Hij lei aldaar den boozewichten
 Hun droomen uit, als of hij 't zag;
 En wist den eenen zijnen dood,
 290 Den andren zijn ontslagen leven,
 Gelijk 't hem God had ingegeven,
 Te zeggen, in den bangen nood.
 Zoo sleet die droeve tijd, tot dat
 't Gezicht des Konings hart deê ijzen,
 295 En hij verbaasd d' Egyptsche wijzen

Vergeefs om raad verzocht en bad,
 En uit den loop der starren 't wit
 Van 't duister noodlot poogt te weten,
 En maakt ter-stond van boei en keten
 300 Hem los, die tot zijn onschuld zit;
 En eert zijn' duim met diamant,
 En kleedt hem braaf in witte zije,
 En draagt hem op: de landvoogdije,
 En zet hem aan zijn rechte hand.

TWEEDE BEDRYF.

RAMSES. IUDAS. RUBEN. [*Eenigszins op den achtergrond,*
 BENJAMIN, *geboeid, te midden van wachters*].

RAMSES:

305 **O** Jongskén! dat ik u, dus jong, en al benepen
 Van ijsre boeyen, moet na 'et hooge hof toe sleepen
 Van Sofompaneas, doet zelf mijn harte wee;
 Maar 't is door dwang; mijn last brengt nu niet anders meê,
 En 'k moet mijn meesters wil volbrengen, niet bedillen.

IUDAS:

310 Och, Ramses! mocht het zijn, ik zoû ter nood wel willen
 Wat spreken voor dit kind en voor zijn ongeval;
 Zoo 't eerlijk opzicht en zijn hart nog zonder gal
 Den jongen van het geen dat hem wordt opgetegen
 Niet heel ontschuldigen, zoo wil eens overwegen
 315 Wat gistren is gebeurd. Het geld, dat uwe hand
 In onze zakken stak uit enkel misverstand,
 En al in Syriën, te veer om na te talen,
 Vervoerd werd, daar men 't ook met récht niet weêr kon
 Dat brengen wij van zelf u weder, zônder last; (halen,
 320 En tot schenkaadjen nog hetgeen tot onzent wast
 En klein is van waardij, hoewel een dankbaar teeken,
 Als: honig, artsenij voor velerlei gebreken,
 Amandels, dadels, myrrhe en balsem; ja, indien
 De muil meer torsen kon, ik meen, gij zoudt dan zien,
 325 Dat wij niet karig zijn; veel min, ons gierig noemen.

RAMSES:

De zake spreekt te klaar, hier hellept geen verbloemen.
 'k En roer het geld, dat gij betaalde voor het graan

301. In versch. tijdperken werden ook ringen aan den duim gedragen. —
 310. Ter nood, in de nood (niet — des noods). — 312. Opzicht, oog-
 opslag. — 325. Gierig, begeerig, inhalig, oneerlijk. — 327. Ik spreek niet
 van...

- En in uw zakken stak voorhenen, niet eens aan:
 Ons hof dat vloeit van geld, meer als wij wenschen konden.
 330 Maar merk, de goude kop, bij 's jongens goed bevonden,
 Is die, waaruit mijn Heer gewoon is wijn alleen
 Te offren, als hij stort zijn vierige gebeën
 Voor zich en zijn gezin en verregt God met smeeken,
 Dat hij hem openbaar, door eenig helder teeken,
 335 Hetgeen toekomstende is; want God ontdekt dien man
 Verborgentheden, daar geen mensch af weten kan.

IUDAS:

Weet hij verborgentheën, zoo weet hij, 't kan niet missen,
 Dat wij onschuldig zijn.

RAMSES:

- Doortast eens uw gewissen,
 De waarheid zult ge best uit uw gemoed verstaan;
 340 Maar oordeel stukswijs niet van 'tgeen gij hebt gedaan.
 Gij moet den ganschen loop uws levens wel doorgronden,
 Van uwe kindsheid af. God straft altijd de zonden
 (Want hij langmoedig is) niet op de versche daad;
 Maar ziende, dat men 't een op 't ander schelmstuk laadt,
 345 Vergeldt de lang gespaarde al met een scherper roede.
 De reuzen pleegden lang met ongetemden moede
 Hun boosheid, eer de plas des Hemels nederzeeg
 In zee, en weêr de zee tot aan de starren steeg,
 En golven, strand, en duin, en bergen overvlogen.
 350 Het vollek van dien tijd, dat lang had uitgespogen
 Zijn boosheid tegens God, en uit vermetelheid
 Gelasterd en gedreigd des Hoogsten Majesteit,
 Werd, doen het een gebouw ten hemel op wou halen,
 Gesteurd en gansch verstrooid, door warring veler talen.
 355 Na-dat het van veel bloed en wreedheid was besmet,
 En tegens de natuur en hare zuivre wet
 Zich-zelfen had verhit, kwam God omlaag gestegen,
 En stak de steên in brand door eenen zwavelregen.

IUDAS [*hij keert zich van Ramses af*]:

- Vervloekt moet Dothan zijn, en ook de duisternis
 360 Des grondelozen kuils, die naar en ijslijk is!
 En gij, Arabiesch volk! wiens baatzucht van verzading
 Noch van vernoegeen weet, waarin hebt gij geen gading?
 Hoe klopt mijn hart! hoe denk ik aan u met verdriet!

RUBEN [*zacht*]:

't Gedenkt me nog, hoe zeer ik u dat stuk ontried.

- 365 Mij dunkt, ik zie hem nog erbarmelijk staan smeeken
 Zijn broeders, die niet eens hem wilden hooren spreken.
 God heeft zijn stem verhoord; dat drukt ons nu zoo fel.

IUDAS:

Berispen is geen kunst; zoo gij u-zelfen wel
 Bezie, gij zult u meê om uw gebreken schamen.

RAMSES:

- 370 Wat mompelt gij aldus in 't heimelijk te zamen?

IUDAS:

- Wij roemen Syriën, een land dat hoog geacht
 De woonplaats heeft geweest van vaders oud geslacht,
 Den nagebuur bekend, door zijne vrome daden,
 Daar groote Vorsten zelfs in vast verbond meê traden,
 375 En wiens oprechtheid en deugd al 't land verbreidt,
 Dat tusschen den Eufraat en de Iordane leit.

RAMSES:

- Maar 't vollegt altijd niet, dat juist de kinders bloeyen
 En komen in de deugd der oudren op te groeyen;
 't Gebeurt wel, dat de geen die van den vromen kwam,
 380 Door schelmerij ontaardt van zijnen eersten stam.

IUDAS:

- O teêre spruit van onzen bloede,
 Nu in uw bloem en eerste vreugd!
 Hoe ongelukkig is uw jeugd
 En jonkheid, die niet eens bevroede
 385 In welke rampen dat ze leit
 Gedompeld. Aangename kaken,
 Zoo zoet en liefelijk in 't blaken,
 Als purper over melk gespreid,
 Gelijk de roos begint t' ontluiken;
 390 O glinstrig haar, dat goud verdooft,
 Waarin een luchje speelt om 't hoofd,
 Voor hoe veel slagen zult ge duiken!
 Of zoo gij 't leven nog behoudt,
 Hoe diep en naar legt gij gevangen,
 395 Met duisternis en schrik behangen;
 Of in wat land, in wiens gewoud
 Vervoert men u uit vaders oogen,
 En van uw' broedren alzoo wijd
 In slavernij. Helaas! gij zijt
 400 Tot dit verdriet niet opgetogen;
 Gij, die van oudren werdt geteeld,
 Daar Koningen zich meê verbonden!

- Och! vader zal te geene stonden
 Meer aanzien, hoe gij loopt en speelt
 405 Langs 't huis, gedost met bonte vellen.
 Gij zult, wanneer wij zijn vermoeid
 Van 't weiden, als de hitte groeit
 En in het Zuiden ons kooft kwellen,
 Niet met den middagskost, als eer,
 410 Van huis af komen aangesprongen;
 En mooglijk zullen kwade tongen,
 Die alleszins doch zijn, u weêr
 Een' lak opwerpen, daar u, arme
 En vreemding! niemants hulp bescharme.

RAMSES:

- 415 Ik prijs u, dat ge mint uw' naasten bloedverwant.
 De menschen schelen veel in zeden: ieder land
 Dat heeft zijn eigen wet, na wil der heerschappijen,
 Of na zulks d' oirbaar van de plaats en 't volk kan lijen;
 Dees wet heeft alszins plaats, die niet en wordt gesneên
 420 In ceedren hout, metaal, of gladden marmarsteen,
 Maar zelf in 't harte staat met eige hand geschreven
 Van Hem, die alle ding zijn' oorsprong heeft gegeven.
 Wie deze niet en kent, en kent zich-zelven niet.
 Zelf 't wildste dier bemint, als 't zijns gelijken ziet.

IUDAS:

- 425 Gij zoudt ons op ons zeer niet beter kunnen raken.
 Maar zie, de Landvoogd kooft, die al 't bewind der zaken
 Van 't Rijk heeft, uit zijn huis, met lijfwacht om zich heen.
 Wat raad nu, om geloof te krijgen bij de-geen',
 Die 't aangetegen stuk voor vast en zeker achten?
 430 Bekent men 't, wat genaâ is dan voor ons te wachten?
 De wroeging van 't verleên mijn zinnen zoo verdooft,
 Dat ik versuf, en zie bestorven om mijn hoofd!

RAMSES. IUDAS. IOSEF [*Lijfwacht*. BENJAMIN.
Wachters].

RAMSES:

- 't GAat wel, ten leste werd de rechte man gevonden:
 Bij dezen, dien ge dus geboeid ziet en gebonden,
 435 Werde d' offerkop ontdekt. Ik nam dien eenen meê;
 Zijn broeders volgden hem, die vast hun hartewee
 Betuigen, en vol druks aldus hun kleêren retten.

IOSEF:

- Verblinde menschen! hoe, wat durft gij u vermeten?
 Wat baatzucht heeft u toch tot zulk een stuk vervoerd?
 440 En kent ge mij niet meer, die, van Gods geest geroerd,
 Al wat verborgen is weet aan den dag te brengen,
 En door en door versta den grond van alle dingen?

IUDAS:

- Grootmoedigste van 't Rijk, de tweede aan Faroos kroon!
 Wat zullen wij (opdat men deze daad verschoon),
 445 Die met geboge knien voor u op d' aarde leggen,
 Tot ons verdagginge en aller onschuld zeggen?
 Met wat getuigen ons beschermen, die alreë
 Zijn overtuigd van hem, die zit in Godes steë!
 Maar gij, die volken toomt, betoomt en laat toch vallen
 450 Vw groote hevigheid, het zwaarste stuk van allen;
 Noch wil niet al hetgeen gij wel vermoogt en kunt.
 Bescherm ons leven doch, dat gij ons hebt gegund
 En redde uit honger; red het weder, na ons wenschen!
 Eén zaak verheft tot Goôn de sterfelijke menschen:
 455 Dat's op te helpen hen, die slibberden op 't glad.
 Maak slaven, niet alleen dien dezen beker had,
 Maar ook zijn vijf paar broërs, die zich dees straf getroosten.

IOSEF:

- 't Was eer 't gebruik, en nog bij velen in het Oosten,
 Dat straffe niet alleen de booswicht en ontving,
 460 Maar over ouders, broers, en over kinders ging,
 En in één zelve schuld vijf heele huizen raakten,
 Om stukken, daar ze zich nooit schuldig aan en maakten;
 Maar sedert dat mij hier dit ambt werd opgelegd,
 Zoo bloeide in Faroos rijk al heel een ánder Recht,
 465 Een Recht, dat eeuwiglijk zijn' adem op moet halen:
 Elk zondigt maar voor zich. De schrik gaat nu de palen
 Der misdaad niet voorbij: al wie misdoet, die boet.
 Wie op de misdaad nu gegrepen is, die moet
 Mijn eige slave zijn. Dat d' andren, vrij van vlekken,
 470 Na hunnen vader vrij, die vast verlangt, vertrekken.

IUDAS:

- Hoewel ik, om den glans van uwe majesteit
 (Den Koning zelf gelijk) en ons gelegenheid
 Niet spreken durf... kunt gij bedwingen uwen tooren,
 Zoo bid ik, dat gij u verwaardigt aan te hooren
 475 Genadig slechts zoo veel (doch 'tgeen in dit geval

465. Een recht, dat eeuwig duren moog. — 469. Mijn eige, mijn eigen-
 hoorigheid. — 470. Vast, reeds.

- Genoeg tot bidden is) ik arrem mensch u zal
 Verhalen. D' eerste reis, dat wij gebroeders t' zamen,
 Van hongers nood geparst, alhier om voorraad kwamen,
 Berichte ik u, doen gij verhoorde ons allegaar,
 480 Wij waren alle zoons van een' stokouden vaâr,
 Die, verre boven 't peil van 't menschelijke leven,
 In zijnen ouderdom zoo lang was overbleven,
 Dat, boven ons tien zoons, hij nog een' andren had,
 Die, in de bloem der jeugd, zijn lust was en zijn schat,
 485 Om dat die schier in 't end zijns levens werd geboren;
 En nóg een eenig kind, geteeld bij een verkoren
 En lieve moeder, doen nog onlangs overleen,
 Waarbij hij nog een' zoon gewonnen had voorheen;
 Gij woudt, dat wij tot u dien jongen brengen zouden,
 490 Opdat hij in uw macht en gunst mocht zijn gehouden.
 Daartegens zeiden wij, maar 't was vergeefsche praat,
 Dat een gewisse dood afknappen zou den draad
 Van vaders leven, kwam hij van dat pand te scheiden;
 Want gij en woudt, zoo wij hem-zelf niet voor u leidden,
 495 Ons hooren nocte zien. Dit was een bitter woord
 Voor dezen ouden stok, die, alzo ras hij 't hoort,
 Niet spreken kon; men kon hem in zijn tranen wassen.
 Het grijs godvruchtig hair begruisde hij met asschen
 En slijk, en zag 'er zwart bevrozen uit een wjl.
 500 Doen nu al 't graan, hetwelk gebrocht werd van den Nijl,
 Verteerd was, en wij vast malkandren bang aankeken,
 Vermids de voorraad, schier verteerd, begon t' ontbreken;
 Belaste d' oude man ons wederom, om graan
 Te reizen na dit Rijk; maar wij daar-tegens-aan
 505 Verhaalden uw bevel, hetwelk men moest betrachten,
 En dat, indien wij niet den jongen medebrachten,
 Geen koren meer voor ons ten beste was. Daarna
 Begon die droeve man: „Mijn trouwe wederga,
 Mijn Rachel, baarde mij twee zonen; van die beide
 510 Was 't d' oudste, die, helaas! van mijne zijde scheide,
 En dien ik zedert nooit en zag, noch nimmermeer
 En denke weêr te zien; die, leider! nog zoo teêr
 Van een verslindend dier verscheurd is en verslonden,
 Gelijk wij, trouwen, doen uit uwen mond verstonden.
 515 Indien gij nu den jongste ook van mijn' oogen rukt,
 En het gebeurt, dat hij al meê verongelukt, (men)
 (Want dikmaal wordt de mensch op 't spoedigst wechgeno-
 Wat zal mij, arm oud man, al droefheid overkomen!

- Van hartzeer uitgeteerd, vol druks, van 't leven schuw,
 520 Zal ik ten grave gaan." Nu bid, nu smee ik u,
 Om dezen grijzen man, nadien gij ook voor-dezen
 Een' ouden vader had, zoo 't eenigszins mag wezen,
 Ik bid u om zijn ziel, die na dit kind verlangt,
 En nergens aan zoo zeer als aan 's kinds welvaart hangt,
 525 En om zijn minste leed het zwakke lijf ontglipte;
 O, heiland van dit Rijk, behoeder van Egypte!
 Gedoog niet, dat men u den dood des ouden wijt!
 Ik bid, maak mij uw' slaaf, in plaats van hem! Gij zijt
 Verzekerd grooter dienst van mij als hem te trekken.
 530 Zoo teer een kind zal slechts een last in huis verstrekken.
 Ik bleef bij vader borg, en ben voor hem verplicht.
 Laat ik zoo trouweloos niet, onder zijn gezicht,
 Mij laten om mijn woord en mijn beloften manen,
 Dat hij, met zucht op zucht en biggelende tranen,
 535 Mij niet bestraf, en ik, wanneer men in den schoot
 Der aarde hem begraaf, heet oorzaak van zijn dood!

IOSEF:

- 'k Geloof, daar is wat aan (na dat ik heb vernomen);
 Maar twijfel, of het al op waarheid uit zou komen.
 Wie lichtlijk borge blijft, heeft licht berouw daaraan.
 540 Men zal 'er, als het past, wat nader acht op slaan.
 [*Met lijfwacht af.*]

IUDAS:

Hoe groot is uw geluk, o Josef! zoo gij 't leven
 Ontbeert, om dat ge niet in druk zijt overbleven,
 Als wij; en zoo gij leeft, om dat God-zelf uw leed
 Niet ongewroken laat, noch 't onrecht en vergeet.
 [*Allen af.*]

REI:

- 545 **B**Eoosten aan Egypten leit
 Feniciën, alszins verbreid
 Door twee nog nieuwe vonden;
 Dat al de wijzen kibblen laat,
 Of zij tot nadeel of tot baat
 550 Der menschen dienen konden.
 Taäutas naam op wieken zweeft,
 Door 't geen [hij] 't eerst gevonden heeft;

525. Ontglipte, zoo ontglippen. — 539. Daaraan, daarna. — 547. Schrift en scheepvaart. — 551. Fœnicische Godheid, uitvinder: elders *Thot* genoemd.

- Want al wat in de baren,
 Op aarde, in lucht en hemelkloot
 555 (Die 't al verbergt in zijnen schoot),
 En al wat van 't ervaren
 Vernuft des menschen, 'twelk den schat
 Van 't groote ruim en 't Al bevat,
 Ooit mag gevonden wezen,
 560 Dat beeldt het al (o klaar beduid!)
 Met twalef paren lettren uit,
 Bekend bij die ze lezen.
 Maar 't zelve vollek, nimmer stil
 (Of koorts, en dier, en krokodil,
 565 Die toeleit op bederven,
 Niet volks genoeg verslonden) ging
 Verziëren noch een zonderling
 En mislijk slag van sterven:
 't Begon het schuimend pekelsout
 570 Te ploegen, met een hobblend hout,
 Niet langs bekende kustes,
 Maar diep in zee, en veer van honk,
 Voor wind, en daar de Noordstar blonk,
 Te varen, waar 't zich luste:
 575 Niet, om uitheemschen met zijn stuur
 Te halen al hetgeen Natuur,
 Met luttel wel te vreden,
 Vereischt; maar, overlaan en vol
 Van schat, te brengen purpre wol,
 580 Om Koningen te kleeden;
 En ook den groenen esmerald,
 Die aan der fokkren vingers bralt.
 Dit alles is gewassen
 Vit goudzucht; dees vervloekte tocht,
 585 (Die eerst ons leerde, op stormen nocht
 Op wind of weêr te passen,
 En op een brosse en kranke kiel
 Te wagen onze diere ziel)
 Waartoe brengt zij de menschen!
 590 Zij onderscheidt geen goed van kwaad,
 De Godsdienst wijkt voor eige baat.
 't Is roof, al dat wij wenschen.
 De vrijbuit is de beste waar:
 Men roofde 't wel van Gods autaar!

567. Verziëren, uitvinden. — 574. Zich, hem. — 582. Fokker,
 rijkaart. Van Fugger? Hij is een Fugger (hd.), een Rothschild. — 588.
 Ziel, leven.

- 595 Gelukkige oude tijen,
Doen d' aardbey was zoo wellekoom,
En sap van zelfgewassen boom
De beste lekkernijen.
- 600 Doen, al de wereld dóor, één wet-
Alleen den mensch was voorgezet,
Dat's: van geen kwaad te weten;
En ieder in eenvoudigheid
En kuiseheid leefde, zonder kleid,
In stilligheid vergeten.
- 605 Na dat het kleed geraakte in zwang,
En d' aarde vruchten gaf door dwang,
Vergreep men zich uit tooren;
De bloedverwantschap kon niet staan,
De broeder greep zijn' broeder aan,
610 Het maagschap ging verloren.
- Nog houdt de stoutigheid geen' stand;
Maar d' aarde voelt haar ingewand
Al bevende ommewroeten;
Men vindt het staal en d' ijzeraâr,
615 Die beter nooit gevonden waar;
Men maakt den Vrede voeten.
- 't En bleef 'er niet bij éene ziel,
Die door het scharpe lemmer viel,
Maar menigten van benden,
620 la, heele volken vielen, dik
Verslagen in een' oogenblik,
Door 's ooreloogs ellenden:
- En op den naam van weerp partij
En oorloog, nam de schelmerij
625 Zoo toe in 't alverdelgen,
Dat d' Aarde, uit ongeduld, verwoed
Verdagvaarde al den zouten Vloed,
Om alles te verzwelgen.
- En boven dat viel uit de lucht
630 Een andre zee, met een gerucht
Gelijk de Nijl komt stuiven
Van 't hoog gebergt. Ook baat het niet,
Dat wijn geperst in bakken vliet,
Vol schuim en sap van druiven;
- 635 De schaamte krijgt een' krak alom:
Het kind bespot den ouderdom

596. Aardbey, beziën, die van zelf groeyen. — 616. Dat hij wech kan loopen. — 630. Dik, vaak. — 634. Onder Noach. — 636. Het kind, Cham.

- Van 't vaderlijke leven;
 De maagd den vader neefkens baart.
 Wat heeft de wellust, vuil van aard,
 640 Bedacht, en ook bedreven!
 Maar gij, Egyptenaren! nu
 Verheug ik mij te recht met u
 En onze beetre tijden,
 Wier boosheid dees doorluchte man
 645 Zoo kort in toom houdt, als men kan,
 Om ontucht te besnijden
 Met strenge wetten en ontzien,
 Een spiegel strekt voor vele liên.
 Het lust me hier te beiden,
 650 Daar is wat wichtigs op de baan;
 Mij lust te zien, hoe 't zal vergaan,
 Eer dat men koom te scheiden.

DARDE BEDRYF.

BODE. IOSEF. RAMSES. [IUDAS. SIMEON, en BENJAMIN
op den achtergrond.]

BODE:

- Daar dat gewest vol woest[e] en wilde menschen leit
 En zich het Roode meir van het Karpaetsche scheidt,
 655 Is al het volk in roer, en recht zich met den degen;
 't En past op 's Konings woord noch wet, maar raast er tegen.

IOSEF:

- Dat is een schendig stuk, doch nu al lang gemeen
 Bij den Egyptenaers; maar d' arts moet niet alleen
 Verstaan, hoe hoog de brand der koortse zij gestegen,
 660 En waar 't den zieke schort, wat steekte hem verlegen
 Van pijnne kermen doet; maar d' oirzaak zien, waaruit
 De groote zwarigheid van deze krankheid spruit;
 Dies meld mij eerst, waaruit dit jammer zij gesproten.

BODE:

- De zwarigheid begon van ambtliên en van grooten,
 665 Die, tegens uw bevel, het graan uit eige baat
 Vervoerden buiten 't land, en met een kleender maat

638. Loths dochters. — Neefkens, kleinkinderen. — 645. Niet zoo korten tijd, maar toomverkorting, zoo bij 't mannen. — 647. Ontzien, ontzag. — 648. Gij, Egypt. zijt velen ten spiegel. — 657. Gemeen, algemeen. — 660. Steekte, steek, pijn.

- Het landvolk maten toe, en dagelijks nog minder.
 De rijke leefde een wijl uit 's armen nood en hinder,
 Want d' arme 't graan verkocht, en leed zelf hongers nood,
 670 En hongerde na goud veel meerder als na brood.
 Doen al het veld nu kaal van koren was, begonnen
 De lieden 't land zijn gras en groente te misgonnen,
 En 't vee zijn daaglijksch voer, en sloegen raauw in 't lijf
 De spruiten en het kruid; en, blind in dit bedrijf,
 675 Verstonen niet, wat kwaad hier endlijk uit moest komen;
 Want alzo ras het veld zijn groente was benomen,
 Zoo ging de sterfte eerst aan van 't ruig en wollig vee,
 Dat zwart van honger zag, en d' ossen storven meê,
 En alles wat natuur tot voedsel had gegeven.
 680 Het uitgemergeld volk en liet geen' wachthond leven,
 Noch geenen ooyevaar, en bezigde dat pas
 Voor spijs, wat voort te vuil om aan te raken was.
 Hetgeen ik zeg zijn ongeloofelijke dingen.
 Met voordacht werd vergift van adders, die ze vingen,
 685 Van velen ingeslikt. Zij zagen doodsche, elk scheen
 Een geest; het lijf was niet dan enkel vel en been,
 En d' oogen stonden diep en naâr in 't hoofd geweken;
 De beenen onder 't lijf verslapt en bezwaken.
 Zij kropten lang hun leed stilzwijgens zonder klacht.
 690 In 't end begon een deel der luye boevejacht,
 Die eerst ook kwalijk dorst van zijn regeerders spreken,
 In 't vallen van den dag de hoofden op te steken,
 Doen 't schemeravond werd, en haalde daar versteurd
 Al op, wat overleg en onlangs was gebeurd:
 695 Of lei op aanhang toe, daar 't vollek met gebeden
 (Want menschen ijvren meest in tijd van zwarigheden)
 Zijn wierook voor 't autaar den Goôn had toegewijd,
 En sprak: „Wat zal het end van deze droeve tijd
 En honger zijn? Of staat ons lijdzaam af te wachten,
 700 Tot dat men handgemeen, om strijd, met volle krachten
 Malkanderen verscheur? De moeder-zelf haar kind,
 Aan 's vaders spit gebraân, van-een-ruk en verslind?
 Ontziet ge zoo de macht, alleen uit schrik gesproten,
 Om dat wij, onverknocht, ontzien den naam der grooten?
 705 Wie 't al doet schrikken, schrikt voor elke, in 't gemeen!”
 Al wie dit hoorde, zei het voort aan ieder-een,

667. Maten. Hier heeft men de oudste druk, die (v. 150) in den verl. tijd „scheide” spelt, „maetten”. — 681. Dat pas, toen. — 682. Voort, zoo even. — 683. Dit vaers is in drieën te lezen: Hetgeen ik zeg - zijn ongeloofelijke dingen. — 690. Boevejacht, gespuis. — 704. Onverknocht, onverbonden.

- Waar dat hij kwam, en wist het breeder te stoffeeren.
 Een klein getal sloeg voor, men zou zich t' uwaart keeren,
 En houden aan om hulp: maar dit werd overstemd.
 710 De meeste hoop, als wild en woest en ongetemd,
 Was ongestuimiger dan zelfs de stokebranden.
 Gelijk een storremwind de bergen aan durf randen,
 En rijt 'er stukken af, en buldert met geweld,
 En eiken, uit den grond gerukt, ter aarde velt,
 715 Zoo komt het landvolk dol bij drommen aangetrokken,
 Gewapend in de vuist met barrenende stokken,
 En stukken van den ploeg, en opgekrabden steen,
 En schreeuwt bij duizenden: „Op, op, naar Koptos heen!
 Daar houdt de fokker hof; daar schaft men brood en koren;
 720 Daar luistren na ons vuist, die na geen woorden hooren.”
 Zoo trok men op; de hoop nam toe van over-al
 (En veel verwondren zich om 't schrikkelijk getal.)
 Waar dat men henen trok en sterken zelfs de scharen.
 Doen zij in stads gezicht nu dicht bij Koptos waren,
 725 Zoo vloog men na de poort, die toegesloten was;
 Men stak het vier in 't hout. De denne brande ras;
 Te lichter, doen een wind met kracht daarin kwam bruizen.
 De vlam verspreide zich in d' allernaaste huizen,
 De vonken vlogen veer. Een zwarte nevel ging
 730 Zich spreiden na de lucht. Terwijl de stedeling
 Nu toeschoot, en om 't vier te blusschen deê zijn beste,
 Viel 't landvolk (midlerwijl elk schrikte, daar de veste
 Niet wel bezet en was) in stad met al zijn maats,
 En schoot het harnas aan, na dat de rustingplaats
 735 Daarvan geplonderd was, en liet de zwaarden schittren.

IOSEF:

Zijn 't ambtliên, die alleen d' oproerigen verbittern?
 Of heeft de muiter ook in anderen verdriet?
 Of is 't om even, al wie schuldig zijn of niet?

BODE:

- Die dolle menschen, eerst op d' ambtliên fel gebeten,
 740 Niet weinigen van hen verwoed in flarden reten,
 Zoo dat 'er niet één lid ter uitvaart overschoot.
 Een klein getal ontkwam 't, dat in spelonken vlood,
 En schuilt bij 't ongediert, daar 't naauwelijks kan duren.
 Men viel ter-stond daarna ook in de korenschuren,

716. Brandend hout. — 719. Fokker, geldwolf. — 721, 23. Te verstaan:
 De hoop nam toe, van overal waar men heentrok; en velen verwondren zich
 over 't schrikkelijk getal en versterken, door meê loopen, de scharen. — 734.
 Rustingplaats, wapen-magazijn. — 737. Of is de muiter ook verbolgen
 op anderen. — 741. Uitvaart, begrafenis.

- 745 En 't graan (waarmeê het volk was langen tijd bewaard
 Voor honger, zoo men 't had georberd en gespaard)
 Onordentlijk geroofd en schendig wechgedragen,
 Verhinderde den nood alleen voor luttel dagen.
 Dus ving het oproer aan, maar het geweld verstoord
- 750 Hiel nog geen stand, het sloeg van kwaad tot erger voort,
 Gelijk 't in ziekten gaat. Zoo veel geschonke werken
 Gehangen tot een pronk, omhoog, in heilige kerken,
 Stads schatten, en al 't geld, dat ieder had gekist,
 Verstrekten goede buit; ja, zelf de brand en wist
- 755 Geen raad, om met zijn vlam des roovers zucht te dooven.
 Dus zag men een hoop schuim in 't brandend Koptos rooven.
 De vrijgebore jeugd en adel moest, gevaân
 Verkocht, vervoerd voor slaaf, den vreemdling dienen gaan.

IOSEF:

Wie durf dat vrije volk doch koopen?

BODE:

d' Arabieren,

- 760 De zes paar Vorsten zelfs, die dat gewest bestieren.

IOSEF:

Dat onrechtvaardig volk behoudt nog Agars aard.
 Maar zeg, hoe Koptos nu met zijn regeering vaart.

BODE:

- Het is 'er bij één slach van heerschen niet gebleven.
 Zij hebben een' alleen tot opperhoofd verheven,
- 765 En walgden straks van hem, en kozen eenen, dien
 Zij schatteden bekwaam, om 't krijsvolk te gebiën,
 En lieten zijn gezach van makkeren besnoeyen.
 Maar die regeering kon al meê niet lange bloeyen.
 Men droeg het hoog gebied doen op aan 't algemeen.
- 770 Zij kreten vast om strijd, en raasden onder-een.
 De stoute hiel het veld. 't En bleef 'er niet bij woorden
 In 't oproer: 'k Heb ze zelf malkândren zien vermoorden.

IOSEF:

'k Verzeker ons de zege, uit uw verhaal-alleen.

[Tot Ramses:]

- Op, Ramses! ruk ter-stond de ruitery bij-een;
 775 Beren ze; 'k zal u straks de hand bien met soldaten,
 En, onder d' aarde door, ook volk in Koptos laten,
 Langs een' bedekten weg. 't En zal mij niet aan macht
 Gebreken, om een' storm te levren langs de gracht,
 Noch aan geen storremdak om aan de vest te raken.
- 780 Wanneer gij van de stad u dus zult meester maken,

- Zoo hou uw volk in toom, dat het de burgerij
 Niet plonder noch vermoord. De krijslien zullen mij
 Bedanken, want ik zal hun moeite wel beloonen:
 De kroon is rijk genoeg. De burgers laat verschoonen:
 785 Men reken geene winst bij 't algemeen verlies.
 Dat men de rijksten niet tot stads regeerders kies;
 Want d' al te rijken staag na meerder rijkdom streven,
 En weten allermint van 't vollek toe te geven,
 Maar drijven alles vast na dat hun brein behaagt.
 790 Kies geen' behoeftige ook, wiens harte wordt geknaagd
 Van bitse nijd, en haat gelijkheid; ongebogen,
 Onreklijk, ziet hij niet als met afgunstige oogen
 Een anders welvaart aan. Door middelbaren staat,
 Van vuile vrekheid vrij en kwistige overdaad,
 795 Wordt best een stad in rust gehouden, uit ellenden.
 Ik zal u graan genoeg van deze plaatse zenden,
 Om elk te meten na gelijkheid, met bescheid.
 Bezet en sterk al 't strand, dat over Cyprus leit,
 En tusschen 't roode meir, Egyptens leste palen.
 800 'k Verwacht een beter eeuw, die op ons hoofd zal stralen,
 Als 't Nabateesche volk, dat om ons rampen lacht,
 Zal voelen Faros arm. Laat d' ambtliën, die hun macht
 Misbruikten, in den nacht des duistren kerkers treuren;
 Ook die ondragelijk, als vijanden, versteuren
 805 Den burgerlijken vreë, en hand aan Heeren slaan;
 Schoon d' Overheid zich meê te buiten heb gegaan.
 Die straf zal allermeeft doen d' overtreders schromen,
 Die niet op heeter daad in gramschap wordt genomen,
 Maar met een' koelen moed, een vriend van rijpen raad.
 810 Vergeef genadig hen, dien, van geen graan verzaad,
 De hongers nood alleen tot dit vergriep vervoerde;
 Niet die uit gierigheid een anders goed beloerde,
 Maar die zijn landsman en zijn vrijheid heeft bespot,
 En hier gewin uit trok en schandelijk genot;
 815 Laat daar nu zulk een straf en vonnis over vellen,
 Als daar hij zelf meê zocht een' anderen te kwellen;
 Men jaag hem onder d' aarde in diepe en donkre mijn,
 Opdat hij d' uren tel (daar zon noch maan en schijn)
 Bij zijnen arbeid, met boeyen om de beenen;
 820 Doch wat de noodruft eischt, dat zult ge hem verleenen.
 Dat hij zoo 't vaderland, door zijne schelmerij
 Geschonden, langen tijd een baak en spiegel zij.
 Beschik dit, zoo 't behoort. 'k Ga binnen, om van zaken
 Te spreken met mijn vrouw, die mijn huishouding raken.

[Josef, met Lijfwacht, Ramses en Bode af.]

IUDAS. SIMEON.

IUDAS:

- 825 **W**at dunkt u, Simeon! wat dunkt u? Dat's een man!
 't Is wonder, hoe hij 't al zoo wijs beschikken kan.
 O hoe rechtvaardiglijk, hoe billijk weet hij, tegen
 De misdaad, ieders straf te wikken en te wegen!

SIMEON:

- Zoo lang ik hier, voor u, in gijzeling zat,
 830 Bevond ik hem altijd zoodanig. t' Elkens dat
 Ik hem als scheidsman zag, met zijn geduldige ooren,
 Partijen van weêrzij en haar krakeelen hooren,
 En kon ik nooit verstaan, door uiterlijken schijn
 Van woorden of gelaat, hoe hij gezind mocht zijn.
 835 Hij wist zijn oordeel meer te neigen en te buigen
 Na geloofwaardigheid, als na 't getal der tuigen.
 Hij nam tot een getuig 's verweerders wandel aan
 En vorig leven. Op de wetten bleef hij staan
 Wel stip, 't en waar genaâ en goedigheid verkozen
 840 Een zachter straf; doch niet zoo zacht, dat zij den boozen
 Den schrik benam, vermids zij t' ongebonden was.

IUDAS:

Wat of 't beduiden wil, dat Sofompaneas
 (Toen hij ons gistren zoo onthaalde ten bankette)
 Een' ieder aan den disch na zijne jaren zett'e?

SIMEON:

- 845 Geloof me, 't geen ge meest in dezen Landvoogd acht
 Is 't allerminst in hem. God heeft een groote kracht
 Gestort in dezen man, een kracht, die hem van binnen
 Ontdekt, door Godes geest, 'tgeen met vernuft en zinnen
 Geen mensch begrijpen kan.

IUDAS [*rondziende*]:

- 850 Die drie maal loopt om 't hof?
 Wat galerij is dat,

SIMEON:

De Koning, rijk van schat
 En mild, liet die, zijn' vriend ten dienst, van zuilen bouwen
 En overzeeschen steen, in Grieken uitgehouwen.

IUDAS:

Is 't ook georeloofd van binnen die te zien?

SIMEON:

O ja, en 't zal van u met grooten lust geschiên,

841. Ongebonden, slap, niet streng genoeg. — 852. Grieken, Griekenland.

- 855 Want Faro stelde daar uitnemende schildrijen,
 Van 't puik der meesteren, waarin, op lange rijen,
 De vreemdelingen zien de brave daden staan,
 Die Sofompaneas, de Rijksvoogd, heeft gedaan:
 Opdat hij roem daaraf geniete bij zijn leven.

IUDAS:

- 860 Nu laat ons binnengaan. [*Benjamin maakt een angstig gebaar*]
 Men zal u niet begeven;
 En vrees niet, Benjamin! weest vroed en wel te vreê;
 Wij blijven dicht bij u, niet veer van deze steê,
 En keeren daadlijk weêr, zoo ras wij, deze zaken
 Beschouwende, de deur des Landvoogds hooren kraken.

[*Judas en Simeon betreden een galerij, met wandtafereelen.*]

SIMEON:

- 865 Nu laat uw oogen eens gaan weyen in der haast.

IUDAS:

Wat wil het, dat die vrouw, in 't aanzicht zoo verbaasd,
 Van groote gramschap blaakt, en 't hair gesleurd laat hangen,
 En rukt den jongeling, met nat betraande wangen,
 Den mantel van het lijf, terwijl hij voor haar vlucht?

SIMEON:

- 870 Een schoone en heersche vrouw die raast met groot gerucht,
 Om haren kuischen knecht, die bijslaap durf ontzeggen;
 En weet van haren hals de schuld op hem te leggen,
 En zij bewimpelt 't een met 't ander schellemstuk,
 En zoekt geloof, door 't kleed, dat zij de deugd verdruk.

IUDAS:

- 875 Ik zie een vangenis, daar zon noch maan in stralen.

SIMEON:

Hierin moest hij gevaân een anders schuld betalen.

IUDAS:

Wie of 'er wijnen uit drie trossen persen mag,
 En schenkt ze in 's Konings kop, op zijn' geboortedag?

SIMEON:

- Dat is zoo niet gebeurd, maar 't was een meêgevangen
 880 Van Sofompaneas, die lust had en verlangen
 Te weten dezen droom, en uit zijn profecij
 Verstond, dat, als de zon, ten derden dage, blij
 En heerelijk verrees, na haar gewoonlijke orden,
 Hij weêr aan 's Konings disch zou Konings schenker worden;
 885 En d' uitkomst van de zaak die maakt het voorspel waar.
 Dan och! hoe luttel docht hij deze weldaad naar;

- Want uit zijn hechtenis in staat gesteld, als voren,
 En machtig, rijk, gezien, verheerlijkt en verkoren,
 Belofte, profecij, noch vriendschap overwoeg,
 890 Tot dat de klare zon haar rossen twee maal joeg
 Door 's hemels baan, verciert met zes paar goude merken,
 En Faro, doen de slaap hem slaakte uit zijne vlerken,
 Van den Egyptschen Raad der wijzen zocht, vol schroom,
 Een', die hem dienen kon op zijnen duistren droom.

IUDAS:

- 895 'k Zie in den kerker nog iet droefs om voor te schrikken:
 't Zijn vogels, scharp van bek, die uit drie korven pikken,
 Vol koninklijk gerecht: hoe gulzig schenden zij,
 En slaan hunn' wreedten klauw in deze lekkernij!

SIMEON:

- Dit was óók een gezicht, hetwelk zijn' meêgevangen,
 900 Die eer aan 's Konings disch de spijs pleeg aan te langen,
 In zijnen droom verscheen, en, aan een' bast ter straf
 Gehangen, met zijn lijf den vooglen eten gaf,
 Toen 't blozend morgenrood den darden dag verwekte.
 Gelijk de ziender hem dit duidelijk ontdekte.

IUDAS:

- 905 'k Zie zeven koeyen ginds verrijzen uit den Nijl,
 Die vet langs 't water log gaan grazen voor een wjl,
 Tot dat uit vuil moeras gelijk getal van koeyen,
 Die dor en mager zijn, bij d' andre vette loeyen.
 De maagre slikt de vette in haren balg. Een veld
 910 Draagt zeven airen rijp en vol, waarvan elk helt
 Gezwollen na den grond. Ik kan u daar ook wijzen
 Nog zeven, dor van halm, die uit der aarde rijzen,
 En droog zijn, mids de zon haar sap heeft ingeslikt
 Door hitte, wiens vergif het rijpe zaad verstikt.
 915 Wie ziet op 't purpren bed dit al van veer geschieden?

SIMEON:

- Het is de Koning-zelf; want God hem wil bedienen,
 Door zeven airen, zwaar van zaad, de zeven jaar,
 Die rijk zijn van gewas, en door de zevenair,
 Die dor gewassen is, zoo vele onvruchtbre tijen.
 920 Maar niemant kon, dien knoop ontknopend, hem verblijen,
 Als dees, die, uit den nacht der vangenis geslaakt,
 Van Faro hierom werd de tweede in 't Rijk gemaakt.

IUDAS:

Ik ken hem, die daar zit op den ivoren wagen,

891. De 12 sterrebeelden van den Dierenriem, die de Zon in een jaar doorloopt. — 901. Bast, strop van boombast. — 909. Balg, later: keel. — 913. Mids, omdat.

- En aan den zijden rok en diamant, gedragen
 925 Aan zijne slinke hand, die flikkert menigvoud,
 En aan zijn halscieraad, de keten rood van goud.
 Al 't vollek knielt voor hem, en looft met zang en snaren
 En bid den wijzen aan. Maar wat zijn dat voor scharen
 Van drierleyen staat, die elk in orden staan?
 930 Het eerste slach heeft opgegorde kleedren aan,
 Het tweede in 't harnas steekt, bereid en vroom ten strijde
 Het derde slach, van top tot teen, in witte zijde.

SIMEON:

- Al 't vollek, binnen 't Rijk, zijn zee en grooten vliet,
 Dat werd in drien gedeeld, doen hij 't den Koning ried,
 935 En in 't bizonder elk zijn eigen werk gegeven.
 Het allereerste slach is 't landvolk, dat ons leven
 Met zijnen arbeid stut; waarvan een deel het nat
 Des witten strooms, met een gestadig draayend rad,
 Om hooge maalt; een deel ('t luidt vreemd in verre landen)
 940 Het deeg met voeten kneedt, en 't klay met zijne handen
 Het tweede slach dat zijn de krijgslîen, dien hij meê
 De wapens handlen leert, in 't midden van den vreê;
 Zij graven wal en graft, of leeren, al bedropen
 Van zweet, begruisd van stof, in volle rusting loopen;
 945 Of leggen toe, om net te mikken op het wit,
 Te houwen op een hair, of, met een scharp gebit,
 Het ros te breidelen, en in den ring te rennen;
 Of zeisewagens wel en meesterlijk te mennen,
 Of steken legers af, en houden die bezet
 950 Met wal en graft. Dees draagt een' springstok; die schiet net
 Met boog en pijl; de som met bijlen vechten leeren.
 Gij ziet 'er troepen zich, nu rechts, nu slinks, omkeeren,
 Nu sluiten met een' zwenk, nu oopnen hun geleên.
 Het derde slach is toegewijd de heiligheên,
 955 En lastvrij wordt gevoed van 's Konings trezorieren.
 Dit wierookt niet alleen, en offert koei en stieren,
 Maar vorscht ook na, op 't spoor van Sofompaneas,
 Waarom de dwaalstar deist, waarom aan 's hemels as
 De zonne langer mart, wanneer ze staat in 't teeken
 960 Des Kreefts, en of de Beer blijft even veer geweken
 Van 't Noorder aspunt, daar hij stadig ommevaart;
 Waarom een nieuwe star zich zomtijds openbaart.
 Ook zoeken ze, uit den aard der dingen, op te visschen
 (En 't weereeldlijk gebouw) ál Gods geheimenissen.

933. Grooten vliet, de Nijl. — 949. Met de spade de legerplaats te
 palen. — 951. De som, sommigen. — 953. Geleên, gelederen.

- 965 Ziet gij die trekken ook in 't zand geschreven staan?
 Daar leggen ze over hoop, om op een hair te raân,
 Hoe groot de driehoek zij, waarin men kan besluiten
 Des werlds ommering; hoe veel de ring, die buiten
 Den aardboôm ommeloopt, zij grooter als de lijn,
 970 Die door het aardrijk gaat; wat brave stukken zijn
 Van den Egyptenaar in ooreloog bedreven,
 En hoe gerust men hier in tijd van vreê kon leven;
 Al wat bij wetten ooit, tot oirbaar van het land,
 Gesteld werd, en elks naam, van al wie tullebant,
 975 Van Mesors tijden af, te Memfis droeg, dat maalden
 De priesters af op steen, en hieuwen 't uit op naalden,
 Met stomme teekenen, en niet met letterspraak.

IUDAS:

Wat wil dát tafereel doch zeggen? Om wat zaak,
 Of 't volk verbaasd en doodsch voor 's Vorsten hof komt
 SIMEON: (dringen?)

- 980 Men handelt daar met ernst van treffelijke dingen.
 Het eerste jaar, doen d' oegst zoo dor op 't veld bleef staan,
 Verwisselde elk uit nood zijn slaven voor het graan,
 Hetwelk de Koning, mids dees man zijn' droom verklaarde,
 In tijd van overvloed vast oplei en vergaarde.
 985 Na dat de hongers-nood hen drong met grooter wee,
 Verkochten ze al het groote en ook het kleine vee,
 Daarna de weiden, fluks hun eige vrijheid mede.
 Zoo eigende de Vorst, gewillig en ter bede,
 De landen langs den Nijl en zijnen langen plas,
 990 Behalven 't land, hetwelk den Priestren eigen was;
 En al de menschen (want de Vorst, wist dat ze strekken
 En zijn de kracht des Rijks) van d' akken deê vertrekken,
 Die hunne voorders lang bezaten, en verzond
 Hen-allen na den bouw van eenen andren grond.

IUDAS:

- 995 Het blijkt dat hij wat weet, het zij door 't openbaren
 Van God en zijnen geest, of door zijn wedervaren;
 Maar 'k vrees niet zonder reên, dat het ons hindren mocht:
 Ik wenschte, dat hij min in velen was verzocht.

SIMEON:

- De ruimt van achter aan de wijde galerije
 1000 En heeft niet dat u dient, maar strekt een profecije

966. Leggen ze over hoop, twisten ze. — 975. Mesor, Metsraim (Hebr. voor Ægypten), zoon van Cham (Jupiter Hammon), die Ægypten bevolkte. — 983. Mids, daar. — 977. Hiëroglyfen. — 993. Voorders, voorouders. — 997, 98. Ik vrees, dat het ons (die veel te verandwoorden hebben) nadeelig zal zijn. Ik wou wel, dat hij (Josef) wat onervarener was.

Van al wat Faroos volk bejeegnen zal, gesteld
 Door last van 't Groot Vernuft, dat vele dingen spelt.
 De tijd zal leeren 'tgeen nu duister valt om ramen;
 Maar het benaauwde kind verlangt na ons altzamen.

[*Gaan bij Benjamin.*]

REI [*van Moorrinnen*]:

- 1005 O Nijl! of 't zij gij liefst alleen
 Den naam van Siris hebt te dragen,
 Of Astapus, gelijk voorheen
 V d' ouders hieten in hun dagen;
 Wiens wufte vliet gesprongen kooft
 1010 Vit onbekende en duistre bronnen,
 En diep door 't aardrijk henenstroomt,
 Daar 't wild en woest is, zonder zonne;
 En dan tot dienst der menschen weêr
 Te voorschijn kooft en 't hoofd opsteken,
 1015 En, twee maal van de rotsen neêr-
 Gestort, zijn schuimend water breken,
 En bruist, en splist zijn nat in twee,
 En lekt Egyptens kant en gronden,
 Tot dat hij streeft en schiet in zee,
 1020 Door zeven opgesparde monden;
 Wat zal ik, slechte onnoosle maagd!
 Toch zeggen van verborge zaken.
 Daar ons geleerden om, gevraagd,
 Krakeel en ijdele woorden maken;
 1025 Gelijk wij dikmaal hoorden, dat
 Aan 's Vorsten disch zij reden gaven!
 Hoe komt het, dat uw weigrig nat
 (Gewoon Egypten zoo te laven,
 Dat het den regen derven mocht)
 1030 Niet hooger wast als vier paar ellen,
 Hoewel het Hondsgestart om vocht
 V smeekt, en menig-maal komt kwellen?
 Geschiedt het, mids het zonnelicht
 Gevoegd met andre starren t' zamen
 1035 Een' grooter brand en hitte sticht,
 En mijn geboorteland het aâmen
 Verhindert, door versmachten dorst;
 Zoo dat door droogte gansch geen regen

1002. Josef. — 1020. De „Vliet” van den Nijl laat dit alles door den Nijl doen. — 1021. Slechte, eenvoudige.

- 1040 En laaft der beken schorre borst?
 Of strijdt Saturnus traagheid tegen
 Mercuurs gezwindheid, die u vaart
 Moet geven? Of en heeft het Westen
 Dat nu slechts enkle koude baart,
 Geen lentewinden meer ten besten,
 1045 Om uwen stroom te stuiten van
 Den zee kant, en u zoo te parsen,
 Dat, over d' oevers heen, gij dan
 De dorstige akkers zoudt ververschen?
 Of is uw springaâr toegestopt,
 1050 En weigert zij, gelijk ze plachte,
 Vw kil, daar nu geen vocht in dropt,
 Te drenken, dat het zaad versmachte?
 Dewijl de vader Oceaan,
 Die om den aardboôm loopt, verhindert
 1055 De zeën, die tegens Atlas slaan,
 En haar in hare vaart vermindert;
 Zoo dat ze heimelijke niet
 Door d' aarde henen kunnen kruipen
 Bij-een, opdat uw groote vliet
 1060 Het nat der beken koom te zuipen?
 O neuswijs volk! 't en zij 't mij mist,
 Gij onderzoekt vergeefsche dingen:
 De Schepper, die de waatren wist
 Met strand en oever te bedwingen,
 1065 Schiep ook den Nijl, aan zeeke wet
 Verknocht, die hij om 's volleks boosheid
 Verandert, dat het, omgezet,
 Eens ophou van zijn goddeloosheid!

VIERDE BEDRYF.

IOSEF. IUDAS. BENJAMIN. [*Lijfwacht. Moorrinnen.*]

IOSEF:

- 1070 **O** Ntbind den jongen, dat hij spreek met vrijer harten,
 En gij, mijn wacht! vertrekt, ook gij, geslacht van
 Zwarten!

'k Heb wat met den Hebreëen te spreken. [*Reyen af.*]
 Zeg me toch,
 De man, daar gij van spraakt, uw vader, leeft die nog?

IUDAS:

Hij leefde nog, doen ik trok na d' Egyptenaren.

IOSEF:

Hoe oud is hij?

IUDAS:

Ontrent de honderd dartig jaren.

IOSEF:

1075 Is hij zoo oud, en nog gezond en wel gesteld?

IUDAS:

't Is enkel hartewee en droefheid, dat hem kwelt.

IOSEF:

Bedroeft hem dan, dat hij dit kind zoo lang moet derven?

IUDAS:

Nog is 'er iet, dat hem van kweeling zal doen sterven.

IOSEF:

Mijn vader is óók oud: mag 't zijn, zeg op, wat is 't?

IUDAS:

1080 Ik zeî 't u: hij betreurt zijn' zoon, dus lang vermist.

IOSEF:

Door welke rampen heeft uw vader hem verloren?

IUDAS:

Dat's Gode alleen bekend, die 't al kan zien en hooren.

IOSEF:

Gij neemt tot tuige Dien, die al 't verborgen weet.

IUDAS:

Nooit brocht ons eenig mensch van hem het recht bescheed.

IOSEF:

1085 De tijd ontdekt zomtijds veel onbekende zaken.

IUDAS:

Och, kwam eens aan den dag het geen daar wij na haken!

IOSEF:

Gij wenscht misschien hem weêr in 'souden vaders schoot?

IUDAS:

'k En toefde niet, mocht ik dat koopen met mijn dood.

IOSEF:

Of hem zijn vader dan zoo hartelijk bezinde?

IUDAS:

1090 Zoo zeer, dat vader nooit zijn' zoon alzoó beminde.

IOSEF:

Was 't daarom: dat hij vroom, niet nijdig was, noch straf?

IUDAS:

Ook om zijn' goeden aard, die groote hope gaf.

IOSEF:

Wat dunkt u van dit land, en Faroos groote Rijken?

- IUDAS:
 Het hoeft voor Syriën in 't minste niet te wijken.
- IOSEF:
 ¶105 Behaagt de heerschappij en slach van dien u niet?
- IUDAS:
 Te wonder; allermeeft nu gij 'er hebt gebied.
- IOSEF:
 Zoudt gij wel wenschen hier te wonen met u-allen?
- IUDAS:
 Van harten, om niet weêr in hongers nood te vallen.
- IOSEF:
 Wat jaagt u dan na huis?
- IUDAS:
 ¶100 Ons vader, d' oude man,
 Dien, daar gelaten, men geenszins verlaten kan.
- IOSEF:
 Of iemant d' ouden man wel herwaart zoû belezen?
- IUDAS:
 Dat staat alleen aan hem; ik moet gehoorzaam wezen.
- IOSEF:
 Misschien trok hem wel hier de zoon, die hij bemint?
- IUDAS:
 Want dees was ook altijd zijn lief en waarde kind.
- IOSEF:
 ¶105 Hoe hiet de vader hem? Of mag men dat niet weten?
- IUDAS:
 Men plach, na vaders wil, hem Benjamin te heeten.
- IOSEF:
 Die brave naam beduidt de kracht der rechte hand.
- IUDAS:
 Wel, kunt ge meê Hebreuwsch?
- IOSEF:
 'k Was eertijds in uw land.
- IUDAS:
 Wat deê, met oorlof, u dus verre herwaart komen?
- IOSEF:
 ¶110 Een ondier, tegens mij met afgunst ingenomen.
- IUDAS:
 Men weet tot onzent ook te spreken van die pest.
- IOSEF:
 Verkoopt men vrije liên al meê in dat gewest?
- IUDAS:
 Gewoonte en wetten scharp die vuiligheid verbieden.

- IOSEF:
 Wat ziet men tegens Recht en wetten niet geschieden?
- IUDAS:
 1115 Wat hier niet wordt gestraft, dat straft de hoogste Throon.
- IOSEF:
 Nu zeg ons toch, hoe hiet die lang vermiste zoon?
- IUDAS:
 Och! Iosef was zijn naam.
- IOSEF:
 En wat is dat te zeggen
 Op uw Hebreeuwsche spraak, indien men 't uit zou leggen?
- IUDAS:
 Geluk en aanwas van den huize in 't algemeen.
- IOSEF:
 1120 De zaak kwam met den naam wel zomtijds over-een.
- IUDAS:
 Maar d' uitkomst leert, hij heeft dien naam vergeefs gedragen.
- IOSEF:
 Gods macht is niet verkort: dus wilt niet licht vertzagen.
- IUDAS:
 Gaaf God ons onverwacht een uitkomst in 't verdriet!
- IOSEF:
 Hij gaf 't en geeft het u. Ziet hier, mijn broeders! ziet,
 1125 Ik ben die Iosef zelf! d' Egyptenaren noemen
 Mij anders. Ziet, hoe God, wiens goedheid ik mag roemen,
 Mijn lot verbeterd heeft. Nu denkt om Dothan niet,
 Om moordkuil, Arabier, noch wat er is geschied.
 Mijn droomen blijken waar, in dezen staat en eere.
- 1130 Dat 's mij genoeg; dat 's al wat ik van u begeere.
- IUDAS:
 O edelmoedig Voogd des Rijks! want ik mij schaam,
 Dat ik u broeder noem, nadien ons daad den naam
 Verloochent, en wij niet als broeders u ontmoetten;
 Wij knielen weêr vol druk oodmoedig voor uw' voeten,
 1135 Doch niet opdat gij ons voor hongers nood bescharmt,
 Maar u bedwingt, ons schuld vergeeft, en u ontfarmt.
 Dat wil, belooft het u, het vaderlijke harte,
 'tWelk afgepijngd is door lang gelede smarte;
 Of, hebt gij 't liefst, hij vérgt u dit met zijn gebeên.
- IOSEF:
 1140 Laat varen uwe zorg, noch bid nu niet om 'tgeen
 Gij al verkregen hebt; en is 'er iet misdreven,
 Het is een kleine zaak die misdaad te vergeven.
 'k Bemin mijn broeders, als een broeder, nu ik vind,
 Dat gij zoo ongeveinsd ook Benjamin bemint,

- 1145 Hetwelk ik lang verzocht door zoo veel ommewegen.
 't Verdriet u niet, nadien dees uitkomst, rijk van zegen,
 Dit dubbel waardig is, en ik met dank erken,
 Dat ik door u de naaste aan Faroos scepter ben.
 God, die het al bestiert en zorgt voor alle zaken,
 1150 Wiens nimmer sluimrend oog niet moede wordt van waken,
 En, buiten ons beleid ('tgeen hij geraden vond),
 Tot u en vaders heil mij hier voorhenen zond.
 't Is nu het tweede jaar, dat honger plaagt dees palen,
 Daar 't omgelegen volk zijn spijs moet komen halen.
 1155 Vijf jaren wacht men nog, vol druk en hongers nood.
 Gaat heen, brengt vader dan, die jammert om mijn dood,
 Dees onverwachte maar: dat ik, dien hij verloren
 Dus lang gerekend heeft, alleen niet, als herboren,
 Nog leve, maar ook, hoog verheven en vermaard,
 1160 Zoo groot een' schat bezitte, en gij, mij even waard,
 Ook deel hebt aan mijn macht, en zijt mijn staatgenoten.
 Laat hem, den rechten stam waaruit ik ben gesproten,
 Ook weten, wat geluk hij nu door mij al wint:
 Dat vader herwaart koom, en zie met vreugd zijn kind,
 1165 Waarna zijn harte trekt. Ik zal zijn runders leiden
 In 't allervetste land, en in d' Egyptische weiden
 Doen groeyen Isacx vee. Mijn waarde broeders, ach!
 'k Omhels met lust en vreugd u, dien ik nooit en zag
 In heele twintig jaar. 't En kan mij niet vervelen,
 1170 O broeder Benjamin! uw goudgeel hair te streelen,
 Te hangen om uw' hals met beï mijn armen vast,
 Te schreyen, dat mijn vreugd mij in mijn tranen wascht.
 Mijn hart bezwijkt van vreugd: ik kan niet langer spreken!

BENJAMIN:

- O broeder, wellekoom! dien ik mijn' broeder reken
 1175 Van vollen bedde, en dien ik onvermoelijk vind.
 O overgroote man! bescharm mij, arrem kind!
 Bestier uw' vollen broêr, gelijk deze onderdanen,
 En 'k bid u, laat mij toe, dat ik dees teêre tranen,
 Een ongeveinsd bewijs van ware liefde en trouw,
 1180 Mag storten over u, dien ik omarremd hou.

IOSEF:

O nooit verwachte dag, hoe doet ge mij verblijen!

BENJAMIN:

Nu rouwt me niet, dat ik beticht een poos moest lijn,
 En tot mijn onschuld werd geboeid, en in dit land

Van Sichem werd vervoerd, zoo verre van der hand.

IOSEF:

- 1185 Om weten, hoe mijn broërs zich neffens u al hielen,
Gebruikte ik zoo veel list. Mij rouwt, dat ik hun zielen
En trouw niet proeven kon als met uw vrees en schaã.

BENJAMIN:

Het is een groote zaak, dat gij hen al daarna
Zoo zuiver vondt; 'k getroost mij gaarne deze smarte.

IOSEF:

- 1190 Wat was mij 't leven zoet, doen ik hun deeglijk harte
En hun godvruchtigheid en hun getrouwheid zag!
Ik moet bekennen, dat die aangename dag,
Doen ik den kerker liet, waarin men mij verdoemde,
Doen Faro en al 't volk mij zijnen vader noemde,
1195 Mij nooit zoo aangenaam noch lief en is geweest.

BENJAMIN:

Als ik uw heil aanschouw, verheug ik in mijn' geest.

IOSEF:

Mijn broeder, al het mijn, dat is voor u ten beste.

BENJAMIN:

Hoe blij waar' d' oude man, zag hij dit voor zijn leste!

IOSEF:

- Hij zal, hij zal eerlang en zonder beiden meê
1200 Ons vreugd deelachtig zijn, en komen hier ter steê.
Gij zult hem halen gaan, en afgevaardigd worden,
Met zulk een' braven staat en zulk een statige orden,
Gelijk gezanten en gebroedren, wijd befaamd,
Van eenen grooten Vorst en Rijksvoogd wel betaamt.
1205 Ons zal nog tijds genoeg en leven overschieten,
Om lange deze vreugd te zamen te genieten.
Nu is mijn tijd voorbij, dat ik den Koning vroed
Zoû maken van hetgeen hij noodig weten moet;
En wat 'er dezen dag op nieuw is voorgevallen.
1210 Mijn lijfwacht! kooft, en volgt mij daadlijk met u-allen.

[Af.]

IUDAS. RUBEN. BENJAMIN.

IUDAS:

AL is het zoo, dat mij de goedertierentheid
Mijns broeders (die al 'tgeen wat hij heeft toegezeïd,
Godvruchtig houdt) ontslaat van 't allerminst te vreezen;
Nog schrik ik zoo verbaasd voor 't opzicht en het wezen

1193. Den kerker, waartoe men mij gedoemd had. — 1198. Zijn leste, zijn laatste uur. — 1199. Beiden, wachten. — 1202. Braven staat, statie.

- 1215 Van zijn onnoozelheid, mishandeld door dien smaad,
 Door de overtuiging ook der gruwelijke daad,
 Mij nog te wel bewust, dat na zoo luttel woorden
 Naauw uitgestameld, gij mij in een wjl nooit hoorden
 Geluid slaan. Benjamin! Nu bidden wij, nadien
- 1220 Gij allermest bij hem gewild zijt en gezien,
 Om dat één moeder u heeft onder 't hart gedragen,
 En uw onnoozelheid en deugden hem behagen,
 Bevredig en verzoen hem met zijn broërs; hij zal
 Al wat wij ooit misdeën, uit gunst u te geval,
- 1225 Van harten lichtelijk vergeten en vergeven.

RUBEN:

- Hij spreekt uit aller mond. Indien wij ooit ons leven
 V deden eenig goed, vergeld dat nu gij meugt;
 Dat staat u licht, en 't zal ons doen een groote deugd.
 Verricht dat, ons ten dienst, het zal tot alle tijden,
- 1230 Zoo dikwijls gij 't herdenkt, uw hart en ziel verblijden.
 De vader moet gezond daarvoor u wederzien!

BENJAMIN:

- Mij dunkt, 't is noodeloos; nochtans zoo wil ik biën
 Mijn' broederen de hand, opdat ik hen behoude.
 De vader zeï mij dit, doen ik vertrekken zoude:
- 1235 „Mijn zoon, draag niemand haat; bemin uw eigen bloed;
 Verplicht op 't allerhoogst door weldoen hun gemoed,
 Door weldoen niet alleen, maar mede door verdragen.
 Zoo droeg zich Abraham bij Loth in zijne dagen,
 Om wien hij ging 't gevaar van eenen slag bestaan,
- 1240 Opdat de neef, die nu alreede was gevaan,
 Vít 's vijands wreeden klauw verlost werd, en 't gelukte,
 Doen hij den verschen roof vier Koningen ontrukte;
 En om den landscheis twist te mijden, zoo begaf
 Hij 't Oosten, en vertrok in 't Westen van hem af.
- 1245 Zoo droeg zich Isac ook bij Ismaël, uit minne,
 Die, schoon dees was de zoon van Agar, de slavinne,
 Hem nochtans lastig viel; en (dat ik nu ook roer
 Van mij) doen Esau meê, mijn wreede en forsche broêr,
 Mij dreigde met der dood, zoo zworf ik met bezwaren,
- 1250 Als balling buiten 's lands, geheele twintig jaren,
 Opdat zijn grimmigheid mocht slijten meer en meer;
 En keerende na huis, zoo zette ik hem ter neêr,
 Met smeeken en gebeên, en velerlei geschenken.”
 'k Wil niet alleen altijd aan vaders lesse denken,
- 1255 Maar die getrouwlijk ook beleven, als 't behoort.

IUDAS:

Gewislijk, Rachel bracht gewenschte kinders voort!

R E I :

- IK heb een blijde maar gehoord,
 Hoe dat ons Landvoogd rechtevoort
 Zijn ellef broërs gevonden heeft.
 1260 d' Aartspriesters dochter, in wie leeft
 De roem van 't priesterlijk geslacht,
 Verblijdt zich, dat haar man geacht
 En edel is van bloed en stam,
 Ia, die van ouds zijn' oirsprong nam,
 1265 Daar de klaispoelenden Eufraet
 En Tigris-stroom (die sneller gaat
 Als pijl of schicht) tot twee-maal met
 Malkandren vredig gaan te wed.
 God nam de klai van 't zelve land,
 1270 En bootste, met een wakkre hand,
 Die na zijn eigen evenbeeld,
 En maakte hem, die d' andren teelt,
 In wien de lange rekening
 Van 't menschlijk zaad ten ende ging.
 1275 God, tot zijn opperste oogmerk,
 Besloot aldus 't zesdaagsche werk,
 En staakte toen zijn' arbeid.
 Hij blies een' geest vol majesteit
 In hem, en schiep hem, dat hij 't oog
 1280 Ten hemel sla, met 't hoofd omhoog;
 En korts daarna, opdat de neef
 Veel eeuwen na den grootvaâr bleef,
 Nam hij een ribbe uit zijne zij,
 Waaruit een schepsel, schoon en blij,
 1285 Een schoone vrouw te voorschijn kwam.
 Zoo haast hij zijne gaâ vernam,
 En opschoot uit die zoete rust,
 Zag hij haar aan met grooten lust,
 En voelde straks zijn hart en nier
 1290 Ontsteken van het minnevier.
 Zoo nam het huwlijk zijn begin,
 Wiens band en goddelijke min
 Alle andre banden, in waardij
 En heiligheid, gaat veer voorbij.
 1295 Dus werden kinderen gebaard,
 Den vader altijd lief en waard,
 En zuigelingen aan de borst
 Der moeder, die ze kweekt en torst.
 De naaste na dien hartetocht

- 1300 Is liefd van broederen, verknocht
 Als telgen uit de zelve zaân;
 Die met malkandren spelen gaan,
 Gelijk het paard bij zijn gespeel,
 Of ossen onder één gareel.
- 1305 Och! of de Fenix, daar gewis
 Maar een af in de weerd is,
 Op zijne vleugels, die zoo eël
 En geurig rieken na kanneel,
 Mij voerde door de heldre locht,
- 1310 En in het land der Mooren brocht,
 Bij mijne broedren, daar men, van
 De hitte, naauwlijks duren kan.

Maar zie, hoe Faro daar uit zijn paleis koomt strijken,
 Met toortsen, die de zon in klaarheid niet en wijken.

VYFDE BEDRYF.

FARAO. IOSEF. IUDAS. REL.

FARAO:

- 1315 **N**A dat ik u geluk gewenscht heb, koom ik meê
 Begroeten uw gemaal, die haar geslacht alreê
 Door zülke wagers ziet in naam en glans vermeerren.
 Men kan uw deugden niet met danks genoeg vereeren.
 'k Bezit in vreê dit Rijk, dat door u veilig is.
- 1320 Egypten weet u dank voor zijn behoudenis,
 En ik voor mijne rust. Gij zijt mijn vast betrouwen,
 En d' eenige oirzaak, dat men d' akkers hoopt te bouwen,
 Die anders zouden woest en ledig staan; dies wij
 V eeren willen, met die eer en lof, dat gij,
- 1325 Na d' Asiaensche wijze, om uwe brave daden,
 Gezet wordt in den Stier, in 't veld, dat overladen
 Van schoone starren staat; opdat men aan uw deugd
 En groote weldaad denk, gelijk ze nog met vreugd
 Aan Mesors vader zelf, den ouden Hammon, dinken,
- 1330 Zoo dikmaal zij bij 't Rams-gestarrent hem zien blinken.

IOSEF:

Grootmogende Monarch! 'k heb van uw majesteit
 Genoten zoo veel goeds, en gunst en waardigheid,
 Dat ik uw gaven wil veel liever zien besnoeyen,

1316. Gemaal, gemalin.

- Dan dat die in getal vermeerderen en groeyen:
 1335 Nochtans wordt hartelijk dees bede aan u verzocht,
 Dat vader, met mijn' broërs, ook herwaart komen mocht
 Vit Syriën; zij hoën het vee, om van te leven.
 Ontrent de stad, wiens naam de zon haar heeft gegeven,
 Daar leit een grasrijk land, dat op zijn weiden roemt,
 1340 En Gozen wordt geheel Egypten door genoemd.
 Dit land werd nooit gebruikt van uwen onderzaten,
 Om dat ze onlustig zijn tot vee, en 't weiden haten.
 Indien men ons geslacht die leege beemden gun,
 'k Blijf borge, dat het den Egyptenaer en hun
 1345 Tot voordeel strekken zal. Hetgeen wij u vertoogen,
 Dat bidden zijliën meê, ter aarde neêrgebogen.

IUDAS:

Dat God den Koning van Egypten lange spaar!

FARAO:

- Staat op, het grasrijk land dat schenk ik u, om daar
 Te zamen neêr te slaan. De wagens, om te gader
 1350 Te voeren 't huisgezin en uwen ouden vader,
 En spijs, die ge tot de reis hoeft voor een wijl,
 En 't edelst dat 'er wast aan onzen grooten Nijl,
 Die zijn den ouden man geschonken, na uw wenschen.

IOSEF:

- Vergun me dan ook dit, dat deze vrije menschen
 1355 (Die gij hier voor u ziet, en zich gewilliglijk
 Begeven onder u) doch nimmermeer in 't Rijk
 Gedwongen werden, om van hun godsdienstigheden,
 Geërfd van hand tot hand, noch van hun wet en zeden.
 En overoud gebruik te wijken éenen voet;
 1360 En als 't hun elders lust te trekken ('t zij het doet
 De zwarigheid, die hen in 't einde mocht belooopen;
 Of dat zij elderwaart op iet wat beters hopen),
 Dat niemant hen belet te volgen hunne zucht.
 Zoo waarlijk hebb' dit land altijd gezonde lucht!
 1365 Zoo waarlijk hou de Nijl zijn peil in 't overvloeien!
 En dat dit Rijk in tal van kindren aan mag groeyen,
 En nimmermeer zijn' staf ontwring uw oud geslacht!

FARAO:

- Ik zweere bij den God, die 't al heeft in zijn macht
 En alle ding bestiert, en zet daarvoor te pande
 1370 Mijn hoofd en erfgenaam, dat binnen dezen lande
 't Hebreeusche volk altijd zal blijven bij zijn wet,
 En trekken, waar 't zich lust, in vrede en onverlet.

- Indien mijn nazaat koom dien hoogen eed t' ontwijen,
 Zoo moet de Nijl, in bloed verkeerd, na zee toe tijen
 1375 Met ongestuimigheid, en aarde en water meê
 Van wormen grimmelen, en pest 't vergiftigd vee
 Vernielen, kruid en gras verdorren, 't zaad verzengen;
 De kale boomen loof noch vrucht te voorschijn brengen;
 De menschen met gezwel en zweeren zijn bevekt;
 1380 Met helsche duisternis het aardrijk overdekt;
 De nachten zonder dag vervolgen op malkandren;
 De huizen kinderloos hun vreugd in rouw veranderen!
 Is dat nog niet genoeg, dat dan de zoute sprink
 Geen strand en kenne, en al mijn volk te hoop verdrink!

IOSEF:

- 1385 O rijk Egypten! 't zal u tot veel winst gedijen,
 Dat gij 't Hebreusche volk, in dees benaauwde tijen,
 In uwen schoot ontvangt; want alzo lang gij tracht
 Te koesteren dit vroom, godvruchtige geslacht
 En uitverkoren volk, zult gij in glorie bloeyen,
 1390 En boven uwen wensch u alles toe zal vloeyen,
 Natuur u staan ten dienst. De tijd zal komen, dat
 De Koningen des Nijls, zoo rijk van naam als schat,
 Zich zullen in verbond met ons geslacht begeven,
 En een Egyptsche vrouw, op Isrels throon hegeven,
 1395 Zal baren eenen zoon, die Israël regeer;
 Daartegens zullen dan in Faroos Rijken weêr
 Verplaatselingen uit Hebreuschen stamme komen
 Bewonen nieuwe steên. Wanneer, tot troost der vromen,
 De vader van den Vrede en van Godvruchtigheid,
 1400 En 's weerelds Heiland, lang verkondigd en voorzeïd,
 Vit 's hemels schoot gedaald, op aarde kooft verschijnen,
 Zal Hij, na zijne vlucht door wouden en woestijnen,
 Hier in zijn ballingschap huisvesting zoeken gaan.
 Hij zal Egyptenaars en mijn Hebreën doen staan
 1405 Op éenerhande wet, den Godesdienst vermengen,
 En leeren ze op één wijs Gode eer en offer brengen.

REI:

- Laat ons dat groot geluk toch meê deelachtig zijn:
 Een heilig hemelsch vier, hetwelk den zonneshijn
 In klaarheid overtreft, bestrale deze landen,
 1410 En doe der Mooren hart tot God in ijver branden! —

1374. Tijen, te onrechte zegt men tijen. — 1383. Sprink, vloed. —
 1394. Zie Vondel, I, bl. 266, v. 556 en volgg.

Bestand, tusschen Polen en ZBeden,^{XXXVI}

AAN DANTSICK.

S Choone Star van 't vruchtbre Pruyssen!
 Koningin van 't Noordsch gewest,
 Die de zevenstarre lest
 Draaide op uwen duim, en 't ruischen
 5 Durft verbieden aan d' Oostzee,
 Als het storremt aan uw reê;

Parrel aan de kroon van Polen!
 Die gij eert in zoet en zuur;
 Bijkorf! groote korenschuur,
 10 Wie de nooddruft is bevolen
 Van zoo menig land en rijk,
 Veler menschen burg en wijk!

Brand nu van uw trotsche vesten
 Los al 't zwangere metaal,
 15 Dat het, als een bliksemstraal,
 Schittre van het Oost in 't Westen;
 Dat men 't, als een donder, hoort
 Baldren, buldren, Zuid en Noord!

Want de Goddelijke Vrede
 20 't Zwaard des Gottischen soldaats
 En de sabel des Sarmaats
 Weder zegelt in de schede,
 Willig zonder schrik of dwang,
 Vijf-maal vijf en een jaar lang.

XXXVI. Gesloten te Stumsdorf, 2 Sept. 1635, tusschen Wladislaw IV, Koning van Polen, en de Regeering van Koningin Christina. Onmiskenbaar is Vondels ingenomenheid met deze verzoening.

1. 't Zoogen. West-Pruisen. — 3. De 7 Keurvorsten, die de verheffing van Danzig tot Rijksstad (in 1632) hadden tegengewerkt. — 4. Zinspeling op de sterkte van Danzig. — De Koning van Polen voerde den titel van Burggraaf v. Danzig.

25 Vraagt ge na de rechte rede?
 'k Zag Gustaef en Segemond
 Vreedzaam, tot een vast verbond,
 In een heldren hemel treden,
 En vergeten aardsch kraakeel
 30 Om een zaliger juweel.

 'k Zag ze rust voor oorloog kiezen,
 En hoe zij dien zachten zin
 Ja, der Englen eendracht in
 Hunner kindren boezem bliezen;
 35 'k Zag den vreê op elke kroon
 Dalen van den hoogsten throon.

 Nu en hoeft ge niet te duchten,
 Dat de kleppers zonder tal
 Gaan vertrapplen overal
 40 Ceres' oegst en goude vruchten;
 Dat men 't alles hang en waag
 Aan een droeve nederlaag.

 'k Zie den Wijssel, uit zijn kanen,
 Schudden zonder tegenstoot
 45 In u opgedanen schoot
 Macht van opgeleide granen;
 'k Hoor uw weelde wederom,
 Na het zwijgen van de trom.

LADISLAVS triomfeerde,
 50 Doen hij Osman maakte vlug,
 En hem uitloech op den rug;
 Ook doen 't heyr der Scythen keerde
 Schendig, met geboge kniën,
 Om zijn hof in brand te zien.

55 Nu en is 't geen minder zege,
 Dat hij binnen zijn paleis
 Kust dien vorstelijken peis;
 Dat de peis hem zwaarder wege
 Als de koninklijke staf,
 60 Dien hem 't wettig erfrecht gaf.

26. Gustaef Adolf en Sigismund III (1566—1632), Wladislaws vader. —
 49—54. In 1620 had Prins Wladislaw met goeden uitslag de Turken en Tar-
 taren bevochten.

Op zijn heilig voorbeeld volgen
 Alle Vorsten van Euroop,
 Die, geheiligt door den doop,
 65 Haten, dat men smooft verbolgen,
 Rood van moord, vermast van roof,
 't Zaad van 't Christelijk geloof.

Dat hem alle Christe tongen
 Daarvoor danken, dat zijn lof
 Strek der dichtren rijkste stof.
 70 Eeuwig werd' zijn eer gezongen,
 In triomf, op 't allerblijst,
 Van de monden, die hij spijs.

Dat, als d' Ister 't hoofd op steke,
 Hij gelijk een zuil blijft staan,
 Tegens wie de Turcksche maan
 75 Haar gekneusde horens breke,
 En zij, bleek, het godloos bloed
 Weder afwasch in haar vloed.

[Stede: Vaerzen.]^{XXXVII}

(1635.)

OP BORDEAUX.

G Odloze stoutheid, ik vervloeke u, nademaal
 O, vaderland! ik niet gedacht heb, in 't verhaal,
 Uw schoone wingerden en stroom en brave helden
 En oversten en raad, wel waardig om te melden,
 5 Als ik die kleene stad gedenke. Of uw gebied
 Niet eens merkwaardig waar, en schamen wij 't ons niet.

XXXVII. In zijn verkeer met de geographen en drukkers Blaeu, schijnt Vondel aanleiding gekregen te hebben, met het oog op hun (beroemden Atlas) „Tooneel des Aerdrijcx”, eenige stededichten te vertalen uit het bij hen in 1631 verschenen werk van den christen dichter Decius Magnus Ausonius, geb. te Bordeaux 309, ald. † 394. Eenige vaerzen op Narbonne en die op Avignon, naar Jos. Just. Scaliger, den „Prins der filologen” (geb. 4 Aug. 1540, † 21 Jan. 1609) zijn in 1635 in den atlas opgenomen. Misschien zijn eenige dezer kleine vertalingen van later dagteekening; het regelcijfer loopt bij mij gemakshalve door, voor zoo ver ze eenigszins verwant zijn.

73. D' Ister, de Turken van den Donau-kant.

OP NARBONNE.

- G IJ zult dat strijdb're en trotsch Narbonne niet vergeten,
 Een heel wijdstrekkend rijk, in 't groote land bezeten;
 Zij hield veel troepen met haar wetten onderdaan.
 10 Daar zich Savoye buigt en neigt naar den Sequaen,
 En d' Alpes toppen hem van Italianen scheiden,
 En 't Pyreneesche sneeuw hem van d' Ibeeren leiden,
 En de Rhodaen met kracht ruischt in 't Lemansche meir,
 En de Cebenner loopt naar d' Aquitanen neêr,
 15 Tot daar de Belgen al van ouds Teutates eeren,
 Zoo ver reikt Narbo toe. Gij, Gallen! hebt de Heeren
 Van Rome en hun voorgij te voren lang ontzien.

OP DE WATERWEL, TE NISMES, GENAAMD
 DIANA [OF DIVONA].

- O Stroomgod van de stad, gezond door 's waters aard,
 Springader van den Celt, den Goden lief en waard,
 20 In ongelijke spraak; d' Apoon met zijn geklater,
 Noch Nemausus is niet doorluchtiger van water;
 Ook vloeit Timavus niet zoo helder naar de zee.

OP THOULOUSE.

- ^k Z Al nimmermeer Tholoze, ons voêsters naam, verzwijgen,
 Zoo wijd omcingelt met een muur, heel hoog in 't stijgen.
 25 Garumne, een schoone stroom, loopt langs de vesten heen.
 Z' is volkrijk; want zij paalt tot aan de Pyreneên,
 En 't Cebennijsch gebergt, met pijnboombosch behangen,
 Van Aquitaners en Ibeeren dicht omvangen:
 En schoon zij uit vier steên veel duizend mannen schudt,
 30 Nog wordt ze nimmermeer van burgers uitgeput;
 Want zij in haren schoot bedekt al die ze baarde.

OP ARLES.

- O, Tweederlei Aureel, komt voort met uwen staat!
 Het strijdb're Narbo en het rijk en machtig Weenen

10. Sequaen, Seine. — 13. Rhodaen, Rhône. — 20. Apoon, bron bij Padua. — 21. Nemausus is Nismes; het water de Rhône. — 22. Timavus, riviertjen, de grens tusschen Istria en Venetië. — 23. 't Schijnt dat Ausonius in Toulouse was opgevoed. — 25. Garonne. — 27. De Cevennes. — 29. Ofschoon zij vier steden (veel duizend mannen) uit zich schudd'e. — 33. Weenen, Vienne, in Dauphiné.

- Bewoont u met een volk uit d' Alpen eerst verschenen.
 35 Uw steene brug verstrekt een wijde en effen straat,
 Terwijl de Rodanus bruischt door de bogen henen,
 En gij koophandel met de Roomsche weereld drijft.

OP BLAYE.

- O, Borgtocht van 't verbond! 't verdriete u niet, maar spoed
 Te lande, of met den riem te water, door den vloed,
 40 Daar ons Garumne met veel bochten heen komt ruischen,
 Om in de bare zee met vollen stroom te bruischen,
 Of daar de kromme weg rondom loopt, en u leidt
 Naar Blavië, altijd trotsch ten orelóg bereid.

OP DEN HELD ROELAND, WELEER TE BLAYE
BEGRAVEN.XXXVIII

G IJ zoekt uw vaderland, en laat ons in beklag;
 Gij woont in 't heerlijk hof, wij in een droeven dag;
 Maar gij, belevende de twee en veertig jaren,
 Vlucht d' aarde, en, vroom van aard, gaat in de starren varen.

OP NARBONNE.XXXIX

(1635.)

- N Arbo, gezond van lucht en land, —
 Van havens, zee, en vaste strand,
 Van burgers, huizen, merkt en straat,
 Van raadhuis, recht, en munt en maat,
 5 Van kerken, torens, brug en wal,
 Van waterbeken, berg en dal,
 En wat men ergens vinden mag,
 Daar immer schijnt den klaren dag,

XXXVIII. Dit is Roelant, de Paladijn uit de Kaarlingsche heldendichten. Volg. de overl. † te Ronceval, 778. De „steenen Roelanden”, waarvan Vondel een exempl. voorbijkwam als hij den N. Z. Voorburgwal bij de Kolk langsging, strekten tot aanduiding van grensscheidingen (marken). Onder het gedicht staat: Overleden in 't Jaer 800.

XXXIX. Uit Sidonius Apollinaris, Biss. v. Clermont (geb. te Lyon, 5 Nov. 430? † 21 Aug. 489).

38. Verbond, der drie sterkten: de bovenstad, de forten Le Medoc en Le Pâté. — 40. Garumne, hier de Gironde.

- Verzien, — zijt heerelijk gegroet!
 10 Met recht de Goôn gij loven moet:
 Uw land geeft koren, wijn, en zaad;
 Veel vee in uwe weiden gaat;
 De beemden ruiken van het kruid,
 Dat weeldig springt ter aarden uit;
 15 Moeras of water in uw sloot
 Niet stinkt, gelijk een vuile goot,
 Noch distelen men ergens vindt,
 Want gij zijt Floraes echte kind;
 Minerva bij u altijd woont,
 20 En uwe jeugd met wijsheid kroont;
 Zoo dat, ook nevens 't edel bloed,
 Uw Princen wijs zijn van gemoed:
 Want wijsheid bij haar werd geacht
 Veel meer dan vorstelijke pracht.
 25 Gij stoft op marmer noch op goud,
 Noch Indiaansch ivoor zoo stout,
 Noch geen Marmarisch huiscieraad,
 Waarop de Bars heen stoffen gaat.
 Uw poorten zijn ook niet verguld,
 30 Met Asorootsch gesteent gehuld;
 Maar uw gewelven, afgestreên,
 Betuigen d' oude strijdbaarheên;
 Uw stormgevaarten, nooit gemat,
 Zijn kostelijk bij u geschat.

VAN NARBONNE.

(1635).

- 35 **G**IJ, die verdreven waart, leeft stil, en, die den strijd
 Verduurde, werdt bekend voor trouw van tijd tot tijd;
 Theodoricus, die veel hooger dan zijn vader
 Gezet wordt, en gekend al teffens en te gader
 Een eer der Geten en pilaar van 't Roomsche gebied,
 40 Bevond u trouw, in zoo veel oproer en verdriet.
 Maar schoon gij dikwjl waart bestorremd en gereten,
 Hierom en wordt u dit tot schande niet verweten;
 Want als een dapper held zich eerlijk stelt te weer,
 Dan is 't litteeken van de wonde hem een eer.

27. Balken van Marmariesch elpenbeen. — 28. Bedorven lezing. „Barri”,
 bij Sidonius, zijn olifanten. — 37. Theodorik II, de Gotenkoning, een broe-
 dermoorder, die Narbonne in 462 meester werd. — 39. Geten, Goten.

OP AVIGNON.*XL*

(1635.)

UW vrijheid en manier van leven bij de vromen
 Maakt dat gij zijt gelijk een tweede stad van Romen;
 Groot zijn uw kerken, groot is uwer huizen eer,
 Maar, dat nog grooter is, gij zijt uw eigen Heer.

(Naar Scaliger.)

OP POICTIERS.

L Et op de Ziel; het Lijf bestelt de krácht alleen;
 En Gallië verdient die beide, door gebeên.
 De leerlust d' een ontsteekt, een ander 't krijgsbedrijf.
 Poictiers is hier de ziel: al 't ander is het lijf.

(Naar Scaliger.)

OP TOURS.*XLI*

F Estinus voerde 't volk van Tours hier steêwaart aan,
 Daar om de schoone stad twee stroomen d' armen slaan,
 De Loir en klare Kaer. De stad legt tusschen beide
 In welige landouwe en aangename weide.
 5 Haar burgerij is trotsch en talrijk, groot van macht,
 Gezegend door het ooft en wijnstok, hoog geacht.
 Sint Martens heilig graf verheerlijkt, door zijn zegen
 En eer, de kerken, om en in de stad gelegen.

(Naar Breton.)

XL. Dit Graafschap was in de XIVe Eeuw, 68 j. lang, de verblijfplaats der Pausen: van Clemens V, tot Gregorius XI (1309—77). Tot 1790 werd dit gebied, door een Vice-legaat, van wege den Paus geregeerd: 't was „vrij”, met betrekking tot Frankrijk.

XLI. Vermoedelijk vertaald uit een rijmchronijk van Wilhelmus Armoricus (Guillaume le Breton), Franciskaan, geb. 1165, Hofkapelaan van Philippe Auguste. Van Festinus wordt, in de alg. geschiedenis, geen gewag gemaakt.

Op Poictiers. 4. P. met zijn hoogeschool is de ziel, 't overig Frankrijk het lichaam. — Op Tours. 3. Kaer, de rivier Cher. — 7. De beroemde Bisschop.

OP DE WONDERBARE BRUG, GENOEMD
PONT DU GARD.XLII

EN vrij wat meer is 't, dat dees kunstenaar en held
Den lóf van 't werk veracht, en zijnen naam niet meldt.
O wondre werkman! schoon het groot is, dat gij wrocht,
Nog meer verbaast me 't werk, van u nog niet bedocht.

(Naar Th. Beza).

OP MANS.

NU wensch ik u heel klaar t'ontdekken en t'ontvouwen,
Hoe Cenoman de stad vernoemde en op hielp bouwen:
Lemanus, d' oude stad, was eertijds wijd vermaard,
En volkrijk met een macht van burgerij bewaard;
5 De Vorst der Gaulen heeft haar met dien naam geteekend,
Lemanus, die zich nog van Paris' afkomst rekent.

(Uit het Latijn.)

OP MARSEILLE.XLIII

WIJ bouwen eenen muur, ter eere van dien dag,
Daar 't Middellandsche meir zijn schuim op breken mag:
Het zal een stad zijn, tot gerief der Zuider stranden
En volken over zee, die hier te scheep belanden,
5 Een zeestad, Mars genoemd naar dezen dag alleen,
Voor 't Fransche krijgsvolk, dat zoo moedig heeft gestreên.
Dees stad werd sedert tot een Keizersstad verheven,
De naam Marseille haar ten prijs en lof gegeven,
Als of men zei: „Dees stad voert haren naam van Mars.”

(Uit de Franciade van Hierre.)

XLII. *Romeinsche brug, tusschen Avignon en Nismes. Misschien is er een liefhebber, die in de „Poemata varia” van Theodorus de Beza (geb. in Borgondië 24 Juni, 1519, † Genève 1605), de plaats wil opzoeken, waar deze brug wordt achtergesteld bij een werk, dat de bouwmeester nog niet had uitgevonden.*

XLIII. *Marseille, reeds gesticht 546 j. v. Chr. onder den naam van Marsalia. Hare onafhankelijkheid van Frankrijk heeft zij lang kunnen handhaven. De „Franciade” is van Pierre de Ronsard, „l' Apollon de la source des Muses”, zoo als Maria Stuart hem betiteld heeft. Hierre bestaat niet. De 9 regels van Vondel heb ik in de 4 boeken der onvoltooide „Franciade” niet kunnen vinden: „Oeuvres complètes”, uitg. door Blanchemain (Paris, 1858).*

Op Mans. 2. De stad heet Cenomanum. — 3. Lemanus, Le Mans.

OP D' ABDIJE VAN ST. ILLIDIUS BUITEN
CLERMONT.*XLIV*

DIt oude hof werd eerst van Austrimon gesticht,
Die t' Avignon ontstak het eerste bisschopslicht;
Maar Heer Illidius, die elk als Heilig eerde,
De vierde nazaat, die de schaapskooi wijs regeerde,
5 Volbouwde het in top, toen Clodovæus 't rijk
Van Gallië betoomde, en d' eerste tot een wijk
Der volken werd gedoopt, en op de vont gewasschen.

(Uit het Latijn.)

OP DE SCHILDERIJ VAN DE
MAAGD VAN VAUCOULEURS, JOHANNA D' ARC,

VERLOSTER VAN VRANKRYCK, TOT ORLEANS.

D E Maagd keert weder, stom van sprake voor den Gal,
Gelukkig door haar beeld. De Godheid-zelf beval
10 Het beeld aan 't vaderland; dat kwam 't den Franschen bieden.
O Koning Henrick! groet het beeld en troost der lieden.
Een andre maagd kwam neêrgedaald op uw gebeên;
Zij houdt de weegschaal, en verrijkt het rijk met-een,
Opdat ze d' ijzere in een gouden tijd verkeere.

(Uit het Latijn.)

BIJSCRIFT,
ONDER 'T UURWERK VAN 'T PALEIS TE PARIJS.

15 DIt kunstwerk, dat zoo juist de twalef uren scheidt,
Ons tot gerechtigheid en stut der wetten leidt.

XLIV. Ofschoon er in eenige dezzer meest uit het Latijn overgezette bijschriften nog al gepapizeerd wordt, zijn allen, die geen stellig jaartal droegen, hier achter elkander opgenomen. Zie echter: „Ter Ged. van Henrick den III” en verg. boven, XXXVII. Wie de weinig bekende H. Illidius was, blijkt uit de dichtregels.

1. Austrimon, Apostel van Gallië, 1^e Biss. v. Clermont. — 5. Chlodwigh, Clovis, de eerste Christen Frankenkoning. Geb. 467; † 511. — 8. Het beeld van de Maagd van Orleans (1412—1431). — 9. Doot, uitg. daer. — 12. Astræa, dochter van Jupiter en Themis, die, als Godin der gerechtigheid, de Gouden Eeuw beheerschte.

OP HET ZINNEBEELD VAN LODEWIJK DEN XII,
KONING VAN VRANKRYCK, TE BLOIS OP 'T SLOT TE ZIEN.

A Lhier ter stede, daar de Koning Luidewijk
Geboren werd, aanvaardt hij ook den staf van 't rijk.
Gelukkig was de dag, die 's Konings licht zag rijzen:
20 Een Prins, die Vrankrijck past, en eeuwiglijk zal prijzen.
(Uit het Latijn.)

TER GEDACHTENIS VAN HENRICK DEN III,
KONING VAN VRANKRYCK, OP 'T SLOT TE
BLOIS, NA 'T OMBRENGEN DER GUIARDS, UITGEHOUDEN.

O Henrick! uwe deugd rust hierop hooggeëerd:
Dat gij bederven kunt, doch niemants schaâ begeert.
(Uit het Latijn.)

OP DE ZALF-FLESCHE TE MARMONSTIER.

EEn Engel zalfde den op 't veld gewonden Marten;
De groote Henrik durft elk met dees gifte tarten.
(Uit het Latijn.)

VOOR DE KAPEL VAN S. MARTHA TE TARASCON.

25 O, Martha! zijt gegroet, die Christus spijsde in vrede;
Hij zij uw dischgenoot en d' onze, op mijne bede.

OP DE GERAAMTENS EENIGER LICHAMEN IN
ZEKERE KERK TE TOULOUSE.

(Uit het Latijn.)

I Ndien men telt een tal tot acht toe achter-een,
Dees plaats verdooft de rest door haar geheiligd been;

17. Bijgen. „de Vader des volks,” geb. 1462, † 1515. — 21. Henrick, geb. 1551, vermoord 1589, was in den Ban gedaan wegens den moord van Henri Hert. van Guise en zijn broeder, door 's Konings toedoen. — *Op de z. te M.* Eigenlijk Marmoutier, beroemde Benedictijner Abdij. — 23. Zinspeelt op een wonder in de legende van S. Martin.

Want vier paar lichamen van Heiligen dees drempels
 30 Vercieren, tot een eer van Gods gewijde tempels.

ANDER.

D Oorziet vrij al wat d' een en d' andre weereld heeft,
 Dees plaats in heiligheid ver boven andre zweeft.

OP HET OMSTORTEN VAN DE NAALDE, OP DE KANT VAN DE BRUG TE BLOIS OPGERECHT,

toen de Leliën geschonden, en de Kroon
 ongeschonden bleef. 1593.

E En pijler stond 'er op den hoogen bruggekant,
 Gekroond met lelien op 't voorhoofd heel parmant;
 35 Een onweêr heeft hem 's nachts te treffen onderwonden.
 Nog heeft dees booze plaag de Rijkskroon niet geschonden,
 Gelijk de storm de bloem van Vrankrijck schenden dorst;
 Want Jupijns blixem vreest de teekens van den Vorst,
 Die onder Henrix macht nog ongeschonden blijven.

(Uit het Latijn van N. Chauvet.)

OP HET WAPENHUIS TE PARIJS.

40 D It's Henricks donderburg vol wapens van Vulkaen.
 Vol wapens, die met kracht de Reuzen tegenstaan.

(Uit het Latijn.)

BIJSCHRIFT VOOR 'T KONINKLIJKE VOGELHUIS

TE FONTAINE BLEAU.

D Ie d' oorlogsdeure sloot, de vogels deê besluiten,
 Opdat zij steeds zijn roem en daden zouden uiten.

(Uit het Latijn)

OP D' AFBEELDINGEN EENIGER KONINGEN
VAN VRANKRIJCK,

OP HET RAADHUIS TE ARLES.

- 45 UW volk het Capitoel verrijkt met Keizersbeelden;
Zoo weet de weereld, dat zij boog voor 't krijgsgeweer.
Aureel, het Fransche Room, boost Rome na in weelden,
En ciert met Koningen het hof, uit lust tot eer.
't Was eer geen wonder, dat oud-Rome triomfeerde;
Het Fransche Rome geen triomfen zelf ontbeerde.

(Uit het Latijn.)

GRAFSCHRIFT VOOR WILLEM DEN OVERWINNER,

KONING VAN ENGELAND, HERTOG VAN NORMANDYE,
GELIJK HET TE CAEN WORDT GELEZEN.

(Uit het Latijn.)

- 50 DLe Normandije en gantsch Brittanje trots regeert,
Verwon ze stout, en houdt ze in toom door heerschappije.
Het Cenomansche zwaard bedwingt hij, en vermeert
De wetten, en behoudt het land door zijn voogdije.
De groote Willem schuilt hier in dit kleene graf.
56 Een klein huis is genoeg voor zulk een grooten Heere.
De zon drie zeven maal en twee maal schijnsel gaf,
En koos den schoot der Maagd; toen storf dees held met eere.

GRAFSCHRIFT VOOR MACHTELT,

DOCHTER VAN BALDUÏNUS DEN GOEDE,
GRAAF VAN VLAENDEREN, GEMALIN VAN WILLEM
DEN OVERWINNER, KONING VAN ENGELAND, TE CAEN TE ZIEN.

- DIt heerlijk gebouw beschaduw't d' overschoone
En brave Machtelt, telg uit koninglijken stam.
60 De Graaf, haar vader, zijn begin uit Vlaendre nam,
De moeder Adela een spruit was uit de kroone

46. Aureel, Arles. — *Grafschr.* W. d. V. werd geb. 1027, † 1088; volg. v. 57 in Aug. — 56. Slaat op zijn vestiging in Engeland. — 60. Boudewijn V, de eilander (de l' Isle), Graaf van Vlaenderen en Artois.

Der Vrancken, Robbrechts kroost, wiens eedle zuster kwam
 Aan Koning Henrix trouw, en bouwde haren Heere,
 Den Koning Willem, nog dees kerk, zoo schoon gesticht.
 65 Zij stichte ook, door al 't rijk, veel kerken, God ter eere,
 En was der armen troost en een godvruchtig licht.
 Haar mildheid liet geen schat voor 't arme volk gesloten.
 Dus won ze in 's levens tijd een' schat van gunstgenoten,
 En storf, toen Slachtmaand kwam beschijnen steen en sloten.

(Uit het Latijn.)

OP DE AFBEELDINGE
 VAN PETRARCHA, STAANDE BIJ LAURA,

TE ARQUADA TE ZIEN.

70 O, Hemelsche Petrarch! door uw gezang, in 't end,
 Werde Laura Oost en West al 't aardrijk door bekend;
 Zij brocht te wege door haar schoonheid, dat uw dichten,
 Den Heiligen tot lof gezongen, ieder stichten.
 Volhardt in liefde tot de dichters, groot van naam,
 75 Handhavers van de lang gesleten heldenfaam!

(Uit het Latijn.)

VAN DE RHOSNE EN ARAR.

IK zag een' hoogen berg neêrhangen op twee stroomen,
 Bestraald van overdwars met goude zonnetoomen,
 Daar 's lands Rodaan voorbij van boven nederschiet,
 En d' Arrar langzaam langs de groene kanten vliet.

(Naar Seneca.)

61—62. Adela of Alisa, Machtelds moeder, was de dochter van Koning Robert *le dévot*, † 1033. Wiens eedle zuster, namelijk, van Graaf Boudevijn. Deze *zou dus de vrouw geworden zijn van haren arrière-petit-neveu, Henry I („Beauclerc“)*. De vrouw van dezen Koning (*den eenige, die bedoeld kan zijn (want Henri I van Frankrijk trouwde een russische Princes), was Alisa of Aleyde van Leuven.* — 63. De kerkbouwster was Machteld. — 70, 71. Hij geb. 20 Jul. 1304, † 18 Jul. 1374; Laure de Noves, geh. met Hugues de Sade en moeder van 11 kinderen, was geb. te Avignon omstr. 1307, † 1348.

De Bruiloft van Cana.

AAN

GARBRANT ANSLO,^{XLV}

EN

ABIGEL SCHOUTEN.

- Wie kan harten t' zamen lijmen
 Beter als de groote Hymen,
 Die, gedaald uit 's Hemels schoot,
 Binnen Cana werd genood?
 5 Hij kwam met geen fakkel lichten,
 Maar met zijnen wandel stichten,
 Die bij 't menschelijk geslacht
 Blonk, gelijk een star bij nacht.
 Zoù men blijer bruiloft wenschen,
 10 Als daar God zich met de menschen
 Koomt verzellen zoo gemeen,
 Om zijn zegen te besteên?
 Kon de bruid te Cana schreyen,
 Doen haar God te bed kwam leyen?
 15 Zoù 't gezegend bruiloftshuis
 Angstig zijn voor eenig kruis,
 Doen de twee gelieven zagen
 Hem, die 't kruis voor hun kwam dragen?
 Zeker, wat een majesteit
 20 Bracht zijn tegenwoordigheid,
 Onder 't liefelijk vergaären,
 Doen Gods blijchap zelf de snaren
 Stelde van een ieder ziel,
 Die hier feest met Englen hiel.

XLV. Ondertrouwd 20 M^e 1636 te Amsterdam. De bruidegom woonde op den Nieuwendijck, waar de Ansloos een lakenwinkel en een „cruydenierderye” hadden. Hij was een belezene man, in 1642 een der Hoofden van de saai-neering. Nakomeling van zekeren Claes (van Ansloo, later: Christiania, in Noorwegen), had hij Cornelis Anslo (den Doopsgezinden Predikant?) tot vader en was een volle neef van den (katholiek geworden) dichter Reyer. De Schoutens waren deftige Menmonieten te Weesp, waar Gerbrant zich later neêrzett'e.

2. De Huwlijksgod, wiens naam hier aan Jesus gegeven wordt. — 4. Joan. II, v. 1—11. — 5. Als waarmede de schoone Apolloos-zoon Hymen wordt afgebeeld. — 11. Gemeen, gemeenzame.

- 25 Maar opdat dit uit zoû steken,
Most 'er eerst de wijn ontbreken;
Wijn, een oorzaak van de vreugd,
Wijn, die God en mensch verheugt.
Jesus Moeder zag verlegen
30 Om, na haars Gezalfden zegen,
Na den wijnstok, hoog van prijs,
Die in 't weelig Paradijs
Alles doet van blijchap schaatren.
Dees verkeerde straks de waatren
35 In een' drank, bij oud en jong
Smakelijker op de tong
Als die eerst was ingeschonken.
En zij werden Godlijk dronken.
En dat eerste wonderwerk
40 Klinkt nog daaglijks in zijn Kerk,
Waar men Zijnen lof hoort zingen,
Die ten Hemel op kooft dringen,
Van het Westen tot in 't Oost.
Dit gedijs tot vreugd en troost
45 Voor die paren met malkandren.
God kan druk in vreugd verandren,
Als hij Canaës water deê.
Schept dan hart en moed! gij, twee,
Die, door kuische trouw verbonden,
50 Al wat u wordt toegezonden,
Van den Hemel neemt in dank:
Dan wat zuurs, dan zoeten drank.
Garbrant zij in deugd een spiegel
Van zijn toegevoegde Abigel,
55 Brengende op zijn tijd te pas,
Wat hij in de boeken las,
Wat hij leerde van de stommen,
Wat hij uit de heiligdommen
Van de ware wijsheid brocht,
60 En met lust en arbeid zocht.

Aen den WelWijfen, HooghGeleerden Heer C. Barlaeus.

PROFESSOR DER PHILOSOPHIE 'T AMSTERDAM. XLVI

Die Weefens, Goodts en Geefts, en Ojrfaeckx aert kund
melde, (macht,
Wat Lichaem heeft, 't vergaen, het worden, Sielens
Tyt, Plaats, Beweeving, Heemel, Son. en dach, en nacht
Wat 't Aertrijk vast, wat Eb' en Vloeden wetten stelde,

5 Die 's Werrels wonderen weet uijt 't menflyk lijf te spelde,
Dat hoedt voor fucht, Geneeft, en geeft het nieuwe kracht,
Die in 't Geloof gesterckt met Liefd en Hoop doorwracht
De Siel hebt, en gemaect t puijk vande Chrifte Helde,

Zijt door uw wijsheijt *Barle* Godlijk meer als menflyk.
10 Maer achtje Lichaems nut geoorloft en ook wenflijk?
Wraekje de Eenfaemheijt en foeckj' een weederga?

't Gebed en wens u volgt van al die deugt beminnen,
Maer wat is waert genoch voor u foo eedle finnen?
Niet iffer. Of t moet zijn de wijfe Teffelscha.

U E E. gansl: verplichte

JAC. BAACK.

Op de Hofstee by de Beverwijk
den XIII May MDCXXXVI.

XLVI. De 51-jarige Caspar van Baerle, sedert Juni '35 weduwnaar met 7 kinderen, beklagde zich zeer over zijn eenzamen staat: hij was „een tortel zonder duive,” te-vergeefs „arme Adonis” zocht hij zijne „Venus”: deze dacht hij in Tesselschade te-rug te zullen vinden. Maar de schoone weduwe onderhield slechts vriendschap met hem. Zie, voor den dichter van deze regels, blz. 17, verg. voords II, 65 en het geslachtr. achter dat deel.

1—8. Toespeling op Baerles schriften en de vakken, door hem beoefend. —
7—8. Die, gesterckt in 't Geloof, de Ziel met Liefde en Hoop doorwrocht (doorwerkt, vervuld) hebt en (aldus) het puik (het toonbeeld, den type) der Christen helden gemaakt hebt.

Casper Van Baerles aanspraak

AAN

JACOB BAECK,^{XLVII}

RECHTSGELEERDE;

toen hij hem ried te herhuwen, vertaald uit het Latijn.

- O Baeck! de Baeck van eerb're zeden,
 Die, met een schrandren geest verciert
 En velerlei bevalligheden,
 Vw heil'ge voëster Themis viert;
 5 Wiens tong met honig is begoten,
 En sap van duizend aardigheên,
 En in uw boezem draagt besloten
 De wetenschappen, en al 'tgeen
 De jonkheid leert van minnetreken;
 10 Wat wilt ge mij tot huwen raân?
 Wat wilt ge een wijzer hart ontsteken,
 En in Cupidoos boeyen slaan?
 De lieve Barber och! die bluschte
 In haren arm mijn kuische vlam,
 15 Doen ik niet vruchteloos haar kustte,
 En aan den naam van vader kwam,
 Zoo wel gepaard als 't hart mocht wenschen;
 'k Heb mij gekweten, als een held.
 20 'k Voel nu de bloem der jeugd verslensen
 En d' allereerste hitte smelt,
 En leert me met der tijd bedaren.
 Mij voegt geen Min, maar deltigheid.
 Mijn waarde Baeck! dit voegt úw jaren,
 Dit is úw werk, en Venus vleit
 25 En noodigt u. De roode kaken
 Der maagden zijn met u gediend;
 Vw jeugd is rijp, uw bloed aan 't blaken,
 Gij zijt der maagden rechte vriend!

XLVII. Tesselschade beklagde zich meer-malen, dat haar vrienden over en tot haar in 't Latijn spraken. Zij was daarop „te gast als de vos by de kraen”, of dacht zich soms „een ballon, daer de armen der geleerde lujden met kaetsten”. Vondel heeft dit antwoord van Barlaeus aan Baeck vertaald, wellicht ten haren gerieve.

- Ga toe! de vlugge Minnestoker
 30 Bestel u wapens en geweër!
 Trek pijlen uit een vollen koker,
 En tref de vrijster, u tot eer!
 Het minnekozen past uw zinnen,
 Mij wijze woorden. Uw gezicht
 35 Ontvonkt de jeugd; uw oogen minnen.
 Nu hecht op mij geen wulpsche schicht.
 Vw Mei die bloeit nog ongeschonden;
 Mijn bloed verkoelt. Gij, in uw kracht,
 Verbeidt de vrolijke avondstonden,
 40 En ik verslijt den naren nacht
 In eenzaamheid. De Kraamgodesse
 Verheug u met een jonge spruit;
 Ik heb volleerd mijn huwlijkslesse,
 En munt door zeven kinders uit.
 45 'k Wil u dat ambt dan overgeven;
 Op, vrijer! na de vrijster toe,
 En kus haar, dat de kuskens kleven,
 En streel, en word geen kussen moê,
 En spreek: „Mijn echt moet wel gedijen,
 50 Mijn liefste eerlange zwanger gaan!”
 Ik, onbekwaam tot dartel vrijen,
 En om mijn egaâ nog belaân,
 Leg hier de wapens neêr met vreden;
 't Is voor dees tijd genoeg gestreden.

Blaauwe Scheentje. ^{XLVIII}

- Blaetjje zôû een meisje drukken:
 Maar de kunst en woû niet lukken:
 Blaetjje kreeg een blaauwe scheen,
 En hij liep al hinkend' heen.
 5 Blaetjje, met jou blaauwe scheentje!
 Lieve, treurt doch niet om eentje.

XLVIII. Op Cornelis Willemsz. B., Dr Joans broeder (zie bl. 39 en 100). In Jan. 1631 was hij in Italië; in 1637 op nieuw: om troost over het geloopen „blauwtje” te zoeken? Hij is getrouwd met Elisab. v. Hoorn. Hij stierf in 1646 (?), zij reeds in 1640 (?).

36. Hecht, onz. ww. — 52. Hooft geloofde hier ook niet aan. Brieven, III, 123. — *Bl. sch.* 1. Drukken, aan zijn hart.

Heb je een blaauwe kous van doen?
 'k Heb er nog van goed fatsoen.

Deuntje. XLIX

D Oe een abel Delvenaertje
 Kwam bij Sijtje, zei ze: „Vaartje!
 Dees wil drukken stijf en sterk:
 Help de lansknecht doch aan werk,
 5 Eer je lang hem zoudt verletten;
 'k Wil met hem den druk opzetten:
 'k Laat de Zonnewijzer staan
 Voor de wijzer van de Maan.”
 Philips zei: „'k Ben een zeepekoker.”
 10 „Wel!” zei Sijtje, „ben-je een stoker,
 'k Heb in 't stoken geen verdriet;
 Stook vrij, dat de ketel ziet.”

Op de schoorsteen

VAN IOFVROUW

CATHERINA BLAEU.^L

D E heilige Eendracht is het zout,
 Dat huis en stad in wezen houdt;
 Zij stelt d' oneffenheên gelijk,
 En baart een goddelijk muziek,
 5 Hetwelk den geest en 't hart verheugt;
 Een wijze kent en eert haar deugd.

XLIX. Sijtje, eig. Cijtje is Lucia Blaeu, eene der drie dochters van Willem-Jsz. B. die toch inderdaad met den „seepekoker” Philips vander Ghysen getrouwd is.

L. Zij was de derde dochter, het vijfde kind; zij trouwde met D. van Broeckhuyzen, misschien na 's vaders dood, in 1638. De „Eendracht” in v. 1 zal wel op een allegorie boven haar schoorsteen slaan.

7. Wat zou dit puntdicht aardig zijn, als het meisje een pedantjen was en ons „blaauw-kous” niet maar dagteekende van Popes of Johnsons dagen! — 8. In Vondels winkel. — *Deuntje*. 7. Gevelsteen van Blaeu, op 't Water. — 8. Zinspeling op der vrouwen rekening. Van Lennep gist, dat in 8 het huis van den Delvenaer wordt aangeduid.

De Waardigheid Van den broek.^{LI}

Broeckjen! houd uw broek op geld;
 Want ons' Mopsus heeft gespeld,
 Dat er nog eens zeven wijven
 Om één broekjen zullen kijven.

Behoude reis aan Willem Pizo,^{LII}

GRAAF MAURITS VAN NASSAUS DOCTOR,
 staande op zijn vertrek naar Bresijl.

O Pizo! die, tot 's Graven heil,
 Naar 't suikerland, Bresijl, gaat varen,
 Gewenschte wind die vare in 't zeil,
 En voere u veilig door de baren,
 5 En zette u vrolijk op het strand,
 Daar Nassau nu zijn vaandel plant.
 Geen menschevreter knage uw been,
 Geen kogel kwets gezonde leden,
 Daar 't rookt en hagelt om u heen;
 10 En, is er kracht in mijn gebeden,
 Zoo smette u geen vergifte lucht,
 Zoo volge uw ambt een goed gerucht.
 Gods zegen vloeye in d' artsenij,
 Die gij tot 's meesters kwaal zult bruiken;
 15 En wat gij voorneemt, dat gedij
 Zoo wel, dat wij in Holland ruiken,
 Hoe Maurits' grafelijke gunst
 Beschenkt uw kostelijke kunst.

LI. Slaat dit op een ander lid der familie Broeckhuysen? Men noemt dézen Gerard en geeft hem het beroep van Vondels vader: hoedenmaker. In het doolhof op de Rozengracht werd voorgesteld wat er in v. 3 en 4 gezegd wordt.

LII. Beroemd natuurkundige; naar 't schijnt Leydenaar. Zijn reisgenoot en medearbeider was Georg van Markgrave. Zij schreven: Historia naturalis Brasiliae, met 500 prenten; later: Pisonis De Ind. utriusq. re naturali lib. IV. In 't Holl. Oost- en West-Indische Warande, vervattende ald. de leef- en geneeskunst (1691). Graaf Joan Maurits van Nassau-Siegen, een kleinzoon van Jan den Oude, den broeder van den Zwijger en alzoo éene generatie jonger dan Frederick Henrick, tot Gouverneur onzer veroveringen in Brazilië benoemd, vertrok derwaards Okt. 1636. Hij was geb. te Dillenburg, 17 Juni 1604, † 20 Dec. 1679, onghewwd.

9. Rookt, van kruitdamp.

- De zege, die de Vorst behaalt,
 20 Wordt dan uw zorg te toegeschreven;
 Uw eer met zijn triomf bepaald,
 Door zoo veel Indiaansche steden,
 En over al den Oceaan,
 Van schat en schepen overlaân.
 25 Uw pillen wijken dan in faam
 Geen Roomsche Pizoos noch hun boonen,
 Wier oude en lang bekende naam
 Nooit kwam ter ooren hun, die wonen
 In d' andre weereld wijd en zijd,
 30 Ontdekt bij onzer oudren tijd.
 Dat wenscht u mijne Poëzij,
 Waarna uw droge lippen dorsten;
 Dat wenschen hartelijk met mij
 Zoo veel geleerde en brave borsten,
 35 Die deerlijk op den oever staan,
 En sterven, nu gij t' zeil moet gaan.

Grafdicht

OP IONKVROUW

ISABELLE LE BLON. *LIII*

- W Ie hoor ik op mijn graf?
 Gij minnaars, gaat er af!
 Wat koomt gij rouwe dragen,
 En mijne dood beklagen?
 5 Ai, staakt uw droef gesteen!
 Schept moed, en weest te vreên,
 En wenscht mij niet op aarde
 Bij u te zijn in waarde.
 De weereld die is toch
 10 Vol valsheid en bedrog.

LIII. Te Frankfort a'd Main woonden de kunstgraveurs Le Blon. Christoffel is, met zijn zoon Michiel, naar Amsterdam gekomen. De laatste was geb. in den zomer van 1587. Hij trouwde in 1615 met Grietie Martens Houtman, van Gouda. Hunne kinderen waren: Isabelle, Cornelis, Susanna en Michiel. Hij was „Agent der kroone van Zweden”, belast met den aankoop van kunstwerken. Volgens sommigen is hij de vertaler in proza van de door Vondel berijmde „Aand. Betr. over Chr. Lijden,” I, 152.

26. Piso, vriend van Horatius. *Piso* beteekent erwt. — 34. Patiënten.

De mensch leeft met bezwaren,
 Om schatten te vergaären;
 Daar alles, wat men ziet,
 Veel minder is dan niet;
 15 En, in 't rechtvaardig oordeel,
 Heeft niemand eenig voordeel.
 Zelf d' allergrootste vreugd,
 De schoonheid en de jeugd,
 En kan niet lange duren:
 20 't Moet ál den dood bezuren:
 Hoe machtig en hoe rijk,
 't Vergaat tot stof en slijk.
 Al wat 'er is geboren
 Werd asch, als 't was te voren.
 25 Ik rust hier wel te vreên,
 En ben u voorgetreên,
 En zal uw komst verbeiden,
 Om, zonder meer te scheiden,
 t' Ontvangen zelf van God
 30 Het onvergankelijk lot,
 En, na een zalig sterven,
 De zaligheid te erven.

(Overleden den 28 van Zomermaand, 1636.)

Vertroosting,

AAN DE OUDERS VAN ISABELLE.

MIJn ouders, weest gerust!
 Ik ben met grooten lust
 Van d' aarde hier gescheiden,
 Om u te gaan verbeiden
 5 In 't Hemelsche priëel,
 Der vromen erfdeel.
 Daar hoop ik mijn behoeder
 En ook mijn lieve moeder
 t' Aanschouwen met geneucht
 10 In endeloze vreugd,
 Bij d' Engelen Daarboven,
 Die hunnen Schepper loven.

Op JonkBrouw Isabel Le Blon.

- Mer sluimert Isabel le Blon,
 Die, als een roosje, met de zon
 Blijgeestig op haar steeltje stond,
 En riep, met een bedaauiden mond:
 5 „Wat is de schoonheid? wat 's de roem
 Der jongkheid anders als een bloem?”
 Dit was haar eerste en leste leer;
 Doen zweeg ze stil, en sprak niet meer.

De Musch Van Susanne Bartelot.^{LIV}

(UIT BAERLES LATIJN VERTAALD.)

- Muschken! voêsterkind, te minne
 Bij de minnelijke Maagd;
 Vleyertje van uw vriendinne,
 Die uw gild den krans ontdraagt,
 5 En, hoe kleen, in wetenschappen
 Baas en overvlieger zijt,
 En met tijlpen, hupplen, trappen,
 Boertig pikken, alletijd
 Uw Susanne kunt verkwikken,
 10 En doen lachen, en nú, stout,
 In de pruik op 't hoofd koomt pikken,
 En haar met de tuitjes houdt;
 Dán van daar om laag komt vliegen,
 En op nek of armen zit
 15 (Armen, die het sneeuw bedriegen!),

LIV. Dochter van Helionora Hellemans, uit haar huwelijk met Jan-Baptist Bartelotti van den Heuvel: zie II, bl. 314. Zij schijnt geb. in 1613; zij moet vroeg rijp zijn geweest, dat de weduwnaar Hooft haar in 1627 („Br.” No 180) om voorspraak vraagt bij haar moeder en zijn brief, waarin hij haar „rype wysheit” prijst, aldus eindigt: „Kusse de handen van U E. nevens eeuwighen dank dienst- ende eerbiedenis”. Zij trouwde omstreeks 1642 met Jan vande Perre en later met Mr Joh. van der Nypoort, secretaris van Ulrecht, waar zij 25 Aug. 1691 nog test^t maakte. Ik wijdde haar een tooneelstukken, 16 Maart, 1881.

Op Jonky. 2. Met de zon, ontloken. — De Musch. 4. Die, onder uw kornuiten, de kroon spant. — 11. Pruik, haar. — 12. Tuitjes, vlechten.

En, van daar, op 't hagelwit
 Van haar borsjes alle beide
 Spelen loopt, en zoekt 'er rust,
 20 Op Cupidoos rechte weide,
 't Lokaas van den lieven lust.
 O mijn Musch! hoe hooge sprongen
 Doet uw luk! wat lof verdooft
 Uwen lof, altijd gezongen
 Van 't onsterfelijke Hooft!
 25 Zeg me doch, wat Jachtgodinnen,
 Boschgod, Pales, of wat Pan,
 Of wat Goyer, ruig van zinnen,
 Die de nestjes steuren kan,
 U verkocht, ter goeder uren,
 30 Aan de tangre Bartelot,
 Om, in spijt van uw geburen,
 Vogelnest en musschepot,
 Tot haar boezem in te sluipen?
 Of nu d' een, nu d' andre knie
 35 Te genaken? of te kruipen
 Langs dees hand, en dan langs die?
 't Lichaam te betreên, waar 't schoon is,
 Met uw korte pootjes? ach!
 Een genade, die Adonis
 40 Noch Menalkas beuren mag.
 Zedig durft ge 't beksken stippen
 In den onbevlekten mond,
 En ontwijdt de maagdelippen,
 Zonder vlek, en zonder wond:
 45 En gij zuigt er, en gij lekt er
 Lekker spogjen, en gij drinkt
 Honigdauw, en wijn, ja nekter,
 En al wat men zoeters schinkt.
 Op de schouders laat ge u dragen,
 50 En schijnt Isis-zelf alreê,
 En wat meer, na uw behagen,
 Als de maagd en moeder meê;
 En gij tjllept haar in d' ooren,
 En, hoe heet en geil van min,

24. P. Cz. Hooft bezong de musch van Oreade. — 26. Pales, Rom. herdersgodheid. — 27. Goyer, gooische boer. — 30. Tenger. — 32. Musschepot, de huismusch maakt zijn nest soms in een tegen den gevel gehangen bloempot. — 39, 40. Herders. — 50. Isis, Godin, van Ægypt. oorsprong. „Ik ben,” zegt zij, „de alvoedende moeder-natuur, beheerscheres van alle elementen” (Apul. „Met.” XI).

- 55 Nochtans luistert (kan men 't hooren)
 Gij haar schaamte en kuischheid in;
 En gij kust het roode koontje,
 Daar een hoveling op vlamt,
 Of een trotsch Bewindheers zoonkje,
 60 En geen klaauwtjen 't kaakske schramt.
 Gij belonkt haar heldre lonkers,
 Spiegelt daar u-zelfen in,
 En, verbaasd door veel gefflonkers,
 Wordt ontvonkt door eige min.
 65 Gij ziet hier vol wonderheden
 't Glazen huis aan, reis op reis,
 't Hof der drie Bevalligheden,
 Dat u strekt een braaf paleis,
 Daar Pyraem, Catul, Leander,
 70 Die in zee zonk, of Achil,
 Schoone Phaon, d' een bij d' ander
 Wel in herbergen wil.
 Huppelende wel te vrede
 Op het nette parlesnoer,
 75 Pikt ge t'elkens, treê bij trede,
 In de perlen, die een boer
 Op den oever heeft gevonden
 Van Hydasp, den kostlen vliet,
 Of een slaaf uit Indus gronden
 80 Vischt en zijnen meester biedt.
 Komt de honger u bekoren,
 Zoo verteert uw hart van spijt,
 Om dat gij zoo lang verloren
 In de harde steentjes bijt;
 85 Om dat ze u te leure stellen.
 't Missen van uw onderstaan
 Geeft u oorzaak u te kwellen,
 En gij vliegt 'er af en aan;
 En gij wilt ze t'elkens hebben,
 90 En gij wilt ze weder niet,
 En gij grijpt ze met de nebben,
 En verpikt ze, van verdriet.

55. Luistert, fluistert. — 65—68. De musch meent, bij Susanne, in de Olympische woning der Drie Gratiën te zijn. — 69. Pyramus, de minnaar van Thisbe. — Catullus, de latijnsche minnedichter en minnaar van Lesbia. — Leander, die om Hero in den Hellespont verdronk. — 70. Achilles, de beroemde Gr. held. — 71. Phaon, dien Sappho beminde. — 78. Indische rivier, waar de Romeinen allerlei wonders van dachten. — 86. 't Niet slagen.

- Kleur en ronde uw oogen rooven,
 Uw onnoozelheid aldus
 95 Doet Susanneke gelooven,
 Dat ge brein hebt van een musch.
 Gij durft wel op 't schaamrood laken,
 Dat het reine bed bespreedt,
 Springen, en de koets genaken,
 100 Daar zich Bartelotte ontkleedt;
 Daar de zon zal onderduiken,
 En haar beentjes kruisen koomt,
 En het licht der oogjes luiken;
 Daar ze zoo genoeglijk droomt;
 105 Daar ze van den zachten wieger
 Opschiet, in de ledekant,
 En den tijlper en den vlieger
 Na zich lokt, met mond en hand.
 Leest ze rijmen van omhelzen,
 110 Minnebrief, of deftig dicht,
 En het bloedig spel van Velsen,
 Daar heur vaders geest in licht,
 Dan schijnt gij den zin te vatten;
 Maar uw wiekjes schudt gij meest,
 115 En verkiest de zij' der Katten,
 Als zij Batoos treurspel leest.
 'k Zie nu treuren, droef en drukkig,
 D' arend van den God Iupijn;
 't Kleene Muschken is gelukkig,
 120 Bij dat groote vogels zijn!
 Zoû Iupijn, die 't al doet trillen,
 En de rotsen breekt als glas,
 Nu niet om zijn scepter willen,
 Dat hij ook een Muschken was,
 125 En den Hemel mocht verruilen,
 Voor de kamer van dit slot,
 Daar mijn muschken in mag schuilen
 Bij de blanke Bartelot?
 Phoebus wenschte een musch te wezen,
 130 Woû dees Dafne met hem door;
 Peleus zoon, in musch verzezen,

93. De kleur en de vorm bedriegen u. — 99. Koets, *couche*. — 101. Daar het donker is. — 102. [Daar de nacht] h. b. k. k. — 105. Wieger, slaap. — 109—116. Werken van Hooft, haar stiefvader. — 116. Getwijfeld mag worden, of Susanna Hoofts „Baeto” tot in haar bed is blijven lezen. — 126. 't Slot van Muyden. — 130. Dafne, door Apollo vergeefs bemind; in laurierboom veranderd. — 131. Achilles.

- Nam er geen Briseïs voor;
 Paris kwam in musscheveëren,
 Zoo hij die Helene kreeg;
 135 Mars zou in een musch verkeeren,
 Zoo dees Venus voor hem neeg;
 Flaccus woù een musch gelijken,
 Gaf dees Lydia gehoor;
 Gal uit musschenoogen kijken,
 140 Had hij deel aan dees Lycoor.
 En Tibul met musschevloglen
 Vloog bij deze Delia;
 Stella (onder andre voglen)
 Snorde deze Hyas na.
 145 Elk van hun wenschte in een muschken
 Te verandren zijne jeugd,
 Om een bijslaap, om een kusken
 Van die Maagd, om al die vreugd!
 Aaksters, groene papegaayen,
 150 Hanen van uitheemschen slag,
 Tortelduiven, paauwen, kraayen,
 Treurt, zoo treuren helpen mag!
 Watervogels, en faizanten,
 En gij al, die, in de kouw,
 155 Zonder hoop, van alle kanten
 Zit betralied, maakt nu rouw,
 Die u moet met water lijen,
 En met haver wordt geloond;
 Daar ons muschken, t' allen tijen,
 160 Huis en hof en burg bewoont;
 Vrij en vrank op lei en panne,
 Spitse en steile torens zweeft,
 En de kamer van Susanne
 Tot vertrek en woning heeft;
 165 En zich mest met lekkernijen,
 Daar men Joffrouws tafel dekt,
 En laat d' arend dat benijen,
 En de duif, die Venus trekt.

132. Briseïs, de schoone vrouw, Achilles uit den buit van Troje ten deel gevallen en hem door Agamemnon betwist. — 137. Flaccus, Horatius. — 138. Zijn geliefde. — 139, 141. Gallus en Tibullus, lat. minnedichters. — 140. Lycoris, vermaarde danseres. — 143. Stella, dichter, die, onder Domitiaan vogelminnarijen bezong. — 157. [Gij] die. — 167, 68. En de vogels van Jupiter en Venus dat benijden laat.

- Muschken, schrander, gaauw en aardig!
 170 Uw vernuft en snedigheid
 Maken u de starren waardig,
 Daar men u een plaats bereidt.
 Gij bestiert, dat nimmer faalde,
 Overkuntig, na als voor,
 175 Met uw beksken Joffrouws naalde,
 En trekt gaauw de draadjes door.
 'k Ga in uw geleerdheid weyen:
 'k Zie wat Bartelot beschikt,
 Die gij werken helpt en neyen
 180 Als zij hemd of neusdoek stikt;
 Huif en sluyer helpt ge zoomen,
 Die Thalass zijn Cinxia
 Zoû vereeren, om te komen
 Aan haar gunst en haar genaâ.
 185 Gaat de jongkvrouw zich onthullen,
 Gij ontspeldt haar huive rap;
 's Morgens vlijt ge pruik en krullen,
 Kemt heur hayr, en zet heur kap.
 Wat mag nu Arachne weven?
 190 Pallas, die de wolfe spint,
 Moet het met haar schietspoel geven,
 Nu een musch d' olijfkroon wint.
 Peneloo! hoe kan ik prijzen,
 Dat gij uw tapijten neit?
 195 't Muschken laat zich onderwijzen;
 Zie eens, hoe 't borduurt en breijt!
 Geestig Muschken, puik van geesjes,
 Koning, Professoor, en Drost,
 Kroon van uws gelijke beesjes,
 200 Kleene naayer om den kost;
 Geestiger dan alle muschjes,
 Die, te Muiden op het slot,
 Kunt voltooyen alle lusjes;
 Vreugd en troost van Bartelot!
 205 Die uw dichter niet verlegen
 Laat, maar rijke stof bestelt,
 Zoo hij, met nog meerder zegen,
 Uwen roem op maat vermeldt.
 'k Most uw tijlpen dus verbreyen,
 210 En wat kunst uw naalde ons gaf;

179. Naayen. — 182. Talassius, type der rom. krijgers, wie de schoonste Sabijnsche vrouwen ten deel vielen. — 189. De weefster bij uitnemendheid. — 191. Geven, opgeven.

'k Zal uw uitvaart gaan beschreyen,
En dit snijden op uw graf:

„Hier lêft een musch, Susannes tijdverdrijf en bel;
Susan, het tijdverdrijf der musch, acht dit voor spel.”

Waarschouwing

VOOR HET

MUSCHKEN VAN SUSANNE BARTELOT.

B Etrouw uw zinnelijkheid en lusje
Niet al te veel! Het is geen muschje,
Onnoosle maagd! dat met u speelt,
Uw spogje zuigt, uw kaakskens streelt,
5 Uw lipjes kust, of prikt uw tongske
Of blanken hals; 't is Venus jongske,
Hetwelk aldus, in musschenschijn,
Uw kuischen mond met zoet venijn
Vergiftigt. 't Zal zich openbaren,
10 Als 't vier, door al uw bloed en aren,
Zich over 't gansche lichaam spreidt,
En gij uw ongeval beschreit.
Het is gewoon vermomd te vliegen,
Om simple harten te bedriegen,
15 Gedenk, hoe 't Dido is vergaan,
Doen 't (in gestalte van Ascaen,
Na dat het uitschoot wiek en pluimen)
In haren schoot lag, op zijn luimen.
Het bijtje geeft een honigvliet:
20 Maar wie en vreest den angel niet?
Dat schalleke en doortrapte wichtje
Gebruikt zijn beksken voor een schichtje!
De veders, blinde Bartelot!
Bedekken dikwijls eenen God.
25 Wie kon Iupijn toch onderkennen,
Bekleed met witte zwanepennen?
't Is zorgelijkst, met musch of zwaan
En tamme vogels om te gaan;

213. Bel, speeltuig. — 214. Zij moest het gevaarlijk rekenen. Zie 't volg. stuk. — *Waarschouwing* voor het muschjen. Aan S. B. — 15. Bij de komst van Æneas.

- 30 Dat leert men best uit Ledaes klachten!
 Men kan zich voor een arend wachten,
 Die in de lucht uit rooven vaart,
 En zelf geen Konings kinders spaart.
 Zij leggen toe op ondermijnen,
 35 Die anders zijn, en anders schijnen;
 Het is oprecht, dat nimmer liegt,
 Maar valsche verwe en schijn bedriegt.

Geluk, aan den Heer Geeraert Schaepe,^{LV}

MET ZIJN BURGEMEESTERSCHAP.

[Feb. 1637.]

- EEn heerlijker glans bekwam
 De wapenkroon van Amsterdam,
 Toen gij beklomt den hoogen trap
 5 Van 't eerlijk Burgemeesterschap.
 Wat gaf de zon een blijden schijn,
 Toen *Schape* Herders zouden zijn
 Van menschen, en de kudden voên
 Met bloemen, kruid, en klavergroen,
 En drenken ze aan den Aemstelvliet;
 10 Daar die in 't Y vol schepen schiet.
 Regeeren voegt niet alle man,
 Maar een die tegens moeite kan,
 En tegens lust en arbeid trotsch
 Is opgewassen, als een rots;
 15 Die, met een onbeteuterd hart,
 't Geweld van 's weerelds baren tart.

LV. Die Schape waren echte Patriciërs. Deze is Dr Gerrit Schaepe Simonsz. Zijn neef Gerrit Schaepe Pietersz. behoefde zich dus ook niet te ontzien de doopcedels te lichten van de Regenten, zijn tijdgenoten, en men kan bezwaarlijk zeggen, dat hij, met zijn „homo novus” te mild is. Vondels vriend en voorstander was Heer van Korthoef. Hij werd geboren in 1594. Zijn moeder was Elisabeth Burgh. In 1624 werd hij Raad; hij zat in Schepensbank in '26, '29, '34 en '35. In '37 Burgemeester geworden, bekleedden hem de „stroken” in '41, '44, '46, '48, '52, '57, '58, '61, '64, en '65; hij had verder zitting in versch. Staatskollegies en werd in 1644 met een zending naar Denemarken belast. Hij † in 1666. Van Lennep verwacht hem met zijn neef.

Dees houdt zijn zinnen in den dwangk,
 En gaat, recht door, den rechten gangk,
 En maakt (wie geemlijk mort of knort)
 20 Dat elk bij 't recht gehandhaafd wordt.
 De grijze Romers haalden vroeg,
 Zoo dappre helden van den ploeg,
 En hebben zoo hun naam verbreed,
 En d' oude vesten uitgeleid.
 25 De deugd, na 't mikken, treft haar wit,
 Als zulk een op drie kruisen zit,
 Die d' eerste oprechtheid gelijk,
 En geen Sabijnschen tabbert wijkt.
 Dees stad aan zulk een bloed betrouwd,
 30 Heeft zoo te water uitgebouwd
 (Dat eerst slechts netten droeg en torf)
 Haar Beurs die, als een bijenkorf
 Vol bijen, nu van Koopmans krielt.
 Hoe vele vloten zijn vernield
 35 Door vloten, op Heer Gijsbrechts erf
 En arrebeidzaam timmerwerf
 Getimmerd. Hoe getrouw en mild
 Heeft zij ten oorelog gespild
 Haar schatten, om haar vrijdoms wijk
 40 Omhoog te heffen, uit het slijk!
 Dies dankt haar nog de heele Staat.
 Indien ze slechts geen zijgang gaat,
 Noch afwijkt van der oudren baan;
 Zij zal den ganschen Oceaan
 45 Doen luisteren naar heure wet,
 Van daar de dagtorts uit haar bed
 Des morgens rijst, tot daar ze daalt,
 En 't hoofd bij Thetis onderhaalt.
 De krijg, na eenen fellen eisch,
 50 Zal baren liefelijken peis;
 Dan worden wreede wolven tam,
 Dan zult gij vrolijk, op den Dam,
 Den Veldheer, in 't geweer verwacht,
 Verwelkomen, uit zijn jacht.
 55 Terwijl de tijd die feest vertrekt,
 En u de zorg in 't bedde wekt;
 Daar uw Marië, vrij en stout
 Het woord der burgerije houdt,

26. 't Wapen op de stoelkussens. — 28. Sabijnschen, voor Romein-
 schen. — 29. Bloed, geslacht. — 53. Den Veldheer, den Prins. — 57.
 Zijn vrouw: zie 't volg. stuk. — 58. De burgerij voorspreekt.

60 En strekt, als zij haar vaerzen leest,
't Afzetsel van Oom Spiegghels geest;
Terwijl gij elk en haar beschut,
Werd u gewenscht al 'tgeen het nut
Van 't algemeen vereischt, en dat
Gij leeft, in 't leven van uw Stad!

Spiegel

VAN

MARIE SPIEGHELS,^{LVI}

GEMALIN VAN BURGEMEESTER GEERAERD SCHAEF.

O Spiegghels kind! terwijl uw schoone schijn
Recht voor u leeft in zuiver krystalijn,
En gij u tooit, van vlek en misstal schuw,
Zoo spiegelt zich de Minnegod in u.
5 Hij ziet zijn toorts, zijn koker, zijnen boog,
Zijn lodderlijk in uw bekoorlijk oog;
Waarmede gij doorstraalde 't jeugdig hart
Uws bruidegoms, toen hij uw vrijer werd.
Als gij, daarna, gebruikt, tot 's levens toom,
10 Het zedeboek van Henrick, uwen oom,
En voor uw ziel den Hartespiegel hangt,
Waarvan uw hart verlicht zijn wet ontvangt,
Dan leert gij, hoe de zedigheid en deugd
Bij vrouwlijk beeld en lichaams schoonheid veugt;
15 Hoe ware deugd, in wel-gedaan gestalt,
Als steen in goud, het ooge meer gevalt.
Gij overlegt, wat wel, wat niet betaamt,
En verft de wang met eerbaarheid en schaamt;
In dat cieraad verlustigt zich uw geest,
20 Die Poëzij als bloemen t' zamenleest,
En 't eêlste puik tot eenen ruiker schikt,

LVI. Deze kunstlievende vrouw was de dochter van Laurens Jansz. S. († Maart 1623) en Nelletje Ouderogh. Deze Spiegghels hadden tot wapen: doorsneden: 1, v. zilver, met 3 hertshoofden van keel; II, v. keel, met een roos van zilver.

61. Haar oud-oom Henrick Laurensz. Spiegel, geb. 1549, † te Alkmaar, Jan. 1612. — Spiegel 6. Lodderlijk, lieflijk. — 5—6. Cupido, in zijn geheel, spiegelt in uw bekoorlijk oog. — 11. Spiegghels Leerdicht „Hertspiegghel” (1614).

- Waarmede gij uw waarde Schaep verkwikt,
 Als die, vermoeid van landzaak of geschil,
 Zijn lief ontmoet, daar 't hart bij rusten wil.
 25 Dan heldert hij zijn voorhoofd van de kreuk,
 En wordt vermaakt met aardigheên of spreuk,
 En hoort, hoe wêl 't een hoofd der rechtren staat,
 Dat het niet passe op 's volleks gunst of haat.
 Dan stapt gij, als vrouw Porcia, hem voor,
 30 En wijst uw man uw eige grootvaârs spoor,
 Dien Amstels Raad verkoos tot vrijheids mond,
 Toen zij zich wees en zonder vader vond;
 Toen hij verstrekte een Cato van zijn tijd,
 Waarvan ik roem, dat gij de dochter zijt;
 35 Niet slechtelijk gesproten uit dat bloed,
 Maar uit zijn aard, en eerlijk gemoed.
 'k Zie Pallas, gaat gij zonder zusters treên;
 Verzelt gij haar, 'k zie Drie Bevallijkheên,
 Of zulke drie, als Paris voor zich had,
 40 Toen hij beducht in zijne vierschaar zat.

Aan den Heer Constantyn Huïgens,

RIDDER, HEER VAN ZUILICHEM,
 RAAD EN SECRETARIS VAN ZIJN HOOGHEID,
 OP HET OVERLIJDEN VAN ZIJN GEMALIN,
 MEVROUW
 SUZANNE VAN BAERLE.^{LXVII}
 (10 Mei, 1637.)

I S Zuilichem een sterke zuil,
 Hij wankel niet noch wroet den kuil
 Van 't graf (waarin zijn Ega leit

^{LXVII.} De geleerde *Susanne van Baerle* (geen familie van Caspar), eens def-
 28. Passe, lette. — 29. De dochter van Cato en vrouw v. Brutus. —
 30. Jan Laurensz Spiegel, die in 1578, bij 't „Geus worden” van Amsterdam,
 wel in de Vroedschap zitting nam, maar weigerde tot de verheffing van den
 Prins van Oranje meê te werken. — 32. Zij, de Raad. — 37. Als gij alléen
 komt. — 38. Brigitta Sp. geb. 26 S. 1596, tr. 1627 Willem Cornelisz. Rood-
 hoorn, gez. Backer, Ridder (1635 Burgem.) † 5 Ap. 1668. Hillegonda Sp.
 geb. 13 Okt. 1599, tr. 21 Juni 1615 Michiel Reiniersz Pauw, geb. 2 M^t 1590;
 Maria Sp., tr. 1622 Dr Gerrit Simonsz. Schaep, hij † 1666, zij 1664, z. k.
 — 39. Pallas, Juno, Venus.

- En slaapt en wacht op d' eeuwigheid)
 5 Niet open, noch versteur Gods akker,
 En roep zijn lijkrouw t'elkens wakker.
 Het treuren baat den doode niet,
 En voedt des levenden verdriet;
 Al zocht gij schoon, met Charons schuit,
 10 Eurydice, en al kon uw luit
 De harp van Orpheus zelf verdooven,
 Gij speelt haar geest niet weder boven.
 En waar dit mooglijk te geschiên,
 Gij zoudt niet laten om te zien,
 15 En haar verliezen, nat beschreid,
 Daar 't licht en nare duister scheidt.
 Uw morgenstar zou u ontzinken,
 Daar onze zon begint te blinken.
 Wat moeite gij 't onverbidzaam hol?
 20 Uw schoone bloem is in haar bol
 Gekropen, om weêr op te staan,
 Daar haar geen hagelsteenen slaan,
 Noch al te heete stralen roosten.
 Gij kunt u met d' afzetsels troosten.
 25 D' afzetsels, daar haar ziel in leeft,
 Haar geest en zedigheid in zweeft,
 De mensch, die naar het oog vergaet,
 Herleeft onsterflijk in zijn zaad.
 Al schijnt de zerk 't gezicht te hinderen,
 30 Men ziet de moeder in haar kinderen.
 Der kindren wakkere oogen zijn
 De spiegels en het krystalijn,
 Waarin der ouderen gelaat
 En schijn en aanschijn voor ons staat.
 35 't Zijn onverziederde schilderijen,
 En verwen, die ons hart verblijven.

tigen koopmans dochter, geb. omstr. 1599 uit Jan v. B. en Jacomina Hoon, was te vergeefs door P. Cz. Hooft, in de „naere nacht van benacude drie jaeren,” die verliep tusschen de dood van Christine van Erp en Helionore Hellemans' jawoord, ten huwelijk gevraagd; zij had, 6 Ap. 1626, de hand van Huygens aangenomen. Deze noemde haar zijn sterre (verg. v. 17) en liep, nog vóór 1640, een blaauwtjen bij Anna Maria van Schurman, terwijl hij ook op Tesselschade bijzonder gesteld was, zoo dat Barlaeus zelfs eens uitriep: „Gij wint het, Ridder, ja!” De portretten der vijf kinderen van Constantijn en Susanne, het zijne in het midden, op een groot veld door Hanneman geschilderd, hangen in Den Haag, met: Ecce haereditas Domini. Anno 1640.

10. Orpheus' gade, door hem in de onderwaereld gevonden, en, toen hij omzag, weêr verloren.

OP MEVROUW VAN
ZUILICHEM, SUZANNE VAN BAERLE.

Zij spreekt:

Wat schreit mijn Vasthart hier, en staat gelijk een post,
En smilt van druk altoos?
Gij trouwde een bloem, een roos,
Suzanne; — en wist gij niet dat die verwelken most?

Op ons Weeshuis. ^{LVIII}

I.

Wij groeyen vast,
In tal en last;
Ons tweede Vaders klagen.
Ai, ga niet voort,
5 Door deze poort,
Of help een luttel dragen.

II.

Hier treurt het Weeskind met geduld,
Dat arm is zonder zijne schuld,
En in zijn armoê moet vergaan.
10 Indien gij 't weigert bij te staan.
Zoo gij gezegend zijt van God,
Vertroost ons uit uw overschot.

III.

Geen armer Wees op aarde zwerft,
Dan, die der Weezen Vader derft;

LVIII. Reeds in 1580 kreeg het Burger Weeshuis zijn ingang aan de Westzijde van de Kalverstraat. Er is, bij herhaling, aan verbouwd. Het jongenshuis komt sedert 1634 in de Kalverstr., het meisjeshuis aan de St. Luciënsteeg uit. Doven de poort in de Kalverstraat ziet men, met het jaartal 1581, en haut relief eene Duif, het zinnebeeld van den H. Geest (in het bijzonder den Geest der Liefdadigheid), dat, als zegelmerk en gevelsteen van het Weeshuis, in gebruik was. Eenige vrolijke weeskinderen buigen zich over naar het medalion. Daaronder heeft men, de vaerzen geplaatst 1—6, waar de stemming der kinderen weinig bij past.

1. Vasthart, vertaling van den naam Constantin. — 3. De „buitenvaders” of Regenten. — 14. Die van God verlaten is.

- 15 Der Weezen Vader derft hij niet,
Die Weezen troost in haar verdriet:
Dies sla uw oogen op ons neêr,
Ons-aller Vader troost u weêr.

De bruiloft

VAN

JOAN VAN DE POL^{LIX}

EN

DUIFKEN VAN GERWEN.

(9 Juni, 1637.)

- I**N 't Noorden van de stad, daar 't Y de palen schuurt
En draagt een mastrijk bosch, is een onvruchtbre buurt,
Een guren zuren hoek, die nimmermeer den wagen
Des Dageraads het licht de weereld toe ziet dragen;
5 De Winter houdt 'er hof, en staat gelijk een stijl,
En wijkt den Zomer niet, als voor een korter wijl.
Onwillig groeit 'er loof, en wat men groen mag noemen.
De Lent en schildert hier geen spikkelige bloemen,
Of tulpen, schoon van verf, daar Bloemaerds hart aan hangt,
10 Tot dat hij met Narcis een' schijn in 't water vangt.
Het woelt 'er dagelijks met laden en met lossen

In de zijmuren der huizen, die met den weeshuisgevel een pleintjen vormen, staan de regels 7—12 en 13—18; elke stroof op een steenen tafel, door een weeskind vastgehouden.

LIX. Zie boven, bl. 36. De bruijom was een zoon van Harmen Gijsbertsz. (zie II, bl. 231, en III, bl. 2); hij was te Amst. geb. 17 Ap. 1597, dus 40 jaar; de bruid geboren te Leiden, 10 Feb. 1618, pas 19. Zij † 11 Dec. 1658. Zij hebben 8 kinderen gehad. Hij was Schepen in 1640, '44, '46, '47, '49, '50; Burgem. in '53, '55, '58, '61, 63, '71, '72. Willem III weerde hem in '72 uit de Regeering, zoo als Prins Maurits zijn vader in 1618 gedaan had. Harmen Gijsbertsz. was van Montfoort, en is hier „door huwelyck aen zijn burgerreght gekomen, hebbende getrouwt Rheimburch Dirx, dochter van Dirck Claesz. Duyvel ende van Tryntgen Jan Dommers.” Joan † 20 Sept. 1678. Wapen: van goud, met een vasche van sabel, vergezeld van 3 ruiten van keel; Duyrcant hecft het veld van zilver; Spoelberch in Brabant, voert: van lazuur, m. 1 vasche v. goud, vergezeld v. 3 ruiten van 't zelfde. Een Geld. gesl. v. d. P. voert de 3 ruiten, zonder vasche. Zijn wij den mannen der 3 ruiten dankbaar, dat zij Vondel dit meesterstuk ingaven.

2. Mastrijk bosch, de schepen. — 9. Bloemaerd, een onderstelde bloemenvriend.

- Van afgehouden hout en heele Noordsche bosschen,
 Gestapeld hemelhoog; waardoor de zonneshijn
 Van 't Westen wordt geschut, en nergens, als met pijn,
 15 En somtijds bij geval alleen wordt ingelaten
 Van lieden, die, om winst, het licht des hemels haten,
 En buyen zijn gewoon, en hagel, sneeuw, en vorst,
 En tarten Venus vier met hun bevroze borst.
 De strenge jeugd en past op vrijen noch op huwen,
 20 En slaat den tijd voorbij, en leert 'er Hymen schuwen;
 En of de Minnegod om 't jaar hier doet een' keer,
 Geen boezems vatten vlam; al riekt de plaats van teer,
 Zijn torts kan kwalijk brand in dit geweste stichten.
 Zij zijn gelijkerhand gewapend voor zijn schichten,
 25 En slaan de vleyerij en praatjens in den wind;
 Dies Cypris nimmer hier twee harten t' zamen bindt,
 't En waar om zeven jaar eens bruiloft werd gehouden;
 't Is altijd tijds genoeg. Zij suffen en verouden,
 Of, geven ze wat schijns van vrijen, 't is uit spel
 30 En naauwelijks uit ernst. Het doet hen wonder wel,
 Indien ze op hun verzoek nog worden afgeslagen.
 Onstadig is hun min, gelijk de zomervlagen.
 De zinnen zijn verlet door dagelijksch gewoel.
 Zij wonen 't Y te na, en blijven waterkoel,
 35 Gelijk de koele stroom, en hun gedachten ebben
 En vloeyen heen en weêr. Wat zou m' er doch aan hebben?
 In 't kort, 't is wonder, dat een buurt, die 't leven derft
 Hetwelk van Venus vloeit, niet eens heel uit en sterft.
 Ik zie de weereld doodsch en omgewroet van mollen,
 40 Indien men liefdeloos de jaren heen laat rollen.
 Hier was 't bekende huis van onzen grijzen Pol,
 Den degelijken man, wiens ooren altijd vol
 Bedrukte klachten zijn, en dik om ruste wenschen,
 Wanneer hij wordt omringd van radeloze menschen;
 45 Hetzij hij, onder dak, zoo veer van 't volleek, duikt,
 Hetzij hij, op zijn tijd en pas, de straat gebruikt,
 En na het raadhuis treedt, dat, lang van hem bezeten,
 Van zijn oprechtigheid en onbevlekt geweten
 Getuigenisse geeft, zoo lang het eere schat,
 50 Dat iemant heb geleefd ter eere van zijn stad.
 Van staatzucht wist hij nooit, of iemant te benijden.
 Wat overschot van deugd men in bedorve tijden
 Moet zoeken, vindt men hier nog heel en onverminkt

- In hem, daar 't zweemsel zelf van Romulus in blinkt,
 55 Zoo zeer als hij verscheelt van strijd en broedermoorden,
 Die niet een kind en kwetst met werken of met woorden.
 Gemeenzaam, elk ten dienst, een ieder even na,
 En, wie zijn ambt verzuimt, hij slaat zijn uren ga.
 De rechtbank zag hem dik, als mond van 't Recht, beladen
 60 Met d' uitspraak van 't gerecht. De zes en dartig Raden,
 De Burgemeesters zelfs getuigen 't, en men weet
 Hoe hij zich voor den Staat en goude vrijheid kweest;
 Met wat een eer hij wierd van zijnen dienst verlaten,
 En weder aangezocht. Hoe schamen zich de straten,
 65 Waarlangs 't oproerig volk hem landverrader schold,
 Toen trouweloosheid meer dan eere en eeden gold.
 Nu was hij, als een kleed, in dienst der stad gesleten,
 En treurde zonder gaâ, verlangende eens vergeten
 Te slijten ambteloos het weinige overschot
 70 Des levens, dat hem nog vergund mocht zijn van God.
 Hij zat nu doof; verdoofd van al 't langdurig schreeuwen,
 Dat hij, als vader, voogd en man van wees en weêuwen,
 Veel jaren achter-een geduldig had gehoord.
 De zwakheid van het lijf die stuwde hem vast voort
 75 Na 'et graf. Hij was getroost al 's levens lust te sterven,
 Zoo hij 't verlaten mocht, met hoop van wettige erven
 Te zetten in zijn erf en 't vaderlijke leen;
 Maar laas! zijn moed die zonk: de hoop daartoe was klein,
 Vermids zijn zonen bei tot nog toe Hymen vluchten:
 80 Dat deê die oude stok en goede vader zuchten.
 't Alwetend Wezen riep, op 't zuchten dezes mans,
 De Teelzucht endelijk tot zich na 's Hemels trans,
 Van waar zijn alziende oog der menschen doen aanschouwde,
 Met zorg, dat Hij 't al in zijnen stand behoude:
 85 „Gij,” sprak Hij tegens haar, „die op mijn wenken past,
 En over stammen waakt, en heit de huizen vast
 Door telen zonder end, hoe hebt ge, zoo veel jaren,
 De zorgen over 't bloed der Pollen laten varen?
 Hoe hebt ge 't vroom geslacht, het algemeen tot nut,
 90 Niet door een brave rank verheerlijkt en gestut?
 De Dood die knipt bijkans den draad van 's ouden leven.
 Gij ziet, hoe hij vergaat, en hoe zijn beenen beven,
 En hoe hij over 't graf van zijn gezelschap helt,
 En met den minsten storm ter aarde leit geveld.
 95 Ga toe dan met der haast, en laat geen tijd verloren.

54—56. Van zeden een Romein, maar zijn broeder Remus zou hij niet doodslaan. — 60. Als voorzittend Schepen. — 63, 64. In 1618 „afgedanckt”, in '29 „in eere herstelt”. — 66. Zie ons D. II, doorlopend. — 75. Lust, 3^e nv.

- Ik heb zijn oudsten zoon een schoone Bruid beschoren,
 Een Duifken zonder gal, een weergaâ, zoet van aard,
 En zoo gij 't onderstaat, ik zie ze ras gepaard.
 Ik zal d' afkeerigheid uit hun gemoeden bannen,
 100 En hen eendrachtelijk in uwen wegen spannen.”
- De Teelzucht, op dat woord, ter-stond na d' aarde vloog,
 En trof den jongen Pol, uit Duifkens blinkende oog,
 Met eenen scharpen pijl, alêr hij 't zelf vermoede.
 De wonde zat in 't merg, hoewel ze niet en bloede.
 105 Het bloed begon te ziên, door 't hemelijke vuur.
 De jongeling bevond de stralen van natuur
 Veel machtiger dan ooit; hij liet zijn handel loopen,
 En dacht om vaders huis, noch koopen en verkoopen;
 Maar lêf op kussen toe en vriendelijken kout,
 110 Op lonken en gevlei. De liefde maakt hem stout;
 Zijn een'ge wenschen is om in háar gunst te raken.
 Hij keurt de woorden uit, die maagdekens doen blaken,
 En is in vierigheid zich-zelven ongelijk,
 En vordert nacht en dag den bouw van Venus Rijk.
 115 't Is wonder, hoe de Min de menschen kan verkeerén,
 En in zoo kort een tijd zoo vele dingen leeren.
 De Minne wet het brein en zet de zinnen schrap
 En leert in hare school ons deugd en wetenschap,
 Oodmoedigheid, geduld, en zedige manieren;
 120 Te hopen zonder hoop, een anders luimen vieren,
 Te dienen zonder loon, te zwichten te bestaan,
 Gewilliglijk geboeid in slavernij te gaan;
 Te derven om 't genot, en sterven en verrijzen,
 Den machtelozen geest met rook en wind te spijsen.
 125 Zij wekt de tragen op uit hunnen droom, en vraagt,
 Of niet een frissche jeugd, een wakkre en heldre maagd
 In aangenaamheid zelf de zonne gaat te boven?
 Of kostelijker bloem, in 't puik van alle hoven,
 Gevonden wordt als dees, daar Pol nu 't oog op slaat?
 130 Om haar is 't dat hij peinst, al waar hij gaat of staat:
 Hetzij het morgenrood verlicht de groene kruiden,
 Hetzij de groote toorts de hoofden braádt in 't Zuiden,
 Hetzij die, achter duin, in 't zoute water zinkt,
 Of ons bij nacht ontschuilt en voor een ander blinkt.
 135 Mijn Pol is op zijn Duif verslinderd, als een doffer;
 Hij heeft geen ander hart als 't hart van zijne joffer.
 Versuft hij, daar het loof hem voor de zon bescharmt,

98. Onderstaat, aandurft. — 105. Ziên, koken. — 106. Stralen
 pijlen. — 114. Vordert, brengt verder. — 121. Te zwichten te be-
 staan, te ondernemen toe te geven.

- Hij ziet, hoe groen 't geboomt malkanderen omarmt,
 Den lindeboom den ijp, den wilgentak den elzen.
 140 Hij wenscht ter-stond zijn lief te kussen en t' omhelzen.
 Ziet hij den bloesem aan, zoo liefelijk van lucht,
 De maagdom riekt hem toe en zijn beloofde vrucht.
 Zoo hij een klare star ziet flikkren in het donker,
 Hij denkt om 't lachende oog en 't hemelsche geflonker
 145 Van 't minnelijk gezicht, en 't zuiver diamant,
 Dat in haar aanschijn gloeit. Hij smooit van heeten brand.
 Zoo hij twee paarden ziet een' zelve wagen trekken,
 Hij denkt om 't zachte juk; en ziet hij trekkebekken
 Twee duiven op het slag, niet ongelijk van kuif,
 150 Hij raast, hij is ontrust, en roept om zijne Duif,
 En geeft zich op de vlucht, en krijgt gezwinde wieken,
 En weet waar dat zij is te raden en te rieken;
 En valt ze moeyelijk, en weet ze t' ondergaan.
 Zij ziet haar vrijers trouw en grooten ijver aan,
 155 En krijgt genegenheid en andere gepeinzen,
 En wenscht gepaard te zijn; maar 't hart wil telkens deinzen,
 Uit teêre bloedigheid en jeugdelyke schaamt,
 De rechte blozendheid die zoo een maagd betaamt,
 En schooner is dan 't rood op haar ontloke wangen.
 160 De wil zoû overslaan, maar blijft in twijfel hangen.
 Het jawoord, dat de gunst te met na voor toe drong,
 Is rijp en in den mond, maar 't hapert op de tong.
 En kan 'er kwalijk uit. Doch wat baat tegenstrijen?
 Wie met den Hemel vrijt, die heeft voorwind in 't vrijen,
 165 En raakt de haven in behouden met gemak;
 Gelijk dees Bruïgom deê, doen *zij* het jawoord sprak,
 En met een' zucht ontving zijn aangebode trouwe,
 En aan zijn zijde ging, gelijk zijn echte vrouwe.
 Leef lang, gelukkig paar! en bezig uwen tijd,
 170 En trek getroost te velde in dezen eersten strijd,
 En mengel onder-een triomf en nederlagen;
 Gij zult hier over smart noch over wonden klagen.
 Het is een lieve lust, die nimmermeer verveelt.
 Wie vreest voor zulk een dood, die 't eeuwig leven teelt?
 175 Nu droom niet anders dan van harten te verovren.
 De zoete koele May bestrooit uw bed met loven
 En bloemen zonder tal, en lacht u vrolijk aan.
 De zon, om uwent wil, zal spader ondergaan.
 De schaamte heb hier uit, en moet geen kaken verwen.

149. Slag, knip, kot. — 153. Bestormt en overwint haar. — 161. Gunst, genegenheid. — 164. Met den Hemel, door den Hemel bijgestaan.

- 180 Ga, mengel bloed met bloed, en *Pollen* en *Van Gerwen*.
 Daar volge, beurt om beurt, een dochter na een' zoon.
 De liefde is niemants last, zij is haar eige loon.
 Ik zie den erfgenaam, den kleenen *Pol*, geboren,
 Eer negen-maal de maan verwisselt haren horen.
- 185 Ik zie, hoe grootvaâr 't kind vast kust, en welgemoed
 In beî zijn armen vat, en met dees woorden groet,
 Terwijl de tranen vast van blijdschap staan en hangen
 In d' oogen, en op 't vel der rimpelige wangen:
 „De Roomsche *Pol* en was nocht kon zoo blij niet zijn,
- 190 Doen hem geboren wierd het zoontje *Salonijn*
 (Waarop *Augustus* zwaan de goude tijden spelde),
 Als ik met deze vrucht, het leste dat mij kwelde:
 Mijn lang gewenschte neef. Gods wille moet geschiên!
 Hij haal mij in zijn rust, nu ik u heb gezien.
- 195 De weereld viel te klein, en zat te naauw verdrongen,
 Zoo d' oude niet en week en liet ze weêr den jongen.
 Mijn voorgang zij uw spoor, en word geen weldoen moê!”
 Aldus spreekt oude *Pol*; de jonge lacht hem toe. —

I. v. V.

Zegezang

TER EERE VAN

GILLIS VAN VINCKENROY,^{LX}BURGEMEESTER, TWAALFMAN, EN KEIZER VAN DEN
EDELLEN KRUISBOGE.

ZANGK.

NU giet de molenrijke *Demer*,
 Meer waters uit zijn' glazen eemer,
 En ruischt en bruischt, gelijk een zee,
 Door *Hasselt*, zijn verheugde steê,

LX. Wij zijn hier in Hasselt (Belg. Limburg). Den 7ⁿ Juni 1637 was de

189. *Asinius Pollio*, beroemd redenaar, dichter, geschiedschrijver, Konsul en Veldheer, bezongen door *Virgilius* en *Horatius*, geb. 76 v. Chr. † 4. — 193. Neef, naneef, kleinzoon. — *Zegez.* 1. Nu, bij het feest van den Schut-terkeizer. — Molenrijke, in de buurt van 't riviertjen zijn vele molens. Zie *Brouwers, D. Warande*, 1879, bl. 536. — 2. Eemer, emmer. Nabij *Hasselt* is een spuiwerk, dat den *Stiemer* met den ouden en nieuwen *Demer* verbindt.

- 5 En langs de vruchtbare oevers neder.
 Hij drijft en dobbert op de veder
 Der burgemeesterlijke faam;
 En Vinckenroys doorluchte naam
 Laat achter zich zijn eike bouten;
 10 Braveerende al die zich verstouten
 Te schieten, Ridderlijk en fraay,
 Na d' eere van den Papegaay,
 Braveerende de strengste handen,
 Die ooit den eedlen Kruisboog spanden;
 15 Den Kruisboog, die den vogel treft,
 En dezen schutter vijf-maal heft
 Op 's Konings throon, in drie paar schoten,
 Tot blijchap van zijn gildgenoten.
 Drie goude vogels, op de borst
 20 Van onzen schutterlijken Vorst,
 Getuigen, hoe hij, boven andren
 Bedreven, drie-werf na malkandren,
 Den prijs, ja, Cezars lauwer streek.

TEGENZANGK.

- De wapen-hazelaar wordt bleek
 25 En doodsch van schrik, en kan niet zwelgen
 Dien roem, geschonken aan zijn telgen,
 Ter-stond nog groen en blij van loof.
 Hoe menig vlamde op zulk een roof
 Vergeefs! Hoe heet, hoe vierig blaken

Burgemeester G. v. V. tot „Twelfman in het [droog]scheerders-ambacht verkozen, de dagteekening van zijn verheffing tot Keizer van het Schuttersgild is onzeker. Vondel was de gast van den held en logeerde in „Den scherpen Steen”, waar ook de Kardinaal Chigi, Legaat van den H. Stoel (Paus, onder den naam van Alexander VII) in Sept. 1650 in waardschap geweest is. Hoe Vondel naar Hasselt verzeild raakte? Er was een vermaard Heiligdom van Maria. In zijn beminnelijken ijver om den roem van Limburg aan dien van Amstelland te verbinden, toont de Ew. J. W. Brouwers de waarschijnlijkheid aan, dat Vondel, die nu meer en meer tot het Katholicisme neigde, derwaards in beyaart gegaan is. (D. War. 1879, bl. 548—554). Brandt maakt van de reis geheel geen melding, en Van Lennep weet ze niet te verklaren. Zie trouwens Vondel I, bl. 97, v. 89—92, II, bl. 36, v. 1—12, 121—128, bl. 77, v. 31—34, bl. 333, v. 59, III, bl. 33, 34, v. 45—48, bl. 104, v. 7, 8, bl. 106, 7 enz.

6—9. De roem van den Demer wordt gedragen op de vleugelen van Vincenroys Faam, die voortschiet van tusschen zijn bruggen en waterbakken. — 19. Gegraveerde eereplaten. — 24. Wapen-hazelaar. Hasselt voert parti: II, 2 hazelaars. — 27. Ter-stond, zoo even.

- 30 De broeders, om het hart te raken,
 En één alleen gewint den prijs!
 Wat jaar ontving, op zulk een wijs,
 Ooit Burgemeester, op 't gedommel
 Van trommelslag en holle trommel,
 35 En 't zwenken der ontvouwe vaan;
 Daar reê de majeboomen staan
 Voor 't huis geplant, en heldre kransen
 De staat vercierén, met hun glansen
 Van flikkrend goud en lachend groen?
 40 Nu riekt hier juist in haar saizoen
 Des Keizers schildroos, wit ontloken;
 Zijn Kamer, nooit van vlek besproken,
 En vreedzaam, noodigt d' andre drij,
 En al den Raad, en burgerij,
 50 Om haren Twalefman te groeten:
 Stadhuis en huizen krijgen voeten.

TOEZANGK.

- Om ongelijk en overlast
 En woest geweld, dat langzaam past
 Op recht en reden, af te keeren,
 50 Vergaart d' ontzaggelijke tucht
 Verstrooiden onder één gehucht,
 En buurt, en dorp, die haast vermeerén,
 En groeyen eindlijk tot een borg
 En heele stad, door 's wijzen zorg
 55 Voorzien van wetten, overheden,
 En burgerloon, en scherpe straf;
 Maar godvergeten moedwil gaf
 Om overheid, noch wet, noch zeden,
 Noch straf, en randde ook steden aan;
 60 Dies kwam de noodweer op de baan,
 En wapenhandeling der vromen,
 Om landgedrochten te betoomen,
 Met knods, en zwaard, en spies, en boog;
 Toen droop het kwaad den schelm in 't oog.

30. Hart van de schijf. — 35. In Limburg, Gelderland en elders wordt door de schuttervaandrighs kunstig met hun vlag gezwaaid. — 36. De boomen, als feestgroen opgericht voor sommige huizen. — 38. Staat, statie. Brouwers leest: *straat*. — 41. De roos, het wit, waarop geschoten wordt. — 46. Stadhuis en huizen, Regeering en burgers. — 60. De wording der schutterijen. — 64. Sloeg het kwaad op zich-zelf te-rug.

ZANGK.

- 65 Men zocht de wapenschool te stijven
 T' Olympia met groene olijven,
 Ter eere van Alkmenes zoon;
 Gelijk de Zwaan haar' heldentoon
 Verheft op 't worstelen en rennen,
 70 En vuistkamp, daar zich Vorsten wennen
 Ten oorloge in een wolk van stof,
 En damp van zweet, onthaald met lof,
 En loof van Elis, versch gevlochten,
 Voor hen die andren overmochten,
 75 Met arm, of vuist, of voet, of hoef,
 Zoo dik de deugd kwam op de proef.
 Ook vierde Eneas 't jaargetijde,
 En oefende, getroost en blijde,
 De Troische helden op het strand.
 80 Eurytion, vol ijvers, spant
 Zijn' taayen boog, en schiet den vogel,
 Die in de wolken op zijn' vlogel
 Vast zweeft en drijft, van boven neêr;
 Hij huppelt, nu hij 't handgeweer
 85 Van God Apollo mag hanteeren.
 De Goden zelfs hun schutters eeren;
 De hemel draagt zijn schutterij.

TEGENZANGK.

- Dit ging van ouds in zwang, en wij
 Braveeren nog op zulke braven,
 90 En zagen dikwijls Vlaemsche Graven
 Den kruisboog handelen om strijd.
 De vijfde Karel, zoo benijd
 Om zijn geluk, zag Brussel springen,
 En hoorde 't volk triomfe zingen,
 95 Rontom zijn' fieren boog; gelijk
 Zijn zoon, de zon van Oostenrijk,
 Die, in den zeestrijd van Lepante,

67. Hercules. — 68. Zwaan, dichter, hier Pindarus. — 73. Elis, land aan de West-kust van den Peloponnesus, beroemd door den dienst en de feesten van den Olympischen Zeus (Jupiter). 't Geheele grondgebied van Elis werd verklaard „heilig” te zijn. — 74. Overmochten, overwonnen hadden. — 79. Nestor en de zijnen. — 80. Eurytion of Eurypon, Koning van Sparta. — 87. Hoe de „burgervendels” van de Goden voortkomen.

- Zich tegens Selims mane kante,
 De pen van Loven loven liet,
 100 Hoe net de zoon en vader schiet.
 D' Infante volgt hun spoor van achter,
 En mikt, en klinkt, en velt niet zachter
 Dan haren grootvaâr, 't groene hout,
 Gelijk een Amazoon; en bouw
 105 Haar eer op 't Keizerlijke voorbeeld.
 Hoe averechts de manschap oordeelt
 Van vrouwen, zonder hart, en moed,
 Heldin! gij eerde uw strijdbaar bloed
 Door uwe boogpees; méer door d' orden
 110 En koorde, die uw lenden gordden.

TOEZANGK.

- Quintijn, die trouwer dan een schild,
 De stad beschut en 't Kruisboogs Gild,
 Daar Engelen voor menschen waken;
 Beschut hem, die op 't eerlijk spoor
 115 Der Keizeren en Vorsten, voor
 Zijn burgers treedt; beschut de daken
 Der stad, voor 's oorloogs fellen brand;
 Bescherm den Rijksvorst Ferdinand,
 En Rijn, en Maes, zijn rijke stroomen,
 120 Zoo menigwerf een ongeval
 En landplaag dreigen berg en dal,
 En steên en dorpen op te komen.
 De Burgemeester strale, en blink',
 Gelijk de puiksteen in een' ringk,
 125 Waar raad en daad een' man behoeven,
 Die uitsteekt door zoo brave proeven,
 En d' ambten door zijn deugden eert,
 Terwijl hij zich en 't volk regeert.

99. De pen van Loven. Schrijvers van Leuvensche dagverhalen maken melding van Don Jan van Oostenrijks statelijke intocht op 4 Maart 1577 en zijn herberging in het Paus-Collegie. Den 14ⁿ April hield het Groot Gilde van Leuven „hare schieting van den Papegay”. Naar het voorbeeld van Keizer Karel, schoot Don Jan den eersten pijl. Met den vierden schoot hij den vogel af, „dat hy in de locht vloech”. — 101. De Aartshertogin Isabel. — 103. Karel V. — 110. Zij trad in de orde van S. Franciscus. Zie boven, bl. 33. — 111. Een Romeinsche Senatorszoon, Martelaar uit het begin der IVe Eeuw, Patroon der kerk van Hasselt, wiens feestdag den 31en Oktober invalt. — 118. Keizer Ferdinand III, in Februari 1637 aan 't bewind gekomen. Hasselt, als in 't Bisdom Luik gelegen, behoorde in ruimeren zin tot Duitschland.

Geluk, op het Huwelyk^{LXI}

VAN DEN HEER

MICHEL POMPE,HEERE MICHIELSZOON, HEER VAN MEERDERVOORT ENDE
HET CORTE AMBACHT VAN ZWIJNDRECHT, &C.

ENDE DE EERBARE DEUGDRIJKE

IONGE IOFFROUW

ADRIANA VAN BEVEREN,

DOCHTER VAN DE HEER CORNELIS VAN BEVEREN, RIDDER.

- D**E fiere Venus voert met roem nu Karels woord,
En schrijft, met meerder recht, om 't heerlijkst, Meer-
der Voort,
Na dien zij Pompe perst, in 't bloeyendst van zijn leven,
Met haren pijn geraakt, naar Strevels-hoek te streven,
5 Uit liefde tot zijn gaâ en minnelijke bruid.
Geen Paris blijer kwam, met zijn geschaakten buit,
Van Lacedaemon af, na Troje toe-gevaren,
Als hij, van Britten-land te Dordrecht, om te paren
Met d' uitgeleze maagd, de zuivere Adriaen',
10 Die Teems en Merwe ontstak en al den Oceaan
Door 't lonkende oog, waar 't schip het water doorging bruizen.
Nu paren, in dit paar, de heerelijke huizen
En Stammen, groot van naam. De Vader staat verblijd,
Dat hij die hooge hoop nog schept, in zijnen tijd,
15 En ziet, van verr', zijn bloed, op zijnen voorgang, stappen
In eerlijk ambt op ambt, in Burgemeesterschappen,
Gezantschap, en in Raad, en, met een rijp verstand,
Zich kwijten voor den Staat en d' eer van 't Vader-land.
Bevestigt zijne hoop, gelukkige gepaarden! —
20 En treedt in 't worstelperk, en oorlooft zonder zwaarden.
't Bestand en duur niet lang, indien gij 't somtijds sluit,
En voorspoed nochte ramp blusch uwe vriendschap uit!

A. P. A. H.

LXI. De bruidegom was de zoon van zijn naamgenoot en van Maria Sasbout, geb. te Dordrecht, 22 Jan. 1613, kreeg, als lid van een Gezantschap, 15 Juli 1637 van Charles I, Kon. v. Engeland, den Esq.-titel, werd, in Dordt, Sche-

Op den nieuwen Schouwburg^{LXII}

AAN DEN RAADSHEER

NICOLAES VAN CAMPEN.

W IJ bootsen 't groote Rome na in 't klein,
 Nu Campen bezig is met bouwen,
 En na den hemel vaart met hout en steen;
 Geschut noch donders van kortouwen
 5 Versteuren hem, terwijl Spinola
 Van boven ziet zijn maanden krimpen
 In 's Prinsen weken, en hoort, in Breda,
 Ons kort, zijn lang beleg beschimpen.
 De bouwkunst bloeit in 't midden van 't gevecht,
 10 En opent schouwburg en tooneelen;

pen en Raad, Gecommitteerde ter Admiraliteit in Zeeland en † 9 Dec. 1639. Hij huwde 17 Nov. 1637. De vader van zijn bruid was „Heer van Strevels-Houck, West-Iselmonde, &c. Raad ende Rentmeester-Generaal over Zuyd-Holland, Oud-Burgermeester der Stede Dordrecht, gewesene Ambassadeur extraordinaris van wege de Ho. Mo. Heeren Staten-Generaal aan den Koning van Denemarcken, ende nu onlangs aan Zijne Majesteit van Groot-Brittannien.” Of Vondel naar Dordt ter bruiloft is gegaan, blijkt niet. Misschien was het vaers besteld werk. De onder-teekening is raadselachtig. Was het een naam, dan zoó deze toch alleen door drie letters kunnen aangeduid zijn: maar welke qualiteit zit dan in die H verscholen?

LXII. De oude Rederijkkamer In liefd' bloeyende, die een crucifix, van eglantierdorenen omringd, tot blazoën had, vergaderde in de Nes, boven de kleine vleeschhal. Omstreeks 1600 waren er vele aanzienlijke en geleerde lieden lid van. In 1615 was zij reeds zeer in 't verval. Dr Samuel Coster en Gerbrant Adriaensen Brederoó hielden er de hand nog aan. De voordeelen kwamen het Oude-mannen-huis ten goede. De Stadsregeering nam welhaast kennis van Costers plan om de Kamer te hervormen en, tot oprichting van de instelling, die hij, op zijn Italiaansch, Academie noemde, verklaarde zij, onder dagteekening van U^o April 1620 hem een erf op de Princengraff Oostzijde, tusschen de „Beerenstræet en de Runstræet” te hebben opgedragen. Het erf daarachter, aan de „Keyzers graff” had hem Lambert Lambertsz., een verwer, 10 Nov. 1618 reeds verkocht. De Regenten van het Burger Weeshuis sloten, 23 Sept. 1617, een over-een-komst met Coster, waarbij het Weeshuis al de jaarlijksche kosten van den schouwburg zoó dragen en in de eerste 6 jaar twee derden der voordeelen genieten. De van hout gebouwde Nederduytsche Academi voerde tot blazoën een bijenkorf, en tot devies: YVER. In 1622 nam het Weeshuis erf, opstal en toestel tot spelen voor f 6850 van Coster

2. Campen, Claes v. C., zoon van Willem Hugens (zie Gesl. R. v. achter ons D. II). Sedert 1634 Raad, sedert 1631 Regent van 't Weeshuis. † kort na de opening van zijn Schouwburg, in 1638, begr. 6 Ap. in de Nieuwe Kerk. — 5. Die van Aug. 1624 tot Mei 1625 Breda belegerd had. — 7. Prins Frederik Hendrik, die de stad, den 10den October 1627, na een beleg van ruim 11 weken, hernam.

- Daar strijkt de grijze Raad het voorhoofd slecht,
 En wordt door droeve en blijde spelen
 Verkwikt; daar groeit ons Amsterdamsche jeugd,
 Die in haar schik den bouwheer prijzen;
 15 Zoo dat zijn naam, op 't schaatsen van haar vreugd,
 Tot in den boog om hoog koomt rijzen,
 En stuit 'er op, en barst ten venstren uit.
 Pompejus zou zijn eer benijden,
 En Scaurus zelf, vernamen zij 't geluid.
 20 Dat, na 'et verloop der eerste tijden,
 Hun faam verdooft; mids 't oude Rome vlak
 Ter aarde plofte met zijn wallen,
 En 't ijselijk gevaarte kreeg een' krak,
 In puin begraven of vervallen.
 25 De krijg ziet heilig noch onheilig aan;
 Wat kan 'er tegens staan?

over; een hypotheek van f. 3200 nam het Weeshuis ten zijnen laste. Er was veel geharrewar tusschen de Oude Kamer en de Academie (zie II, 131. N° XXXIV), en de Regenten der beide Godshuizen mengden zich in den strijd. In 1632 brachten Burgemeesteren de vereeniging der beide kunstinstellingen te-weeg. In '35 verkocht het Weeshuis een derde in het erf, den bouw, de schermen en kostumen aan het Odi-manhuis. In die verhouding deelden zij ook in de lusten en lasten: de Eglantier werd gevlochten om den Bijenkorf en de zinspreuk werd: Door Yver in liefde bloeyende. Men bouwde nu onder het opzicht van Claes van Campen, lid der Vroedschap en Regent van 't Weeshuis, den nieuwen schouwburg. Op het tooneel, in het zuiden van het gebouw, stond o. a. het beeld van Frederick Henrick, door Vondel gehuligd (II, 443). De kosten der herbouwing bedroegen f 29.103: x: — Inmiddels speelde men op de Schermeschool (boven de kleine Vleeschhal). De Academie was, in het najaar van 1617, ingewijd met een voorspel, genaamd „Apollo”, gevolgd door een treurspel: „De moord begaen aen Willem, Prince van Oranje”, door een lid der lijfgarde van Prins Maurits; 's anderen daags werd Hoofst „Warenar” gespeeld. Waarschijnlijk in overleg met Burgemeesteren, zodt, ter inwijding van den nieuwen schouwburg, omstreeks Kerstmis in 1637, een treurspel ter verheerlijking van Amsterdam worden vertoond. Maar Vondel, die, zijne aristokratische sympathien in beeld wenschte te brengen, had daartoe het konflikt gekozen tusschen Floris den V^e en zijne Edelen, en verhef Gijbrecht van Amstel tot de hoofdfiguur in de verwoesting van Amsterdam. Zoo kwam hij in de Middeleeuwen thuis en de predikantenpartij, die hij, onder de schutse der Amsterdamsche Regenten, zoo vinnig bestreden had, bewerkte door haar „tegenmorren”, dat de vertooning werd uitgesteld. Nochtans ging zij door op Zondag, den 3^e Jan. 1638. Wagenaar zegt: in tegenwoordigheid der geheele stadsregering. Als dit waar is, hebben de HH. de voorstelling twee maal bijgevoond: want van 5 Feb. luidt een kas-post: „Doemen speelde voor de E. Heeren Magistraten op Vrijdag voor de elfde maal spelens f 141: 1:”

Onder het oog van Burgemeesteren droeg Vondel dit lijdē van den balling Gijbrecht op aan den balling Huygh de Groot.

II. Slecht, vlak. — 19. M. Æ. Scaurus, bouwheer van een grooten roomeinschen schouwburg.

[Schouwburg-Rijmen.]^{LXIII}

(ONDER DE KROONLIJST VAN DE VOORPOORT.)

De wereld is een schouwtooneel,
Elk speelt zijn rol en krijgt zijn deel.

(WAARSCHOUWING.)

5 Geen kind den schouwburg lastig zij,
Tabakspijp, bierkan, snoeperij,
Noch geenerlei baldadigheid;
Wie anders doet, wordt uitgeleid.

(VOOR DEN SCHOORSTEEN IN DE REGENTENKAMER.)

Gezegend is dat land,
Daar 't kind zijn moer verbrandt

(IN DE KAMER DER TOONEELSPELERS.)

10 Het zij gij speelt voor stom of spreekt,
Let altijd, in wat kleed gij steekt.

(ONDER DE LIJST, BOVEN DE LOGES.)

Tooneelspel kwam in 't licht tot leerzaam tijdverdrijf,
Het wijkt geen ander spel noch koninklijke vonden;
Het bootst de wereld na, het ketelt ziel en lijf,
Het prikkelt ze tot vreugd of slaat ons zoete wonden;

LXIII. Even als bij het R. C. Oude-Armencomptoir, dat ter plaatse van den ouden „schouwburg” staat, had deze een voormuur met poort, uitkomend op een plaatsjen. Bij 't binnenkomen, was aan de Noordzijde het bureau, dat met de borstbeelden prijkte van Herakliet en Demokriet (Treur- en Blijspel). In het gebouw-zelf was aan de Zuidzijde de toegang tot de Kamer der Regenten en de de woning van den kastelein. Schouwburgzaal en tooneel waren in 't midden, overhuifd door een doorlopend houten tongewelf. Het tooneel was van de zaal afgescheiden door twee aan een stang hangende schuifgordijnen. Boven de twee rijen loges, door pilasters verdeeld, en met lijstwerk bekroond, was een mindere rang en amphithéâtre.

Het tooneel was met eenige architectuur betimmerd en had een paar doorzichten, die de open lucht verbeeldden.

De vertooningen werden gedeeltelijk bij daglicht gegeven.

3--6. Met gouden letters in 't portaal geschreven.

15 Het toont, in 't klein begrijp, al 's menschen ijdelheid,
Daar Demokriet om licht en Herakliet omschreit.

(OP EEN DER BALKEN AAN DE ZOLDERING.)

De Bijen storten hier het eêlste, dat zij lezen,
Om d' ouden stok te voên en ouderlooze weezen.

(OP EEN ANDER DER BALKEN.)

Het spel heeft ook zijn tijd, wanneer 't de tijd gehengt;
20 't Vermakelijk en nut wordt hier van pas gemengd.

(OP DE ARCHITRAAF DER TOONEELGALERIJ.)

Twee vaten heeft Jupijn: hij schenkt nu zuur, nu zoet,
Of matigt weelde en vreugd met druk en tegenspoed.

[RAAD.]

25 Verbie de lieden het tooneel,
Zoo loopt 'er zeven-maal zoo veel.
't Verboden wil men allermeeest,
En tegenstreven noopt den geest.
Wie dan den YVER blusschen wil,
Zie door de vingers en zwijg stil;
Want wordt gij op uw zeer geraakt,
30 Zoo denkt: ik heb 't er na gemaakt.

ALS GYSBERT VAN AMSTEL BELET WIERD

gespeeld te worden, door N. N.

[SYMON ENGELBRECHT], EEN AKENAER. *LXIV*

Wie wroet den Amstels schouwburg om?
Een Akervarken, bot en dom.

XLIV. S. E. in 1637, '42, '44, en 1667—71 Regent van den schouwburg, geb. te Aken 1606. Van nog andere zijde dan die der prædikanten werden dus hinderpalen in den weg gelegd. Dit paar regels verscheen 't eerst in druk (buiten Vondels toedoen) in 1659 zonder oplossing van het N. N.

16. Demokriet, beroemd wijsgeer, geb. te Abdera (460—361 v. Chr.). — Herakliet, van Efeze, bloeit omstr. 513 v. Chr. — *Als Gijsb.* 2. Akervarken, een varken, dat zich met akers (eikels) voedt; woordspeling.

Gysbreght van Aemstel,^{LXV}

D' ONDERGANG
VAN ZIJN STAD EN ZIJN BALLINGSCHAP.

TREURSPEL.

Urbs antiqua ruit. *Æneis* II, v. 363.
[D' aeloude stadt ...gaet te gront.
Vondels vert.]

DEN HEERE
HUIGH DE GROOT,

GEZANT DER KONINGINNE EN KROONE VAN ZWEDEN,
BIJ DEN ALDERCHRISTELIJKSTEN KONING,
LUIDEWIJK VAN BOURBON, KONING VAN VRANCKRIJCK
EN NAVARRE.

Mijn Heer,

HEt rijzen van onzen nieuwen Schouwburg, gevorderd door de Heeren Weesvaders, en in zonderheid door den ijver des Raadsheeren Nikolaes van Kampen, niet onbedreven in bouwkunst en liefhebber van alle fraaye geesten en wetenschappen, dede onzen lust rijzen, om dit aanzienelijk gebouw in te wijen met eenig werk, dat deze stad en burgerije mocht behagen; waarom wij voor onze stoffe uitkozen de jammerlijke verwoesting van Aemstelredam en ballingschap van Gijsbreght van Aemstel, doenmaals Heer der zelve stede:

Genus a quo principe nostrum:

De rechte stam van Amsterdam. [*Æneis*, III, v. 168.]

LXV. Vondel heeft zich over 't geheel op het standpunt van de historische wetenschap der XVIIe Eeuw, bij dit stuk, geplaatst: gedeeltelijk zelfs geeft hij een beeld der topografische omstandigheden van die Eeuw. Konsequentie is daar echter niet in te vinden. Het stuk wemelt van anachronismen. Het is dan ook doelloos alom in bijzonderheden aan te wijzen, wat al of niet met de werkelijke geschiedenis over-een-komt. Men heeft uit Vondels „Gijsbreght van Aemstel” geen historie te leeren; maar men heeft er een zeer voortreffelijk dramatisch dichtstuk in te genieten. Niet alleen in de verrassing van Amsterdam door het „Zeepaerd”, dat

Brief. 1. Gevorderd, bevorderd. — 11. Æneis, III, 168.

Het is kennelijk, dat d'aaloude dichters poogden de gedichten den volke smakelijk te maken, met zaken te ververschen, die hunne Vorsten en Voorouderen betroffen. Homeer verhief de daden en rampen der Grieken, zijne landslieden, en trompette wat gedurende en na het beleg van Troje gebeurde. Maro geleide Aeneas, na Priams ondergang, van Xanthus aan den Tiber, en huwde het Latijnsche aan het Trojaensche geslacht, waaruit de Romers zich roemen gesproten te zijn. Silius voert den Punischen, Lukaen den burgerlijken oorlog. De poëten onzer eeuw volgen der aalouden voetstappen. Tasso doet der Chris-

het paard van Troje voorstelt, maar ook in verschillende onderdeelen blijkt *Vondels innige gemeenzaamheid met Virgilius* „Aeneis”.

Het stuk werd geacht een feit te gedenken, dat op de Kerstnacht van een jaar uit den aanvang der XVIe Eeuw (vóór 22 Mei 1504) zou hebben plaatsgehad; en daarom was ook de voorstelling bepaald op den tweeden Kerstdag 1637; maar de Kerkeraad der Gereformeerde Gemeente kwam bij het Weeshuis in verzet tegen de „verthooninge van [die middeleeuwsche] paperye”; hier geen gehoor vindende wendde hij zich tot Burgemeesteren, die te kennen gaven, dat „hetgene [naar de schildering van Hun Ew.] soude mogen passeren meer soude strecken tot bespottinge van het pausdom als tot onteeringe van de Christelijcke religie.” Zekere Dr Wachendorfsius ging dan toen ook op oude-jaarsdag Burgemeesteren feestelijk bedanken voor de „goede deyoiren tegens de verthooningh aengewend”. De prædikanter wees er echter nog eens nadrukkelijk op, dat het stuk „f eenemaal daerop loopt om het pausdom smakelijk te maken” en drong dus „ernstelijk” aan op de geheele „achterhoudinge van [dit] comedyspel”.

In een lat. brief van Prof. G. Vossius, van 6 Jan. 1638, aan Huig de Groot, leest men: „Gij zult zeker Vondels Gijsbrecht van Amstel, dien hij aan U heeft opgedragen, reeds gezien hebben? Sommigen hebben zich tegen de vertooning verzet als ik mij niet vergis, in naam van den Kerkeraad. Ten laatste heeft men aan Burgemeester [Jakob] de Graeff opgedragen, om het stuk met aandacht over te lezen. Hij heeft er niets in gevonden, waaraan men zich met grond zou kunnen ergeren; want dat het geheele drama, zoo als men zeide, roomsch gekleurd was, gelijk de schrijver-zelf, kon niet in aanmerking komen: de personaadjes toch moesten in over-een-stemming zijn met hun tijd, niet met die der Hervorming.”

Het verzet had dan ook niet gebaat: den eersten Zondagmiddag in Jan. 1638 werd het stuk gespeeld (en, zoo als Vossius ook nog getuigt, „met groote toewijding, daar de verwachting reeds zoo lang gespannen was”) en ofschoon, 14 dagen later, de Kerkeraad op nieuw een stap deed, werd „Gijsbrecht” in Jan. en Feb. '38, 13 m. vertoond, en werd, met weinige uitzonderingen, jaarlijks (tot op heden) eenige malen herhaald.

R. 3. Homerus, de auteursnaam, aan *Ilias* en *Odyssea* verbonden. Aangen. dagt. 900 v. Chr. — 5. Publius Virgilius Maro, de lat. dichter geb. 15 O. 70, † 22 S. 19. — 8. Silius Italicus, lat. dichter, die den 2n punischen oorlog in 17 zangen bracht (39—66 na Chr.) — 9. Marcus Annaeus Lucanus (3 Nov. 39, 30 Ap. 65 n. Chr.), dichter der *Pharsalia*, waarin hij den oorlog van Pompejus tegen Cæsar beschreef. — 10. Torquato Tasso (11 M^t 1544, 25 Ap. 1595).

tenen ooren na hem luisteren, terwijl hij Buljons christelijke dapperheid voor Jerusalem zingt. Ronsard kittelt de Vrancken met zijnen Francus, Hektors oir, den stam der Fransche Koningen; en Hoofd, de Drost van Muiden, streelt d' Amsterlanders en zijn geboortestad, in Velzens treurspel, met de voorspelling van de Vecht en de Batouwers met zijnen Baeto, der Katten Vorst, waarvan de Baet-houwers, nu Hollanders genoemd, hunnen oorsprong rekenen; en onder de Grieksche tooneeldichters hangen Sofokles, Euripides, en Æschylus doorgaans om Ilium, en wat daar aan vast is, gelijk wolken om het gebergte, en bouwen hunne bloedige tooneelen te Thebe, t' Argos, en elders, en smelten tot tranen van droefheid, of raken aan 't hollen van dolligheid en ijdele inbeeldingen: [Æn. IV, 469—73.]

*Gelijk het Pentheus docht, wanneer zijn brein aan 't glijen
Geraakte, dat hij zag ontelbre Razerijen:
Twee Thebens in de lucht, twee zonnen, klaar van straal,
Of Agamemnons zoon, Orestes, t' elkemaal
Op 't hoog tooneel gejaagd, terwijl, met schrik bevangen,
Hij vlood voor 's moeders geest, verzien met zwarte slangen
En tortsen, daar de Wraak den drempel dicht bezet.*

Het en is ook de reden niet ongelijk, dat onze eige zaken ons meer ter harten gaan, dan die van vreemden en uitheemschen. Beneffens dit inzicht prikkelde ons hiertoe de genegentheid, om eens (waar het mogelijk) den schoonen brand van Troje t' Amsterdam, in het gezicht zijner ingezetenen, te stichten, na het voorbeeld des goddelijken Mantuaans, die een vier ontstak, dat geuriger en heerlijker blaakt dan de hemelsche vlam, die den fenix verteert; gelijk hij d' eenige fenix is, in wiens schaduw het ons lust (zijn wij des waardig) laag bij der aarde te zweven, en uit wiens assche, eens om de honderd jaren, een fenix te voorschijn komt, dien ik nu met den vinger niet en hoef te wijzen, nadien de glans van zijn pennen alle de wereld in d' ooggen schittert.

R. 1. Godfried van Bouillon, Hertog v. Lotharingen (1061, 18 Juli 1100). — 2. Ronsard, zie bl. 105. — 6. In de 1^e Uitg. staat ook hier reeds Baet-houwers. — 7. Klankspeling op het vasthouden van winsten. — 9. Sofokles, atheensche treurspeld. (496—406 v. Chr.). — Euripides, ath. trspd. (480—406 v. Chr.). — Æschylus, ath. trspd. (525? te Gela, 69 j.). — 14. Pentheus, Koning van Theben, door Bacchus met waanzin geslagen. — 26. Goddelijke Mantuaen, Virgilius, door Vondel hoog vereerd. — 31. Een Fenix, De Groot-zelf. — 32. Pennen, versta niet, met Van Vloten, schrijven, maar veëren, vleugels.

Wij bouwden dit treurspel op de gedachtenis, ons bij de schrijvers en de faam daarvan nagelaten, en stoffeerden en bekleedden de zaak na de wetten, regelen en vrijheid der poëzie; ook na de tooneelwetten, waartegens wij wetende niet misdeden, 't en waar misschien in talrijkheid van personagiën, dat wij kwalijk konden vermijden, zonder het werk zijnen eisch te weigeren.

Of eenige Amsterdammers mochten walgen van den zwaren val hunner muren en 't verstrooyen der voorouderen te hooren; zoo wordt die bittere nasmaak verzoet, door Rafaëls voorspelling van de heerlijke verrijsenisse der verdelgde vesten en verstrooyelingen; dat wij nu op 't allergelukkigste beleven, onder de wijze regeering der tegenwoordige Burgemeesteren, die het gemeen beste boven hun eigen behartigen, en geen en oorlog prijzen, dan die om vrede gevoerd wordt.

Ik vermat mij verwaandelijk, dit Uwe Exc. op te dragen, en dat te vrijpostiger, overmids Uwe Exc. van den treurigen tooneelstijl, die, de hoogdravenste, onder allerlei slach van schrijven de kroon spant, niet afkeerig schijnt; gelijk blijkt bij den gekruisten Christus, eertijds in vrijheid, sedert bij de Thebaensche dochter, in gevangenis, en onlangs bij den degelijken Josef, in ballingschap geteeld, en van ons, zoo wij best konden, op het Nederduitsche tooneel gebracht, tot stichtelijk vermaak dezer loflijke burgerije, en van alle eerlijke lieden. Wij vertrouwen, dat dit Uwe Exc. te min zal mishagen, aangezien hier, onder de oudste en treffelijkste edelen en bondgenoten niet oneerlijk in 't harnas sneuvelt de Ridder Heemskerck, een adellijke en manhaftige rank uit dat bloed, waarvan Uwe Exc. zijn brave afkomst telt.

Ik offer Uwe Exc. in zijne ballingschap mijnen Gijsbreght van Aemstel, den godvruchtigen en dapperen balling. Omhels hem uit meêdoogen, die eer meêdoogen dan gramschap waardig is, en leef lang ter eere van uw Vaderland!

t' Amsterdam CIO IO CXXXVII den XVI^{en} van Wijnmaand..

Uwe Exc. oodmoedige dienaar,

JOOST VAN DEN VONDEL.

R. 3. Later: Na de goude vrijheit der edele poëzy. Van deze „vrijheid” heeft V. een zeer ruim gebruik gemaakt. — 8. Walgen, of het hun tegen de borst mocht zijn. — 10. Rafaël, in 't laatste bedrijf. — 17. Vrijpostiger, vrijmoediger. — 20. „Christus patiens”, vóór de Loevesteinsche vangenis gedicht. — 21. Een treurspel, op Loevestein geschreven. „Sophompaneas”, te Parijs. Zie boven, bl. 55. — 27. De grootmoeder van Hugo de Groot, 2^e vrouw van den Delfschen Burgemeester Hugo Cornets (de Groot), Heer van Noirdhoorn, was Elselinge Jonker Jansd^e van Heemskerck.

Doorspel van Gysbreght van Aemstel,

AAN

SCHOUT, BURGEMEESTERS,
SCHEPENS, EN RAAD VAN AMSTERDAM.

- D**E trotsche Schouwburg heft zijn spitsche kap
 Nu op, en gaat de starren naderen,
 En wellekoomt, met dartel handgeklap,
 Al 't Raadhuis en ons wijze Vaderen.
- 5 Het heilig Raadhuis wijdt den Schouwburg in,
 En wacht met zijne aandachtige ooren,
 Zoo vierig, als Karthagoos Koningin,
 Belust het droef verhaal te hooren,
 Hoe Ilium van Argos werd verplet,
- 10 En door de torts in d' assche raakte;
 Dat, zoeter dan al 't Afrikaensch banket
 De tong, haar lekkre zinnen smaakte.
 Het nieuw Tooneel drie eeuwen springt te rug.
 Om Aemstels vesten te verstoren,
- 15 En bouwt de wreedheid eene breede brug.
 't Aeloude Troje wordt herboren,
 En gaat te gronde in 't gloeyende Amsterdam.
 Onze Amstel zal een Xanthus strekken,
 Geverwd van bloed, de Kermerlandsche vlam,
- 20 Als 't Griexsche vier, de daken lekken.
 't Bestormd stadhuis dat zweemt na Priams hof.
 Hoe kort kan 's werelds pracht veranderen!
 Hoe stuift ze wech voor wind in rook en stof!
 Kristijnen strekken hier Kassandren,
- 25 Bij 't hair gesleurd. De Bisschop Gozewijn
 Besprenkelt, als Priaem, d' autaren,
 Daar Pyrrhus woedt en moordt, in Haemsteê's schijn,
 En geen Klaeris noch grijze haren
 Verschoont. De helsche en goddeloze Vries
- 30 Geen snoode Ulysses wijkt in boosheid.

5. Zie bl. 145, *LXII*. — 7. Dido, luisterend naar Æneas. — 12. Lekkre, op het lekkere belust. — 13. In 1637 drie eeuwen — heel ruim. — 18. Xanthus, of Scamandre, beroemde Trojaansche rivier. — 22. Kort, spoedig. — 24. Geen Kassandraas, als bij Virgilius, worden hier bij 't hair gesleurd, maar Kristinaas (zie het treursp. v. 1146, 1178). Cassandra, Priams dochter, werd aan den voet van 't altaar onteerd; verg. het lot van Klaerisse, v. 1473—75. — 29. Grobber, zie v. 481, 1086, 1765. — 30. Dat Vondel geen verceder van Odysseus is, weten wij: II, bl. 144.

- Nooit leê Heleen door 't schaken dit verlies,
 Dat, door des schenners trouweloosheid,
 Vrouw Machtelt deê. De schalke Vossemeer
 Bootst Sinons aard na in 't stoffeeren.
- 35 Het zwanger paard van Troje baart 'er weêr
 De krigsliên, die de kans doen keeren.
 Heer Gijsbreght draagt zich als Anchises zoon,
 En wordt door tegenspoed niet slapper;
 Zijn deugden staan in top voor elk ten toon,
- 40 Niet min godvruchtelijk als dapper.
 Proost Willem stort in 't priesterlijk gewaad,
 Als Panthus, Phebus priester, neder;
 Vrouw Badeloch, die op Kreûze slaat,
 Verbeeldt ons, hoe getrouw en teder
- 45 Oprechte liefde in rampen is belâân
 Met haar beminde wedergade.
 In Veenerick herleeft de kleine Askaen,
 Waarmeê de held op Gods genade
 Zich scheep begeeft, en op een beter wacht:
- 50 Dat wij ter goeder uur beleven,
 Nu Amsterdam en 't Aemstelers geslacht
 Zijn kroon ten Hemel heeft geheven.
 Zoo eens de vreê ons scheeprijk Y bestraal,
 En 't oorloogs onweêr rust van ruischen,
- 55 Kiest gansch Euroop dees stad tot Amiraal;
 En 'k zie eerlang ons zilvre kruisen
 Bezaaid met goud van starren, eerst ontdekt,
 En 't wapen, tot een hemelsch teeken,
 Omhoog, van mist noch aardschen damp bekleet,
- 60 Den zeeheld hart en moed inspreken,
 Daar hij, beducht door 't gieren van de naald,
 Door d' ijszee drijft en dwaalt.

KORT BEGRIJP.

Gtsbreght van Aemstel, Heer van Aemstelredam en Aemsterland,
 met meer treffelijke Heeren en Edelen, om het vangen van Graaf
 Floris, die den ouden adel verdrukte en Vrouw Machtelt van
 Velzen, zijn zusters dochter, schendig verkrachte, lang in ballingschap

34. Stoffeeren, verzieren, liegen. — 37. Æneas, zie v. 1022. — 43. Kreûza, vrouw van Æneas. — 56—60. Het wapen van Amsterdam, tot sterrebeeld verheven. — 62. Later: door 't ijs naar Indus. — Kort begrijp, namelijk van het veelszins van de geschiedenis afwijkend treurspel. — R. 4. De zusters dochter van Gijsbreght, volgens Vondels ver dichting.

omgezworven hebbende, kwam, na de dood van 's Graven erfgenaam, weder i' Aemstelredam; maar de Graafsgesinden (waaronder Kennemers en Waterlanders de verbittersten waren) belegerden hem in zijn stad een rond jaar lang, en, om die te vermeesteren, verzierden ten leste eenen aanslag, en gelieten zich of ze afstrokken. Die van de stad vervolgd hen een stuk weegs, en brochten Vosmeer, den doortrapten spie, uitgemerkt om d' Aemstelredammers te bedriegen, gevangen. Dezen, van Gijsbreght ondervraagd, werd het leven geschonken, en belast het rijsschip, genoemd het Zeepaerd (waarin het puik van ridders en knapen, en de bloem der krijgslieden met den reus verborgen lagen), te helpen inhalen. Ter middernacht, zijnde Kersnacht, eer de maan op, en terwijl de burgerij zonder achterdenken ter kerke in haren ijver opgetrokken was, overweldigde de verborge lage de Haerlemer poort, en Vosmeer stichte brand in 't rijsschip en door al de stad; waarop Diedrick van Haerlem met zijn krijgsvolk, dat zich heimelijk in 't Katuizers klooster onthiel, en voort Willem van Egmond met het gantsche leger, 'twelk spade in den avond wederkeerde, binnenrukten. Heer Peter, Deken van de groote kerk, bracht d' eerste tijding op het huis, zoo Mevrouw van Aemstel over haren droom en gezicht vast bekommerd was; dies de Heer van Aemstel, gevolgd van de reedste bloedverwanten en bondgenoten, na den Dam vloog, en daar en elders oorden zocht te stellen en kerk en markt te beschermen; doch al vergeefs: waarvan Badeloch bescheid kreeg door zijnen broeder Arend. Het raadhuys middelerwijl bestormd en vermeesterd zijnde, raakte Gijsbreght van daar in het Klaerisseklooster, begeerig om Bisschop Gozewijn van Aemstel, zijnen oom, en d' Abdis Klaris van Velzen, zijn nicht, te bergen; hetwelk zij weigerden. De vianden op d' abdij aanvallende, dwongen den Heer over den binnen-Aemstel te vluchten. Hij aldaar de nieuwe zijde verloren, en d' oude mede in brand ziende, en hoorende de ruitery de Doelebrug overtrekken, week na den burg met eenen hoop vluchtelingen, en verhaalde zijn gemalin het overige van zijn wedervaren; gelijk ook de Bode kort daarop hem verslag dede, hoe het met d' abdije en al de stad voort afgehoopen was. Terstond dede men van 't slot eenen uitval en werd binnengedreven, met verlies van Arend van Aemstel, dien de

R. 7. Uitgemaakt, listig uitgezonden. — 17. 1^e uitg. Broër Peter. Ook Vondel schijnt toen nog het onderscheid der reguliere en sekuliere Geestelijkheid niet gekend te hebben. — 19. Vast, inmiddels. — 25. Niet het Klarisseklooster, ten W., ten Z. en ten O. begrensd door de Nes, den Grimburchwal en den O.-Z. Voorburgwal; maar het (in 1513) op den Heiligen Weg gebouwde, waarvan het gebied zich tot de Regulierspoort (later Muntsluis) uitstrekte. — 26. D' Abdis, de Kloosteroverste. — 27. Vianden: ik heb die spelling behouden, als getuige van de uitspraak. — D' abdij, het Klarissenklooster. — 28. Binnen-Aemstel, 't Rokin. — Nieuwe zijde, ten Westen van Rokin en Damrak. — 29. D' oude, ten Oosten. — 30. Na den burg, dien Vondel aan de Geldersche Kade plaatst.

broeder doodlijk gewond boven brocht, daar hij datelijk den geest gaf. Straks kwam de Heer van Vooren het Huis opeischen, hetwelk Gijsbreght hem rustig afsloeg. Maar terwijl hij ijverde om gemalin en kinders met allen den gevluchten scheep te doen gaan, en voorhad zelf het huis te verdedigen, verscheen 'er Rafaël, een der zeven Engelen, die hem vermaande zich met allen den zijnen te water en na Pruissen te begeven, en daar een stad, die nog Holland heet, te stichten, en vertrooste den godvruchtigen held, met de voorspelling der toekomstige grootheid van Aemstelredam, en 't geluk zijner nakomelingen. En daarop verliet Gijsbreght het slot.

Het tooneel is voor en in de stad, en op het huis. Gijsbreght van Aemstel doet de voorrede. De Reyen bestaan uit Amsterdamsche maagden, Edelingen, Klarissen, en burgzaten. Het treurspel begint na middag ten drie uren, en eindigt in den morgenstond.

SPREKENDE PERSONAGIËN:

GYSBREGHT VAN AEMSTEL.

WILLEBORD, Vader van 't Kathuizers-klooster.

AREND VAN AEMSTEL, Gijsbreghts broeder.

VOSMEER, de spie.

REI VAN AMSTERDAMSCH E MAAGDEN.

WILLEM VAN EGMONT, Veldheer.

DIEDRICK VAN HAERLEM, Maarschalk.

HOPLIEDEN.

POORTIER VAN 'T KLOOSTER.

REI VAN EDELINGEN.

BADELOCH, Vrouw van Aemstel.

HEER PETER, Deken.

BONDGENOTEN.

REI VAN KLAERISSEN.

GOZEWIJN VAN AEMSTEL, Bisschop van Utrecht.

KLAERIS VAN VELZEN, Moeder van 't Klarissenklooster.

REI VAN BURGZATEN.

BODE.

VLUCHTELINGEN.

DE HEER VAN VOOREN, met den Trompetter.

ADELGUND, Gijsbreghts dochter.

VEENERICK, Gijsbreghts zoontje.

RAFAËL, een der zeven Engelen.

STOMME:

KATHUIZER.

EGMONTS Soldaten.

GYSBREGHT VAN AEMSTELS Dienaars [en krijgsknechten].

WITTE VAN HAEMSTEE, Graaf Floris onechte zoon.

GYSBREGHT VAN AEMSTEL.

HET EERSTE BEDRIJF.

[*Het tooneel is voor de stad, buiten de Haerlemmer poort,
niet ver van het Kathuizer klooster.*]

GYSBREGHT [en KRIJGSKNECHTEN. *Hij doet de
VOORREDE:*]

- Et hemelsche gerecht heeft zich, ten lange
lesten,
Erbarremd over mij en mijn benaauwde
vesten
En arme burgerij, en, op mijn volksgebed
En dagelijksch geschrei, de bange stad
ontzet.
5 De vijand, zonder dat *wij* uitkomst durf-
den hopen,
Is, zonder slag of stoot, van zelf het veld verloopen.
Mijn broeder jaagt hem na. Zij nemen vast de wijk,
En vluchten haastig langs den Haerelemmer dijk.
Zoo stuift de zee voor wind met haar gedreve golven;
10 Zoo zag men menig-maal een kudde wreede wolven
En felle tigers vliën, voor 't ijselijk geschreeuw
Van aller dieren vorst, den hongerigen leeuw,
Om niet al levendig en versch te zijn verslonden
Van hem, die op zijn jacht geen aas en had gevonden.
15 Hoe snel, hoe onverziens is deze kans gedraaid!
Alhier, daar 't leger lag, is 't veld alszins bezaaid
Met wapens en geweer, verbaasd van 't lijf gereten
Van ingebeelden schrik, en uit de hand gesmeten
Om zonder hindernis te vlieden langs den weg.
20 Ja, op 't verjaren zelf van 't jarige beleg,

Opschrift. Haerlemmer poort, 't Is onzeker, of Vondel zich de poort denkt aan de nu vervallen Martelaarsgracht of aan het Droogbak, bij de oude Haarlemer sluis. — 8. Haerelemmer dijk, buiten de stad, langs het Y.
— 11. Tigers. Zie bl. 154, r. 8 noot. — 17. Verbaasd, ontsteld.

- Wordt d' afgestrede muur van 't lang beleg ontslagen.
 Hoe zal het gansche land van ons verlossing wagen!
 De Kermerlander had, met Waterlander, dier
 Gezwooren duizend-werf, dat hij met zwaard en vier
 25 Vernielen zou eerlang de menschen en de daken,
 En tot een kerrekhof en asch en puinhoop maken
 Mijn oud, mijn wettig erf, en delven al mijn eer
 In éenen poel, tot wraak van Floris, hunnen heer,
 Om wiens vervloekte dood ik lijde zoo onschuldig,
 30 Als iemant lijden mag; doch draag mijn kruis geduldig...
 Of zoo ik schuldig ben, en heeft het mij gemist,
 't Is uit onnoozelheid, en zonder arg of list.
 Neef Velzen, lang getergd, van eige wraak geprikkeld,
 En Woerden hebben mij hier listig ingewikkeld,
 35 En 't schoonste voorgesteld, en eerst de zaak verbloemd
 Met wonderbaren glimp; maar 'k heb hun wit verdoemd,
 Zoo dra als ik verstond, hoe grof zij zich vergrepen,
 Met den gevangen Graaf op Engeland te schepen,
 En sloeg dien voorslag af, ten beste van 't gemeen,
 40 En ried de Ridderschap en al de groote steen
 Te roepen, om den Vorst zijn' moedwil te besnoeyen,
 En geen uitheemsche macht noch Koningen te moeyen,
 Noch overzeesch geweld te halen in het land;
 Veel min het Hoofd des lands te helpen aan een' kant.
 45 Waaruit een springvloed is van zwarigheên gesproten,
 Die over steden ging en vast gebouwde sloten
 En dorpen, zonder end, en menschen zonder tal,
 Van allerhande staat, dien 't eeuwig smarten zal.
 Noch hiel de wraak geen' stand, en gaf zich nooit te vrede;
 50 Al had zij uitgerooid, ten negensten gelede,
 Wat Velzens stam bestond, of van zijn maagschap scheen.
 De nieuwe ridderschap en steden in 't gemeen
 Verbonden zich wel streng, met diergezwoore eeden
 Handtastinge en geschrift, dat zij bezeuglen deden,
 55 Van nu in eeuwigheid, met onverzoeubren haat,
 Aan Woerden, Velzens bloed, en Aemstel, dezen smaad
 Te wreken, en van zoen te reppen noch te roeren.
 Ons maagschap zit verdrukt, durf schild noch wapen voeren,
 En geeft gewillig schot en lot, om zoo gerust
 60 Te leven, en de glans des adels blijft gebluscht.

28. Graaf Florens V. — 31. Heeft het mij gemist, was ik in 't ongelijk. — 33. Hier Geernert v. Velzen, Floris' moordenaar. — 50. Ten negensten gelede, tot in den negenden graad. — 52—57. In 1297, 1299 en 1303 werden dergelijke verbintenissen gesloten. — 60. Te absoluut.

- Hier holp geen tusschenspraak van Koningen en Heeren;
 Men wou mijn trouwe stad nog 't onderst boven keeren,
 Met burgerij, met al, wat mij is hou en trouw.
 De hoop was, dat de tijd allengskens slijten zou
- 65 De bitterheid des volks, en d' oude wrok versterven;
 Waarom ik mij getrooste in ballingschap te zwerven
 Veel jaren achter-een. Of immers toen de zoon
 Van Floris werd gehaald in aller zielen throon,
 Verhoopte ik, zonder last van deze burgerije,
- 70 Te keeren in 't bezit en d' erref-heerschappije
 Van Vecht en Aemstelstroom; dan, laas! 't is al om niet.
 En was 't om mij alleen, het was een klein verdriet:
 Ik liet mij-zelf, van lid tot lid, in stukken zagen,
 En nam op mij alleen de gruwelijkste plagen,
- 75 Die ooit tyran bedacht, was dan de schuld geboet,
 En sprak men daarmee vrij mijn al t' onnoozel bloed,
 Mijn lieve gemalin en willige onderzaten!
 Ik wou, om hunnent wil alleen, mijn leven laten,
 Of springen in één' poel, en stoppen deze wel,
- 80 En dempen met één' sprong de nimmerzatte hel.
 Dat weet Hij, die het al bezichtigt uit den Hoogen,
 En wat in duister schuilt met zijn alzienden oogen
 Ontdekt tot op den grond, en alie herten kent.
 Waarom hij ook mijn recht gehandhaafd heeft in 't end,
- 85 En met den zegekrans mij heerlijk begenadigd,
 En tegens al de macht der vijanden verdadigd;
 Die licht slaan in den wind van ouds genote deugd,
 Waaraan wij volk en vorst verplichten van ons jeugd,
 Zoo ijvrig, zonder ooit van trouwe te veranderen.
- 90 Mijn vader heeft gestrekt een hoofd van Waterlanderen
 En Kennemers in 't veld, en met geweld alom
 (Hoewel door nood geparst) vervolgd den adeldom,
 En aller vijandschap op zijnen hals geladen.
 De Koning Willem zou getuigen van zijn daden,
- 95 Indien hij eenmaal mocht verrijzen uit het graf.
 Ik heb Graaf Floris trouw gehandhaafd bij zijn staf,

61. Historiesch onbekend. — 62, 63. Na dat Gijsb. uitgeweken was en toen de Amsterdammers zijn zoon Jan hadden ingehaald, niet eer sprak Graaf Willem III het vonnis over haar uit (1304). — 66. Dat Gijsb. (IV) van Amstel, na zijne uitwijking in Amsterdam te-rug-keerde, is een verdichtsel. — 68. Jan I † 1299. — 82. Later schrapte V. de *n* van „alziende”; maar wist, dat in 't Holl. de doffe *e* te zwak is om niet te vermiltlen in de volg. vok., daarom maakte hij er van „doorzichtige”. — 90. Niet zijn vader, Gijsb. IV-zelf, in 1268. — 94. De Roomsche Koning Gr. Willem II, in wiens leger Gijsb. III diende.

- Zoo lang hij zat verwoogd, en niet een woord kon spreken:
 'k Heb hem zijn vaders dood rechtvaardig helpen wreken,
 Het koninklijk gebeente ontdekt, den Vries getemd,
 100 En, als geheimen raad, in al zijn heil gestemd:
 Met Brero, voor de vuist, het Vlaemsche heir geslagen,
 En in Kazant met kracht den standert wechgedragen,
 Toen Guido nijdig was, dat Floris, al t' uitheemsch
 Gezind, zijn' erfgenaam wou huwen aan den Teems,
 105 En Vlaendren Walchren zocht te trappen met zijn rotten.
 Ook voer ik over zee, om hem de kroon der Schotten
 Te zetten op het hoofd, hoewel het anders viel.
 Ik stond den Graaf en 't volk ten dienst met lijf en ziel:
 En nog verzamelt men in 't harnas zoo veel troepen,
 110 Die over Amsterdam en Aemstel wrake roepen,
 En brullen nacht en dag, en zien niet, hoe de vlam
 Van dezen fellen brand haar eersten oorsprong nam
 Uit Floris geile borst, en 't schandelijk omhelzen
 Het schennen van mijn Nicht, die schoone bloem van Velzen!
 115 't Verongelijken van den adel in zijn recht,
 Bezwoeren met zijn' mond! Verblinde menschen! zegt,
 Indien geen wrok en wraak uw oogen nu verblinden,
 Zoudt gij niet stofs genoeg tot Aemstels onschuld vinden?
 Hoe zocht men hem van ouds te maken tot een' slaaf!
 120 Wat leed hij niet al leeds van Bisschop en van Graaf!
 Men wou zijn loflijk bloed in 't Bisdome niet gedoogen.
 d' Aartsbisschop aan den Rhijn kon met zijn nijldige oogen
 Niet aanzien ons geluk, gaf Gozewijn de schop,
 En zette zijnen neef den hoogen mijter op.
 125 Wij streden om den staf, tot dat ze mij en Woerden,
 Aan weêr zij van zijn paard, tot een triomfe voerden
 In Utrecht, met veel smaads van ieder aangehoord.
 Men heeft mij 't Vrelandsch slot ontveldigd, hem Montfoort.
 'k Beken, het slot was mij met voorwaarde opgedragen,
 130 Maar nergens om gebouwd, dan om mijn land te plagen.
 'k Heb 's Graven vangenis wel zeven jaren lang

98. Van Koning Willem II. — 100. (Maar hem in een valstrik gelokt!)
 — 101. In 1295. — 106. Met het recht der dichters schrijft V. zijn held
 allerlei daden toe. — 109. En nog, d. i. en toch. — 113, 114. Oude over-
 levering, gesteund door 't misverstaan van een plaats bij Melis Stoke: de
 Graaf „hielt over spel”, hield de bedreiging voor spel. — 115. Floris V is
 niet van trouweloosheid vrij te spreken. Wel bereidde hij de vorming van
 een Derden stand voor, en werd „der Keerlen Godt” genoemd. — 121. Go-
 zewijn van Aemstel. — 122. Van Keulen (waar eigenlijk toch ook Utrecht
 van afhing). — 124. Henrick van Vlieden. De Bisschoppen van vóór de
 Renaissance droegen echter *lage* mijters. — 131. 1281—1285.

- Bezuurd, en Zwaenenburgh nog afgestaan door dwang,
 Mijn erf in leen verkeerd, en manschap moeten zweeren:
 Daar ik eerst God-alleen, en anders geene Heeren
 135 En kende in mijn gebied, noch rekeninge gaf.
 Nog dringt men evenwel op mij zoo- stijf en straf.
 Doch Haerlem draagt met recht de grootste schuld van allen,
 Dat om zijn voordeel wrokt, en wenscht mijn sterke wallen
 Te slechten tot den grond, in schijn van 's Graven zaak,
 140 En weet zijn baatzucht loos te dekken met de wraak,
 Misbruikt hiertoe den Zeeuw, de Hollanders en Vriezen,
 Om door mijn grootheid niet aan eere te verliezen.

- Zoo leit de zaak bij mij, en daarop ga ik aan,
 En heb in 't zwaar beleg de stormen uitgestaan,
 145 En dag en nacht vooraan geworsteld op de wallen,
 't Vermoeide volk gesterkt, en rustig uitgevallen;
 Mijn' broeder Ot gekwetst zien sterven in mijn schoot,
 Krakeelen neêrgeleid; in brand, in hongers nood,
 Gelijk een vader mij voor 't algemeen gedragen.
 150 En nooit bezweek mijn moed in droeve nederlagen;
 Noch 'k blies mij-zelfen op in voorspoed, noch zocht roem
 In 's vijands ondergang; hoe noode ik vijand noem,
 Die onverzoenelijk zich tegens mij verzetten,
 En wenschen met mijn bloed hun blank geweer te smetten.
 155 'k Vergeef hen deze feil en die onwetenschap,
 En stel mij in Zijn hand, die Recht van onrecht scheidt,
 En strekt in 's Hemels stoel der onderdrukten trooster.

- Maar 'k zie den Vader daar van ons Katuizers klooster
 Genaken van ter zij, opdat hij mij begroet'.
 160 Hij schijnt om ons geluk verheugd en wel-gemoed.
 'k Zal best verstaan uit hem, die nooit en was besproken,
 Waarom het leger zij dus schichtig opgebroken.

WILLEBORD. GYSBREGHT VAN AEMSTEL [*Een Katuizer*].

WILLEBORD [*strekt zegenend de handen uit*]:

MIJn welgeboren Heer! de zoete Jesus zij
 Met u en uwe stad, en sta u eeuwig bij

132. Niet het Huis te Halfweg-Haarlem; een ander, over 't Y. — 137. Vondel bedoelt de stad. — 147. Een Otto van Aemstel, ook in de samenzwering betrokken was van Gijsbrechts magen. Hij † te Antwerpen. — 148. Later: „waters nood”. — 158. Het Karthuizer-klooster dagteekent pas van het laatst der XIVe Eeuw. Het stond buiten de Haarl. of Karthuizers Poort, op 100 roeden buiten de Vrijheid der stad. — 161. Van wien men nooit kwaad gezegd heeft.

- 165 In allerhande nood! De Broeders van ons orden
 En ik zijn zoo verblijd, als of we levend worden
 Getrokken in den throon van Gods volmaakte vreugd.
 Ons klooster zingt en klinkt, en is niet meer verheugd
 Op 't allerhoogste feest en heilig jaargetije,
 170 Hetwelk de Kerke viert ter eere van Marije,
 Die zuivre Moedermaagd, of Christus, haren Zoon,
 Die ons verlost aan 't kruis en droeg een doornekroon,
 Als nu, om uwentwil, die van de wreede plagen
 Des goddelozen krijgs verlost zijt en ontslagen,
 175 Nu al uw vijanden verbaasd zijn doorgedaan,
 En laten tenten, tuig, en hunne hutten staan,
 En alles wat zij meer uw volk ten beste geven.
 'k Geloof, Gods Engel-zelf die heeft ze wechgedreven,
 Als 't heir des Assyriers, die zijn vermeetle stem
 180 Hiskia hooren liet tot voor Jeruzalem,
 Hetwelk in éenen nacht zoo wonderlijk verkeerde,
 Doen Een, die 't al regeert, dat stoffen hem verleerde!
 Hoe menig dreigement en vloek heb ik gehoord!
 Wat heeft men gift en gal gebrakt, en brand en moord
 185 Getierd, en 't gansche jaar gescholden en gekreten,
 Niet anders, of zij u met tanden wouden eten!
 D' een zette u levend, en geketend, op een rad,
 Een ander rolde u naakt in Velzens spijkervat,
 Een ander wou uw hoofd, uw bekkeneel, vergulden,
 190 En vatten in fijn goud. 't Was bijster, hoe ze brulden,
 En deelden bloed voor wijn, uw vleesch voor voedsel uit,
 En keven om 't geraamt, en dongen na uw huid,
 En wouden die getouwd op eenen ketel spannen,
 Tot endelozen schrik van schelmen en tyrannen;
 195 Maar God zij eeuwig dank, die hunne boosheid schut!
 GYSBREGHT:
 Dien d' Opperste beschermt die heeft een vaste stut.
 Godvruchte vader! dat u God en Christus loonen,
 Na dien de broeders zich met u zoo gunstig toonen
 Te mijwaart. Ik vertrouw, uw vierige gebeën
 200 Die hebben dag en nacht voor mijne stad gestreën,
 De stormen afgekeerd en 't vier van onze daken;
 Want wapens zijn onnut, zoo d' Englen niet en waken,
 En 't ijverig gebed van 't geestelijke volk.
 Wat hing u over 't hoofd een zwarte en donkre wolk
 205 Van zwarigheën, terwijl hier 't leger heeft gelegen!

175. Verbaasd, ontsteld. — 188. Velzen zoü in een vat met spijkers gerold zijn.

Gij zijt niet misgedeeld in 'oorloogs milden zegen.

WILLEBORD:

Geen hair is ons gekrenkt, geen overlast gebeurd.

Men heeft het klooster nooit in zijnen dienst gesteurd.

Wij hebben staag volhard in onzen ouden ijver.

- 210 De boomgaard leed geen schaâ aan vruchten, noch de vijver
Aan visschen, noch de kerk aan d' allerkleinsten ruit.

GYSBREGHT:

Wie heeft dan des soldaats baldadigheid gestuit?

Wat hiel zoo kort in dwang die breideloze gasten?

WILLEBORD:

Met geen inlegering wou Egmond ons belasten,

- 215 Behalve dat hij-zelf en zijne lijfwacht meê
(Die altijd tuchtig is) hier nam zijn legersteê,
En boven onze poort liet aanslaan 's Graven wapen;
Daar wij in zekerheid gerust op mochten slapen.

GYSBREGHT:

Dat doet mij wel, gelijk een liefelijke lucht.

- 220 Ik-zelf en al de stad was meest om u beducht,
En vreesden of ge lang verjaagd waart en geplonderd.
Maar, vader! zeg mij eens: een ieder is verwonderd,
Waarom 't verbitterd heir zoo onverziens vertrok,
En liever niet volharde in 't opzet van zijn' wrok?

WILLEBORD:

- 225 Verwonder u niet eens, de nood heeft hen gedrongen.

GYSBREGHT:

Mijn burgers lagen stil, en 't leger onbesprongen.

WILLEBORD:

Van buiten wel, maar niet van binnen, dat gij 't weet.

Het wintert fel, wanneer één wolf den andren eet:

Zoo ging 't in 't leger toe. Belieft het u te hooren,

- 230 Al 'tgeen ik heb gehoord met dees mijn eigen ooren,
En met mijn oogen zelf gezien, nog dezen dag?

GYSBREGHT:

Godvruchte vader! spreek, ik luister na 'et verslag.

WILLEBORD:

Na dat ik d' Oversten een wijl had hooren mompelen

Van Amsterdam, al stil, bij duister t' overrompelen,

- 235 Rees tusschen Diedrick-zelf en Egmont een krakeel,
Dat uitborst meer en meer, en ieder trok een deel
Van 't krijgsvolk op zijn zij, en zocht het stuk te stijven,
En na zijn eigen hoofd den aanslag door te drijven.

- Veel hopliên ijverden te slissen het geschil;
 240 Maar Diedrick, stijf van kop, die nimmer luistren wil
 Na reden noch bescheid, en 't veld behoudt met krijten,
 Werdt trotscher, overmids de lange Klaes van Kyten,
 De Sparewouwer reus, zoo onbeschoft als groot,
 In alles wat hij dreef hem hulp en bijstand bood,
 245 En Egmont met zijn klok en grove stem vervaarde.
 En dreef hem met een vuist, dat hij een wijl ter aarde
 In zwijm lag en voor dood. Die moedwil en die hoon,
 Den Veldheer aangedaan, ging velen aan hun kroon,
 En zonder het ontzag des reuzen, fel gebeten,
 250 Men had elkanderen ter stond in 't hair gezeten,
 En onder één banier malkándren aangerand.
 Men raasde een heele week. De haat, het misverstand,
 En misvertrouwen wies. Daar sporrelden de zinnen.
 Men vreesde min de stad en meer verraad van binnen;
 255 Tot dat al d' Oversten verzamelden heel stil
 In 't klooster, dezen dag, tot slechting van 't geschil.
 Doch al vergeefs! men was veel-eer gezind te vechten,
 En deze oneffenheid met degens te beslechten,
 Dan, reklijk en bedaard, te luistren na verdrag.
 260 Ik trad 'er in den hoop, gelijk ik zomwjl plach,
 En sprak hen toe, en brocht aldus hen aan 't bedaren:
 „Manhafte Hopliên! God wil 't leger lange sparen
 In onderlingen peis, het eenig dat er mag
 Uw' vijand, wie 't ook zij, gedijen tot ontzag;
 265 De tweedracht is een pest, die allen staat te schromen.
 Gedenkt, dat u de stad, die 't riekt, op 't lijf zal komen.
 Wat middel is 'er, om aan Aemstel 't hoofd te biên,
 Nu elk, wantrouwig, d' een na d' ander om moet zien?
 Gij zijt, aleer men 't gist, geslagen of gevangen.
 270 Wanneer de herder dwaalt, wat pad, wat rechte gangen
 Kan d' arme kudde gaan? Dus, maakt een kort besluit:
 Verdraagt het scheel, of schort den krijg, en scheidt 'er uit
 En keert van waar gij kwaamt. Waartoe veel werks begonnen,
 Berokkend zoo veel spels, als 't niet wordt afgesponnen?”
 275 Ik merkte, dat mijn raad niet weinig en vermocht;
 Men nam mijn woorden in. Zij kregen achterdocht
 En zorg voor gevaar van uw versteurde wallen,
 En dat de burgerij en landzaat uit mocht vallen.
 Daar liep een klein gerucht, gij waart al op de been.
 280 De doodschrik kwam 'er in. Men rukte 't heir bij-een.

239. Trachtten het geschil te beslechten. — 241. Krijten, schreeuwen.
 — 242. Die werkelijk bestaan heeft. — 272. Legt het verschil bij. — 274.
 Berokkend, hier in den eigenlijken zin gebruikt met afgesponnen.

Men brak al heimlijk op, en zonder eenig teeken
Van horen of trompet, of hut in brand te steken.

GYSBREGHT:

Gij hebt de stad en mij geen kleinen dienst gedaan:
Een deugd, die nimmer zal uit mijn gedachten gaan.
285 Gedenk mij in 't gebed voor uw autaar ten goede!

WILLEBORD:

De lieve Jesus neme u eeuwig in zijn hoede!

[*Willebord en Katuyzer af. Tromgeroffel.*]

AREND VAN AEMSTEL. GYSBREGHT VAN AEMSTEL.

VOSMEER [*en Soldaten*].

AREND:

Heer broeder! zijt gerust, en luid van vreugd de klokken.

GYSBREGHT:

Waar is het heir? Hoe veer waart gij hen nagetrokken?

AREND:

Ontrent een boogscheut weegs aan geen' zij Slooterdijk.

GYSBREGHT:

290 Hoe ging 't u op den tocht?

AREND:

Zij stoven al gelijk

Vooruit, als voor den wolf een kudde onnoosle schapen.
Mijn volk hoefde op dien tocht geweer noch eenig wapen,
En keert met rijken buit. De Kermers schenen stom;

Want hoe men 't vechten zocht, zij zagen niet eens om,
295 En rekten vast hun pad, van doodschen schrik bezeten.

GYSBREGHT:

Nooit kraaide haan, als hem de kam was afgebeten.
Een dog en baste nooit, maar droop, als hij 't verloor,
Met ingetrokken staart en hangende ooren door.
Wat vogel brengt ge dus gekneveld en gevleugeld?

AREND:

300 't Is eener uit de vlucht van 't vluchtige geveugelt,
Gegrepen buiten dijs, alwaar hij stak in 't slik.

GYSBREGHT:

Hoe beeft hij! 't Aangezicht ziet doodsch en bleek van schrik.

AREND:

Hij is gesleept, gesleurd, en heeft veel smaads geleden.

GYSBREGHT:

Een woedende gemeente en staat in recht noch reden,

295. Rekten hun pad, rekten hun schreden, liepen hard. — 299. Ge-
vleugeld, gebonden. — 302. In de uitgaven wordt dit vaers Arend in den
mond gelegd.

- 305 Wen ze iemand overmag. Men breng hem hier voor mij.
[Vosmeer, geboeid, werpt zich voor Gysbreght op de kniën.]
 Wie zijt gij? Waar van daan?

VOSMEER:

- Heer Gijsbreght! straf me vrij;
 Ik ben van 's vijands volk en waardig om te sterven.
 'k Heb meê gezocht uw stad en burgers te bederven,
 En duizend-maal verdiend een schandelijke dood.
 310 Ik geef mij in uw hand, geperst door hoogen nood.
 Mijn ramp wil Kennemer- en Waterland behagen;
 Maar 'k zal de dood van u met minder pijn verdragen,
 Dan van mijn eigen volk, dat zich ondankbaar toont,
 En mijn' getrouwen dienst zoo onrechtvaardig loont.

GYSBREGHT:

- 315 Wat zijt ge voor een gast? Of in wat land geboren?

VOSMEER:

- Ik ben een Goyers kind, vervallen in Gods tooren,
 Te Haarlem opgevoed. 'k Ontliep mijn' oudren vroeg.
 Mijn vader viel me hard, want ik me paslijk droeg.
 'k Heb, al mijn leven lang, gevolgd vreemde Heeren,
 320 En buiten moeten, 'tgeen ik thuis niet woude leeren.
 De bittere armoê heeft mijn hersenen gewet.
 'k Heb menig stuk verzierd, en 't lijf daar na gezet,
 Om door een brave daad of aanslag op te raken,
 En door een anders schaâ eens mijn fortuin te maken;
 325 Maar altijd heeft ze mij den rugge toegewend:
 Doch nooit zoo dwars als lest. Het noodlot, ik beken 't.
 Is sterker dan de mensch of zijn geboortestarre;
 En of ons brein iet bouwt, dit stoot het al om verre,
 Met eenen dartlen voet. Met wat een listigheid,
 330 Met wat een' rijpen raad was d' aanslag aangeleîd,
 Om te vermeesteren uw lang bestormde muren.
 Zoo Vosmeer, na zijn' zin, dat schip had mogen sturen,
 Gelijk het bij hem lag, zij hadden, het is waar,
 Gewonnen in één uur door list, dat in een jaar
 335 Door uiterlijk geweld noch stormen werd veroverd.
 Het schijnt, dat d' Oversten verblind zijn en betooverd.

305. Wanneer ze iemand de baas is. — 311. Om dat die op de hand van Florens waren, en zich van hem niet gediend achten. — 316. Goyers kind, alzoo een voormalig onderzaat van u. — 317. En daardoor in dienst van Diederick. In een verstrooidheid maakte V. daar later „Laren” van. — 318. Paslijk, is: naar behooren, en kan dus niet het zelfde wezen als „maar even paslijk” of „redelijk”. Want zal door „schoon” te vervangen zijn. — 323. Er bovenop te raken.

GYSBREGHT:

Sta op, en heel mij niets van alles wat gij weet.

VOSMEER [*opstaande*]:

Nu ben ik immers vrij van Hollands dieren eed,
En Egmond kan mij hier niet heeten of verbieden?

340 Hij dreigt me met den dood, en parst me hier te vlieden.
Mijn aanslag is verbrod en ijdel en onnut.

Heer Gyzelbrecht, genaâ! Ik geef mij in uw schut.

Gij kunt me, wilt ge slechts, een vriend en vader strekken,

[*Naar Gijsbreght overbuigende*.]

Nadien ik u 't verraad volkomen wil ontdekken,

345 En hoe 't geschoren lag in 's krijgs geheimen raad,
Tot ondergang van u en uwen heelen Staat.

GYSBREGHT [*tot de soldaten*]:

Ontbindt den knecht, zoo mag hij onverholen spreken.

VOSMEER:

De hopliên wenschten dik het leger op te breken,

Na dien met storm op storm, en endeloos gevecht,

350 Het heele ronde jaar niet meer was uitgerecht

Dan moeite en volk gespild en tijd onnut versleten,

Hetwelk zoo menig-maal den veldheer werd verweten;

Een smaad die lastig viel, en hiel hem niet verplicht

Zijn eer en eed, hij had zijn anker lang gelicht;

355 En och! of 't waar gebeurd een goede wijl te voren,

Mij waar dit ongeluk noch onheil niet beschoren;

Want 't is een maand geleên, dat ik hem heimlijk ried,

Te maken, op mijn woord, een ende van 't verdriet;

En zoo hij was gezind een luttel volks te wagen,

360 Ik wou hem in de stad op beï mijn handen dragen,

En stappen zelf voor aan, en maken hen het spoor.

Ik opende mijn wit, en sloeg het middel voor.

'k Had somwijl door de graft, bij duister nacht, gezwommen,

En al de wacht bespied, en 't groot rondeel beklommen,

365 Dat aan den hoek van 't Y uw sterke stad bewaart.

Hier lagen blijden in, en ander krijgsgevaart.

'k Nam aan, en 't kon geschiên, door muur en al te boren

Recht waterpas, zoo stil, dat niemand mij zou hooren.

Wanneer nu door de breuk een krijgsman henen mocht,

370 Zou 't braafste puik, hier toe geloot en uitgezocht,

De graft, daar ze ondiepst is, met rijs op Kersnacht dammen,

En kruipen in 't rondeel, om d' eerste poort te rammen,

337. Heel, verberg. — 338. De eed, gezworen tot bestrijding der tegenpartij van Florens V. — 339. Heeten, gebieden. — 340. Parst, noodzaakt. — 348. Dik, dikwijls. — 358. Op mijn woord, op grond van mijn aanbod. — 366. Blijden, steenenwerpers.

- Als d' afgewaakte wacht geveld lag en vermoord.
 Het heir dan over dam, en door geramde poort,
 375 Aan 't nederhouwen wat op straat zich openbaarde,
 Terwijl de burgerij kapel en kerk bewaarde!
 En 't was te nacht de tijd. En vraagt ge na bewijs?
 Gij ziet, hoe daar een schip, het Zeepaerd, leit vol rijs,
 Het welk men door de vlucht verzuimd heeft en vergeten.
 380 Wat werd 'er niet al tijds met kibbelen versleten!
 De hoofden lagen vast ellendig over hoop. (koop,
 Men schoof de schuld op mij: „'k Had menschevleesch goed-
 Noch wist niet wat ik dreef. Zij zouden 't niet gehengen,
 Dat ik het volk zoo licht zoû op de vleeschbank brengen,
 385 En jagen in hun dood!” Dus ging 't aan d' éene zij;
 Aan d' andre stemde men eendrachtelijk met mij.
 Terwijl verliep de kans en d' aanslag die bleef steken.
 Doen zochten-d'er een deel hun leed aan mij te wreken.
 Daar kwamen, zonder slot, veel klachten t' mijnen last:
 390 „Ik was een toovenaar,” en daar op raakte ik vast,
 En most, door pijn geparst, al 't opgedichte melden.
 Men doemde mij ter dood, en heden zoû 't mij gelden;
 Maar gistrenavond brak een vriend mijn boeyen los.
 Ik vluchte langs den dijk, gelijk een hollend ros,
 395 Doch hield 'er niet, uit angst van 't leven te verliezen.
 Ik sloeg ter zijen af, en schoot 'er in de biezen,
 En stak in diep moeras, al den verleden nacht.
 Zij trokken mij voorbij. Ik hiel me stil, en zag 't,
 Tot dat uw burger kwam de Kermers nagevlogen;
 400 Ik riep om hulp, en werd uit het moeras getogen,
 Want anders was ik daar gebleven en vermoord.
 Doch zoo ik sterven moet, 'k wil liever voor uw poort,
 Aan wie ik 't heb verdiend, dit lastig leven laten,
 Dan bij mijn eigen volk, die mij met onrecht haten.
- GYSBREGHT:
- 405 Ga hene, ik schenk u 't lijf. 't En is geen straffens tijd;
 Wij zijn van onzen hals de groote vijand kwijt.
 'k Ontvang u in mijn dienst, en zal u wel betalen.
 Ga, help ter-stond het rijs en 't Zeepaerd binnenhalen.
 De kou begint, en is nog veer van haar vertrek.
 410 In 't wachthuis en op 't slot is hout en brand gebrek;
 Men zag ze straks verzien, en barnen 't rijs tot asschen,
 Zoo kunnen zij hier meê de vesten niet verrassen.

391. Op de pijnbank bekennen wat hem verweten werd. — 395. Bleef er niet op. — 399. Uw burger, de gewapende burgzaten, onder Arend. — 405. Lijf, leven.

[Tot *Arend*.:]

Ik hoor, de Goyer doet de waarheid niet te kort,
Want zijn vertelling stemt met vader Willebord.

REI VAN AMSTERDAMSCH E MAAGDEN.

- 415 N U stelt het puik van zoete kelen,
 Om daar gezangen op te spelen,
 Tot lof van God, die op zijn' troon,
 Gezeten is, zoo hoog en heerlijk,
 Van waar hij zien kon, hoe begeerlijk
 420 Het Sparen stak na Aemstels kroon!
- Hoe Wraak, met zwaarden en met speren,
 De torenkroon van 't hoofd wou scheren
 Der schoone en wijdvermaarde Stad,
 En rukken, door geweld van benden,
 425 Der vesten gordel van haar lenden,
 En plondren haar kleenood en schat;
- En schenden d' edele en getrouwe,
 Gelijk de schender Velzens vrouwe,
 Wel ruim zoo waardig als Heleen
 430 Den brand van een herboren Troje,
 En krijg, die 't overschot verstrooye,
 Na dat men jaren heeft gestreên.
- Waar is de reus met al zijn stoffen,
 Die Gysbreghts stad ter neêr wou ploffen,
 435 En om haar' muur zijn armen slaan?
 Wat ijdele schrik heeft hem geslagen?
 Wat ijdele vreeze mag hen jagen,
 Die nu met schande strijken gaan?
- 't Is tijd, de kerken te stoffeeren,
 440 Te dansen, en te banketteeren,
 En met een' uitgelaten geest
 Dees blijchap aan de vreugd te huwen,
 Die vrolijke Englen ons vernuwen
 Met zang, op Gods geboortefeest.

415. Stelt, steunt. — 420. Het Sparen, Haerlem, de partij van den Graaf. — 422. In 1304 moest A. hare vesten slechten en haar bruggen afbreken. Dat de stedemaagd dus gezegd wordt een muurkroon te dragen, is zoo onhistorisch niet, al waren die vesten van hout. — 433. Zie de N^t op v. 242.

- 445 Trek in, o Aemstel! trek nu binnen,
 Die zonder slag kunt overwinnen;
 Trek in, o brave burgerij,
 Die u zoo moedig hebt gekweten.
 Geen eeuw en zal uw eer vergeten.
 450 De hemel sta u eeuwig bij!

HET TWEEDE BEDRIJF.

[*Het Tooneel is voor het Kathuizer klooster, buiten
 de Haerlemer poort. 't Is nacht.*]

WILLEM VAN EGMOND. DIEDRICK VAN HAERLEM.
 HOPLIEDEN.

EGMOND:

WIJ zijn bij 't klooster weêr, daar Willebord in vreê
 Met al de broeders woont, en stort zijn avondbeê.
 't Zal noodig zijn, dat wij den hopliên openbaren
 Hetgeen op handen is.

DIEDRICK:

- 't Is tijd; zij wisten garen,
 455 Wat heimlijk bij ons broeit; verlos hen van de pijn.

EGMOND:

- Manhafte hopliên! hoort: wij hebben onder schijn
 Van onderling krakeel, een' aanslag voorgenomen,
 Om beter tot ons wit op éenen sprong te komen.
 Men heeft daarop het heir van daag te-rug-gevoerd;
 460 Maar dat en is het niet, waarop de Veldheer loert,
 Noch 'tgeen men onder 't volk veel dagen hoorde mompelen:
 Ons wit is, dezen nacht den vijand t' overrompen,
 Nu hij zich veilig acht en buiten krijgs gevaar.
 Vóór 't opgaan van de maan ('t en dunke niemand zwaar)
 465 Zal 't leger meester zijn van poorten en van vesten.
 Wat is 'er dan voor u een rijke buit ten besten!
 Hoe zult ge weiden gaan op 't slot en in de stad!
 Zoo iemant streeft na eer, ik toon hem 't rechte pad,
 De heirbaan van de deugd, om moedig op te steigen.
 470 Zij offert u den prijs, 't en zij 't uw handen weigeren.
 Wie rustig is die spreek, en hou de wapens reê.
 Wie zich flauwhertig vindt, dat die te-rugge-tree.

455. 1^e Uitg. Wat hiervan wezen mag, en die pijn. — 456. Wij hebben,
 zooals u bekend is, onder schijn. — 471. Rustig, kloek.

- Ik heb mij op dit stuk met weinigen beraden,
 En 't Zeepaerd, 'twelk eerst lag aan 't Y, met rijs doen laden,
 475 Opdat 'er de soldaat gerust in schuilen mocht.
 De Sparewouwer reus, met ijver aangezocht,
 Ging met de bloem des volks en 't puik van al de grooten
 Te nacht grootmoedig scheep, op 't noemen van de loten;
 Mijn broeder Wouter zelf, Vianen, met de zorg
 480 En hope van zijn huis, Abkou, en Ryzenborgh,
 Put, Grobber, Kuilenburgh, met Arckel, Borsslen, Vooren,
 En 's Graven zonen beide; en 't schip, na dat wij hooren
 Uit ons doortrapten spie, is al in stad gehaald
 Door Vossemeers beleid; zoo dat 'er niets en faalt,
 485 Dan nu te nacht, zoo ras zij poort en sloten breken
 En Zwaenenburregh viert, te letten op dat teeken,
 En voort met alle macht te volgen op het licht
 Des schrikkelijken brands, dien Vosmeer binnen sticht.

HOPLIEDEN:

De Veldheer geef slechts last, aan ons zal 't niet gebreken.

EGMONT:

- 490 Waar zal men best een deel van 't oorlogsvolk versteken?

DIEDRICK:

't Katuizers klooster is ons 't reedst, het leit hierbij.

EGMONT:

Dat volk is liefst verschoond, en van inleegring vrij.

HOPLIEDEN:

't Is voor een korte wijl.

EGMONT [*nadenkend*]:

Een Godshuis zoo t' ontwijen?

Ik heb het lang verschoond.

DIEDRICK:

Laat mij daarmee betijen.

- 495 Gij, hopliën! voert terwijl den voortocht herwaart aan,
 Wanneer gij koomt, zoo zal het klooster openstaan,
 Of 't moest mij aan de macht, dat zweer ik hen, ontbreken.

478. Grootmoedig, kloekhartig. — 479. Wouter van Egmont, † 1321.
 — Hubert van Vianen, die meê Baerte van Aemstel op 't slot Yselstein be-
 legerde. — 480. Gijsbreght van Abkou en Willem van Ryzenborgh, bekende
 vijanden van Aemstel. — 481. Nicolaes van Putten, die Witte van Haemsteê
 in 1304 de Vlamingen hielp verslaan. — Claes de Grebber, een Waterlandsch
 Edelman, 's Graven hof- of kamerdienaar. — Jan van Culemborgh. — Jan
 van Arckel. — Floris van Borssele, Raad van Floris V. — Gerrit van Voorne,
 Burggraaf van Zeeland. — 482. 's Graven zonen, de zonen van Graaf Jan
 II. — 486. Zwaenenburregh een lantaarn uitsteekt ten aanvalsein. — 495.
 Voorhoede.

EGMOND:

Ik ga terwijl na stad, om Vosmeer nog te spreken,
 Die ter gezette tijd kooft zwemmen door den boom.
 500 Versteur de broeders niet, maar hou u wat in toom,
 En roept niet luid, men mocht uw stem te verre hooren.

DIEDRICK:

Een krijgsman laat zich niet van papen ringelooeren.

POORTIER. DIEDRICK VAN HAERLEM.

[*Diedrick kloft aan de poort.*]POORTIER [*van binnen*]:

Wie kloft 'er?

DIEDRICK:

Doe vrij op, en vrees niet: 't is uw vriend.

POORTIER:

't Is avond, en een tijd daar ons geen vriendschap dient.

505 Koom morgen vroeg, bij daag.

DIEDRICK:

Wat zal ons hier gebeuren!

'k Zeg ander-werf, doe op!

POORTIER:

Men opent hier geen deuren

Zoo spade; ga uw gang; koom morgen tijdig weêr.

DIEDRICK:

Ik zeg, voor 't lest, doe op; en doet gij 't niet, ik zweer...

POORTIER [*met een handlantaarntjen uitkomende*]:

Wie zijt ge, die dus raast, als wild en uitgelaten?

510 Wij dochten langer niet om ruiters noch soldaten.

[*Hij licht hem bij.*]

Heer Maarschalk! wel, hoe dus? Wat jaagt u hier zoo spaâ?

Men sloeg u 't heilig kruis, doen 't leger optrok, na.

'k Geloof niet, dat gij ons al weder zoekt te kwellen.

En koomt ge dus alleen? Waar zijn uw rotgezellen?

DIEDRICK:

515 Ik koom alleen. Waar is uw meester Willebord?

POORTIER:

Ter kerke, daar hij vast, en zijn gebeden stort.

DIEDRICK:

Ga, roep hem, want ik moet dien goeden vader spreken.

POORTIER:

O Jesus! sta ons bij, dit is een mislijk teeken. [*Hij schelt.*]

Ik heb gebeld. Hij koomt.

499. Boom, de stadsgracht, waar die door een drijvenden boom is afgesloten. — 518. Mislijk, verkeerd, leelijk.

[*Tot een monnik, die op het schellen verschijnt.*]

Ga, roep den vader, fluks.

[*Tot Diedrick.*]

- 520 Soldaten brengen ons heel zelden veel geluks;
Wij zien ze noô van voor, en allerliefst van achter.

DIEDRICK:

Al wie een Hopman huist, die heeft een trouwen wachter
En ridderlijk beschut, en hoeft geen poort noch slot.

POORTIER:

- De beste wachter is de sterke en groote God,
525 Die nimmermeer en slaapt, en luistert na ons zuchten.
Wij bidden staag om peis, en haten krijgsggeruchten,
En hooren met verdriet het kraayen van dien haan.
In oorlog houden eerst Abdij en klooster aan.

DIEDRICK:

Gij zat hier in 't beleg voor allen moedwil veilig.

POORTIER:

- 530 Wij weten 't Egmond dank, en houden hem voor heilig.
Daar is de vader zelf, zoo bleek en afgevest. [*Af.*]

[DIEDRICK. WILLEBORD.]

WILLEBORD:

Heer Maarschalk! wel, wat nu?

DIEDRICK:

Ik koom bij u te gast.

WILLEBORD:

- Gij zijt mij wellekoom, al koomt gij ongebeden.
'k Verwachte u t' avond niet, en luister na de reden,
535 Dat gij dus schichtig keert; daar is wat meer aan vast.

DIEDRICK:

'k Verzoek alleen aan u, en dat door Egmonds last,
Of ik wat krijgsvolk mag te nacht in 't klooster leggen?
Het is een krijgsmans beê, gij moogt ze niet ontzeggen.

WILLEBORD:

'k Geloof, gij deunt met mij.

DIEDRICK:

- 't Is errenst, en geen spel,
540 En Egmonds eigen last. Hij gaf me dit bevel.

WILLEBORD:

Hoe zal men dit verstaan? Heeft Egmond dat bevolen?
Hij stak nooit Godshuis aan, noch zocht zich bij de kolen

- Te warmen van dat vier. 't Is enkel misverstand.
 Gij zijt mij wellekoom, mijn Heer! daar is mijn hand.
 545 'k Zal u en uwen stoet gewillig innelaten;
 Maar 't Godshuis op te doen baldadigen soldaten
 Of ruitren, 'k lij het niet: 'k vermag 't met geen gemoed.
 Het klooster is Gods erf, en Jesus eigen goed.
 Wie kloosters raakt, die raakt den appel van Gods oog.
 550 Heer Overste! geloof, 't is buiten ons vermogen.

DIEDRICK:

't Is om een uur of twee te doen, ten hoogsten drij.
 Ik blijf u. borg, en hou uw kerk en klooster vrij
 Van overlast en schaâ... en zal de boosheid straffen.

WILLEBORD:

- Met krijgsmans borregtocht en heb ik niet te schaffen:
 555 Al was 't de Veldheer zelf, ik zeî 't hem in 't gezicht.
 Dit is een overoud en vorstelijk gesticht,
 Verzorgd in vree en krijg met zegelen en brieven:
 Dat wie het kwetst, gedenk een' Vorst des Rijks te grieven,
 Die zegt: „Hij raakt mijn kroon, wie 't Godshuis iet misdoet”.
 560 Sint Andries is 't gewijd. 'T en past geen krijgsmans voet.
 't Zij veer, dat Diedrick nu 's Katuizers vijand werde!
 Twee Alexanders zelfs, de Vierde en ook de Derde,
 Gelijk de tweede Urbaen, bevestigden dit slach
 Van Godsdienst, daar men Bruin wel d' eer van geven mag.
 565 Ja, opdat geen gerucht zou steuren ons gemoeden,
 Mag niemand deze plaats, beneden honderd roeden,
 Betimmeren, veel min bezwaren met den last,
 Dien d' oorloog na zich sleept, of eenig oorlogsgast.
 Wij staan op keizerlijke en pauselijke wetten.

DIEDRICK:

- 570 De wetten zwijgen stil voor wapens en trompetten.
 De nood bréekt wet; gij móogt op geene wetten staan.

WILLEBORD:

Ontwijdt gij dan 't gewijde?

DIEDRICK:

- Als David heeft gedaan,
 Doen hij voor Sauls zwaard te Nobe kwam gevloten,
 En zijnen honger boete aan priesterlijke brooden,
 575 Dat niemand en vermocht, 't en waar 't gezalfde hoofd.

WILLEBORD:

De stoute Uzia werd rechtvaardelijk beroofd

564. Godsdienst, religie, kloosterregel. — 564. II. Bruno, stichter der Karthuizer orde, 1084. — 569. 1^e Uitg. spelt: pauzelijke. — 571. Moogt, kunt. — 576. Stoute, vermetele. — De stoute Uzia, Ozias, Koning van Juda, II, Par. XXVI, 17, 20, 23.

- Van zijn gezondheid, doen hij 't heiligdom ontwijde.
 De Priesters hebben God en d' Englen op hun zijde.
 Dit is het errefdeel, dat ons te beurte viel.
 580 Hij laadt des Graven vloek rampzalig op zijn ziel,
 Die 't Godshuis in zijn recht en vrijdom wil verdrukken.
 Hebt gij een' aanslag voor, het kan u niet gelukken.

DIEDRICK:

Hoe luidt des Graven vloek, dat ik u wel versta?

WILLEBORD:

- „Dat aller Heil'gen toorne en eeuwige ongenaâ
 585 „Alleen niet treffen zal den kinders en den vader,
 „O gruwel; maar hij moet, met Judas, Gods verrader,
 „Met Lucifer en al zijn Engelen vergaan,
 „En schaamrood en verdoemd voor Jesus vierschaar staan”.
 't Is schrikkelijk. Begint uw hart nog niet te beven?

DIEDRICK:

- 590 Ja, 't klooster heeft dien vloek den Landsheer voorgeschreven.

WILLEBORD:

Het zij daarmee zoo 't wil — men opent nu geen poort.
 't Is Kersmis: 't klooster viert Gods vrolijke geboort;
 De hoogste feest van 't jaar. Dus laat dit werrek steken.

DIEDRICK:

- Kathuizer, hier en geldt geen prevelen, noch preeken;
 595 Bewillig mijn verzoek, en sta mijn bede toe,
 Of anders lij, dat ik het ongebeden doe.
 De tijd verloopt, 't is spaâ: daar komen mijn soldaten.

WILLEBORD:

'k Getroost mij eer de dood, dan ik dit toe zal laten.

- [*De krijgslieden rukken aan en maken zich gereed naar binnen te trekken.*]
 Wat, wilt gij 't Helsche vier op uwe halzen laân?

DIEDRICK:

- 600 T'sa, mannen! vaart vrij voort, en steekt het klooster aan.
 't Is koud, zoo mogen wij ons bij de kolen warmen.

WILLEBORD:

- Och, Maarschalk! hou gemak, en wil u doch erbarmen!
 't En is geen Christen mensch, die brand in kloosters sticht.
 Al wat het Godshuis heeft, huisvesting, vier en licht,
 605 En spijs en drank, het is voor 't krijgsvolk al ten beste.

DIEDRICK:

Nu mannen, trekt vrij in! trekt voor, ik blijf de leste.

[*Het tooneel is voor de wallen der stad; 't is nacht.*]

VOSMEER. WILLEM VAN EGMOND.

VOSMEER [*komt van eene zijde*]:

IK koom al heimelijk gezwommen door de grachten.
 Waar sammelt Egmond nu? Hij zou mij hier verwachten.
 't Is donker. Ik ben nat, en klippertand van kou.

EGMOND [*komt van de andere zijde*]:

610 Wel, waar of Vosmeer blijft? Ons afscheid was, hij zou
 Verzeker op dees uur alhier zich laten vinden.

VOSMEER:

Hier is de man al zelf. Wie zich durf onderwinden
 Een' aanslag vol gevaars, moet passen op zijn tijd.

EGMOND:

Weest welkoom, brave borst! Nu blijkt het, dat ge zijt
 615 Een krijgsman, op wiens woord men wel een kerk mag bouwen.
 Hoe hebt gij 't met den Heer van Aemstel al gebrouwen?

VOSMEER:

Zoo geestig, dat 'er niets aan dezen aanslag faalt.
 De burgerij heeft zelf het Zeepaerd ingehaald,
 Met zangen en triomf, als die van Troje deden.
 620 Ik stuurde en hiel het roer; maar 't oorlogsvolk beneden
 En liep geen klein gevaar. De bodem slorpte 't nat,
 Door 't stooten op een' paal, waardoor een ieder zat
 In 't water tot de knie, en vreesde te verstikken.
 Het ongemak was groot. Nog durfde niemand kikken;
 625 Doch 't lek geraakte dicht, en stopte wonderbaar
 Van zelf. Doen brocht de hoest ons weder in gevaar;
 Vermids men 't schor geluid bescheidenlijk kon hooren;
 Zoo God niet had verdoofd des Amsterdammers ooren,
 Wij waren van ons stem en eige keel verraan.
 630 Ik gaf mij-zelven moed, en hief eens rustig aan
 Te zingen dat het klonk, schoon hart en nieren krompen;
 Dan trantelde ik van kou; dan viel ik eens aan 't pompen.
 Zoo raakten wij in stad, daar, als een waterval,
 Al 't vollek schoot na 'et schip, van straat en burregwal.
 635 De geest van oud en jong door-een scheen uitgespannen.
 Men brocht het Vosmeer toe met kroezen en met kannen.
 Maar 't zag 'er deerlijk uit, doen Gysbreght liet gebiën,

610. Afscheid, woord bij 't afscheid. — 611. Verzeker, voorzeker.
 — 617. Geestig, aardig. — 619. Het met krijgsvolk gevulde houten paard.
 — 621. Later: In 't schip liep groot. — 627. Bescheidenlijk hooren,
 door 't oor onderscheiden. Zie v. 874. — 632. Trantelde, heen- en weêr-
 dribbelen. — 635. Uitgespannen, losgekomen.

- Men zòù de naaste poort en 't slot van rijs verzien;
 Want door het lang beleg, en door de koude dagen,
 640 Was al de torf verbrand. Ik help ze rustig dragen,
 En scheen de gaauwst van al, in 't bangste van dien nood.
 Want had het lang geduurd, de zolder waar ontbloot,
 Waaronder 't krijgsvolk lag gedoken in zijn lagen.
 Doch d' avond viel heel kort, en ik begon te klagen,
 645 En hiel me gansch vermoeid, en riep: „Van daag genoeg
 Geslaafd: men staak het werk, en valle 'r morgen vroeg
 Met nieuwe kracht op aan. Het is nu tijd van vieren,
 Nadien gij van den schrik der Hollandsche banieren
 Genadig zijt verlost, en ik er 't lijf afbrocht.”
 650 Ik schonk ze vrij gelag, en gaf ze geld, en zocht
 Geveinsd den arrebeid tot 's morgens uit te stellen.
 De tijd gehengt nu niet, u alles te vertellen:
 Hoe slecht het in het schip en onder 't krijgsvolk stond,
 En elk verscheelde, en wat een ieder raadzaamst vond;
 655 Hoe ik ze menig-maal door dreigement deê zwijgen,
 En kon ze, om 't leven zelf, niet aan 't bedaren krijgen;
 Hoe Arkel, zeer verkoud, zijn' eigen ponjaart bloot
 Gezet had op den strot, en trooste zich de dood,
 Om al zijn makkers niet door 't hoesten te verklikken.
 660 Nu schort 'er, dat wij elk ons werrek voort beschikken.
 Het Zeepaerd, zwanger van gewapenden, zal gaan
 In arbeid, en van vracht, vóór 't opgaan van de maan,
 Ontrent ter middernacht, verlossen, als de kerken
 Op 't Hoogtijd zijn gepropt van menschen, die 't niet merken:
 665 Dan zal de laag, in twee gedeeld, eer 't iemand hoort,
 Ter-stond vermeestren gaan de Haerelemmer poort,
 En rammen ze met kracht; en ik, om u te lichten
 Van veer, zal daadlijk brand in 't holle Zeepaerd stichten
 Dat midden in de stad bij d' andre schepen leit.

EGMOND:

- 670 De Maarschalk wacht op u in 't klooster, al bereid,
 Ter-stond met duizend man de muren in te trekken,
 En 't leger legt niet veer. Ik ga het hen ontdekken.

VOSMEER:

En ik al weêr na stad. Nu, Veldheer! pas op 't stuk.

EGMOND:

God geef, dat u en mij dees aanslag wel geluk!

644. Viel heel kort daarop. — 646, 47. Later: Geslaefd: men valle acu 't werk na 'et hooghtijt, 's morgens vroegh. Het wachthuis is verzien. — 654. En [hoe] elk verscheelde van meening. — 660. Nu ontbreekt nog maar. — 663. Verlossen, intrans.

[*Het tooneel is in de Stad.*]

REI VAN EDELINGEN:

- 675 **W**IJ, Edelingen, blij van geest,
 Ter kerke gaan, op 't hooge feest,
 Den eerst geboren Heiland groeten,
 En knielen voor de kleene voeten
 Van 't Kind, waarvoor Herodes vreest;
- 680 Het Kind, waarvoor een starre rijst,
 Die Wijzen met haar stralen wijst
 De donkre plaats van zijn geboorte,
 En leidt hen binnen Davids poorte,
 Daar d' Allerhoogste 't laagste prijst.
- 685 Het Oosten offert wierook, goud,
 En myr, tot 's levens onderhoud
 Van Hem, die, neêrgedaald van boven,
 In 't arme Bethlem leit verschoven,
 Hoewel hij alles heeft gebouwd.
- 690 't Gevogelt', dat op wicken zweeft,
 Zijn nest, de vos zijn holen heeft,
 En woont in bergen en in bosschen
 Een stal van ezelen en ossen
 Den Schepper naauwlijks herberg geeft.
- 695 De kribbe Hem een wieg verstrekt,
 Die 't aardrijk met den hemel dekt
 En ellek dier bestelt zijn voeder.
 O Kind! gij zijt, gelijk uw Moeder
 Met pracht noch hoovaardij bevekt.
- 700 Hier voert de neêrgedaalde God
 De trotsche weereld om met spot
 In zijn triomf, tot smaad der hoven;
 Hier voert hij 't needrig harte boven
 Met Hem in 't onverwinbre slot.

Rei van Edelingen. Dit is een Driekoningen- geen Kerstlied, en mogelijk reeds vroeger dan het treurspel door Vondel geschreven. — 684. Prijst, eer aandoet. — 685—89. In een min gelukkige variant, viel later het „levens-onderhoud” wech, en werd de zinnebeeldige beteekenis der gaven aangeduid. — 704. Later: hooggebouwde.

- 705 Hier schuilt dat Godlijk aangezicht,
 Waaruit de zonne scheidt haar licht
 En alle starren glans en luister;
 Hier leit Hij zonder glans in 't duister,
 Die Engelen tot zijn dienst verplicht.
- 710 Des Hemels reyen wiegen Hem
 In slaap, met hunne zoete stem,
 Die nooit van vaak en was beschoten,
 En wekt het hoofd van alle grooten,
 In 't koninklijk Jerusalem.
- 715 Augustus Rijk verliest zijn eer,
 De Roomsche scepter reikt niet veer,
 Het Oost versmaadt Latijnsche namen;
 Maar Dees beheerscht het al te zamen,
 Ook daar de zonne neemt haar' keer.
- 720 De Hemel, 't Aardrijk, en de Hel
 Die luistren scharp na zijn bevel,
 En siddren voor de zuivre wetten,
 Die Hij door visschers laat trompetten
 En blazen over duin en del.
- 725 De doeken, daar dit kind in leit,
 Is 't purper van zijn majesteit,
 Waarin de harders Hem aanschouwen,
 Dien God de zielen komt vertrouwen,
 Gelijk van ouds was toegeleid:
- 730 Dat God zijn kudde weiden zal,
 En hoên voor ramp en ongeval,
 En na 'et verdwaalde schaapken vragen,
 En dat op zijne schouders dragen,
 Met vreugd, bij 't overig getal.
- 735 Hier is de wijsheid ongeacht;
 Hier geldt geen adel, staat, noch pracht.
 De Hemel heeft het klein verkoren;
 Al wie door oodmoed wordt herboren
 Die is van 't Hemelsche geslacht.

716. Roomsche scepter, de Keizersstaf. — 717. Dit was, in de eeuwen der verwaarlozing van het oriëntalisme en der opperheerschappij van het Latijn, iets merkwaardigs. — 719. De parallelen, waartusschen de zonneweg besloten is. — 724. Del, dal. — 737. Klein, kleine.

- 740 Gij, die der Vorsten harten leidt
 Gelijk een beek, en schift en scheidt
 Het licht van dikke duisternissen;
 Laat den tyran zijn' aanslag missen,
 Die den Onnoosle lagen leit.

HET DARDE BEDRIJF.

[*'t Is nacht. Het tooneel is op een verlichte zaal van het slot.*]

BADELOCH [*alleen*]:

- 745 IK trok zoo dra niet aan mijn pronk- en Kersnachts-kleëren,
 Om in de kerk met al de stad te triomfeeren
 Voor God, die 't leger dreef van d' aangevochten wal,
 En zich verneëren kwam in Bethlems armen stal,
 Of 'k raakte, in eenen stoel, aan 't sluimren en aan 't droomen,
 750 En ben benaauwd en bang uit mijnen slaap gekomen;
 Gelijk de dauw getuigt, die op mijn kaken leit.

[BADELOCH. GYSBREGHT en een paar Edelknappen,
die zich op den achtergrond houden.]

GYSBREGHT:

- WEL, liefste! wat is dit? Hoe ziet gij zoo beschreid?
 Wat nevel van verdriet bezwalkt uw blinkende oogen?
 [Zij loopt, hoofdschuddend, heen en weer.]
 Sta stil, mijn lief! sta stil, uw Gijsbreght zal ze droogen;
 755 Nu kus hem eens, en zeg, wat is het dat u smart?

BADELOCH:

Mij leit, 'k en weet niet wat, een zwaarigheid op 't hart:
 Ik heb in mijnen slaap iet schrikkelijks vernomen:
 Een droom bezwaart mijn hart: gezichten doen me schromen.

GYSBREGHT:

De droomen zijn bedrog; gij vreest uit misverstand.

BADELOCH:

- 760 Nicht Machtelt, docht me, stond voor mijne ledekant,
 Bedrukt en in dien schijn, waar in zij, bij haar leven,
 Mij dik haar hartewee te kennen plach te geven:

Darde bedrijf. Hier worden ter-stond opgenoemd: Bad., Gijsb., Broer Peter, Bondg. Arend. — 745. Later: Beste en hoogtijds. — 749. Later: sluimeren en droomen. — 752. Later: Halve ziel, wat's. — 754. Later: En heeft den Hemel van uw aenschijn dus betogen? — 755. Later: zijt gerust. — 756. Later: helaas! my legt. — 760. De vrouw van Geraert van Velsen. — 762. Dik, dikwijls.

- Wen ze in haar tranen zwom, en, van geduld beroofd,
 De handen heerlijk wrong, het hair trok uit heur hoofd,
 765 De blanke borsten krabde, en scheurde 't kleed aan flarden,
 En zag begruisd van stof, zoo dat ik 't naauw kon harden,
 Noch hooren al 't gekarm en jammerlijk misbaar,
 Noch 't schelden op den Graaf, voor „schelm, geweldenaar,
 Verkrachter van een vrouw...” zoo kuisch, zoo welgeboren.
 770 Helaas! zij kwam mij niet in die gestalt te voren,
 Waarmeê haar zuivre ziel, van droefheid afgepijnd
 In 't leven, nu voor God en d' Engelen verschijnt,
 Met eenen pallemtak in haar sneeuwitte handen,
 En in het sneeuwit kleed, en oogen, die nu branden
 775 In 't hemelsch paradijs, als starren aan de lucht.
 Ik sprak ze al schreyende aan, na eenen diepen zucht:
 „O, adelijke spruit van 't Huis... weleer te Woerden!
 Om welker ongelijk de helden oorlog voerden...
 Dat oorlog, 'twelk, na dat gij in den Hemel trokt,
 780 Zoo onverzoenelijk tot nog toe smookt en wrokt:
 Wat oorzaak drijft u hier op ongeruste paden,
 Of koomt ge om onzent-wil, met zwarigheên beladen,
 Om d' uwen bij te staan in 't kommerlijk beleg?
 Nicht Machtelt! 't is vergeefs: de vijanden zijn wech.
 785 Wat treurt ge? Wij zijn vrij van lagen, van bespringen;
 Dus help ons nu omhoog bij God triomfe zingen;
 Omring uw hoofd met licht, in steê van lauwerkrans,
 En lei der Englen rei met vrolijkheid ten dans!”
 Zij schudd'e 't hoofd, en scheen van gramschap te veranderen
 790 In 't aangezicht, en sloeg de handen van malkanderen,
 En steende, en zuchte zwaar, en borst in 't eind dus uit,
 Maar met een heesche keel en dof en schor geluid:
 „Onnoosle! zijt ge nu van vijanden ontslagen?
 En slaapt ge zoo gerust? En vreest ge niemants lagen?
 795 Daar gij, om mijnent-wil, op 't alderuiterst zijt.
 En naast aan uwen val? Op, op! 't en is geen tijd
 Van slapen; het is tijd, na andere gewesten
 Te vlieden, van dit huis. De vijand heeft de vesten.
 De stad die staat in brand; het is met haar gedaan.
 800 Oom Gijsbreght heeft vergeefs zijn burgers voorgestaan.
 Geen tegenworstelen noch strijden mag u baten.
 Gods Heil'gen hebben kerk en outers lang verlaten.

766. Begruisd, bemorst. — 768. Florens V. — 777. Later: 't hooge huis. — 779. Welker (van die spruit). — 784. Vergeefs, om niet. — 785-1^e uitg. pruijk. — 795. Om mijnent-wil: om dat de belegering van Amsterdam een gevolg was van de wraakoefening op den Graaf. — 799. Later: De zeestad (Amsterdam).

- Op, op! berg Gozewijn! vooral mijn eenig pand,
 Klaeris, mijn zoete zorg, eer 't heilig klooster brand',
 805 Of eenig booswicht haar mishandel en misbruike,
 Na zijn vervloekten lust, en zij haar oogen luike.
 Al zijn de straten dicht bezet en naauw bewaard,
 'k Zal Gijsbreght, ongekwetst van spiets of eenig zwaard,
 En, zonder eene nop van 't kleed door 't vier te zengen,
 810 Geleien, en gezond op dezen drempel brengen.
 Verlaat dan fluks dit slot: steek af, op Gods genaâ
 En geef u zeewaart in, aleer het wordt te spaâ.
 Al d' Englen zullen u voor stormen en voor stranden
 Behoeden, en de vloot behouden doen belanden."
 815 Gedenk eens, welk een schrik mijn slaaprig hart beving!
 Mijn hair dat rees te berg, en aan een ieder hing
 Een druppel nats; het zweet begon mij uit te breken.
 Mijn lijf werd kil als ijs. Ik wou en kon niet spreken,
 En schoot uit mijnen droom, al bevende en bevreesd,
 820 Greep toe, en zocht vergeefs t' omhelzen haren geest,
 Die door mijn armen droop, en wechvloog uit mijn oogen,
 En liet me heel verbaasd en van het spook bedrogen.
 Dit is het, dat me steurt en in de zinnen speelt.

GYSBREGHT:

't Is louter ijdelheid, die zich het brein verbeeldt.

BADELOCH:

- 825 Och, of het ijdel waar! Ik heb mijn uur verslapen,
 Om na de kerk te gaan. 't Is spade.

[HEER PETER. BADELOCH. GYSBREGHT.]

PETER [*achter de schermen*]:

Wapen, wapen!

BADELOCH:

Bescherm ons, goede God! behoe ons voor gevaar!
 'k Hoor onraad. Och, ik zorg mijn droom is al te waar.

[*Peter verschijnt.*]

GYSBREGHT:

- Heer Peter! wel, hoe dus? Wat port u zoo te roepen?
 830 Wat jaagt u hier bij nacht?

PETER:

God lof, dat ik de troepen
 Des vijands ben ontvloën, ter dood toe afgemat!

804. Later: eigen hart. — 1^e uitg. Aleer d' abdije. — 812. Later: Voort, voort! eer 't. — 817, 18. Later: begost en kost. — 821. Later: wegh stooft. — 822. Verbaasd, ontsteld. — 826. Eerst: Broer Peter. — 829. Port, noopt.

GYSBREGHT:

Wát vijand? Hoe? Gij raast.

PETER:

De vijand is in stad.

Het is met Amsterdam en met zijn hooge wallen
Gedaan; zij is de wraak in 't end te buit gevallen!

- 835 De gruwelijke reus heeft eene poort vermand;
Het Zeepaerd lost zijn vracht, en Vosmeer sticht den brand,
In 't midden van 't gevecht, met schimpen en braveeren.
De wachters vechten flauw, en zien hen niet te keeren.
Het leger trekt vast in met duizenden, een macht
840 Zoo groot, als Waterland nog nooit te velde bracht,
En Kennemer, en Vries, en Zee- en Holland t' zamen,
Met allen die, op ons gebeten, herwaart kwamen.
De Kersnacht heeft gediend tot dit verraders werk,
Bestaan vóór maneschijn, toen 't vollek in de kerk
845 Met offren bezig was, en zingen in de koren;
Terwijl de stad vol vreugd, als Christus, scheen herboren,
Wij, weder uit den muil der bleeke Dood verlost.
Vergeefs heeft dit beleg u zoo veel zweets gekost,
En bloed en arrebeid, nu alles loopt verloren.

GYSBREGHT:

- 850 Ik zal ter-stond omhoog gaan zien van Schreyers toren.

[Tot de *Edeljonkers*.]

Gij, dienaars, brengt mijn' helm en harnas bij der hand. [Af.]

BADELOCH:

- Helaas! Wat gaat mij aan, in dezen droeven stand!
Is dat triomf? Heet dat zijn vijanden verjagen?
Nu kent men Haerlem eerst, nu blijken Egmonds lagen.
855 Nu lachen ze om mijn stad, zoo lang van hen benijd.
Mijn goede vrome man gaat kwijnen, en verbijt
Zijn leed des daags, en brengt de nachten door met waken.
Ik vind hem menig-maal met tranen op de kaken,
En vraag ik, wat hem deert: hij zucht en andwoordt niet,
860 En kropt zijn hartewee, en dubbelt mijn verdriet.
Hoe veel gelukkiger zijn arme en slechte dorpen,
En hutten laag gebouwd min stormen onderworpen
Dan eenig heerenhuis, dat door 't geboomte steekt,
En daar het bulderen des winds zijn kracht op breekt.
865 Weet hiervan eenig mensch, ik weet 'er van te spreken:
Als ik den ganschen tijd mijns levens overreken,

835. Klaes van Kijten. — 850. Vondel plaatst het slot, nabij of op de plek, van het „zaligh Roemers huys” (Geldersche kade, nabij 't Y), en niet waar 't gestaan heeft, op den grond, begrensd door Damrak, N. Z. Kolk, oude gr. (N. Z. Voorbw.) en Sinte Geertruide.

- Van mijne bruiloft af, van dat ik zat verloofd:
 Wat stormen waaiden mij niet sedert over 't hoofd!
 Wat toren is zoo hoog, van waar ik deze baren,
 870 En zee kan overzien van al mijn wedervaren?
 En wie zag nog het end van dien begonnen strijd?
 Hiermeê ga ik mijn' man, naast God mijn toevlucht, kwijt!

PETER:

Geduld, Mevrouw! geduld. God proeft zijn uitverkoren.

GYSBREGHT VAN AEMSTEL [*opkomend*]:

- Ik kan bescheyelijk en klaar 't geklikklak hooren
 875 En 't rammelen van 't staal; 't geluid koomt dichtcr bij.
 De schepen branden al en schitteren in 't Y
 En in de Diemer meer en alle burregwallen.
 Ik zag het groot gebouw, Jan Witten gevels, vallen;
 En 't naaste huis daaraan dat staat in lichten brand.
 880 De klokken kleppen vast. De heele waterkant
 Die is in rep en roer. Het bloedig zwaard gaat weyen.
 Men steekt 'er de trompet. Men hoort de menschen schreyen.
 Brengt hier mijn harrenas! T'sa, dienaars! schaft geweer.
 Al wie in 't harnas sterft, die sterft met krijgsmans eer.
 885 Waar, vrienden in den nood! waar zijn ons bondgenoten?

PETER:

- Voor 't huis vergaären vast de besten van de grooten:
 Heer Heemskerck, die vol viers om uwe zuster kwam,
 Oudshooren en Polaen, hoe grijs hij is en stram,
 Heer Zwieten, Teilingen, en Waermond, en uw broeder,
 890 En Kuik, en Kraayenhorst. Geen tijgers zijn verwoeder,
 Om aan te gaan op roof.

GYSBREGHT:

Men roep hen voor den dag.

[*De vorigen.* AREND. BONDGENOTEN.]

BONDGENOTEN:

MIJN Heer, 't is vechtens tijd, zoo vechten helpen mag.
 Wij zijn getroost met u te leven en te sterven.

868. 1^e Uitg. zijn mij niet gewaaid al. — 871. Later: ziet. — 887. Gerrit v. Heemskerck. Dr Jan v. H. was in 1640 Schepen. — 888. Oudshooren, Willem van. Een komplimentjen voor den ouden Burgemeester Dirck de Vlaming van Outshoorn, dat Cornelis, 40 jaar later, vergeten was. Zie mijne „Portretten”, bl. 203. — Dirck v. Polanen. — 889. Dirck v. Swieten. Voorzaat, in de heerlijkheid, van Cornelis Bicker. — Dirck van Teylingen. — Jacob van der Woude en Warmont. — 890. Jan van Cuyck. — Gerart v. Craeyenhorst. — Later: leeuwen.

GYSBREGHT:

Gij zult in eeuwigheid bij God uw loon verwerven,
 895 Voor dezen trouwen dienst, in mijnen lesten nood.
 Gij ziet hier anders niet voor oogen dan de dood:
 Doch zoo ge zijt gezind, den vijand te verletten
 Zoo veel ons mooglijk zij, en 't leven op te zetten
 Bij stad en burgerij, zoo volgt me: dat's u voor!

BONDGENOTEN:

900 Wij volgen al gelijk, en houden 't zelve spoor.

BADELOCH:

Beschermt mijn lieven man, dat bid ik, vrome Heeren!

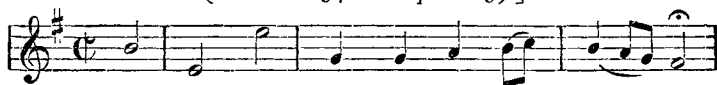
AREND:

Vrouw zuster! ik beloof, 'k zal zonder hem niet keeren.

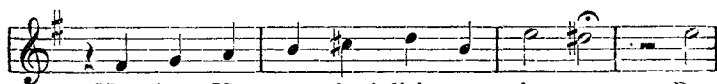
[Tusschen het 3^e en 4^e Bedrijf, laat Vondel een Onnoozeler-
 kinderendagiied zingen, en betitelt dit:]

REI VAN KLAERISSEN:

[Het tooneel is hier dus in het klooster aan den Heiligen Weg
 (zie blz. 154. N. op r. 25).]

O Kers-nacht, schoo-ner dan de da - - gen!

Hoe kan He - ro - des 't licht ver - dra - gen, 905 Dat

in uw dui - ster - nis - se blinkt, En wordt ge - vierd en

aan - ge - be - den! Zijn hoog - moed lui stert naar geen re - - -

- - - den, Hoe schel die in zijn oo - - ren klinkt.

910 Hij poogt d' Onnoosle te vernielen,
 Door 't moorden van onnoosle zielen,
 En wekt een stad- en landgeschrei,
 In Bethlehem en op den akker,
 En maakt den geest van Rachel wakker,
 Die waren gaat door beemd en weê,

915 Dan na het Westen, dan na 'et Oosten;
 Wie zal die droeve moeder troosten,
 Nu zij haar lieve kinders derft?
 Nu zij die ziet in 't bloed versmoren
 Al eer ze naauwlijks zijn geboren?
 920 En zoo veel zwaarden rood geverfd?

Zij ziet de mellek op de tippen
 Van die bestorve en bleeke lippen,
 Gerukt nog versch van moeders borst;
 925 Zij ziet de teêre traantjes hangen,
 Als dauw, aan druppels op de wangen;
 Zij ziet ze vuû van bloed bemorst.

De winkbrauw dekt nu, met zijn boogjes,
 Geloken en geen lachende oogjes,
 930 Die straalden tot in 't moeders hart,
 Als starren, die, met haar gewemel,
 Het aanschijn schiepen tot een' hemel,
 Eer 't met een' mist betrokken werd.

Wie kan d' ellende en 't jammer noemen,
 En tellen zoo veel jonge bloemen,
 935 Die doen verwelkten eer ze nog
 Haar frissche bladeren ontloken
 En liefelijk voor ieder roken
 En 's morgens dronken 't eerste zog?

Zoo velt de zicht de korenayren,
 940 Zoo schudt een bui de groene blaâren,
 Wanneer het stormt in 't wilde woud.
 Wat kan de blinde staatzucht brouwen,
 Wanneer ze raast uit misvertrouwen!
 Wat luidt zoo schendig, dat haar rouwt?

909. D'Onnoosle, Jesus. — 913. Rachel, als de Joodsche vrouw en moeder, bij uitnemendheid. — 919. Later: Vergaan die. — 939. 1^e Uitg. zein. — 942—44. Naklank van Oldenbarnevelts geschiedenis.

- 945 Bedrukte Rachel! schort dit waren:
 Vw kinders sterven martelaren
 En eerstelingen van het zaad,
 Dat uit uw bloed begint te groeyen,
 En heerlijk tot Gods eer zal bloeyen,
 950 En door geen wreedheid en vergaat.

HET VIERDE BEDRIJF.

[*Het tooneel is in de verlichte kerk der Klarissen aan den Heiligen Weg.*]

GOZEWIJN VAN AEMSTEL. KLAERIS VAN VELZEN.
 REI VAN KLAERISSEN.

GOZEWIJN:

- Het loopt met Amsterdam, gelijk gij hoort, ten ende,
 En wij verwachten deel aan d' algemeene ellende,
 't En zij dat elk van ons zich datelijk verzie.
 Voor mij, 'k ben oud en traag: mij voegt niet, dat ik vlie.
 955 Zoo vele moeite en is het leven mij niet waardig.
 Belief het God, hij koom; zijn dienaar staat al vaardig:
 Hij haal mij in zijn' throon en aangename rust.
 Maar gij, mijn dochterkens! dien nog het leven lust,
 En in het bloeyenst zijt van uwe jonge jaren,
 960 Zet gij 't op vluchten aan, of Jesus u wou sparen
 En helpen in der nood! Klaerisse! reine maagd,
 Die t' onrecht nog den haat van vader Velzen draagt,
 Begeef u op de vlucht; al d' andren zullen volgen.
 De vijand, blind van wraak, is bitter en verbolgen,
 965 En allermeeft op u. O moeder! — vlucht voor heen.
 Ik zal u bijstand doen met tranen en gebeên,
 En volgen met mijn hart, daar mij geen voeten brengen.
 Ga hene, Machtels kind! of God het wou gehengen,
 Dat gij geborgen werdt! .. 'k Ben meest met u begaan.

KLAERIS:

- 970 Och, vader Gozewijn! waar ziet ge mij voor aan?
 Zoo ik u dus begaf, hoe zoû dat mij betamen?
 Gij zijt mijn maagschap doch, na vleesch en geest te zamen.
 Zou ik u hier alleen verlaten tot een' roof,
 Die mij een vader strekt, en 't Christelijk geloof
 975 Mij in het herte prent, van kindsbeen af herbaarde,

950. Later: tyranny. — 953. Zich verzie, voor zich zie, voor zijn veilig-
 ligheid zorg. — 957. Throon, hemel. — 958. Later: Mijn dochter, wien
 het leven beter lust. — 965. Voor heen, voor (de anderen) uit.

Den geest versterkte, en 't lijf in reinigheid bewaarde?
'k Verlaat u nimmermeer.

REI:

Dit outer is ons wijk.

GOZEWIJN:

- O edel maagdeken! hoe zijt ge zoo gelijk
Van aard die Klaere zelf, na wie gij heet Klaerisse!
- 980 Waar vind ik onderscheid in dees gelijkenisse?
Doen 't Sarazijsche heir vermeersterde al de stad,
Daar Sinte Klaere was, wat deed ze doch? Zij trad
Grootmoedig in de poort van 't klooster, daar ze woonde,
En zag den vijand wech, zoo ras hij zich vertoonde.
- 985 Haar moed, haar sterk geloof, en ijverig gebed
Verstrekte haar een zwaard, en harnas, en helmet.
Gij moogt dan, nu gij hebt die zelleve gedachten,
Met mij, voor dit autaar, de vijanden verwachten;
Maar trek me (dat mijn dood zij veer van schande en smaad)
- 990 Eerst aan dit stramme lijf mijn statigste gewaad,
Gelijk een Bisschop voegt, al eer zij ons verrassen.
[*Den Bisschop, die in een eenvoudige witte albe gekleed en bloots-
hoofds is, wordt een stoel en witte kostbare kap omgehangen.*]
Zet mij den mijter op; hij zal niet kwalijk passen
Op mijn gezalfde kruin. Breng hier den gouden ring,
[*Men zet hem den witten mijter op.*]
En steek aan deze hand, die beeft, den vingerling,
[*Men steekt hem een ring aan den rechter voorvinger.*]
- 995 Daar ik de bruid van 't Sticht, de Roomsche kerk, meê trouw-
Geef mij den harderstaf, tot steunsel van mijn oude, (de.
Daar ik Gods kudde meê gehoed heb en geweid.
[*Men geeft hem den Bisschopsstaf.*]
'k Heb nooit de teekenen van 't bisdom afgeleid
Met wil, maar door bedwang, al leef ik als gebannen;
- 1000 Al maakte ik Henrick plaats, en Willem, en twee Jannen.
En 't waar een klein verlies, al had men mij verkort
In naam en eer, was slechts geen Christen bloed gestort,
En zoo veel zaads vertreên van mensche- en paardevoeten,
Most niet 't onschuldig volk de schuld der Heeren boeten.
- 1005 Nu, kinders! zet u hier, en dat een ieder non,
Met mij, den lofzang zing van oude Simeon:

982. Later: hoe droeg ze zich? — 984. Verjoeg hem door haar blik. —
990. 1^e uitg. lamme lijf en prachtigste g. — 991. Later: eer krijgslîen. —
996. Oude, ouderdom. — 1000. Henrick van Vianden, bouwheer van de
Utr. domkerk, Jan van Nassau en Willem van Zirich.

REI:

Nu gun, o God! op zijne bede,
 Na uw belofte, uw' knecht verlof,
 Op dat hij reis van hier met vrede
 1010 Om hoog na 'et Hemelsche vredehof;

Nadien ik met mijn eigen oogen
 Den algemeenen Heiland zag,
 Die als een zon schijnt uit den hoogen,
 Daar ieder zich in verblijden mag;

1015 Een schoone zon, die met haar stralen
 Het blinde Heidendom verlicht,
 En Jacobs huis en Israels palen
 Verheerlijkt, en nog veel vaster sticht.

[*De vorigen.*] GYSBREGHT VAN AEMSTEL.

GYSBREGHT:

1020 **D**At God u-allen spaar! Is 't hier nog tijd van zingen?
 De vijand zakt vast neêr, om 't klooster te bespringen.
 Oom Gozewijn! kom hier; en zijt gij oud en traag,
 Gedoog, dat ik u op mijn beide schouders draag.
 Klaerisse-nicht, gij zult mij volgen met dees reyen,
 Waar God of 't goed geluk ons-allen wil geleyen.
 1025 Nu, vader, volg mijn' raad. De vijand woedt en raast.
 Wie 't leven bergen wil, die berg het in der haast.

GOZEWIJN:

Gemak; mijn trouwe neef! gij moogt dees moeite derven.

KLAERIS:

Wij zijn al eens gezind, en wel getroost te sterven.

GYSBREGHT:

Hoe nu? Heeft God mij dan, door water en door vier,
 1030 Door spiets en zwaard gered en menig blank rappier,
 Dat ik den Bisschop nog voor 't outer zou zien slachten,
 En in het laauwe bloed de nonnekens verkrachten?
 Dat werde nimmer waar, o Goddelijk geslacht!
 Nicht Machtels geest verscheen mijn liefste dezen nacht.
 1035 En mij belaste een stem haar kind en oom te bergen.
 Haar schimme waart om u, en moet ik 't u nog vérgen?
 En maakt ge zelf uw ziel nog schuldig aan dien moord?
 De krijgsliên zijn niet veer van deze kloosterpoort;

1021. Later: gij zijt stokoud.

- Die legt met éenen slag ter aarde neêrgeworpen.
 1040 Dees Godgewijde vloer zal 't kuische bloed haast sloppen.
 Het krijgsvolk nadert vast; ik hoor het aan 't gedruisch.

[*Hij zinkt op eene knie.*]

- Ik bid, om Zijnent wil, die levendig aan 't kruis
 Om ons genageld hing, voor Sions wreede muren:
 Ik bid u, om zijn hand- en voet- en hartkwetsuren,
 1045 En om de doornekroon, die 't hoofd verplette en brak,
 En om de scharpe speer, die in zijn zijde stak, ...
 Vergun me dezen troost, in zoo veel zwarigheden,
 Dat ik uw leven berg, o vader! dat ik heden
 Onschuldig blijven mag aan uwer aller bloed.
 1050 Dit eenige is mijn wensch; en kan ik uw gemoed
 Door smeeken noch gebeên noch bittere tranen buigen,
 Zoo neem ik God en al zijn Heil'gen tot getuigen,
 Dat geenerlei gevaar, noch zelf de felle dood
 Mij hinderden uw lijf te bergen in den nood.

GOZEWIJN:

- 1055 Gij hebt godvruchtig, neef! u neffens ons gekweten.
 Wij zullen 't noch voor God noch Engelen vergeten.
 Den grooten God-alleen zij eere in 't Hemelrijk.
 Wij bidden u, sta op! Gij doet ons ongelijk,
 Dat gij ter aarde knielt voor sterfelijke menschen.
 1060 Hoe zou ik schooner dood na 'et lange leven wenschen,
 Dan hier, voor martelaar, op deze heil'ge steê,
 Te offeren mijn bloed, in 't vierigst van mijn beê,
 Op 't allerhoogste feest van Gods geboortenisse!
 Waar of de Dood vertrekt? Ik heb een rein gewisse,
 1065 En haakte lang te gaan na aller zielen bed;
 Al sedert dat ik uit mijn zetel werd gezet,
 Doen Uitrecht, dat den Vorst, gelijk zijn' vader, eerde,
 Door staatzucht opgeruid, mij wars den nek toekeerde;
 Van die tijd was ik al dit lastig leven moê.

[*Gedruisch buiten.*]

GYSBREGHT:

- 1070 Daar is de vijand-zelf. Ik vlieg na boven toe,
 En zal, zoo lang ik mag, de kloosterpoort beschutten,
 Of mijne hulp nog kon uw leven onderstutten! [*Af.*]
 [*Te midden der strijdenden, die binnendringen, onderscheidt men*
Witte van Haemstede.]

[*Het tooneel is op een verlichte kamer in 't kasteel.*]

BADELOCH. REI VAN BURGZATEN. AREND VAN
AEMSTEL [*komt binnen*].

BADELOCH:

MEer broeder! wel, wat's dit? Hoe keert ge dus alleen?
O God, waar blijft mijn Heer! Is hij gebleven?

AREND:

Neen.

BADELOCH:

1075 Wat tijding brengt ge dan? Zeg op, is hij gebleven?

AREND:

Ik liet hem voor 't stadhuis gezond en nog in 't leven.

BADELOCH:

Helaas! Waar mag hij zijn, mijn troost, mijn hoop, mijn hoofd!
En keert ge zonder hem? ... Dat hadt ge niet beloofd.

AREND:

Versla u niet, maar toef. Gij zult hem haast aanschouwen.

BADELOCH:

1080 Dat toeven valt me bang. Och, was hij slechts behouwen,
In 't onweêr, daar het schip in zee drijft zonder roer!
Ik bid, verhaal me doch al 'tgeen u wedervoer.

AREND:

Gij eischt een' zwaren eisch. Wie zoû daar niet voor gruwen?
Het zal ons hartewee en droefheid slechts vernuwen.

1085 Wie hoort dit treurspel aan, die niet zijn tranen laat?
Al stond hier Grobber-zelf, of 't heilloos bastertzaad,
Het waar onmogelijk, dat hij dit hooren konde.

Het is een nieuwe slag in mijne versche wonde.

Ook steken we alle beî nog midden in den druk,

1090 En wachten op den slag van 't uiterste ongeluk,
Tenzij het God verzie, en zet de wrake palen:
Doch nu gij 't zoo begeert, hoor toe, ik zal 't verhalen.

Wij kwamen niet zoo haast otrent den Middeldam,

Daar wat vergaâring was van burgren, men vernam,

1095 Hoe 't ingetrokken heir de Nieuwe Zij alreede
Vermeesterd had, en 't volk onnuten weêrstand dede;
Dies Gysbreght liet gebiên, men zoû in vaardigheid
De bruggen, daar de stad zich recht in 't midden scheidt,
Verbranden, en vooral den Middeldam bezetten;

1081. Later: dat de staat. — 1086. Bastertzaad, Witte van Haemstede.
— 1091. Het verzie, het verhelpe, er in voorzie. — 1094. Hier ontbreekt
in den zin: of men. — 1095. Bewesten den Amstel. — 1096. En (hoc) 't v.
— 1098. Namelijk alle vijf: naar de XVe eeuwse voorstelling.

- 1100 Om 's vijands overkomst, daarmede te beletten;
 En dat men d' Oude Zij mocht vrijen voor gevaar,
 Schoon of het krijgsvolk van de Nieuwe meester waar.
 Hij zellef was de voorste, om ellek moed te geven,
 En ging daarop met ons na merkt en raadhuys streven,
 1105 En brocht met al zijn macht de burgers op de been;
 Die rukten hier en daar van alleszins bij een.
 Men spande ketenen, voor 't haastige verrassen.
 Men stopt den toegang dicht met zakken, kisten, kassen,
 En alles wat men reedst kon vinden bij der hand.
 1110 Men vlogen wij met hem te zamen na den brand,
 Om, waar het mogelijk, daar orden op te stellen;
 Maar, laas! het was te spaâ. Wat mond kan u vertellen
 Den zuren arrebeid van dezen naren nacht,
 En met hoe groot een' moord die over wordt gebracht!
 1115 De doôn die lagen vast langs burregwal en straten,
 Geen kruisweg, die niet dicht bezet werd van soldaten.
 Men ziet 'er alleszins verbaasdheid, en men hoort
 Zich mengen onder-een bloedstorting, brand, en moord.
 De groote aaloude stad, vermaard in oorelogen,
 1120 Zoo scheeprijk, en voor wie zich zee en stroomen bogen,
 Den vreemde en nagebuur en rijken tot ontzag,
 Gaat plotselijk te gronde en zinkt met éenen slag.
 Wij worden niet-te-min door wanhoop aangedreven;
 Dat menig Graafsgezinde en Kermer kost zijn leven,
 1125 En 't Aemsterlandsche bloed en sneuvelt niet alleen.
 De lijken groeyen aan, en leggen onder-een,
 Met 't aanzicht na de straat gekeerd of op hun ruggen.
 De kennis van den weg, van stegen, straten, bruggen,
 En stads gelegenheid, bij 't schijnsel van de maan,
 1130 Die kwam ons vrij te baat, en hiel de drommen staan
 Der vijanden, die dik het zetten op een loopen.
 Dan ging 'er eens een deur, en dan een venster open:
 Wij groeiden in getal en moed, en rukten voort,
 Of 't mooglijk had geweest, de Haerelemmerpoort,
 1135 Die overweldigd was, met dooden te verkroppen,
 En weêr met kracht al wat in steê was uit te kloppen;
 Maar kwamen veel te spaâ. De naauw ontslipte wacht
 Verhaalde ons, hoe alreê de voortocht, met de kracht
 Der ruitren, binnen was. Wie zou daar tegens mogen!

1100. Later: waar 't mooglijk. Gewettigde twijfel, want de Middeldam kon
 veroverd worden. — 1102. Door 't vermeesteren van de Haerlemer poort. —
 1106. Van alle kant. — 1115. Vast, intusschen. — Later: Men zag de
 doôn gestrooid. — 1130. Later: Kwam dapper ons te baat. — 1131. Dik,
 vaak. — 1138. Voortocht, voorhoede.

- 1140 En of men hier en daar een brug had opgetogen,
Men rechte weinig uit. De brand nam immer toe.
d' Ontsteldheid was te groot. Men wist niet waar, of hoe.
Mijn broër, Proost Willem, kwam, geladen onder d' armen
Met overschot van 't kruis des Heilands: „Helpt beschermen
- 1145 Ons hoofkerk, rijk gebouwd ter eere van Katrijn
En Jesus Moeder-zelf. O burgers! bergt Kristijn,
Heer Gysbreghts zuster, doch!” en naauwlijks kon hij spre-
„Ik heb ze in 't Vrouwechoor al bevende verstecken, (ken:
En raakte naauwlijks uit. De reus die is 'er veur:
- 1150 Men hoort zijn stem. Hij loopt met boomen op de deur.
Om Gods wil, gaat de kerk op 't hooge feest ontzetten!”
Wij schieten derwaart aan, om 't onheil te beletten,
Als beeren, die, bij nacht van honger uitgejaagd,
Gebet en zijn op roof. Wij vliegen onversaagd
- 1155 Door vier en zwaarden heen. om 't al voor God te wagen:
Maar vinden voor ons komst de kerkdeur opgeslagen,
En hooren eenen galm, die uitbarst over straat
En over al de stad, en God voor 't voorhoofd slaat
In zijnen hoogen throon, als eer de kerk der Joden.
- 1160 d' Autaren en het choor zijn opgehoopt met dooden.
Wat bleef 'er ongeschend! Wat kreeg 'er niet een' krak!
't Gevluchte vollek zit op trans, gewelf, en dak,
En biedt nog tegenweer, en kwetst óns zelfs met steenen
En hout, uit misverstand. Men hoort de vrouwen weenen
- 1165 En kinders, die vol schrik krioelen hier en daar,
De binnentransen langs. De kaarsen op 't autaar
Zijn sommigen gebluscht, en sommigen die blaken.
De kerreschenners woën, en passen wat te raken,
En vechten om den buit, en plondren 't al; ook zelf
- 1170 Het Marianum, dat te pronk hing van 't gewelf,
Wordt afgerukt. Men zet in 't glibbrig bloed zijn stappen;
Men torst er kelken uit, kasuifelen en kappen,
Die stijf staan van gesteent, van parlen, en rood goud,
Om 't heerlijkst, als 't plach, wanneer men hoogtijld houdt,
- 1175 En choor- en outerkleen. De Kersnacht lag in stukken.

BADELOCH:

Hoe ging 't u met Kristijn? Hoe most dit Gysbreght druk- (ken!

1143. Willem van Aemstel, Proost van St Jan te Utrecht, overl. 1291. —
1144. Reliek. — 1145. De Nieuwe Kerk, gebouwd 1408. — 1148. 't Lieve-
Vrouwenchoor. — Verstecken, verborgen. — 1153. Later: tijgers. — 1156.
Opgeslagen, opengeslagen. — 1158, 59. En God met schrik bevangt als
(bij de verwoesting) van den tempel der Joden. — 1168. Passen, zijn er
op uit. — 1170. Marianum, een dubbel Mariabeeld, in glorie (nimbus en
aureool). — 1173. Renaissance.

AREND:

- En mij! — bedenkt dat eens. Hoe staat mij 't schouwspel voor!
 Men sleepte ze bij 't hair uit ons Lievrouwse choor,
 Om d' armen dun en teêr met koorden stijf gebonden.
 1180 Hoe diep ging dit in 't hart, die na haar huwlijk stonden!
 Doch Heemskerck meest, die dol dit langer niet verdroeg,
 Doen zij naar 's hemels thronen haar blakende oogen sloeg.
 Wij sloten ons wel dicht, en volgden hem al-t'zamen,
 En rukten ze uit de macht des knevlers. Daarop kwamen
 1185 De Gelderschen, de Zeeuw, de Vries en Kennemaar
 Van alleszins te hoop, vol spijs, op 't groot misbaar,
 En om d' ontrukte maagd. Men zag er 's Graven zonen,
 Men zag er d' Egmonds zelfs en Diedrick meê zich toonen
 Om 't moedigste, elk om 't zeerst, met Grobber, helsch van
 1190 De winden buldren zoo, eer 't bijster weêr bedaart, (aard.
 Des winters tegens een, en weten van geen strijken,
 En zetten in gevaar de dammen en de dijken,
 Door 't parsen van den vloed. De vijand werd te sterk,
 En groeide, en deê met kracht ons deizen uit de kerk,
 1195 En wijken na den Dam, om versch te zijn gesteven.
 Neef Heemskerck had bij 't choor alreê den geest gegeven,
 De ridderlijke held en eere van zijn' stam!
 Polanen viel 'er bij, die hem te hulpe kwam,
 En niemand week in moed noch billijkheid van oordeel,
 1200 En Kuick, hem zeer gelijk. De deugd en had geen voordeel.
 Het Heiligdom van 't Kruis den Proost deê weinig nuts.
 Geen stoo! beschutte hem, noch geen vierkante muts.
 Noch geen Godvruchtigheid kon Jesus Priester helpen,
 Toen wij, o Willem-broêr! uw bloed niet mochten stelpen,
 1205 Daar gij te sneuven kwaamt, recht over 't hoog autaar.

BADELOCH:

Wat hoor ik hier al leeds! Hoe voel ik mij zoo naar!
 Verhaal mij evenwel al d' overige elende;
 't Begin vernoeft me niet, 'k verlang met schrik na 'et ende.
 Hoe kon mijn droeve man zoo scheiden van zijn bloed!

AREND:

- 1210 In zoo veel rampen hiel hij al den zelven moed,
 En ijverde om den Dam te houden onbezweken,
 Waarlangs de vijand zocht geweldig in te breken;
 Gelijk een waterstroom geweld doet op een sluis,
 En elk gehoor verdooft met ijselfijk geruisch:

1187. De zonen van Jan II. — 1190. Bijster, erg. 1re Uitg al eer het weer. — 1191. Strijken, gaan liggen. — 1196. Bij 't choor, nog in de kerk. — 1202. Noch de Priesterwijding, noch de Doctor-promotie. — 1204. Hij was dus weêr binnengegaan. — 1214. Later: gedruisch.

- 1215 De deuren van de sluis zich kanten tegens 't wringen
Des springvloeds voor een wyl, tot dat zij openspringen,
En geven 't water ruimt, den vloed den vrijen toom;
Die wint dan veld, en rukt de wortels met den boom,
En huis en hof om veer, en zet de lage landen
- 1220 In éene bare zee, met groene en nieuwe stranden.
Dus ging 't, na dat men wel een heel uur lang den Dam
Verdadigd had, zoo dra de burgerij de vlam
Ten dake van de kerk ten hemel uitgeslagen,
En 't heerelijk gebouw zag branden lichter lagen,
- 1225 En hoorde 't moordgeschrei des volks, dat, oud en jong,
Van boven, om het vier t' ontgaan, te barsten sprong
Of in de spietsen viel ter aarde. Dit gezichte
Benam hen al den moed. De helsche Grobber stichte
Met een gewijde torts den brand in 't heilig dak.
- 1230 Hoe leed het God, dat hem de moord niet eer en stak!
Doen was het: „Elk voor zich! een ieder berg zijn leven!”
Mijn broeder riep, ik zoù mij fluks op 't slot begeven,
En zijne gemalin en kindren gade-slaan.
Hij zelf week op 't stadhuis, en bleef de leste staan.
- 1235 Ik werd op weg verlet, en koom den burg bewaren,
En hoop, de goede God zal mijn' Heer broeder sparen!
- BADELOCH:
- Een hopeloze hoop! Och, Gysbreght, lieve Heer!...
Ik reken hem al dood, en zie hem nimmer weêr.

REI VAN BURGZATEN. BADELOCH.

- REI VAN EDELINGEN:
- 1240 Waar werd oprechter trouw,
Dan tusschen man en vrouw,
Ter weereld ooit gevonden?
Twee zielen, gloende aan-een-gesmeed,
Of vast geschakeld en verbonden
In lief en leed.
- 1245 De band, die 't harte bindt
Der moeder aan het kind,
Gebaard met wee en smarte,
Aan hare borst met melk gevoed,
Zoo lang gedragen onder 't harte,
1250 Verbindt het bloed:

1226. Ontbreekt „zich”. — 1230. Dat h. d. m. n. eer en stak, dat hij niet eer vermoord werd. — 1238. Later: u. — *Rei v. Burgzaten*, veranderd in *Edelingen*.

Nog sterker bindt de band
 Van 't paar, door hand aan hand
 Verknocht, om niet te scheiden,
 Na dat ze, jaren lang gepaard,
 1255 Een kuisch en vreedzaam leven leidden,
 Gelijk van aard.

Daar zoo de liefde viel,
 Smolt liefde ziel met ziel,
 En hart met hart te gader;
 1260 Die liefde is sterker dan de dood,
 Geen liefde kooft Gods liefde nader,
 Noch schijnt zoo groot.

Geen water bluscht dit vuur,
 Het edelst, dat Natuur
 1265 Ter weereld heeft ontsteken.
 Dit is het krachtigste ciment,
 Dat harten bindt, als muren breken
 Tot puin in 't end.

Door deze liefde treurt
 De tortelduif, gescheurd
 1270 Van haar beminde tortel.
 Zij jammert op de dorre rank
 Van eenen boom, verdoogd van wortel,
 Haar leven langk.

Zoo treurt nu Aemstels vrouw,
 En smelt, als sneeuw, van rouw
 Tot water en tot tranen;
 Zij rekent Gijsbreght nu al dood,
 1280 Die om zijn stad en onderdanen
 Zich geeft te bloot.

O God! verlicht haar kruis,
 Dat zij den held op 't Huis
 Met blijchap mag ontvangen,
 Die tusschen hoop en vreeze drijft,
 1285 En zucht, en uitzielt met verlangen
 Waar dat hij blijft.

BADELOCH:

Mij dunkt, ik hoor gerucht; daar roept een aan de poort.
 God lof! het is mijn Heer. Ik heb zijn stem gehoord.

HET VIJFDE BEDRIJF.

[*Nacht. Verlichte kamer op 't Kasteel.*]

GYSBREGHT VAN AEMSTEL. BADELOCH.

GYSBREGHT:

MIJn lief! hoe hebt ge dus uw oogen uitgekreten?

BADELOCH:

- 1290 Nu gij behouden zijt, is al mijn leed vergeten,
 Mijn trouwe bruidegom! mijn hoofd, mijn troost, mijn schat!
 Nu gij behouden zijt, wat geet ik om de stad,
 Om al des weerelds goed! — Hoe zijt ge hier gekomen?

GYSBREGHT:

- Na dat de vijand nu den Dam had ingenomen,
 1295 Nam ik en 't overschot na 'et raadhuis toe de wijk,
 En hiel hem staan met kracht, als water voor den dijk:
 Wen 't landvolk opgeklept zich zoekt bij nacht te redden,
 En brengt vast zoden aan, en steenen, palen, bedden,
 En bulsters, en al wat den zeedijk stutten kan,
 1300 Daar die is doorgeweekt, en zweet met alle man.
 Dat speet den grooten Reus; die liet zich vreeslijk hooren,
 En stak met hals en hoofd, gelijk een steile toren
 En spitse, boven 't volk en alle hoofden uit,
 En scheen een olifant, die omsnoft met zijn' snuit.
 1305 Zijn spietse was een mast in zijne grove vingeren.
 Ik zag hem man op man gelijk konijnen slingeren
 Wel drie-maal om zijn hoofd, gevat bij 't eene been,
 En kneuzen dan den kop op stoepen of op steen.
 Hij kan met zijnen pols een' burgwal over springen.
 1310 Hij proeft op grendelen de deugd der stale klingen,
 En houdt met eenen slag door ijzer en door staal,
 En proeft zijn bekkeneel op poorten van metaal.
 Hij scheen een Polyfeem, het krijgsvolk scheen zijn kudde.
 De toren van 't stadhuis beweegde zich en schudde,
 1315 Zoo dik hij op een' post of op den gevel stiet.
 Hij vreesde Herkles knods noch Samsons vuisten niet.
 De Kermers volgen hem en Noorderlandsche knechten.
 Men voert den stormbok aan, men gaat de ladders rechten,
 En klimt, met d' eene hand ten gevel uitgestrekt,
 1320 In d' ander met den schild, die hals en hoofd bedekt
 Voor eene hagelbui van steenen, hout, en pijlen.
 Ons jeugd, daar tegens aan, die wentelt heele stijlen

1313. Polyfeem, de menschverslindende cykloop-herder, zoon van Neptunus.

- En eike balleken en uitgelezen hout
 En wat 'er is van ouds tot pracht en praal gebouwd
 1325 Van boven in den hoop; en of ze luttel hopen,
 Zoo dient het om hun huid ten diersten te verkoopen,
 En Burgemeesteren en Raden voor te staan,
 Tot kwijting van den eed haar overheid gedaan.
 Men ziet 'er zelf het bloed der overheid verhitten,
 1330 En stijven de gemeent, behalve die hier zitten
 Blootshoofd en half gekleed, en zonder weer te biên,
 Van zwakken ouderdom, en durreven wel zien
 Zoo eerelijk een dood kloekhartig onder oogen,
 En vechten met hun hart, nu handen niet en mogen.
 1335 Een deel der burgerij beneên, met hellebaard
 En sabelen en spiets, de poort en muur bewaart.
 Ik steeg den toren op, die boven 't dak kooimt rijzen,
 In 't midden van 't stadhuis; van waar men u kon wijzen
 De tenten om de stad, en hoe al 't leger lag,
 1340 En van wiens trans men flauw den Dom van Utrecht zag,
 Bij klaar en helder weêr. 'k Zag hier uit, hoe ze strede,
 En met den storrembok de poort geweld aan deden,
 En ramden reis op reis, ver Paidigd door een dak
 Van schilden, dicht gevoegd. De deur gaf krak op krak.
 1345 Wij stelden fluks in 't werk de dissels en de bijlen,
 En hieuwen in het rond in stukken alle stijlen,
 En stieten spite en al 't gevaart van boven af;
 Hetwelk een slag en rook de marrekt over gaf,
 En maakte een vreeslijk loch in zoo veel ijzre koppen;
 1350 Dat anderen ter-stond, gevoegd in orden, stoppen.
 Terwylje stak de kerk de naaste huizen aan;
 Van daar begon de vlam in 't leyen dak te slaan
 Van 't Raadhuis, en de rook en smook verblinde ons oogen.
 De poort bezweek; het volk kwam razende ingevlogen.
 1355 'k Was al mijn vrienden kwijt, en stond verbaasd en stom.

BADELOCH:

En zaagt ge doen nog niet na vrouw en kinders om?

GYSBREGHT:

- In die verbaasdheid scheen een wolksken uit den hoogen
 En goddelijke glans te blinken voor mijn oogen,
 En uit die heldre wolk kwam eene stemme voort:
 1360 (Ik heb het licht gezien, en zelf de stem gehoord)!

1329. Verhitten, warm (en strijdvaardig) worden. — 1338. Men heeft hier met het stadhuis te doen, gelijk het in 1418, en ook nog in 1637, op den Dam bestond. — 1349. Loch, gat. — 1351. De Nieuwe Kerk. — 1357. 't Is een beleefdheid aan den Magistraat, ooggetuige van Vondels tooneelvertooning, dat die Hemelsche verschijning Gijsbreght op het Stadhuis wedervaart.

- „O Gysbreght! laat ge nu Klaeris, uw nicht, verlegen?
 Mag u oom Gozewijn, die grijze, niet bewegen?
 En stelt ge huis en vrouw en kindren in gevaar?”
 Doen schrikte ik, en steeg af, en pakte mij van daar,
 1365 Door een' verholen gang, die uitkooft in een' kelder.
 'k Aanbad het heilig licht, dat voor mij ging zoo helder;
 Ik raakte op straat, en kwam in 't klooster vranc en vrij;
 Maar niemand gaf gehoor, noch luisterde na mij,
 Die tegens 't noodlot aan nog reukeloos woû wrijten,
 1370 En boven op het dak mij in het uiterst kwijten;
 Want eer ik bovenkwam, lag poort en post om veer.
 Dies gleê ik bij een touw in 't kloosterschuitjen neêr,
 Dat juist nog achter lag, en 'k voer den Aemstel over.
 Daar klom ik op een' boom, nu dor en zonder lover,
 1375 En luisterde, hoe 't met Gods klooster voort verging.
 Mij docht, dat ik 't misbaar met beî mijn ooren ving,
 En zag, doen ik een poos verbaasd had zitten pronken,
 Een dikken rook en smook, en na den rook de vonken.
 Ik hoorde paardevolk, dat langs de Doelebrug
 1380 Kwam trapplen na ons toe. Mijn voeten werden vlug.
 Men had, o groot verzuim! dees brug niet afgesmeten.
 Ik vloog 'er heen, en zocht te stillen die vast kreten,
 En gaf hun moed, en woû de ruiters houden staan:
 „Zij zouden achter mij de brug in stukken slaan,
 1385 Of steken die in brand;” maar niemand durfde 't wagen.
 Ook zag ik d' oude zij nu branden lichter lagen;
 Een voorboð van hetgeen was naderhand gebeurd,
 En dat de Middeldam alreê most zijn gescheurd;
 Dies gaf ik 't op, en voort de gansche stad ten besten,
 1390 En waarschuwdde ieder-een, en gaf me langs de vesten
 Na 't slot toe, met een' sleep van menschen, arm en rijk,
 Een' troostelozen hoop, die herwaart neemt de wijk.

[*De vorigen.*] BODE.

BODE:

MOST ik den Bisschop nog zien sterven en d' Abdisse!
 Och, vader Gozewijn! Och, reine maagd Klaerisse!

1362. Kan o. G. u niet treffen. — 1367. Eerst: quam gevaerlijck in d' abdy. — 1369. Later: ongeval, toen noodlot Vondel ongodsdienstig toescheen. — 1373. Aemstel, namelijk, uit de Cingelgracht, onder de Regulierspoort door, het Rokin over. — 1375. Eerst: met d' abdy. — 1377. Verbaasd, ontsteld. — Zitten pronken, bedrukt zitten kijken. Verg. I, bl. 189, VII, v. 4. — 1390. Langs de vesten, Kloveniersburgwal en Tesselsche kaai. — 1393. Elders zit Vondel in, dat het Klarissenklooster geen Abdij was; maar hier zag hij geen kans de Abdis ter zijde te zetten.

GYSBREGHT:

1395 Hoe is het mogelijk, dat gij 't hebt kunnen zien?

BODE:

- 't Is mogelijk, gunt ge mij, dat ik u daarop dien.
 Doen Heemskerck Borsselen geveld had voor uw oogen,
 Lag 't lijk ter zijden 't choor, in eenen hoek getogen,
 Na dat ik in den drang des vijands mij verstak,
 1400 Mids gij te-rugge-week en viel dat pas te zwak.
 Zoo dra men, om den brand, de groote kerk most ruimen,
 Ontwapende ik den doode, en zett'e helm en pluimen
 Van Borsselen op 't hoofd, en toog zijn rusting aan,
 En bond het zwaard op zij, om in dien schijn te gaan
 1405 Ons vijanden bespiên, en letten hoe men 't maakte.
 Ik volgde Haemsteê na, doen hij in 't klooster raakte,
 En vloog de kerkdeur in, daar Gozewijn nog zat,
 In 't midden van den rei, die even vierig bad,
 En door een vast geloof op God zoo moedig steunde,
 1410 Dat niemant zich het woên der vijanden en kreunde.
 Hij scheen een zon gelijk en zij de klare maan,
 Al d' andren starretjes die blij ten reye gaan,
 En juichen om dees twee, daar zij haar' glans uit scheppen.
 Men zag ze naauwlijks iet dan kuische lippen reppen.
 1415 Maar Haemsteê vaart hem toe met opgestroopten arm,
 Beklad en rood, en van Kristijnes bloed nog warm,
 En vat hem bij den baard met d' eene, met den degen
 Gereed in d' ander hand, bebloed en bloot. Mit stegen
 De nonnen op, en geen, hoe lieflijk van gemoed,
 1420 Die geen leeuwin gelek, wanneer ze brult en woedt,
 Vermids de jager 't nest wil plondren en berooven.
 Zoo kwam oprechte trouw en eedle gramschap boven.
 Zij worstelen een wjl. Klaeris zet voet bij voet,
 Omarremt Gozewijn, omringd van haren stoet.
 1425 Wie zou 't godvruchtig hoofd een hair bezeeren kunnen,
 Omheind met eenen muur van Godverloofde nonnen,
 Gestrengeld arm in arm? O, Christelijken knoop!
 Ik zie de deugden zelfs, Geloof, en Liefde, en Hoop,
 Met hare zusteren, die tegens Ondeugd strijden,
 1430 En na den zege staan door kruis en medelijden.
 De vijand stond versuft, en deisde om deze zaak;
 Maar 't aanzien van Klaeris beweegde 't hart tot wraak,
 En bracht hem in den zin den moord van zijnen vader,
 En dat zij d' afkomst was van Velzen, den verrader.

- 1435 Hij blaakte, en kreeg een koorts, en door de koortse dorst
 Na haar en Aemstels bloed, en stiet eerst door de borst
 Met zijn bemorste pook dan d' eene non, dan d' ander.
 Zij vielen overhoop, en lagen bij malkander
 In 't rond, gelijk een krans van rozen, wit en rood.
- 1440 Doen stond Klaerisse daar bij Gozewijn, ontbloot
 Van menschelijke hulp. Gij zoudt ze beï zien pronken,
 Als bloemen op haar' steel, in eenen beemd, verdrongen
 Van eenen rooden plas. d' Een zuchte nog, en d' een
 Vertrok het hoofd, die d' arm, en deze nog haar been.
- 1445 Een ander had den geest zoo dadelijk gegeven.
 De Bisschop, schoon hij stond op d' oever van zijn leven,
 En toomde zich niet in van gramschap en van rouw:
 „Uw vader lei de hand wel eerloos aan een vrouw,
 Maar zoop nooit vrouwenbloed, of is daar om gelasterd;
- 1450 Dus blijkt het dat ge zijt een overwonnen bastert,
 Na lichaam en na geest; nu gij uw aard betoont
 Aan nonnen, die altijd in 't woeden zijn verschoond.”
 En d' ander antwoordt hem: „Gij zult die eedle reyen,
 Als bastertbisschop, dan gaan volgen en geleyen;
- 1455 Hardnekkige, leg nu den valschen mijter neêr!”
 Zoo sprak de bastertzoon, en rukte hem om veer,
 Met stoel met al in 't bloed; de mijter viel 'er mede.
 Klaerisse viel 'er bij, doen zij haar beste dede,
 En hiel hem even sterk om zijnen hals gevat,
- 1460 En scheen gevormd albast, met purper overspat.
 Hij duwde 't bloedig zwaard in 's grijsen stramme zijde,
 Tot aan 't verguld gevest. Zoo zag men eer, ten tijde
 Van 't blinde Heidendom, voor 't aangesteken vier,
 Met 's priesters mes gekeeld een' witten offerstier,
- 1465 Wiens gladde hoornen goud, wiens lenden kransen dekken.

GYSBREGHT:

Hoe droeg Klaerisse zich?

BODE:

- Zij help den degen trekken
 Uit 's ooms gewonde zij, en zett'e hem terstond
 Den mijter op het hoofd, en kust den bleeken mond.
 Hij opent pijnelijk zijn half-geloken oogen,
- 1470 En ziet ze nog eens aan, en schijnt met haar bewogen,
 Die hem zijn oogen luikt. Hij geeft den lesten zucht;

1448. Florens V. — 1449. Gelasterd, beschuldigd. — 1450. Overwonnen, overgewonnen. Bilderdijk houdt vol, dat de held Witte van Haemstede geen bastaart was. — 1456. Later: het bastertzaet. — 1461. Stramme, eerst: loome. — 1465. Later: Met gulde hoornen en wiens rugh de kranssen dekken.

- Zij vangt den veegen geest en die benaauwde lucht...
 En zwijmt een poos van druk. Maar Haemsteê, eer ze weder
 Bekoomt, die worrept haar op 't doode lichaam neder,
 1475 En boet 'er schendig meê zijn' Godvergeten lust.
 z' Ontwaakt in 't ende, en wordt van 't schellemstuk bewust,
 En roept: „Mijn bruidegom! zie neder, hoe ik lije,
 En hoe men mij schoffeert. O zuivre Maagd Marije!
 O Klaere! aanschouwt ge dit? Vrouw Machtelt, zie uw kind!”
 1480 De booswicht slaat heur klacht en woorden in den wind,
 Gelijk een vogel-grijp 't gepiep der simple duiven,
 Wen hij 'er uit de vlucht een vastkrijgt in zijn kluiven.
 „Ga hene,” zêlt hij, „klaag uw moeder uwe smart!”
 Hij trappelt ze op den buik en op 't benaauwde hart,
 1485 Dat haar het bloed ten neus en monde uit kwam gevlogen,
 En zij den doodsnik gaf, en sloot die hemelsche oogen,
 En uitging of ze sliep, in 's Bisschops open arm.

BADELOCH:

- Hoort God dan langer niet na 's jammerlijk gekarm
 Van zijn verkore schaar? Of lust het Hem, de boosheid
 1490 Te stijven in haar kwaad, door zijne straffeloosheid?

GYSBREGHT:

Was doen zijn moed gekoeld van alle schenderij,
 En d' oude wrok gepaaid?

BODE:

- 't En bleef er nog niet bij.
 Niet verre van 't autaar, vereerd met rijke gaven,
 Stond een albaste tombe; in deze lag begraven
 1495 Het kostelijk gebeente en d' overheilige asch
 Van een, die om 't geloof aan God gemarteld was;
 Daar most de snoode schelm zich-zelfen nog aan wreken.
 't Is wonder, als God zwijgt, dat dooden niet en spreken.
 Hij schon en sloeg 'er aan zijn klaauwen, vuil van bloed,
 1500 En brak ze toornig op met grooten overmoed.
 Ter-stond kwam hem een geur en ietwat liefliks tegen;
 Maar die verwaten mensch, wat zoû zijn hart bewegen?
 Hij vaart al voort, en strooit de beenders hier en daar,
 En smijt de tombe in twee, en breekt 't gewijde autaar,
 1505 En doe ter-stond den brand in 't dak van 't klooster steken.
 Het vier nam d' overhand, waarvoor de plondraars weken.
 Ik kwam ontrent de Beurs, te water uitgebouwd,
 Nu half gebrand, en zag al 't zilverwerk en goud

1481. Roofvogel. — 1500. Toornig, later: brullend. — 1503. Beenders, eerst: beenen. — 1507. Loopende langs de Westzijde van 't Rokin. De Beurs: ondertusschen herinnerden zich ook toeschouwers, dat de eerste steen tot dezen bouw met zijn „galerijen” pas gelegd was in 1608.

- (Geplonderd heiligdom!) tapijten en schildrijen,
 1510 Schaarlaken en fluweel, langsheen de galerijen
 Geworpen over-hoop, daar Grobber hiel de wacht.
 De vlamme speelde in 't goud, en schitterde bij nacht.
 Men zag 'er bij een schaar van weduwen en weezen,
 Bekreten en bedrukt, en die nog erger vreezen.
 1515 Zoo raakte ik onbekend door 't krijgsvolk heen bij 't slot,
 Tot berging van mijn lijf. 'k Vertrouw mij u en God.
 De wind steekt op; men hoort hem in de vlammen bruizen.
 Een zee van gloed verdrinkt al d' overige huizen.
 De burg lijdt last. 't Waar best, dat gij een' uitval deedt,
 1520 En dan de brug afbraakt.

GYSBREGHT:

Mijn broeder staat gereed.

[*Het tooneel is op het burchtplein.*]

BADELOCH [*alleen*]:

WAt zien we te gemoet? [*zij staat op den wal en ziet uit.*]

De burgzaat kooft gevloten.

Mijn man loopt weêr te-rug, en zoekt vast bij den dooden

Zijn' broeder, dien hij mist, en al te trouw bemint,

En niet verlaten zal, 't en zij dat hij hem vindt,

1525 En, levendig of dood, mag torsen op den rugge,

In 't uiterste gevaar. Daar sloopen ze de brugge.

Helaas! Wat gaat mij aan? Waar vinde ik mijnen Heer?

AREND VAN AEMSTEL. GYSBREGHT VAN AEMSTEL.
 HEER PETER. VLUCHTELINGEN. REI VAN EDELINGEN.

AREND [*ondersteund door Gysbreght*]:

OCh, broeder! laat me los.

GYSBREGHT:

Hoe is 't?

AREND:

'k En kan niet meer.

BADELOCH:

Hoe is het, Arend-broêr?

PETER:

Nu doe ons eenig teeken.

AREND:

1530 Ik ben deu adem kwijt. Ik kan niet langer spreken.

1509. Voorwerpen van kunst en weelde, als koopwaren in de bovenver-
 trekken uitgestald. — 1527—28. *Personen*. 1^e Uitg vluchtelingen; later: Rey
 der Edelingen.

- Mijn hart bezwijkt door 't bloên. Ik heb mijn' plicht voldaan:
 Mijn vaderlijke stad ten ende voorgestaan,
 Na dat ik had zoo lang in ballingschap gezworven.
 Heer broeder, 'k neem verlof!... en als ik ben gestorven,
 1535 Zoo voer, indien ge moet verlaten deze plaats,
 Mijn lijk met u, opdat de wraaklust des soldaats
 Het niet onteer; en gun het een gewijde stede,
 Gedenk mijn ziel voor God, o Priester! in uw bede.
 Ik scheft, ik zwijm, ik sterf. Mijn tijd is hier geweest.
 1540 Och, vrienden, bidt voor mij; o God! ontvang mijn' geest.

PETER:

Hij is al dood, en heeft genaâ bij God verworven.

GYSBREGHT:

Hij is met krijgsmans eer in 't harrenas gestorven,
 En volgt zijn' broeder Ot in 't Hemelsch vaderland,
 En triomfeert bij God.

BADELOCH:

Gij mist uw rechte hand.

REI VAN EDELINGEN:

- 1545 Nu zal hij zich voortaan ten uitval niet beledigen,
 Noch 't Vrelandsch slot noch dit met zulk een' moed ver-
 dedigen,
 Noch 't Amsterdamsche recht beschutten met zijn zwaard,
 En draven voor het heir op een luid brieschend paard,
 Om prijs en eer in 't stof door zweet en bloed te winnen.

GYSBREGHT:

- 1550 Men trek het lichaam uit; men draag den doode binnen!
 [*Allen af, behalve Gijsbreght.*]

DE HEER VAN VOOREN, MET DEN TROMPETTER.

GYSBREGHT VAN AEMSTEL.

VOOREN:

- MIJN Heer! uw ongeluk is ons van harte leed.
 Wij staan voor deze graft tot storremen gereed:
 't Waar tijd en meer dan tijd, dat gij u kort berade,
 En gaaft het huis voort op, met hope van genade...
 1555 En schutte d' ongenaâ! Ik eisch 't, in 's Graven naam,
 En dat door Egmonds last.

GYSBREGHT:

Gij eischt, dat ik 't mij schaam.

1541. Later: Hij is berecht. — 1542. Eerst: met vollen roem. — 1545. Beledigen, verledigen. In de 1e uitg. zeggen dit de vluchtelingen. — 1546. Werkelijk heeft Arend v. A. in 1279—80 het slot Vreeland tegen den Bisschop v. Utr. en den Graaf v. Holl. verdedigd. — 1548. Eerst: eenig b. p.

'k En schei 'er zoo niet af, als met mijn eigen leven,
En eer ik sterref, zal nog menig met mij sneven.

VOOREN:

Is 't eere, dat een held zich verreukeloos?

GYSBREGHT:

1560 Men houdt de plaats op hoop.

VOOREN:

Hier is geen hoop altoos.
Met houden is hier niet-met-allen uit te rechten.

GYSBREGHT:

Dat mag men dan beziën. Wij zullen 'er om vechten.

VOOREN:

't Was vechtens tijd, aleer de vijand uwe stad,
De poorten en de vest nog heel vermeersterd had;
1565 Doen alle klokken brand en moord en onraad klepten,
En burger en soldaat om 't zeerst hun handen repten.
Nu die verweldigd zijn, het Raadhuis afgebrand,
En wat in 't harnas blonk, gesneuveld en vermand,
Is 't al vergeefs het slot en overschot verdadigd.
1570 Beraâ u kort... Gij wordt nog mogelijk begenadigd.

GYSBREGHT:

't Is mijn gewoonte niet te bidden om genaâ.

VOOREN:

't Is wijsheid, dat men zich zomwijl te buiten ga,
En zijn gewoonte staak, en stel 't gevaar voor oogen.
Zij kiezen 't best van twee, die beter niet en mogen.

GYSBREGHT:

1575 'k Verwacht een uitkomst dan; en geef het op aan God.

VOOREN:

Wat uitkomst wacht ge toch? Gij zult ter-stond dit slot
Van alle kanten zien beladden en bespringen.

GYSBREGHT:

Men zal me van het Y zoo lichtelijk niet dwingen.
Ik heb nog hier en daar veel vrienden op mijn hand.
1580 Mijn toeverlaat, naast God, dat is de waterkant.

VOOREN:

Geloof me, 'k zoek u niet met woorden te versagen:
Gij zult het van dien kant zoo heerlijk op zien dagen,
Met schuiten zonder tal, eer u de zon beschijn.
Wat riemen voert of zeil, heeft d' Amiraal Persijn
1585 Beslagen in zijn' dienst bij Vries en Waterlanderen.
Al 't omgelegē volk rukt haastig bij malkanderen,

1570. Later: misschien nog. — 1572. Later: uit nood. — 1574. Als men
tusschen twee kwaden kiezen moet, kiest men het beste. — 1580. Later: is
Y en waterkant.

- En trekt vast op den brand van kerk en torens aan.
 Hoe is het mogelijk, die macht te wederstaan
 Met zoo een handvol volks, dat door de nederlagen
 1590 Der versch vernielde stad vol schriks is en verslagen?
 Gij vielt, 't is waar, van 't slot op uwen vijand uit;
 Wat help 't? Men dreef u in. Gij waart zoo kort gestuit,
 En keerde op uwen burg met roô bebloede koppen,
 Van vreeze, dat men u den toegang toe mocht stoppen.

GYSBREGHT:

- 1595 'k Ontving geen leed; alleen mijn boezem zag bemorst
 Van bloed, vermids een kay, geslingerd langs mijn borst,
 Het vel had afgeschuurd en effen 't vleesch gewreven.
 Geen angst en dreef ons meer dan wij ons-zelfen dreven.

VOOREN:

Daar niet gewonnen wordt, is 't ijdel dat men strijdt.

GYSBREGHT:

- 1600 Een krijgsman wint genoeg, al wint hij niet dan tijd.

VOOREN:

't Was raadzaamst bij verdrag, en niet uit nood, gegeven.

GYSBREGHT:

Mijn moeder leerde mij, dat ik geen' raad zoû leven
 Met vijanden, waarvan men 't argste moet vermoên.
 Mijn Heer! ik heb uw' raad voor dees tijd niet van doen.

VOOREN:

- 1605 Mijn meesters harte trekt na alle brave helden,
 Die voor hun eere en erf zich vroom ter weere stelden.
 d' Onmatigheid van wraak, gepleegd na Velzens dood,
 En heeft hij nooit bestemd, noch iemants schuld vergroot.
 Ik ken hem, als mij-zelf; hij mint u in 't bijzonder.

GYSBREGHT:

- 1610 Hij mint mij, als het blijkt, en keert het bovenste onder;
 Hij mint mij averechts. Zijn liefde staat ons dier.
 Wie heeft de stad vernield, verwoest met zwaard en vier,
 En al de nacht gewoed, als wild en uitgelaten?
 Wie stopt den Aemstel toe met dooden? Wie de straten?
 1615 Waar ziet men niet de vlam van dien gestichten brand?
 Wat grafsteê, wat autaar, wat kerk heeft 's roovers hand
 Verschoond? Wat heiligdom, kapellen, kloosters, nonnen,
 Zijn van die klauwen niet geschandvlekt en geschonnen?
 Opdat ik niet en rep, hoe gruwlijk de soldaat,
 1620 Na 't schennen, martlen durf den godgewijden staat;
 Daar al de volgende eeuw met laster van zal spreken,
 En dat Gods streng gerecht te zijner tijd wil wreken.

VOOREN:

- Dit, leider! was een nacht vol ramps, vol ongevals;
 Maar dat men d' Oversten wil schuiven op den hals
 1625 Al wat er is misdaan bij krijgslîen zonder orden,
 En die door geen gezach in toom gehouden worden
 Bij die gelegenheid, dat lijdt de reden niet,
 Noch leert d' ervarenheid, en is wel meer geschied;
 Bijzonder daar het hart van wraaklust was bezeten.
 1630 Wie keert een' dollen leeuw, na 't breken van zijn keten?
 Hij volgt zijn wreedten aard, en vliegt met eenen loop,
 En grabbelt blindeling den reedsten uit den hoop.
 Wanneer 't verbolgen zwaard geraakt uit 's krijgsmans sche-
 Het keert er langzaam in, en acht gebod noch bede, (de,
 1635 Ziet Vorst noch Veldheer aan. Het zwaard, getergd van wraak
 En gramschap, vindt in 't bloed des vijands zoeten smaaik.
 De duisternis des nachts maakt alle ding óók gruwelijk;
 Dan schijnt het, wat men daags zich schamen zoû, min schu-
 In dees bloeddronkenschap en blinde en dartle lust, (welijk.
 1640 Die tot een vonksken toe al 't licht van reden bluscht,
 Uit tamme menschen maakt onredelijke dieren.
 Men moet, men wil of niet, dan 't heir den teugel vieren.
 Mijn meester, doen hij eerst voor uwe vesten kwam,
 Woû wel bemachtigen den muur van Amsterdam;
 1645 Maar in den grond de stad zoo schendig te verdelgen,
 Was nooit zijn wit, en 't valt hem bitter te verzwelgen,
 Hoewel het kriegsrecht hem verschoont; hij verregt niet
 Het uiterst van zijn recht, en straft nog met verdriet,
 Is tot verzachting en verschooning meer genegen,
 1650 Dan al te stijf te staan op 't punt van zijnen degen.
 Verschoon uw leven toch, en gun dees eere aan mij.

GYSBREGHT:

Ik ben met eenen dood voor al mijn leven vrij.
 Vertrek, en wacht u mij meer tijdingen te brengen.
 'k Getroost mij al, wat God u toelaat, te gehengen.
 [Vooren af.]

GYSBREGHT VAN AEMSTEL. BADELOCH. HEER PETER.
 REI VAN EDELINGEN. VLUCHTELINGEN.

GYSBREGHT:

- 1655 Wij gaven Vooren kort en duidelijk bescheed.
 Gij hoort, hoe 't krijgsvolk staat tot storremen gereed.

1645. 1° Uitg. Maer dien tot in den grond. — 1654. 'k Getroost mij alles
 toe te laten wat God u toelaat.

- Waarom het noodig waar, aleer zij 't huis besluiten
 Van achter met een vloot van schepen en van schuiten,
 Mij van onnut gezin, en die geen weer en biën,
 1660 t' Ontslaan, en met de bloem der mannen te voorzien,
 Die machtig zij, 't geweld des vijands af te keeren,
 Hetwelk ons koomt aan boord met storrembrug en leëren.
 Mijn liefste! geef u scheep: al is het scheiden pijn,
 't Is noodig. Peter zal uw trouwe leidsman zijn,
 1665 En dit gevluchte volk, en u en uwe kinderen,
 Vervoeren na een wijk, daar niemant u kan hindren.
 Getroost u daar een wjl te wachten, tot dat God
 Ons weer te zamen breng en gun een beter lot.

BADELOCH:

- Helaas! wat ga ik aan? Wat komt mij weder over?
 1670 Waar zendt ge mij? mijn lief! Persijn, den grooten roover,
 Uw' vijand in den mond, die op ons vlamt en loert
 Uit Zwaenenburg, daar hij des Graven vlagge voert?
 't Verdriet hem zulk een slot en vasten burg te derven,
 Die ongerechte gift. Uw zaad, uw wettige erven
 1675 Te blusschen in haar bloed, is al zijn wensch en wit,
 Opdat hij onverlet volharde in 't nieuw bezit.

PETER:

Mevrouw! zijt wel getroost, ik zal u zelf geleiden.

GYSBREGHT:

'k Neem oorlof met een' kus. [*Hij omarmt haar.*]

BADELOCH:

Ik zal van 't huis niet scheiden,
 Noch scheep gaan zonder u, mijn Heer! mijn waarde man!

GYSBREGHT:

- 1680 Ik volg u, eer gij 't weet.

BADELOCH:

Daar weet ge luttel van.

GYSBREGHT:

De stroom is wijd genoeg, al stopt men deze haven;
 Een schuit ontslipt het licht.

BADELOCH:

Men zal u hier begraven,
 Bestulpen onder 't puin. Ik zie dit huis in brand.

PETER:

D' onsterfelijke Uod heeft alles in zijn hand.

BADELOCH:

- 1685 Och, of de goede God zich mijner wou ontfermen!

1664. 1^e Uitg. Peter zelf die zal uw l. zijn. — 1669. Wat ga ik aan, wat overkomt mij. — 1674. 't Schijnt dat Persijn met Amsterdam is beleend geweest.

PETER:

Mevrouw! betrouw op Hem; Hij kan ons wel beschermen,
En voert zijn eigendom door water, vier, en vlam.

BADELOCH:

Gelijk de brand getuigt van 't gloeyende Amsterdam.

PETER:

't Is zijn gehengenis. Wie durf zich daarin mengen?

BADELOCH:

1690 Wanneer ons leed geschiedt, dan zal Hij 't óók gehengen.

GYSBREGHT:

Mijn lieve gemalin! gij stelt u 't zwaarste voor.

PETER:

Uw droefheid houdt geen maat, 't beneveld breingeenspoor.

EDELINGEN:

Nu volleg raad, Mevrouw! en laat u doch gezeggen.

[*De Vorigen.* ADELGUND. VEENERIK.]

ADELGUND:

Och, moederlief! wat raad? Zij komen 't huis beleggen.
1695 Bewaar mijn reinigheid, mijn' maagdelijken staat!

BADELOCH:

Och, dochter! moeders troost is kranke toeverlaat.
De klokken dekt vergeefs het zidderende kieken
Voor den doortrapten vos met schaduw van haar wicken:
Hij grijpt ze beide, en strooit de pluimen in den wind,
1700 En koelt zijn' lust, en rukt de moeder van het kind.

GYSBREGHT:

Zult gij dan oorzaak zijn, dat beide uw kinders sneven?

BADELOCH:

Ik zou om éénen man wel beï mijn kinders geven.

GYSBREGHT:

Beweegt uw kroost u niet? dit jongskén kleen en teêr?

BADELOCH:

Niet luttel, maar mijn man beweegt me nog al meer.

VEENERIK:

1705 Wat schreit ge, moeder-lief? Zijt gij bedroefd om vader?

BADELOCH:

Om vader schrei ik, kind! om u en ons te gader.

GYSBREGHT:

Uw moeder keert zich niet aan u noch uwe smart.

BADELOCH:

Met smarte baarde ik 't kind, en droeg het onder 't hart.
Mijn man is 't harte-zelf. 'k Heb zonder hem geen leven.

1709. Later: M. m. is zelf het h.

- 1710 'k Zal u, om lief noch leed, bezwijken noch begeben.
 'k Beloofde u hou en trouw te blijven tot de dood.

GYSBREGHT:

't Is ook getrouwigheid, wanneer men scheidt uit nood.

PETER:

Men scheidt om beters wil, om weder te verzamelen.

BADELOCH:

Indien ik van hem schei, wij komen nimmer t' zamen.

PETER:

- 1715 Gij scheide menig maal, en zaagt hem weêr gezond.

BADELOCH:

'k En scheide nooit, daar 't zoo bedroefd geschapen stond.

PETER:

De weêrhaan van de kans zeer lichtelijk kan keeren.

BADELOCH:

't Verkeerde nooit zoo snel, of 't was om mij te deeren

PETER:

't Was best, de kinders dan in zekerheid gebrocht.

BADELOCH:

- 1720 't Was best, en hiel me niet de band des echts verknocht.

PETER:

Een vrouw gedijt tot last; zij weet niet uit te rechten.

BADELOCH:

Bestel me slechts een zwaard, ik ben bereid te vechten,
 Te sterven aan de zij van mijnen vromen man.

GYSBREGHT:

Gij hebt een vrouwenhart.

BADELOCH:

Neem eens de proef daar van!

- 1725 Heldinnen stonden eer als onbeweege posten;
 De Faam van vrouwen roemt, die stad en volk verlost.
 Uw moeder Baarte toont, hoe veel een vrouw vermag,
 Wanneer zij Ysselstein verdadigt jaar en dag.

[*De Vorigen.*] BODE.

BODE:

- Ik waarschuw u, mijn heer! eer we overrompeld worden.
 1730 De triomfeerder stelt zijn vendels in slagorden,
 En d' eer van d' eersten storm vergunt men aan den Vries,
 Die groote reedschap maakt: ons dient geen tijdverlies.
 Men voert de stormbrug aan; [*Buiten, trompetgeschetter.*]
 men steekt 'er de trompetten.
 't Is óver tijd, den muur en torens te bezetten

GYSBREGHT:

- 1735 Al lang genoeg gemard; voort, voort! de nood die prest;
Gehoorzaam uwen Heer, en kus hem eens voor 't lest.

BADELOCH:

- Zeer gaarne, brave held! vergun me slechts één bede,
En ruk, het is mijn wil, dit lemmer uit der schede,
En stoot het door dees borst, en doop het in dit bloed;
1740 't Is beter, dat gij 't zelf dan Vries of Kermer doet,
Als ik u heb den geest zien geven door uw wonden,
Mijn zoontje zonder hoofd, mijn dochterke geschonden,
En hoor al 't huis vervuld met brand-, met moordgeschreeuw;
Zoo sterf ik nog uw vrouw, geen kinderloze weêuw,
1745 Zoo mag mijn kind of gij nog beî deze oogen luiken,
Na dien ik 'slevens licht niet langer kan gebruiken.

GYSBREGHT:

- O gruwel, Badeloch! ben ik van zulk een' aard,
Dat ik een vrouw, en nog mijn eige, met mijn zwaard,
Zoo eerelijk voor haar, voor kinderen, en magen,
1750 En deze goê gemeent, mijn leven lang gedragen,
Vermoorden zoû, gelijk een gruwelijk tyran?
Zoo ben ik langer niet uw bedgenoot, uw man,
Zoo hebt gij onbekend dus lange mij versleten,
En ik mijn Christendom verzaakt, mijn plicht vergeten.
1755 Hoe laat ge zulk een woord uw' kuischen mond ontgaan?
Of wilt ge, dat ik u altzamen zal verraân,
En mij aan uwe dood en schennis schuldig maken?
't Is tijd, om weêr te biên; de vijanden genaken.
Het godloos bastertzaad, beweegd door geen misbaar,
1760 Dat onze nicht Klaeris van Velzen, voor 't autaar
En 't kruisbeeld, in 't gezicht haars bruidegoms verkrachte,
En trappelde op het hart, en om den doodsnik lachte,
Zal daatlijk dezen burg verovren al verwoed.
Ik zal mijn vrouw, mijn zaad zien in elkanders bloed
1765 Verstikken. Grobber zal 't in eenen beker schinken,
En dat, zoo laauw als 't is, den vader op doen drinken,
Opdat d' ontruste geest doorwaar zijn ingewand,
En pijnig, vóór zijn dood, het los en vlot verstand.
Waar zijt ge, dienaars? Waar mijn lijfwacht? Waar mijn
knappen?
1770 Brengt herwaart mijn geweer. Op, mannen! wapen, wapen!
Het is de jongste dag, en met dit huis gedaan.
Nog zal het wrakeloos zoo niet te gronde gaan;
Daar moet een groot getal met ons ten hemel varen.

Koomt volg me daar we flus in 't harnas bezig waren,
 1775 In 't midden van den moord. 'k Gevoel een nieuwe kracht.
[Hij loopt als waanzinnig rond.]

BADELOCH:

Waar wilt ge heen? U zelf verdrinken in de gracht?
 De slotbrug brandt vast af. Of hebt ge vóór te sterven,
 Zoo neem ons t'zamen meê; hier zijn uw wettige erven,
 De huwbare Adelgund, d' onnoosle Veenerick.
 1780 Mijn hairen staan te berg; mijn harte klopt van schrik.
 Och vader! 't is mijn schuld; och, weest zoo niet verbolgen!
 Bedaar wat. Ik ga sloop; ik zal den Deken volgen,
 Te water en te land; hij voer me waar 't hem lust,
 Of na den wilden Ier òf aan de Noordsche kust.
 1785 Nu vrees ik geen gevaar, noch geene uitheemsche stranden;
 Ik neem verlof, ik ga. Ik kus voor 't lest uw handen;
 'k Gehoorzaam u, gelijk een Christe vrouwe past.
 Ik schrei en klaag vergeefs. Och, mannen! houdt hem vast.

REI VAN EDELINGEN:

Mijn Heer! erbarrem u, om uw bedrukte Vrouwe:
 1790 Zij luistert na uw' raad; zij zwijmt, zij sterft van rouwe.

ADELGUND:

Och, vader! moeder sterft. Wat, leider! gaat mij aan!

REI VAN EDELINGEN:

't En zij gij u bedaart, het is met haar gedaan.

PETER:

Om Gods wil, geef gehoor; gij ziet, hoe zij u minnen.
*[Vrouwen en kinderen onder de vluchtelingen mengen zich
 in de droefheid van Badeloch en Adelgund.]*

GYSBREGHT:

Wat razerij is dit! Wat onverzetzbre zinnen!
 1795 Men recht met jammeren noch janken hier niet uit:
 De tranen doen 't hem niet. De wreedheid wordt gestuit
 Met dapperheid en moed. Waar laat gij u vervoeren!
 Al 't kermen is onnut; men moet de handen roeren.
 Scheep, scheep! Nu, zijt getroost, mijn lief! de tijd is kort.

BADELOCH:

1800 Voor 't scheiden, laat me toe, dat ik mijn bede stort:
 Heer Peter! bid voor mij; dat God dees arme schare
 Door zijnen Engel sture, en mijnen Heer beware!

PETER:

Gij, die der vromen schild en wisse toevlucht zijt,

- En van den Hemel af den jammerlijken strijd
 1805 Der menschen gade-slaat, en ziet de steden dalen
 En wentelen, en zet de heerschappijen palen;
 Erbarm u over dit bedrukt, belegerd slot!
 Bescherm 't rechtvaardig hoofd, en berg het overschot
 Der uitgeroeide stad, genoodzaakt door de baren
 1810 In lange ballingschap, op Gods genaâ, te varen;
 Gij hebt het huisgezin van Noah wel behoed,
 Dat op de baren dreef en hoogen watervloed,
 Doen 't water immer wies, tot daar de starren blonken,
 Doen 't hemelhoog gebergte en alle spitsen zonken,
 1815 En al de weereld lag in eene bare zee
 Gedompeld over 't hoofd, en kende strand noch reê;
 Gij trooste door de duif die overbleve zielen.
 d' Olijftak zeî haar aan, hoe alle waatren vielen.
 vertroost óns desgelijks in droeve ballingschap!
 1820 Gij weet daarvan de maat, en kent den lesten stap.
 Uw geest die blaze in 't zeil; uw heilige Engel stiere
 Het roer, en zette ons op, daar elk u vrolijk viere.

[*De vorigen.*] RAFAËL.

RAFAËL [*op de wolken*]:

- O Gijsbreght! zet getroost uw schouders onder 't kruis,
 U opgeleid van God. 't Is al vergeefs dit huis
 1825 Verdadigd: hadden wij 't in ons behoed genomen,
 't En waar met Amsterdam zoo verre nooit gekomen:
 Dus wederstreef niet meer uw trouwe gemalin.
 Verlaat uw wettig erf, en kwel u nergens in.
 Al leit de stad verwoest, en wil daarvan niet ijzen.
 1830 Zij zal met grooter glans uit asch en stof verrijzen;
 Want d' Opperste beleidt zijn zaken wonderbaar.
 De Hollandsche gemeent zal, eer drie-honderd jaar
 Verloopen, zich met macht van bondgenoten sterken,
 En schoppen 't Roomsche altaar met kracht uit alle kerken,
 1835 Verklaren 't Graaflijk hoofd vervallen van zijn Recht,
 En heerschen staatsgewijs; hetwelk een bits gevecht,
 En eindeloozen krijg en onweêr zal verwekken,
 Dat zich gansch Christenrijk te bloedig aan wil trekken.
 In 't midden van den twist, en 't woeden nimmer moê,
 1840 Verheft uw stad haar kroon tot aan den hemel toe,
 En gaat door vier en ijs een andre weereld vinden,
 En dondert met geschut op alle vier de winden.
 Uw afkomst midlerwijl en zal niet ondergaan,

- Maar eeuwig adelijk en eereijk bestaan,
 1845 Op sloten en in steên, en loffelijk regeeren;
 En Aemstels oude naam en zal geen roem ontberen,
 Als uw naamhafte stad haar Schouwburg opendoet,
 En voert op 't hoog tooneel uw daden te gemoet
 Den Burgemeesteren en drie-maal twalef Raden,
 1850 Gezeten op uw' schild, van kruisen overladen.
 Dus geef u haastig scheep; 't is tijd, want zonder God
 En onze hulp, 't was omgekomen met dit slot.
 Ik zal u met een' mist en dikken nevel dekken
 En voorgaan met mijn glans, en 't volk een leidstar strekken,
 1855 In 't midden van den stroom. Schep moed, en wanhoop niet,
 Maar volg gehoorzaam na hetgeen u God gebiedt.
 Zijn wil is, dat gij trekt na 'et vette land van Pruissen,
 Daar uit het Poolsch gebergt de Wijsselstroom kooft rui-
 Die d' oevers, rijk van vrucht, genoegelijk bespoelt. (schen,
 1860 Verhoù u daar, en wacht tot dat de wraak verkoelt.
 Gij zult in dit gewest een stad, Nieuw Holland, bouwen,
 En in gezonde lucht, en weelige landouwen,
 Vergeten al uw leed en overbrochten druk,
 Waardoor uw nazaat klimt den berg op van 't geluk.

PETER:

- 1865 Zijt gij dat, Rafaël? Zijt gij dat zelf, die beide
 Tobias en zijn bruid zoo veilig t'huis geleide?
 Of liever die gezant des Hemels, die zoo klaar
 Voor Moses trok, gelijk een vierige pilaar?
 Of die den vromen Loth nog bergde, eer 't vier van boven
 1870 De steden stak in brand? Of die den gloênden oven
 Verkoelde, en brocht 'er gaaf drie jongelingen uit?
 Wij volgen op uw licht. Wij zien: 't is Gods besluit.

GYSBREGHT:

- Nu buig ik mij voor God, mijn lief, mijn uitverkoren!
 Nu weiger ik geenszins na uwen raad te hooren,
 1875 En leg hier 't harnas af. Hier baat geen tegenweer:
 Nu God dit huis verlaat, en geldt 'er zwaard noch speer.
 Al 't volk ga voor, dan 't lijk, en niemand hoeft te vreezen;

1844. De Heeren Ploos van Amstel, door Frederick Henrick in hun adel erkend, rekenen van de Gijsbrechten af te stammen. Ook de Huizen van Heeckeren tot Nettelhorst en van Salm-Anhalt komen uit hen voort. — 1864—65. In de uitg. 1659 heeft Vondel hier de volgende regels tusschen-gevoegd:

Valt u 't verwoesten der godtsdienstigheid te lastigh,
 Volhardt by 't out geloof en Godts altaer stantvastigh,
 Op 't spoor der ouden, u moedigh voorgetreên;
 Zoo draeft men recht naer God, door alle starren heen.

Ik zelf met mijn gezin zal d' allerleste wezen.

[*Uit de handen van een der Edelingen neemt Gysbreght een crucifix over.*]

- Heer Peter! 'k bid u, tast dit heilig kruisbeeld aan,
 1880 Dat voor mijn' oudren lang heeft op 't autaar gestaan,
 En mij is aangeërfd. Ik storte, in tijd van vrede
 En oorloog, menig-maal hier voor mijn vier'ge bede,
 Zoo wel des nachts als daags. Hoort, mannen! hoort na mij;
 Wanneer men uit den stroom en Pampus raakt voorbij,
 1885 Zoo doet ter slinke hand in zee zich op wat weiland,
 Dat Marcken heet van ouds, een laag en visschers eiland,
 Hetwelk een klooster draagt, genoemd Mariëngaard,
 Een rijke en oude abdij; wij zullen derrewaart
 Ons spoën, voor wind, voor stroom, met riemen en met zeilen,
 1890 En daar de vloot voorzien, en voorraad ommedeilen,
 En leven wijder raad. Gaat scheep in die gestalt,
 Gelijk ik heb belast.

REI VAN EDELINGEN:

Helaas! Hoe bitter valt
 Het scheiden van zijn land, daar alles loopt verloren!

PETER:

De liefde tot zijn land is ieder aangeboren.

BADELOCH:

- 1895 Verdelgde stad! wij gaan, en komen nimmer weêr.

GYSBREGHT:

Vaarwel, mijn Aemsterland! verwacht een' andren heer!

Klachte

OVER

CORNELIA VOS. *LXVI*

[22 Jan. 1638.]

O Jonge zon, geteeld van d' ouwe,
 Hoe wordt gij ons zoo ras ontroofd!
 Hoe zit uw vader over 't hoofd
 Gedompeld, aan den Rijn, in rouwe,

LXVI. Het 5^e kind van den goeden en grooten Amst. Hoogleeraar Geeraert Jansz. Vossius. Zie bl. 26, XVII. Haar moeder was Elisabeth Junius. Op een

1887. Mariëngaard, een vertakking van de abdij van dien naam in Vriesland. — 1891. En verder raadplegen. — Gestalt, orde. — *Klachte*. 4. Te Leyden, bij de plaats van 't ongeluk.

5 Als aan den Po 't geslacht der Zon
Weleer betreurde Faëton!

Wij zagen hier den avond vallen,
Doen gij, in 't Oosten opgepronkt
Met stralen, in het Westen zonkt,
10 Niet veer van Leidens hooge wallen;
Een nevel zonk ons op het hart,
En was de voorboô van uw smart.

Wij stonden reed met blijde rijmen,
Om u te leiden na het choor;
15 Te volgen het gebloemde spoor
En 't vrolijk licht van uwen Hymen;
Maar God, aan uwe ziel verloofd,
Heeft d' aardsche fakkel uitgedoofd.

Een oogenblik heeft zoo veel gaven,
20 Gedaald van 't Hemelsch Paradijs,
Op u verslingerd, in het ijs
En sneeuw, op 't onverzienst begraven.
Een waterslang verbeet die bloem
Van onze jeugd, der maagden roem.

25 Nu zwijgen al uw schelle snaren,
D' ivore fluit, de zoete keel,
Daar 's vrijers goddelijkste deel,
De ziel, omhoog op plach te varen,
Doen, zij ten ooren uitgelokt,
30 Gij haar tot in den Hemel trokt.

Uw onvolwrochte beelden treuren,
En roepen al: „Ik sterf, ik sterf!“
Papier, panneel verschiet zijn verf;
35 Men ziet geen leven in de kleuren
Van uw tapijten, met de naald
En zijde na de kunst gemaald.

wintertochtjen van Amsterdam naar Leyden kreeg zij een ongeluk, zakte door het ijs en verdrank; zij werd 2 Febr. begr. in de Pieterskerk. Boven het vaers staat: Aan dezelve, en: Wijze: Oû luis-tu soleil de mon ame.

6. Phaëton (bij wien Cornelia vergeleken wordt, v. 1), zoon van Helios (de Zon), om zijn onvoorzichtig mennen van de zonnekar door Jupiters bliksem getroffen. — 15. Wie haar verloofde was, is niet bekend. Zie D. Warande VII. bl. 281. De zoon van den Poolischen Gezant is een mythe. — 20—21. Uw gaven kwamen uit den Hemel, die verliefd op u was.

- Nu zult ge geest noch wijsheid zoeken
 In 't Neêrduitsch, Fransch, of in Tuskaensch,
 Noch u vermaken in het Spaensch,
 40 En lezen 't keurigst uit de boeken,
 Of andwoord geven op 't Latijn
 In Duitsch, als u gevraagd zal zijn.
- Hoe kan uw moeders hart verzwelgen
 Dien al, dien al te bittren drank!
 45 't Ontijdig missen van die rank,
 Het levenst van haar lieve telgen.
 Geen boom en scheidt van zijnen tak,
 Als met een' zucht, en met een' krak.
- Uw zuster houdt niet op van karmen,
 50 Die hallef dood u sterven zag,
 En tot de kin verdronken lag
 In haar getrouwen broeders armen,
 Die drie maal, maar vergeefs, bezocht,
 Of hij uw leven bergen mocht.
- Uw grootvaâr Junius, beneden
 55 In 't open graf, hoort stads geschrei,
 En wellekoomt den frisschen mei,
 Uit hem gegroeid, nu afgesneden;
 En niemand, die geen tranen stort,
 60 Om dat uw jeugd zoo jong verdort.

Ter eeuwige Gedachtenisse

VAN

NIKOLAAS VAN KAMPEN,

STICHTER DES SCHOUWBURGS, IN DEN JARE MDCXXXVII.

[Begr. 6 April, 1638 in de Nieuwe Kerk.]

't **O** Ntbreidelen der jeugd noch godloos voedsel van
 Vervloekte afgoderij, en al wat zij verdichte,
 Maar stichtig tijdverdrijf was 't oogmerk van dien man,

40. Lezen, uitkiezen. — 41, 22. D. i. uit het Latijn in 't Hollandsch vertalen. — 49. Johanna, geb. 1622, † 1640. — 52. Matthæus, geb. 1610, bibliothekaris v. Amst. — 55. De Leydsche Hoogl. Franc. Junius. — 57. Mei, tak. — *Ter eeuwige Ged.* Zie boven, bl. 144. 1—5. Vondel wil der tegenpartij onder 't oog brengen, dat de Amst. Schb. niet met de amfiteaters der Romeinen over één kam te scheren is.

Die, tot een oefenschool van deugd, den Schouwburg stichte,
 5 Der arme weezen troost, de ouden stok en staf —
 Zoo schrijft Pompejus niet, maar Kampen op zijn graf.

Bruijloftlied

VOOR

GUGLIELMO BARTELOTTI VAN DEN HEUVEL

EN

JAKOBA VAN ERP.*LXVII*

(Mei, 1638.)

MERKUR:

IS nu een maagd het waardste goed,
 Dat Bartelott' om heur laat varen
 Mijn Bank vol gouds, mijn eb en vloed
 Van Beurs en vloten, rijk van waren?
 5 Is 't wisselen van vrijen staat
 In blinde slavernij van vrouwen,
 De wissel, die best munte slaat?
 Durf hij 't nu al op één vertrouwen,
 En schepen lijf en goed in een,
 10 Ja, zelf zijn ziel? — Hij ga vrij heen!

PALLAS:

O Roos van Erp mijn heiligdom,
 Geen vrijer zoû uw glorie pluiken!
 Nu staan mijn kuische bloemen stom,
 En moeten op haar steeltje duiken,
 15 Bedrukt en schaamrood; mids gij haar
 Zoo wuft en reukloos gaat begeven.
 Wat prees uw boek en cymbelsnaar,
 Getrouwd aan zang, het eenzaam leven?

LXVII. Hij was de zoon van Guillaume Bertholotti (koopman te Amst. † vóór Mei 1635) en Margarita Thibault, en broeder van Jan-B. B., eersten man van Helionora Hellemans; hij was te Emden geb. 1602 † vóór Ap. 1662. Hij heeft gewoond op de Heerengracht en (later?) naast het Trippenhuys Noordzijde. Jacoba van Erp was de zuster van Hoofds eerste vrouw en van Magdalena, de vrouw van Justus Baeck; zij was geb. in 1610. Zie II, 277.

15. Mids, daar. — 16. Reukloos, roekloos. — 17. Blijkbaar zong Jacoba, met „clavecینگel”-begeleiding, een lied ter eere van den ongehuwden staat.

- 20 Z' ontsticht een maagdelijk gemoed,
 Die anders leert en anders doet.
 VENUS:
 Gelukkig paar, volg schild noch roê,
 Afgrijselijk van zwarte slangen:
 Mijn koppel duifkens lacht u toe,
 Zie beksken eens aan beksken hangen!
 25 Zij trekkebekken u te bed;
 Laat Pallas pruilen, Hermes woelen!
 Wat 's geld? wat 's wijsheid? zonder pret
 Van twee, geënt in één gevoelen,
 Die Venus in haar spraak verstaan,
 30 En endeloos te bruiloft gaan?
-

Hugo de Groots Beandwoording

DER OPDRACHT VAN DEN „GIJSBREGHT”.

A Monsieur

Monsieur Van Vondelen, a Amsterdam.

Mijnheer!

Ick houde my seer geobligeert aen uEd. beleefdheit ende groote affectie tot my, de welke schier alleene, immers nevens weinige van die landen, soect te versoeten myne geleden swaericheden, ende te vergelden myne onbeloonde diensten. Ick heb uwe gaven ende wercken altyd ten hoochste geëstimeert. Soo ick van dit werck soude seggen dat ick gevoele, soo soude ick mogen verdacht sijn, off ick de eer, die my is geschiet door de toeëigening, daerdoor soude willen erkennen, twelck ick noch daarmede nochte op andere wegen en sie te connen doen nae behooren. By anderen wil ick wel spreekken vande geluckige uitkiesing van dese in der daet waerachtige, maer by uEd. schoon gecierde geschiedenisse, de Stadt van Amsterdam, daer dit werck is gemaectt ende vertoont, eigentlyck toecomend, de seer wel voegende schickinge van alle deelen, van het eerste tot het laetste, wijse leeringe, teere hartroeringe, vloeiende doch welbeknochte veerzen. By uEd. sal ick niet anders seggen, dan

21, 22. De Medusa-slangen op Minervaas schild en om Mercurius' bodenstaf. — 25. Hermes, Mercurius.

dat ick Amsterdam voor gelukkig houde, soo veele daer syn, die dit werck nae syne waerde connen schatten. Den Coloneeschen Oedipus van Sophocles, de biddende vrouwen van Euripides, hebben Athenen noit grooter eere aengedaen, als Amsterdam hier mede geniet. Ende alsoo ick vertrouw, dat dit werck onsterffelyck is, soo derf ick daeruit verhopē, 't gunt my myne eigen wercken niet en derven toeseffen, dat myn naem sal blyven levende in een stadt die ick ten hoochste altyd heb ge-eert. Groote danckbaerheit ben ick uEd. schuldigh, de welcke ick in myn hart onverzeert wil bewaeren, tot dat ick eenige gelegenheit vinde, om de selve metterdaet te doen blycken.

Tot Parys, den 28 Mey 1638.

UE. Dienstwillige ende danckschuldige

H. DE GROOT.

H. de Groot aan G. Vossius.

...Vondel heeft my vrientdschap gedaan, dat hy een treurspel van treffelycken inhoudt, voeghelyke schikkinge, en overvloedige welsprekenheit aan my, als eenigen smaak hebbende in zulke dingen, heeft toegeeigent. Ook verheugh ik my, dat myn naem, op wat wyze het ook zy, by u luiden wordt levendig gehouden. 't Waaren onverstandige menschen, die in een treurspel, handelende van een geschiedenis, al drie hondert jaaren geleden, het vertoonen van de gewoontens dier tyden niet wilden toelaaten: eveneens als die van Geneven, die in den Franschen druk van Cominaeus overal daar verhaalt wordt dat de Koning van Vrankryk ter misse ging het woordt avondt-maal in de plaats van misse stelden. Ook hebben zich Aeschylus, noch Euripides niet geschaamt den aanschouweren de Barbarische godtsdiensten te vertoonen: d' eerste in zyn treurspel van de Persen, d' ander in zyn Iphigenia in Tauren. Doch daaruit kan men zien hoe weinig zy zyn, die van zulke dingen wel kunnen oordeelen.

Op de Blijde Inkomst^{LXVIII}

VAN MARIA DE MEDICIS, T' AMSTERDAM.

IN HONORE
DELLA CHRISTIANISSIMA REGINA
MARIA DE MEDICI
ALLA ENTRATA SUA FELICE NELLA CITTÀ
D' AMSTERODAMO.

5 **Q** Val per le terre Phrygie, già beata,
Si vidde andar la Madre delli Dei,
Tal per Ollanda passi hor adorata,
MARIA Augusta: Augusta piu di lei,
Quanto di piu gran Genitori nata
Di veri numi il secol nostro bei.
Aggradi alta Regina i bassi honori.
Che cosi suole il Ciel, mirando ai cuori.

T E S S E L S C H A.

WELLEKOMST
VAN
MARIE DE MEDICI.

AMSTERDAM SPREEKT.

10 **M** Et welck een offerhand zal ick den hemel dancken,
Dat my bezoeken koomt de grootste Koningin,
Die bei de Weerelden beschaduw't met haer rancken,
En my een Voorspraeck streckte, en trouwe Noodvriendin,
By Vader en by Zoon, in haere heerschappye.
Weest overwellekoom, gezegende Marye.

I. V. VONDEL.

LXVIII. In den latijnschen brief van Vossius aan De Groot (zie boven bl. 149) stelt hij als bekend, dat Vondel naar het Katholicisme neigde. Dit viel samen met Tesselschades meer opgewekt godsdienstig leven. Hun toegenomen verkeer blijkt o. a. uit de samenvoeging (in een plano-druk van Blaeu) van deze twee korte gedichten, blijkbaar bestemd om, ter eere der Koningin, te worden ten-toon-gehangen. De weduwe van Henri IV en moeder van Louis XIII was door de politiek van

11. Ranken, telgen.

[BAERLES BESCHRIJVING DER FEESTELIJKHEDEN.]

Door Vondel vertolkt.

TOE-EIGENINGE aen [Burgemeesteren].

Hetgeen God in den hemel is, dat is de Vorst op der aerde. God is niemants beeld, om dat hy van niemant zijn' oorsprong heeft. De Vorst is Gods beeld, om dat hy van hem voortgekomen is... Gods maght is onbepaelt, om datze goddelijck is. Des Vorsten maght is bepaelt, om datze menschelijck is. God is boven de wetten, om dat hy d' eenige wetgever is. De Vorst is aen de wetten gebonden, die God en de Reden hem voorschrijven... [De menschen] meenen eenen God op d' aerde te zien, zoo menighmael zy het doorluchtigh aenschijn der Vorsten mogen aenschouwen... Ick zal het bewijs hier van niet verre haelen. Onlangs quam in deze uwe Stadt de allerdoorluchtighste Koningin, MARIA DE MEDICIS, beroemt van wegen haer geslacht, heerschappye, huwelijck, haerer kinderen scepters en aengehuwde kroonen. Deze hebt ghy met triomf ingehaelt, zoo van Stads wegen, als uit eige byzondere genegentheid. De burgers, zoo uit last, als uit zich zelve, vlogen van alle kanten te zaemen, om haer te verwelkomen, gelijk ofze een nieuwe starre hadden zien rijzen... Ghy beweest eere aen een Vorstin, die, na uw eigen oordeel, veel meer verdient hadde.

[Daarna zinspeelt de schrijver op de voorrechten, die de Stad den voorouderen der Koningin moet dankweten en spreekt, als van een erkentenisoffer van het]

. . . heerlijk toestel van Triomfbogen en Poorten, hier en

Richelieu reeds sints 1637 uit Frankrijk gedreven. Zij kwam hier de hulp inroepen der machtige Republiek. Amsterdam, dat nu en dan onaangename boodschappen kreeg van den schranderen Minister, ontving de kunstilievende en ongelukkige Vorstin, vergezeld van de Princes van Oranje en eenige Heeren en Dames (van wege de Staten, van Floris II van Pallant, Graaf van Culemborgh en Johan Wolphard van Brederode) met groote eer. Dr Samuel Coster, de beleider der Schouwburgbeweging, werd het maken van een ontwerp voor openbare vertooningen en vertieringen opgedragen. Aan den Kath. advokaat Cornelis van Davelaer, Heer van Petten, droegen de Burgemeesters op een fransche toespraak tot de Koningin te houden, wanneer hij haar, aan 't hoofd eener aanzienlijke Eerewacht, bij 't Huys ter Hart, op Woensdag, den 1^{en} Sept. zol gaan ontvangen. Wij danken hieraan een meesterstukken van Thomas de Keyser. (Zie II, 3).

Den 20^{en} Okt. dagteekende Caspar Barlaeus eene latijnsche beschrijving van de Blijde Inkomst, waarvan ik de uitmuntende overzetting in het Hollandsch niet aarzelen van Vondels pen toe te schrijven, gelijk sints lang de vertaling der daarin voorkomende latijnsche vaerzen onder zijn werk is opgenomen.

daer opgerecht, en Vertooningen van spelen, en opbod der gansche Schutterye,

[waarmee de Koningin ontvangen werd.]

Nu [in dit boek] konnen oock, deze niet gezien hebben, deze Schouwspelen, en toeloop van volck op uwe kosten [Burgemeesters!] en door uwe mildaedigheid zien en hooren. [Zij] komt als tot henlieden, en die te voren uwe poorte inreed, word nu hier, door schrijver, en kunst van plaetsnijder, gezien en begroet

[Na zijne opdracht gaat de schrijver in zijn boek-zelf, aantoonen, dat] zoo groot een Vrouw wel waerdigh was in zoo groot een Stadt onthaelt te worden... De Koningin, om met de aeloude poeten te spreekken,

*Ontfing van Thetis groote Heeren
Tot zwagers, die de zee regeeren.*

De Stad is

*Allengskens van een laege vest
En kleen gebied dus hoogh gewassen,
Zoo datze nu des hemels assen
Bereicken kan, en Oost en West.*

De Koningin is

*Moedigh op de Goôn, haer zoonen,
Al verciert met Koningskroonen
Die te zijner tijd om hoogh
Zullen cieren 's hemels boogh.*

De Stadt

*Komt billijck lof en danck om haer liefstallige aerd,
Om dat de vreemden daer, als in hun land, verkeerren;
Om dat wy wijd en zijd ons geven op de vaert,
En tot in d' yszee toe in 't noorden gaen laveeren,
Ontdecken onbeschroomt de veergelege landen,
Ons eertijds tot een' schrick; dat wy den dorst verslaen
Met bruizenden Oront en schuimenden Rodaen,
En zijn, gelijk een volck, verknocht door eendraghts banden.*

R. 2. De zinnebeeldige groepen in het werk zijn (naar Dr Costers ontwerp) geïnventeerd (o. a.?) door Claes Moyaert (zie pl. VII, VIII, IX, X, XII en XIII. Pieter Nolpe is, althands van eenige, de graveur. No XIV graveerde S. Savry; ook XVI, die ontworpen is door I. Martsen den Jonge. Het portret der Koningin werd gegraveerd naar de schilderij van Guillaume (?) Honthorst, door (?). — 22. Als zij tot sterrebeelden verheven worden. — 30. Oront, Orontes, de grootste rivier van Syrië; Rodaen, de Rhône; schuimend, om dat hij zoo snel stroomt. — 31. Als een volk met de Oosterlingen en met de Franschen.

... De Stadt Amsterdam oordeelde haeren schuldigen plicht te wezen met eerbiedinge te onthaelen de Nicht des Keizers Maximiliaen, van wien zy eertijds de Keizerlijke Kroon op haer wapen ontving... En hoewel de Raed deze eere niet en bewees aen zijn eige Princesse en Landsvrouwe, zoo heeft hy nochtans dit Haere Majesteit ten gevalle willen doen, als gesprooten zijnde uit het oude en vermaerde geslacht der eige Heeren en Vorsten van deze landen: waer by noch komt, dat ons te stade komen de gunsten en genade van den grootmaghtighsten Koning van Vranckrijck, LUIDEWYCK de XIII, den RECHTVAERDIGE, handhaever van onzen Staet; en wy geduurighlijk genieten de vruchten van 't geluckigh verbond, eertijds met zijnen Heer Vader opgerecht . . .

[Na de inleiding verhaalt de schrijver, hoe de Koningin de reis genomen heeft.]

Den lesten dagh van Oeghstmaend reisde Zy [her] waert, vergezelschap met haere Hoogheid Amelia, gemaelin des Princken van Oranje; Mauritia, dochter des Princen van Portugael, Florens van Pallant, Graeve van Kulenburgh; Iohan Wolphard, Heere van Brederode, Vianen &c. de weduwe des Heeren van Potles, Brederoos zuster, en zijn oudste dochter; Ioan van Kerckhoven, gezeit Poliander, Heere van Heenvliet, Houtvester van Holland, en Ruart van Putten, en meer anderen edelen . . .

[Te Haerlem ging de Pensionaris van Amsterdam, Willem Boreel, Heer in Duinbeeck, de Koningin te gemoet. Burgemeesteren hadden gaarne gezien, dat H. M. verder de reis te water had willen afleggen — als zoo eigenaardig Hollandsch; maar de voorkeur werd aan de tocht „te wagen” gegeven. Uitvoerig worden de ruiters en de paarden der Eerewacht beschreven.]

Hun geweer waren degens, en pistolen. Witte veders zwaaiden boven op hunne hoeden. Het waren uitgeleze paerden, kleen en verheven van kop, met wackere en glinsterende oogen; kort van ooren, dun van hals by den kop, breed van borst, wel gedrongen, breed en ruigh van voeten. Eenigen waren kastaniebruin, eenigen zwart, eenigen schimmel, en van verscheiden hair. De moedigheid van zommige paerden kon men zien aen de zwarte voeten, het grijs en gekrult hair, en de roode vlekken om 't lijf. Zommige kleppers waren schoon geteeckent met een kol of star in 't voorhoofd. Eenigen hadden vier witte voeten, eenigen twee, zommigen eenen witten, of

R. 5. Hier wordt niet op de vrouwen der Stadhouders gezinspeeld, maar op Gravinnes of Vrouwen van Graven. — 30. „En assez bon equipage,” schrijft Jacob vander Burgh of Verburgh, Sekretaris van den Heer van Brederode en uitgever van Hoofds gedichten, aan Const. Huygens.

rechten of slincken voet. Men zagh uit het wenden ter wederzijden, datze wel ter hand, uit den draf, datze braef en wel afgerecht; aen het mennem, datze wel na den toom luisterden, en zacht van mond waren. Als zy geluid van trommelen of trompetten hoorden, stonden ze niet stil: zij beetten op hun gebit en schuimbeecten; staecken de ooren op, en schrabden op de aerde met hun voeten. Zij hielden in 't gaen hunnen pas, en gaven met brieschen te kennen, datze hun meesters verstonden, en dat met zulck een deftigheid, als ofze door een heimelick ingeven wisten, datze de Koningklijke Majesteit zouden geleiden . . .

[De rede van den Heer van Davelaer is door Vondel aldus „uit het Fransch in Duitsch vertaelt”:]

Allerdoorluchtigste Princes,

Hier zietghe de Ruiterye der Stad Amsterdam, die door last en bevel van mijn Heeren den Burgemeesteren en Regeerder dezer Stede, uit een sonderlinge genegentheid, die zy toedraegen uwe Majesteit, om haere onvergelykelijcke waardigheid, en overgroote verdiensten, haer in haere Majesteits aenkomste in dezen oord en vrydom van Amsterdam te gemoet gaet, tot een bewijs en staeltje van de algemeene vreughd, die hier binnen is; daer een yeder zich verheught, dat het Uwe Majesteit geliefde, boven alle andere weldaeden alree bewezen, zich te vernederen, om deze Stad te beschijnen met de Zon van haere Grootheid. Wy draegen dan Uwer Majesteit op alle die diensten, die wy vermogen, haer zeer ootmoedigh biddende, dat haer gelieve zich door dezen troep te laeten geleiden binnen onze wallen, ter plaetse, die men van ouds plagh in te ruimen voor den Princen, en groote Personagien, die deze Stad bezoeken; alwaer zy zal bevinden, dat dees onze schuldige en ootmoedige plicht, die wy haer bewijzen, niet en is dan een kleine proef en gering teecken van groote danckbaerheid, die nochtans niet en kan opwegen de grootheid van uwe Majesteit, en der zelve weldaeden, waer door deze Stad aen haer verknocht is.

De Koningin de Heeren Burgemeesteren bedanckende, ontfging deze beleefde rede der burgerruitery met een goede genegentheid

De gansche Stad vierde; en niemant sloegh een hand aen zijn werck: noch yemant hoe oud hy was, en hoe veel hy oock te doen hadde, en hoe qualijck hy uit moght, kon het huis houden

Ontrent ten vijf uren na middagh verscheen de Keizerlijke en Koningklijke Starre van MEDICIS. en quam binnen de Koopstad Amsterdam, geleit van de ruiterye, die altoos voortrock.

Daer op loste men over al de Stad het grof geschut... De groote klokken luiden... dat het over het geheele land klonck, en de kleene klockkens speelden zeer liefelijk onder het jui-chen van 't gemeene volck.

[Verwelkoming door Andries Bicker, oud-Burgemeester, Kolonel van de Stad, en andere Heeren.

Daer de Middeldam (Vijgendam) begint, rees een triomf-boogh, heerlijk en fraey om aen te zien, daer een scheepken of de Kogge, boven op stond, gelijk op het oud zegel van Amsterdam staet. In het hol van 't scheepken vertoonden zich twee Hollandsche Graeven, gewapent na de oude wet...

De eerste Vertooning om hoogh op de triomfpoort was de bruiloft van den allerchristelijksten en onverwinnelijksten Koning HENRICK de IV, Koning van Vranckrijck en Navarre en van de allerchristelijkste Koninginne MARIA DE MEDICIS [omgeven van andere figuren.]

Op de Vertooning des huwelijcx van
HENRICK de IV, en MARIA DE MEDICIS.

*Hier trouwt 't Hetrurisch bloed de hand, die 't lemmer past,
En 't stijgt door huwelijk op 's weerelds hoogste toppen,
En HENRICK aen haer zijde, al blanck geharrenast,
Verwacht uit haeren schoot gekroonde Koningskoppen.
Ay zie, 't is Herkules, 't is Pallas, die hier staet.
Hy stut met dapperheid de Rijcken, zy met raed.*

[Hier volgt, bij Baerle en Vondel, eene vernuftige speling op het getal zeven, waartoe een eereboog te Avignon, bij 't huwelijk van Henri IV, den auteur aanleiding gaf. Daarop wordt meêgedeeld de rede, waarmeê de welsprekende Guillaume du Vair, Voorzitter van 't Parlement van Provence (1556—1621), de Koningin, bij hare aankomst te Marseille begroet had. Hierna de beschrijving, dien de „groote Thuanus” van de eerste voltrekking der ondertrouw te Florence, door den Kardinaal Aldobrandini, geeft. Te Lyon werd daarna het huwelijk gesloten, waarbij tot de Gezanten behoorde „Karel Ligni, graef van Arenbergh, uit den naem der Aertshartogen, Albrecht en Isabel.” Van den Middeldam reed de Koningin „door de volckrijcke en neeringachtige Warmoesstraet, daer de huizen zeer

R. 7. De poort geflankeerd door twee paar Dorische pilasters. „Om hoogh”, daarboven een tooneel tusschen twee paar Korinthische zuilen, op wier taflement het koggeschip stond. — 18. Hetrurisch, Toskaansch, oud-Italiaansch. — 30. Thuanus, zie II, . — 36. Warmoesstraet. Vondel wist er van te getuigen.

dier, en de woningen eng en klein vallen. Daer woonen door malkanderen goudsmiden, juweliërs, koperslagers, maeldeniers, Neurenburgiers, balansmaeckers, zwaerdveegers, tinnegieters, linnewinkels, goude zijde en wolle lakenkoopers, zijde en pas-sementkramers, wijnkoopers, pluimeciërs, hoedekramers, lint-verkoopers, kruideniers, droogisten, aptekers, en ander slaghe van ambachten en winckeliërs zonder end.

[Daarop reed de Koningin door de Niezel en „trock den Fluweelen burghwal langs, tot voor de oude Doelestraet”. Op de varkenssluis stond weêr een „triomfpoort”, met een voorstelling van de Koningin, op een zegewagen, „in de gedaente van Berecynthia, de Heidensche Goden moeder”, getrokken door leeuwen. Zij zat daar omringd o. a. door haar man Henri IV, door Jean Baptiste, Hertog van Orleans, en hare drie dochters: Henriette Marie, Koningin van Groot-Brittanje, Isabella, Koningin van Spanje, en Christine Groot-Hertogen van Savoye. De *char* is omstuw van de 4 waerelddeelen, en op den voorsteyen van een koggeschip begroet haar Amsterdam, eene allerliefste figuur. Op een banderol leest men, uit Virgilius:]

LÆTA DEÛM PARTV

Blijde Moeder van de Goden.

Men speelde met Latijnsche vaerzen... aldus vertaelt...:

Als eertijds Berecynth, zoo wijd befaemt door 't haeren
Van zoo veel Goden, reed door Phrygiaansche steên;
 Koom zoo, ter goeder uur, gezegent ingevaeren
 De poort van Amsterdam, tot blyschap van 't gemeen,
 O groote Koningin! sla overal uw oogen.
Mijn kercken, mijn gebouw en torens, trots van stand,
Mijn havens dicht bezet, getuigen mijn vermogen.
Ik zwerf den aerdboom om, te water en te land.
 De beide weerelden my haer schenckagiën stieren,
 En d' oude en nieuwe word hier op haer prijs gestelt.
 Uw Grootvaâr schonck my eer, om mijnen schild te cieren,
 Zijn keizerlijke Kroon. Nu wensch ick 't hooghgemeld
 Geschenck met danckbaerheid zijn Nichte te vergelden;
 Te toonen, dat zijn deughd noch in mijn harte staet.
 Zoo stond ick in de gunst van dezen Held der helden,
 Uw Man; zoo koomt uw Zoon mij jaerlijx noch te baet.
 Na dien ghy nu (dat's meer) zelfs Goden hebt gedraegen,
 Vergeefme, indien ick poogh hun Moeder te behaegen.

[Daarop rijdt de Koningin naar het Princenhof (tegenwoordig Stadhuis).] Hier onthiel zich de Koningin, gedurende haer verblijf, en haere Hoogheid, de Princes van Oranje, dicht hier by, ten huize van eenen voornaemen koopman Elias Trip genoemd, dat ruim en wel gestoffeert [— maar niet te verwarren met het latere Trippenhuys] was.

[Op een throongestoelte „op de groote zael” ontving de Koningin de Burgemeesters en de Pensionaris Boreel sprak haar nogmaals toe „in ’t Fransch”. De Koningin „antwoorde minnelijck”; daarop gingen de Burgemeesters „haere Hoogheid Amelia, gemaelin des Princen van Oranjen, trouwe reisgenoot der Koninginne, verwelkomen en begroeten”. Alle avonden liet men de Koningin het wachtwoord geven voor de „ruitery en schuttery”: „de eerste avond” was het woord MARIA. Daarop volgt een beschrijving van de tocht der Koningin, als zij de merkwaardigheden ging bezichtigen.]

Op het Oost Indisch huis.

FOrtuin trock over zee, en ging nae ’t Oosten bruizen,
 En hiel in Indien ten lange leste stand;
 Daar was zy wellekoom in der Molucken huizen,
 Bij Memnons Koningen, verbonden hand aen hand.
 De Dageraad ontsloot zijn kamers voor ons kielen.
 Daer werden Hollanders van Mooren wel onthaelt.
 ’t Was niet genoegh, dat zy in Neerland ’t veld behielen,
 Zy zeilden ’t aerdrijck om, zoo wijd de zonne straelt,
 Vermaeckt, om dat de zon getuighde van hun daeden,
 Zoo verre en zoo uitheemsch. Ons Holland streckt een schuur
 Voor ’t Indiaensch gewas. Het Noorden heeft geladen
 Al ’tgeen het Oosten teelt. Al wat het hemelsch vuur
 Des zomers kookt en braed, bewaert, in dit geweste,
 De kille Wintervorst, die vier uit peper kaeuwt.
 Arabien geeft ons zijn wieroockvat ten beste,
 De handel met den Pers tot noch niet verflaeuwt.
 Hy mangelt zijne zijde, en zijn kottoene waren.
 Het groote Java deelt ons zijne schatten meê,
 En China ’t porselein. Wy Amsterdammers vaeren
 Al waer de Ganges loost zijn wateren in zee:
 Al waer de winst ons voert, na alle zeen en kusten;
 Gewinzucht liet tot nog geen havens onbezocht.

R. 4. Elias Trip. „Madame la Princesse estoit logée au logis de la veufve d’ Elie Trip.” Verburgh. — 9. C’ estoit un jour de pluie, qui rabatoit grandement la beauté des grands appareils que ceux d’ Amsterdam avoient faits.” Verburgh.

*Wy deelen met den Taegh de zee en 't land, en rusten
 Ten oorloogh tegens een, die alles overmocht.
 Wie twijffelt, sla maer 't oogh op schanssen, steen en wijcken.
 Ick wijs hem andre steen, een ander Vaderland.
 Daer andre starren zijn. Zoo wisselt men met Rijken:
 Zoo koopt de weerd zich, en streckt 't verkochte pand:
 Aldus word d' oegst gemaet op wijd verspreide gronden,
 Heel Indien in een Oost-Indischhuis gevonden.*

[De auteur neemt aanleiding uit het bezoek. dat de Koningin brengt aan het O. I. Huis, (hoek Hoogstraat en Kloveniersburgwal), meê te deelen, dat „er van de Bewindhebbers, op de groote zael, een aenzienelijck bancket was aengerecht, niet alleen tot een leckerny voor de tong, maer oock welriekende, en aengenaem in 't oogh — —]

De oude hielen voor een leckerny den paeuw van Samos, het Ionisch hazelhoen, de kraenen van Melica, de geitkens van Ambracia, den tonijn van Chalcedonien, den steur van Rhodus, de scharren van Cilicien, Lucrijsche oesters, hommen van lampreien, den barm van Marsilien, papegaestongen. Hier waren zulcke leckernyen niet; maer de vruchten en 't gewas van Persiaenen, Arabiers, Molucken, Iaponesen, en Chineesen, aengerecht in groote en ruime porceleinen lampetschotels, die, op een lange tafel in orden gestelt, om haer vreemdigheid, de Koningin vermaeckten. Daer was opgedischt ronde en lange peper...foeli, en drierderhande slagh van noten muscaten, eenige in haere bolster, eenige bekleed met foeli, en eenige geconfijt; die alle te kennen gaven hoe vruchtbaer d' eilanden van de Molucken zijn. Het pijpkanneel, en de Cassia, kruiswijs op een gehoopt, getuighden, datze van 't Oosten herquamen. Daer waren schotels vol nagelen, vol massen ruwe en ongewrochte Persiaensche en Chineesche zijde. De Borax bekoorde de oogen door haer wittigheid, en de Benzoin den neus door zijnen reuck en geur. Muskeliaet, Styrax, sandelhout, indigo, en meer andere verwen lagen in byzondere schotels. Oock was 'er, onder dit ooghbancket, Draeckenbloed, en koecxkens uit sap van foeli, en Gutta Gamba, zoo geel als goud, uitmuntende onder de andere gerechten. Het wierooch en de Myrrhe van Sata, eertijds van de Heidenen den Goden geoffert, dienden hier voor reuckoffer aen de Godin van Vrankrijck. Cubeba, Rhabarber, suiker, en salpeter, waer het ysselijck bussekruid maeckt, lagen elck op hunne plaets. Oock diende men haer voor lack, en wasch dat van de byen komt, kostelijcken oly van macis, noten muscaten, en gekonfijte en ongekonfijte gengber.

De oogen van MEDICIS verdwaelden, en zy beelde zich in, ziende en aentastende 't uitheemsche en ongewoone bancket, dat ze by den Indiaenen, Molucken, Persiaenen, Arabiers, Iaponesen, en Chinesen te gast was. By deze gerechten moght niet haelen de dagelijcksche spijzen van Faisanten, levers van meeuwbraessens, patrijzen, zult en wild verkens vleesch, en wat uitgezochte leckernyen meer kiesche tongen, om hun keel te vernoegeen, weeten op te zoeken.

Op het gerecht der Oost-Indische koopmanschappen,
voor 's Konings Moeder aengerecht.

*D*Es Konings Moeder stond gelijk voor 't hoofd geslaegen,
Om d'ongemeene spijze, en proefde met haer' mond
Het Indiaensch bancket, daer zy den disch zag draegen
Het edele gewas van 's aerdrixx Morgenstond,
De vrucht des Arabiers, de Persiaensche waren.
Zy proeft met grooten smaek welrieckend pijpkanneel,
't Verquickende gerecht, dat Oostersche ackers baeren.
Zy rieckt de vruchtbaerheid van 's weerelds ander deel,
Het wierroock, balssem, myrrhe, als heilige offergiften,
Een yeder op zijn plaets. Het een haer oogh behaeght,
Het ander smaect de tong. Wie zal partyen schiften?
Hier pleiten Reuck en Smaeck, terwijl men rieckt en knaeght.
Men at op Thetis feest noch noit dees leckernyen.
Jupijn werd noit genood op diergelijk bancket;
Noch Cæsar, toen hy quam het Capitoel op ryen
Met zegenrijcken roof, van 's vyands bloed besmet.
De weereld, mompelde een, die Grieken Kosmos heeten,
Nood COSMVS dochter dus op haer bancket ten eeten.

[Na de maaltijd werd de Koningin „van Burgemeesteren alom door de Stad gevoert.”]

Daer zaghe de gebouwen op ingeheide masten en paelen staen, en hoogh uit het moerasch opgetrocken, zoo dat deze Stad, gelijk Venetien, op het water scheen te drijven... Zy stond verbaest toenze de Keizers graft zagh, wiens weerga, zoo men vreemdelingen gelooven magh, in geheel Europe niet te vinden is... Onderwegen reedze langs de kaeien, daer de schepen leggen, die op Londen, Roanen, Rochel, Hamburgh, Lubbeck, Handwerpen, Harlingen, en veel andere plaetzen vaeren...

...Het West-Indisch huis... Dit huis zend de Nassausche veldoversten, soldaeten, wapens, vlooten van oorlooghsschepen met geluck en voorspoed in d' andere weereld, den ouden on-

bekent: heeft oock door een stout bestaan de stadt sint Salvador veroverd, 's vyands schepen verbrant en geplondert, over Olinda en zijn kasteelen getriomfeert, en byna de heele kust van Brezijl vermeestert.

... Het Stadhuis, in zich zelven naeuw en klein van begrip, leit zijn vesten en wallen ruim en wijd uit; de Raed, door wiens bestier men wijd en zijd zeilt, woont benaeuwt...

De oude historischrijvers verhaelen van zeven gebouwen, die men voor wonderen hiel: namelijk den tempel van Diane t' Ephesen, het graf van den koning Mausool, het koperen zonnebeeld te Rhodes, het beeld van den Olympischen Iupijn, het hof van Cyrus der Meden Koning, de muuren van Babel, en de naelden en spitsgebouwen van Egypten: maer 's Konings Moeder.... scheen [deze] heele Stad een wonder.... onder hout, boven steen.... zoo dat men met recht van haer magh zeggen:

*Keer om de Stadt, z' is bosch van onder en gebouwt
Op boomen, onlangs noch gehaelt in 't Noordsche woud.*

[Nu volgt de beschrijving van hetgeen Vrijdags gezien werd.]
De twee voorgaende dagen stond het land, op dezen dagh het water haere Majesteit ten dienst... Twee sluizen gingen recht tegens over Malkanderen open. De Koningin quam door de eene, de Grimmenesse sluis genaemt, in den Amstel, [het Rokin], en ziet, uit de andere, de Ossesluis geheeten, quam onder het vaeren, na het schutten, Neptuin al bruizende haere Majesteit tegen... Merkuur... had, na zijn gewoonte, eenen hoed met vleugelen op, en in de rechte hand den slangenstaf, waermede

*Hy geesten, doodsch van verf, uit Plutoos jammerpoel
Verdaghaert, of hen drijft na 's afgronds duistren stoel.*

[Ook hier kwam Amsterdam de Koningin weêr begroeten en wel met de vaerzen van Vondel, bl. 220 door ons meêgedeeld. Eenige andere regels werden geschreven]

Op Neptun, Merkuur, en d' Amsterdamsche Maeghd, die de Koningin op het Rockin ontmoeten en begroeten.

DE Zeegod, grijs van kop en kin, en straf van oogen,
Die met zijn spitze vorck opborrelt uit den vloed,

*En in een vloocke schulp van monsters word getogen,
 Daer waternymfen vast hem strecken tot een' stoet;
 Merkuur, des koopmans God, beleider van den handel,
 Die met zijn gladde tong nu koopt en dan verkoopt,
 En wispeltuut in gunst, en licht van aerd en wandel,
 Veroirzaeckt, dat de winst nu stand houd, dan verloopt;
 En deze schoone Maeghd, die met een nedrigh wezen
 Zich neigt eerbiedighjick; dees Godheên algelijck
 Verwellekomen hier de schoone, d' uitgelezen,
 Onsterflijcke Godin van 't Fransche koningrijk.
 Zy storten over haer een' algemeenen zegen;
 De Zeevooghd draeght haer op 't gezagh der gansche zee,
 Van alle wateren, en hobbelende wegen;
 Zoo veer van Sein, of Teems, of Spanjens veerste ree
 De scepters van haer wijd gevreesde kindren reicken.
 Der Goden Taelman wijdt zijn Stadt dees Koningin,
 En haere Lelien, tot een gehoorzaem teicken:
 Daer d' Amsterdamsche Maeghd, ons stroom en Zeeheldin,
 Van zee- en handelgod gestut, vernedert bloode
 Deez Koopgoôn voor MARIE, en haer alleen voor GODE.*

Van hier voer de sloep, waer in de Koningin zat, na de Noordzy van 't eiland [dat met een wonderlijcke snelheid anderhalve mijl van de Stad uit de veenen gehaelt, op het water dreef, gelijk een ander Delos, of Samos, of klipachtigh Neritos, waer op weder nieuwe triomfbogen stonden, in eenen nacht gebouwt], daer men eerst vertoonde het trouwen van François van Medicis en Ioanna van Oostenryck, Vader en Moeder van Maria de Medicis.

[Hierop weidt de schrijver uit over de genealogische betrekkingen zijner heldin, in zonderheid tot de Pausen Leo den X en Clemens den VII en Keizer Karel den V.]

Op het huwelijck van FRANÇOIS VAN MEDICIS,
 Groot Hartogh van Toscanen, en JOANNA
 VAN OOSTENRYCK, Keizer FERDINANDS Dochter.

*FRANÇOIS, Toskaensche Vorst, hier treed ghy op 't tooneel,
 Met d' eer van OOSTENRYCK, JOANNA, uw verkoren;
 Hier trouwt uw halve ziel noch eens haer ander deel,*

R. 1. Vloocke, omgebogen. — 25. Nieuwe triomfbogen. Les deux portes trium phales furent transportées et adjuistées l'une contre l'autre sur une petits isle qu'on avoit faite, au moyen d'un bateau, au canal dict le marché de tourbes." Verburgh.

Waeruit Hartogen en regeerders zijn geboren.

*Door huwelyjcken rijst de Zon van MEDICIS,
En steeckt haer starren aen, die straelen van zich schieten,*

*Haer heldre starren, daer MARIA een van is,
Die, door de gunst van God, die elck niet magh genieten,*

*Geen blijde Moeder wordt, zoo menighmael zy haert,
't En zy van Koningen. Dat's baeren; dat's beklifven:*

*Dat's 't aerdryck geregeert, door haer geslacht en aerd.
Dat heet door hijlicken de koningkrijcken stijven.*

De gordijnen toegeschoven, en de vertooning verandert zijnde, zoo quam Keizer Maximiliaen, in zijn keizerlijk gewaad, voor den dagh, beschenkende Amsterdam in tegenwoordigheid der Keurvorsten met de Keizerlijke Kroon.

Op de schenkagie der Keizerlijke Wapenkroon.

MAXIMILIAEN spreekt:

O *Amstelers die wijd te water en te land,
Verkoopt, en koopt, en wint, en winnen doet veel andren,*

*En stutte 's oorloghs last, het zy oock van wat kant,
En hoe veel vyanden my druckten met malkandren;*

*'t Zy my Venetien, of Vlaendren dreighde uit haet,
En Brugh zijn' eigen Vorst en Landsheer hiel gevangen;*

*Aenwaerd ons goude KROON, der Keizren hoofdcieraed,
En wil die, tot een loon van uwe deughd, ontfangen!*

*Dat zy in 't mudden sta by leeuwen rood van goud,
Voor den nakomeling, om met die eer te proncken.*

*Ghy triomfeert ter zee met vlugh en zeilbaer hout,
Ons Keizerlijke KROON zy u uit gunst geschoncken.*

*Te lande blinckt mijn KROON en wordt alom gevreesd,
Maer uwe SCHILDKROON blinckt te water allermeeest.*

Aen de Zuidzijde van het eiland werd, in vijf vertooningen vertoont de ellendige staet van Vranckrijck, onder Henrick de III; ...terwijl de heilheilige wetten van Themis onder 't gerammel der wapenen zwegen

*Verliet Astrea op het lest
Na d' andre Godheen 't aerdsh gewest.*

en de ten slotte bloeiende staet onder Henrick de IV.

Op de Vertooningen van den Rijcxkloot van Vranckrijk,
 onder HENRICK den III gescheurt,
 door HENRICK den IV geheelt en herstelt.

Als Vranckrijk jammerlijk den Rijcxkloot ziet gereeten
 Door Burgerlijcken krijgh, en 't land gedeelt in twee,
 De Vorsten handgemeen, en hart op hart gebeeten,
 Den Koning zelf vermoort, doet dit haer harte wee;
 Om dat de Kloot des Rijcx met kracht leit afgesmeeten
 Van zulcke schouderen, waer op zich elck verliet,
 En d' assen uit den naef geheven: d'ies bekreeten
 In dien benaewyden schijn het na den hemel ziet,
 En smeect Jupiter om hulp, en al de groote Goden,
 En wacht van boven troost, in dien vervallen Staet.
 Pomoon, en Bromius, en Ceres weghgevloden,
 En van het zwaerd verdrukt, en Venus, bloot van raed,
 Met d' andre Godheen staen bedrukt aan Vranckrijx zijde.
 De Goón erbarmen zich om die verlege schae,
 Verdaghvaerden BORBON, dat hy hen al bevrijde,
 En op zijn schouders neem den last van 't Rijxgevaer.
 Tritoon met Mayors helpt den Held, op Vranckrijx bede,
 Waer hy door huij beleit de vyanden verstoort;
 Zoo word het Rijck geheelt door langgewenschten vrede.
 NAVARRE, sterck van hals, den Rijcxkloot onderschoort,
 Zet d' assen in die naef met kracht zoo wordt herboren
 De rust van 't oude Rijck: zoo bloeien alle steen,
 De kercken en het land weér heerlijk, als te voren,
 De Vreë keert wederom. Astrea gaet bekleén
 Haer' troon en eersten Staet. Gevlughte Goden keeren.
 Uit hunne ballingschap in 't voorige bezit.
 Dit word u hier vertoont. Dit wil Alcides leeren,
 Daer hy 't geradbraeck land weér zet in zijn gelid,
 En heelt 't gespliste Rijck, gelijk dees stommen spreeken.
 Met recht word HENRICK dan by Hercules geleecken.

De gordijnen geschoven zijnde, ging men van de Vertoonin-
 gen na het Watersteeken, of tornois spel te water. Het voor-
 gaende zagh men met een bedaertheid, maer dit met vreugde
 aen

[De strijd had plaats aan de Zuidzijde van het drijvend eiland,
 nabij de Doelensluis.]

Thien maetroozen, borsten die tegens weer en wind mogen,
 al in linnen kleeven, met roode mutsen op 't hoofd, daer een
 witse haneveer op stack, waren partyen van dezen water-
 strijd... Hun geweer was een boom, of een steekstock, dien

zy voor de borst hielden, en waer mede d' een en d' ander zijnen vyand, die hem in de schuit, met maght van armen snellijck voortgeroeit, tegens quam vaeren, met groote kracht op de borst stiet... zomtijds stieten ze even starck, en plompten beide, over hals over hoofd: in 't water zomtijds raecte'r een over boord, en d' ander hiel, als een triomfeerder, stand: zomtijds staeckenze mis, en bleven beide staen: en dit spel en eindighde niet voor datze alle, zoo overwinners als verwonnen, in 't water gelegen hadden. Al wie dezen scheepstrijd aenzagh most 'er om lachen dat het schaterde, en 't geluid daer van ten hemel klonck; zoo was al 't volck hier mede vermaeckt. En 's Konings Moeder, hoe stemmigh zy oock was, kon zich qualijck van lachen onthouden...

... tegens den avond [roeide men] in aller yl door Sint Antonis sluis... na het Y toe... nu een groot en wijd water geworden, overmits de Zuider zee de oevers ter wederzijden van langer hand afspoelde...

Hier zagh de Koningin een ruime plaets, de Wael geheeten... daer de schepen 's winters buiten gevaer van onweer, winterlaegh houden, en veilig leggen tot op het voorjaer. Ter zijden af is een groote werf, daer geweldige schepen. voor de Oost-Indische Compagnie, of nieuw gebouwt, of gekalfaet worden.

Toen MEDICIS, hier langs vaerende, haere oogen derwaert sloegh, zaghe een groot schip, dat eerst afgeloopen was, waer mede men waeren en koopmanschappen uit OostIndien haelt... 's Konings Moeder van Burgemeesteren gebeden, datze het schip, 't welck op een verre reis ging, zou gelieven eenen naem te geven, zoo vereerde zy het met den naem van MARIA DE MEDICIS, en wenschte het met eenen behoude reis. Dat magh nu zeggen:

*MARIA is mijn naem, mijn toenaem MEDICIS.
Het streck tot gunst, is 't niet tot mijn behoudenis.*

.... Terwijl de Koningin noch op het water was, werden overal in Stad kortouwen en metaele stucken afgebrand: en haere Majesteit zagh geen grooter wonder dan de schepen, om datze Amsterdam als eigen zijn, en nergens zoo groot een menighte by malkanderen gezien wordt...

Terwijl de Raed, Burgemeesters en burgers de Koningin aldus onthaelden, zwegen de poëten niet, die met Latijnsche, Italiaensche, Fransche, en Neerlandsche dichten, de groote Moeder der Koningen verwelkekomden en onthaelden: welcke ge-

dichten, voor en na uitkomende de heele Stad door, de Boeckwinkels vervulden, en de lezers vermaeckten. De Ioden zelfs, om mede hunne genegentheid te toonen, broghten, op de tafel der Koninginne, eenige gerechten van ongeheven brood op hunne wijze gemaect. Terwijl de Koningin haer middaghmael hiel, was 'er zulck een toeloop van menschen op het hof, dat de gansche Stad scheen by beurten uit en in te gaen, als of hun eige Princes of Landsvrouw tegenwoordigh waer. Oock dient niet gezwegen, hoe in al deze toestelling van triomfbogen op te rechten, vertooningen te doen, tooneelen te openen, en in der yl een drijvende eiland, tot verwondering van alle menschen, op het water te spreien, uitgemunt heeft de overvliegende geest, het vernuft, de wackerheid, den arbeid om den wel ervaeren arts Samuel Koster, en Ioan Victorijn Rechtsgeleerde, die oock tot deze vertooningen en onthaelingen geestigh en rustigh het zijne dede.

Saterdaghs was 'er zonderling niet te doen, en het genoeghelijke gewoel van drie dagen over sijnde, raecte de burger wat in rust. Na den middagh ging de Koningin al stillekens, zonder veel gewagh te maecten, haeren stoet hier en daer verzonnen hebbende, zitten, niet in de koninklijke en gewoone, maer slechter karros, en gevoert door straeten en stegen, ging in verscheide winckels naerstigh vraegen na den prijs van waren en porceleinen, en bejegende de winckeliers vriendelijk, bood en dong na koopers wijze, hiel spraeck met geringe lieden, en nam 't niet euvel dat men haer juist na haere waardigheid niet antwoorde. Dus geliet ze zich by de burgers als een koopwif, en niet als een Koningin...

Uit die zelve edelmoedige beleeftheid sproot het, dat zy haere schildery, hoewelze noode zit om zich te laeten uitschilderen, den weledelen grootachtbaeren Burgemeesteren van Amsterdam beloofde, en de zelve van den uitmunten schilder Hondhorst, in 's Graevenhaegh gedaen, hun tot een eeuwige gedachtenisse van haer zelve geschoncken en toegeeeigent heeft: en men is van meening die schildery op het Raedhuis te hangen by den onverwinnelijksten KAREL de V, haren oudoom, met dit schrift daer onder:

*De groote MEDICIS, een Moeder van drie kroonen,
Quam dus, ter goeder uur, zich in ons Stadt vertoonen.*

R. 1. Hierbij heeft het blad, waarop Vondel en zijne vriendin Tesselschaa hunne vaerzen vereenigd lieten drukken, zijn rol gespeeld. Zie bl. 220. — 17. Zonderling niet, niets bizonders. — 22. Slechter, eenvoudiger.

...De „zeventien van de Oost Indische Compagniever-eerden haere Majesteit, in alle nedrigheid eenige fraeyigheden van porceleinen en kostelycke Iaponsche kisten, kunstigh met lack, goud, en parlemoer ingeleit.

De Prinssen, en die, om hun hooge Majesteit, maght hebben misdaedigen t' ontslaen, pleegen t' hunner aenkomste genade te bewijzen aen de genen, die daer om bidden. Dit dede oock de Koningin, en verbad, voor de vierschaer van Amsterdam, eenen die in lijfs gevaer was, om dat hy buiten zijn meening, met het worpen van eenen steen, eenen manslaght begaen hadde.

Des Zondaghs maecte zich de Koningin, vastelyck voorgenomen hebbende te vertrecken, tot de reize gereed... De Pensionaris Wilhelm Boreel dede weder het woord in Fransche taele aldus:

ALLERDOORLUCHTIGSTE KONINGIN,

Het Huis, dat uwe Majesteit hier ziet, is van oudsher de plaets waer in onze goede Prinssen, uwe voorouders, hier ter Stede plachten te verblijven. Wy beelden ons in, dat wy hen noch tegenwoordigh aenschouwen in uw Koningklyck aenschijn. Onder anderen Keizer MAXIMILIAEN, uw Overgrootvader: dien 't geliefde ons byzonderlyck te vereeren met het vercieren van Stads wapen met de Keizerlyjcke Kroon boven op, nu honderd vijftigh jaeren geleden. Laet toe, Mevrouw, dat wy noch heden mogen erkennen deze Koningklycke wel-daed in uwe Majesteits personen: de welcke, gelijckze zich ver-waerdighde ons te bezoeken en zich te verheugen over den tegenwoordigen voorspoed en aenwas dezer Stede, oock zal gelieven goed te vinden, dat wy, door het aenschouwen dezer Keizerlyjcke Krone, als door een tweede Isis, of regenboogh, ons verzekeren mogen, dat uwe Majesteit voor altijd deze Stad, haere zaken en handel, zal beschermen door haere Koningklycke gunst en genade...

Toen de Pensionaris ophieldt [andwoordde] de Koningin met een minnelijck en vriendelijck gelaet...

[De Burgemeesters „naemen oock oorlof van haere Hoogheid de Princes van Oranje”, die zij niet met eerbewijzen overladden hadden. Het zelfde kornet ruitery deed de Koningin uitgeleide „ontrent negen uren”. De aanvoerder, de roomsche Heer van Petten, die, waarschijnlijk, even als de Koningin, reeds by een Vroegmisjen geassisteerd had, „nam het leste afscheid, niet verre buiten de Stadt... en zy, haeren wegh vorderende, trock door Haerlem, en quam tegens den avond te Leiden, daer zy, met groote eer van den grootachtbaeren Raed,

Burgemeesteren en burgerye ingehaelt zijnde, vernachtete, en des anderen daeghs behouden en gezond in 's Graevenhaege quam.

Het is gedenck en verwonderenswaardigh, dat op den zelven dagh, als MARIA DE MEDICIS uit Amsterdam scheide, LUIDÉWYCK de allerchristelijkste Koning van Vranckrijck, door de geboorte van den Dolfijn verkregen heeft den zeer gewenschten naem van Vader, zijne gemaelin, de Koningin, den naem van Moeder, en M. DE MEDICIS den naem van Grootmoeder. Toen die groote vrouw uit deze Stad vertrock, quam ter weereld 't allerdoorluchtigste kind, en d' erfgenaem van geheel Vranckrijck.

Op de geboorte des Dolfijns,
gefallen juist ten zelven dage, en op die ure,
toen Maria de Medicis, uit Amsterdam vertrok.

*G*elijck de starren staêgh verrijzen, weder daelen,
Veranderen van beurt, door op en ondergaen,
En nu in d' een en dan in d' andre weereld straelen;
Aleveneens, terwijl de Koninglijke raên
Ontvoeren Amsterdam een Starre van Florenssen,
Verschijnt 'er aen de Sein de Zon, een ander Licht,
En d' Erfgenaem des Rijx, tot heil en troost der menschen,
Geboren juist dien dagh, toen wy het aengezicht
De Majesteit en glans van MEDICIS verloren:
Op d' uur, dat Amsterdam betreurde haer vertreck,
Was 't hooghtijd te Parijs, daer een DOLFTN geboren
Gansch Vranckrijck juichen deed met opgeheven neck.
Leef lang, MARIAES neef. Dat Hollanders en Vrancken,
Van uwe LELIEN gezegent, u bedancken.

OP HET CORPORAALSCHAP DES HEEREN VAN
SWIETEN, OP DE DOELEN
GESCHILDERD DOOR SANDRART.^{LXXX}

DE Vaan van Swieten wacht om Medices t' onthalen;
Maar voor zoo groot een ziel valt Dam en merkt te klein,
En 't oog der burgerij te zwak voor zulke stralen;
Die zon van Kristenrijk is vléesch, noch vel, noch been.
5 Vergêef het dan Sandrart, dat hij haar maalt van steen!

OP DEN HEERE

JAKOB DE GRAEF,^{LXX}

HEER VAN POLSBROEK, BURGEMEESTER VAN AMSTERDAM.

DE titel maakt alleen geen Graaf,
Maar die zich uitert ongeveinsd
Voor 't Vaderland, gelijk hij 't peinst,
In alle tijden even braaf.
5 Hoe schrijft partij zijn grefschrift dan?
Hier slaapt De Graef, de vrome man.

LXIX. Joachim Sandrart, een Frankforter (1606—1688) woonde en werkte in het tijdperk 1636—42 (?) binnen Amsterdam. Hij was zeer bevriend met Vondel. Zie m. Portretten, bl. 55, en boven, bl. 17. Een der twee „Kolonels van de Stad” was Dr Andries Bicker. 20 Vanen, ruim 4000 koppen, maakten de bezetting uit, en waren, ter eere van Maria de Medicis, in 't geweer. Cornelis Bicker, Heer van Swieten, had, sedert 1634, een vaan of vendel onder zijn bevelen en wel dat, naar het schijnt, het welk tot lijfwacht aan de Koningin was gegeven. Het hoorde thuis in Wijk 19; dat was in 1638, Dam, Noordzijde en een streek N. en W. waards. De schilderij, waarop het Corporaalschap van Swieten vertegenwoordigd is en geschaard rondom het borstbeeld der Vorstin hangt op het Rijksmuzéum.

LXX. Zoon van Burgem^r Dirck Jansz. d. G. en, geb. 1571, studeerde te Leyden had Justus Lipsius tot mentor op een buitenl. reis; huwde in 1597 Alida Boelens; 1598 Schepen, 1603 Raad, 1613 Burgemeester, en bij herhaling herkozen; † 6 Oct. 1638.

Op Kornelis Gysbertsz. Plem^{LXXI}.

LICENTIAAT IN DE RECHTEN.

d'Overleden spreekt.

- M Inerve, bij den Donaustroom,
 Hiel mijne jongkheid bij den toom.
 Vrouw Themis wees mij, aan de Loir,
 Haar heilig recht, en billijk spoor;
 5 Polymnia mijn geest verzoop
 In klank en galm; en Kallioop
 In hare klare Hengstebron,
 Zoo lang mijn ader drinken kon
 Doch boven Poëzy en snaar
 10 Omhelsde ik yvrig 't Roomsch altaar,
 En hing, om staat noch snoot genot,
 Mijn hart aan niemand dan aan God,
 En Jezus nimmer feilbre stem;
 Hier rust nu Plem^p. Ay, bid voor hem.

LXXI. Kornelis Gysbertsz. Plem^p, geboren te Amsterdam 25 Augustus 1574, trouwde, blijkens het Puiboeck, 3 Juli 1610 aldaar met Geertgen Tsbrandsdr. Dobbes, wonende te Haarlem. Hij werd geassisteerd met zijn vader Gysbert Cornelisz Plem^p. Hooft bezong o. a. hun huwelijk. Plem^p was een der beste vrienden van Vondels broeder Willem en schijnt die vriendschap later op onzen dichter overgebracht te hebben. Hij had gestudeerd in de geneeskunde en in de rechten, was eerst korten tijd rector te Haarlem, vervolgens advocaat te 's-Gravenhage, zette zich daarna te Amsterdam neder, waar hij zijne dagen rustig doorbracht met de beoefening der poëzie en met letteroefeningen. Hij werd 17 December 1638 in de Nieuwe Kerk begraven, komende van de Fluweelen Burgwal.

1, 2. Hieruit blijkt, dat hij, in zijne jeugd, te Weenen of elders aan den Donau, moet gestudeerd hebben. — 3. 4. Met andere woorden: Ik studeerde te Orleans in de rechtsgeleerdheid, — waar hij tot Licentiaat in de Rechten bevorderd werd.

Rozemond. ^{LXXII}

TKEURSPEL.

EERSTE BEDRIJF.

Pauselijk Gezant.

EEN manshart kropt zijn nijd, die uitbarst bij de vrouwen.
 Sofia, wat al leeds hebt gij Gods Kerk gebrouwen.
 Met eenen schimpscheut (ach! een schimpwoord vrijgering)
 Die Narses door het hart, aan zijn vijf zinnen ging,
 5 En, als een pijl, uw tong zoo los en bits ontglipte;
 Waar door zijn eerste trouw, uit wraakzucht overwipte,

LXXII. Rozemont is een onvoltooid gebleven fragment, dat waarschijnlijk omstreeks 1638 is gedicht. De geschiedenis meldt over het onderwerp van dit treurspel het volgende:

Alboin, koning der Longobarden, die in de zesde eeuw leefde, had zich voor de Romeinen zeer geducht gemaakt, door verbonden met de Franken, Hunnen, Bulgaren en Sarmaten. Na den dood van zijne eerste gemalin Clodorinde, eene dochter van den Frankischen Koning Clotarius, trouwde hij met Rozamunda of Rozemond, eene dochter van Kunamundus of Kunemond, Koning der Gepiden, dien hij in een veldslag overwonnen en verslagen had, en wiens bekkeneel hij in goud had doen vatten en er een drinkschaal van vervaardigen. Na 42 jaar in Pannonië, dat hij mede onder zijne gehoorzaamheid gebracht had, te hebben geregeerd, liet hij in 568 dat gewest onder de bescherming der Hunnen, zijn bondgenooten, en trok met een groot leger in Italië, waarheen hem, volgens het bericht van sommige geschiedschrijvers, de Romeinsche Veldheer Narses had geroepen, ten einde wraak te nemen over een beleediging, hem aangedaan door Sophia, gemalin van Keizer Justinus II. Alboin veroverde een groot gedeelte van Opper-Italië, en werd voor de muren van het door hem belegerde Pavia, door zijn krijgsvolk uitgeroepen tot Koning van Italië. Niet lang echter genoot hij die eer; want toen hij in 574 te Verona een groot feestmaal aanrichtte met zijn Vorsten en Krijgsversten liet hij het bekkeneel van den verslagen Kunemond te voorschijn komen, en bracht het zijner gemalin toe, zeggende, zij zou eens uit haar vader drinken. Dit ging haar zoo ter harte, dat zij voornam deze beleediging uit te wisschen in 't bloed des Konings: 't welk zij ook met behulp van haar minnaar, den hoveling Peredeus, en Helmiges, des Konings kamerling, ten uitvoer bracht: waarop zij, met Peredeus en met al haar schat, naar Ravenna bij 's Keizers stadhouder Longinus vluchtte.

3. Met eenen schimpscheut: Sophia zou namelijk aan Narses, die een gesnedene was, hebben doen aanzeggen, dat hij de wapenen nederleggen en met haar vrouwen moest komen spinnen, aangezien hem namelijk het rokken beter paste dan het krijgswapen; waarop hij haar ten antwoord gaf: hij zou een rokken opzetten, 't welk zij zoo licht niet af zou spinnen. Hierop doelt hetgeen wij lezen vs. 18 en vs. 37.

- En schendde Alboin, der Langebarden hoofd,
 Den Roomschen op het lijf. Italie beroofd,
 Gekneveld, afgebrand, geschoren, en geschonden,
 10 Van Got, Alaan, en Hun, gevoelt, in versche wonden,
 Helaas! een' nieuwen slag, van d' oversnoodste smet,
 Die, van het Baltisch strand, zich had met kracht gezet
 In 't vet Pannonie; van waar zij, met dees vreemden,
 Avaar, Bulgaar, Sarmaat, en Sax, op al de beemden
 15 Van Po en Arnus viel, in een veel eedler wei,
 En aan de wolken dreef dit jongste landgeschrei.
 Sofia, oordeel nu, of gij wel, bij uw leven,
 Dit opgezette web van Narses af zult weven,
 Dit aas (van dien besneën gebezigd tot een' toom
 20 Der Gothen, reis op reis) regeert nu aan den stroom
 Des Ticiners, op 't hof; gebiedt, dat elk dit kenne,
 En drijft, tot voor de poort van Rome en van Ravenne,
 Justijns bezettingen te steên en sloten uit.
 En niemand heeft het hart dat hij dit euvel stuit':
 25 Want wat kwam Ticinum zijn tegenstand te stade,
 Als 't, na drie jaar, zijn poort opzette, ter genade
 Des wreeden Langebards, die met dat gruwelwoord
 Zijn zwarte ziel verzwoor aan 's overwonnen moord?
 En zeker, had het paard, ten intree van de wallen,
 30 Uit mededoogen, niet dien vloek te voet gevallen;
 De stad waar reê, in bloed en rook en vier vergaan,
 Vergeten; en geen mensch zou Ticinum zien staan
 Ter stede, daar 't nog staat, om onder 't juk te zweeten.
 Ook hebben dierte en pest ons zenuwen gesleten:
 35 En ieder landsaard van dit mengsel maakt zich sterk,
 En acht zich mans genoeg, gansch Kristenrijk een werk
 Te rokkenen, dat niet kan worden afgesponnen,
 Als met een zwaren tocht. De Gothen, in Narbonne,

7, 8. En schendde.... op het lijf: en joeg op het lijf, op den hals. — 13. Zij: de smet; Alboin met zijn legerbenden. — 19. Dit aas: Alboin. — Van dien besneën: het is niet zeker, of Narses, die de Longobarden in Italië riep, dezelfde was als de beroemde gesnedene, die na Belizarius de legers van Justinianus deed zegevieren; immers deze zou in 568 reeds een zeer hoogen ouderdom moeten hebben bereikt. — Tot: aan. 20—21. Den stroom des Ticiners: de Ticino of Tesino. — 21. Kenne: erkenne. — 25. Ticinum: Pavia. — 26 volg. Verbitterd door den hardnekkigen tegenstand, welken Pavia hem gedurende drie jaren geboden had, zwoer Alboin, dat hij de stad tot den grond slechten en zelfs geen grijsaards en vrouwen sparen zou. Nadat hij haar eindelijk bemachtigd had en haar door de poort van den H. Johannes binnen wou trekken, struikelde zijn ros, waarom hij zich door zijn gevolg, dat zulks voor een noodlottig voorteken hield, liet bewegen de stad te verschoonen, die tot het jaar 774, toen zij door Karel den Groote veroverd werd, de zetel van de Longobardsche regeering bleef.

- En Spanje, en ook de Hun (die sterk den Donaukant
 40 Voor Alboin bewaakt, in 't ingerimde land)
 Beloofden, op zijn trom, in 't harnas aan te stappen.
 Vier Fransche Koningen, ontzagbre zwagerschappen,
 Handhaven dezen Vorst, in 't overheerd bewind,
 Uit gunst tot d' eerste vrouw, hun zuster, Klotsuint,
 45 Hem van Klotaar, in echt en eigen, opgedragen,
 Om zoo veel dapperheên, getoond in trotsche slagen:
 En wat er overschoot, na 't slaan van Koenemond,
 Wiens bloed zijn koets herwarmt; dat bergde zich terstond,
 Uit schrik, in zijnen eed, en vollegde te gader
 50 Den man van Rozemond, zoo trouwlijk als haar vader.
 Wat rest er, tegens dit onkneusbare aartsgeweld,
 Voor ons, dan dat men God, die 't onweêr wetten stelt,
 Geduldiglijk het stuur des rijks bevele, in 't midden
 Van 't bulderen, en, met schenkage, schatting, bidden,
 55 Terwijl vermurwe en streel' dien grooten dwingeland,
 Tot hindring van meer kwaads: waarom ik, een gezant
 En mond van Paus Joan, ten dienst der myterkrone,
 Van Ticinum den Vorst hier navolg, te Verone;
 Alwaar dees onderdrukte en bange burgerij
 60 Dien Heiden vieren ziet het vroolijk jaargetij
 Der zege, op Audoin, in 't bloedig veld bevochten.
 O Heiland, wil ons eens van deze landgedrochten
 Verlossen, door de vuist van een rechtschapen held.
 Maar och! gij meet het perk van elk seizoen, en smelt,
 65 Wanneer uw zon genaakt, dees sneeuwjacht uit den Noorden;
 't Is u bekend, of God met Langebardsche koorden
 Het Oosten temmen wil, van wien het Westen lijdt
 Meer wrevels en meer hoons dan ooit van Geet, of Scijt:
 Want of de Bosporus braveert het hoofd der vlieten,
 70 Den Tiber lang verdrukt, 't zal God in 't eind verdrieten.
 God vrij 't Latijnsche Recht, schuif 't Grieksche juk van hier,
 En smijt (behage 't hem) dees landroede eens in 't vier.

De volgende Personagiën leeren hun rol.

42. Zwagerschappen: hier dichterlijk voor zwagers. — 57. Mond van Paus Joan: tolk van Paus Johannes III. — 72. Dees landroede: de legaat bedoelt hier Alboin, en gewis dacht Vondel, bij 't bezigen van 't woord landroede, aan Attila, mede een geesel of roede Gods genoemd.

Op de Schrijfkunst

VAN

HENRIK MEURS. LXXIII

HIer ziet ge Henrik Meurs, gelijk zijn aanschijn leeft;
 Maar die wat meer begeert als schaduwen van prenten,
 Sla d' oogen op satijn, papier en parkementen;
 Daar maalt hij zelf zijn geest, die op zijn veder zweeft.

Witbaart Van Jakob Baeck, LXXIV

LICENTIAAT IN DE RECHTEN.

AAN NIKOLAAS VAN DER HAES,

OUD PROFESSOR.

NU is, natuurgeleerde *Haes*,
 Deeze eedle ziel van *Baeck*, (die aas
 Van deugd en wijsheid, uit den mond
 Der wijsheid zocht, en altijd stond
 Naar nutte en wijze wetenschap)
 Gesteigerd op een hooger trap,
 Daar zij, bevrijd van duisternis,
 In hare kennis gaat gewis,

LXXIII. Henrik Meurs was, blijkens het omschrift op het portret door Theod. Matham gegraveerd naar de schilderij van D. D. Santvoort, te Amsterdam geboren en in 1638 35 jaar oud. Hij was schoolmeester in zijn vaderstad en schijnt een bekwaam calligraaf geweest te zijn. Volgens een lijkedicht op hem, in de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage aanwezig, is hij 30 Maart 1670 „seer Christelĳck ende Godtsaligh in den Heere ontslapen”. Hij was gehuwd met Judith Cotermans; op hun beider afbeeldingen vervaardigde Vondel in het volgende jaar 1639 nogmaals een gedicht.

LXXIV. Jakob Baeck was de zoon van Laurens Joosten Baeck en Dieuwertgen Haringcarpsel. Vondel was met de familie Baeck bijzonder bevriend. Toen hij om zijn *Palamedes* vervolgd werd, vond hij op hun buiten Scheybeeck een veilige schuilplaats.

Jakob Baeck was ongehuwd, toen hij stierf. Hij werd 14 April 1639, komende van de Coninxstraat, in de Nieuwe Kerk begraven.

Nikolaas van der Haes is waarschijnlijk de meermalen bij Vondel voorkomende geneesheer in de Beverwijk.

- En een veel klaarder licht ontving
 10 Als hier, toen ze op uw zijde hing.
- Hier stond haar 't onderzoeken vrij,
 Hier zoog ze, als een lekkre bij,
 Het sap van uitgelezen geur,
 Uit allerhande bloem en kleur.
 15 Het lichaam achtte zij gering,
 Of 't kwijnde, en dagelijks verging,
 In al te vierig eene vlam,
 Wanneer ze slechts haar eisch bekwam.
 De heff' des lichaams, en het grof
 20 Most dienen om een betre stof.
- Aldus verkracht men klei en kluit,
 Zoo bouwt men 't merg des akkers uit;
 En in dien arbeid al te graag,
 Verliest de klont in 't lest haar vaag.
 25 Het onverzadelijk gemoed
 Op wijsheids vruchten al te zoet,
 Verhaast zich zelven om 't genot
 Des letteroogsts en haast zich tot
 d' Onsterfelijkheid, die boven zweeft,
 30 Wanneer 't hier eens den smaak af heeft.
- Het aardsche deel op zijnen rug
 Geraakt, en alle geesten vlug,
 Nu willen scheiden zonder pijn,
 Zoo onbelemmerd als ze zijn,
 35 Aan lijm noch taaye zenuw vast,
 't Geraamt' bedankt dien waarden gast;
 De geest zijn huiswaard, die beleefd
 Hem voor een wijl geherbergd heeft:
 De Geest verlaat het huis van been,
 40 En klapt de vleugels tegens een.

19. De heff': het min edele gedeelte, het schuim. — 21. Aldus verkracht men: maakt men krachteloos, berooft men van kracht. — 24. Vaag: frischheid. — 30. Versta: wanneer het eens den smaak weg heeft van de vruchten der wijsheid. — 31—38. Versta: wanneer het lichaam zoo zwak is geworden, dat het ter aarde zinkt, en de geest daarentegen, meer en meer vlug geworden, opwaarts zoekt te stijgen. — 36, 37. Versta: het lichaam bedankt den geest voor zijn gezelschap: de geest wederom het lichaam voor de huisvesting.

Elektra

VAN

SOFOKLES.

TREURSPEL.

Sola Sophoclo tua carmina digna cothurno.
 [Uwe liederen zijn alleen den treurspeltoon
 van Sofokles waardig].

GESPEELD IN DEN AMSTERDAMSCHEN SCHOUWBURG,
 IN NOVEMBER 1639.

INLEIDING.

Vondel deelt ons in de opdracht aan zijne begaafde vriendin Maria Tesselschade mede, wat de aanleiding geweest is tot de hier volgende vertaling van Sofokles' *Elektra*.

Mr. Joan Victorijn, een van Vondels vrienden, die hem reeds bij het vertalen van Hugo de Groot's *Sophompaneas* de behulpzame hand had geboden, en van wien Vondel zeide, dat Elektra in zijn mond „bestorven” was, wekte hem op, zijne krachten eens aan dit stuk te beproeven. Gesteund door diens voorlichting en door die van den geleerden jongeling Isaac Vossius, bracht Vondel dit oude meesterwerk in onze taal over. Hij deed dit met talent, ofschoon menige plaats minder juist door hem is weergegeven.

Vondel zond aan Hugo de Groot, spoedig na het verschijnen, een exemplaar van *Elektra* en van de *Maagden* met den volgenden brief, die thans in de Universiteits-Bibliotheek te Leiden berust.

„Myn Heer

Ick zende uwe Ex^{tie} hier twee treurspelen, een van St. Ursels Maeghden, gedicht ter eere van Keulen, myne geboortestad, ende Sophocles Elektra, vertaelt met hulpe van Isaäk Vossius. Ick offer uwe Ex^{tie} 'tgeen ick vermagh en niet hetgeen ick wel soude willen. Zedert de dood van myn zalige huisvrouw heeft myn couragie

R. 31. Zalige huisvrouw. Vondels vrouw Mayke de Wolf was in het begin van Februari 1635 overleden en 15 Februari in de Oude Kerk begraven.

eenen crack gekregen, zoodat ick mynen grooten Constantyn moet vergeten, en met yet minders my zoeken te behelpen. Ick ben aen de treurspelen vervallen en heb noch een ongedrukt leggen van Silius en Messaline, en een ten halven voldaan van Sauls zeven zonen, die by die van Gabaon opgehangen werden, zynde myns bedunkens het volmaekste argument van een tragedie, dat men uit de H. Boecken soude mogen nemen en uitkiezen. Als ick myn lust in treurspelen hebbe geboet, magh ick zien, of ick weder aen mynen Constantyn valle: middelerwyl gelieve uwe Exc^{tie} dit voor lief te nemen, totdat wy yet grooters vermogen. De Professor Hortensius is overleden, dat uwe E. wel zult verstaan hebben. Hy was een man van groote hope, en wenschte niet om 't leven maer om 2 of 3 m(aenden) uitstel, om zyn gaslagingen over den diameter van de groote Hemellichten der wereld na te laten Wy verwachten uwe E. gemaelin hier t' Amsterdam, daer wy na verlangen, en hopen d' eere te genieten van haer te spreeken. Ick gebiede my in uwe E. goede gunste, en wensche uwe E. al 'tgeen de vyanden uwe E. misgunnen, en blyve altyde

t' Amsterdam 1639
den 4 van Herbstmaend.

uwe Exc^{tie} onderdanige dienaer
JOOST VAN DEN VONDEL.

Het adres luidt:

*Aen myn heer den heere Hugo de Groot,
gezant van de kroon (van) Zweden.
Tot
Parys
Met een paxken in blaauw pappier
gebonden.*

Hoezeer de Groot met Vondels arbeid was ingenomen, kan ons blijken uit de dankbetuiging, die hij aan den dichter zond. Deze luidt, naar Brandt haar ons in zijn *Leven van Vondel* (bl. 44) meedeelt, aldus:

R. 4. Messaline: Voor het treurspel van Messalina verwijs ik naar Brandts *Leven van Vondel* (uitg. Verwijs bl. 57). — 4. Voldaan: voltooid. — 5. By: door. — 6. Gabaon: de Gebroeders. — 10. Hortensius: Martinus Hortensius, ten jare 1605 te Delft geboren en in 1634 te Amsterdam tot Professor in de Wiskunde aangesteld. Hij werd door Gasendi hoog geprezen, doch volgens Descartes verstond hij de meetkunde niet. Hij stierf 17 Augustus 1639. Zie over hem het opstel van E. W. Moes in *Oud-Holland* III, bl. 209 volg. — 14. Der wereld staat hier in den 3 nv. en hangt af van na te laten.

Myn Heer,

Ik dank UE. voor uwe schenkagie, twee werken, waardig sulc een werkmeester. Sophocles Electra is altyd gehouden geweest voor uitnemende onder des treffelyken mans Treurspeelen. Ik heb by wylen wel gedacht van dezelve in 't Latyn te stellen, gelyk ik, tot Hamburg zynde, gedaan heb Euripides' Taurische Iphigenia, de welke ik nu onlangs gezonden heb aan myn broeder de Groot. In S Ursula heeft UE. boven zyn gelukkig verstandt ook getoont een zeer loffelyke genegenheit tot zyne geboorteplaatse, de welke ik geluk wensche met sulc een spruit, en wensche UE. lang leven, gezontheit en gerustheit van gemoedt, om niet alleen zoodaanige als deze zyn, die seer treffelyk zyn, maar ook grooter stukken ten dienste, nut en lust van alle Nederlanders voort te brengen. Tot Parys den 22 October 1639.

UE. gantsch dienstwille
H. DE GROOT.

(wat lager stond:)

Na dat ik dit geschreven hadt, heb ik de twee stukken ten eindē toe geleezen, en vinde in Electra de zin en de hoogdraventheit van Sophokles wel uitgedrukt. In sinte Ursul verwonder ik my over de kloeke vinding, schikking en beweeghlykheit."

Elektra heeft in Vondels tijd veel opgang gemaakt. Het werd herhaaldelyk vertoond, gelyk kan blyken uit de opgaven van C. N. Wybrands in *de Dietsche Warande*, X, bl. 423. Volgens die lijsten werd *Elektra* vóór Vondels dood op de volgende dagen gespeeld:

1639 13, 17, 21, 24, 28 November, 1, 5, 8 December.
1640 29 October, 15 November.
1641 19 September.
1643 30 September, 5 October.
1645 9, 19 Januari.
1646 23 Juli, 13 September, 12 November.
1647 14 Januari, 21 Februari.
1648 25 Mei, 27 Juli.
1649 29 November, 27 December.
1650 17 Maart.
1652 18 April, 24 October.
1659 27, 30 October, 3 November.

De hier volgende herdruk is bewerkt naar de eerste uitgave, in 1639 te Amsterdam bij Nicolaes van Ravesteyn gedrukt en uitgegeven door Dirck Cornelisz. Houthaeck.

AAN DE WIJZE EN VERNUFTIGE JUFFROUW

MARIA TESSELSCHA ROEMERS, LXXV

WEDUWE VAN WIJLEN HEER

ALARD KROMBALCK

Wijze en vernuftige Juffrouw,

Gelijk een vrijer met overleg en oordeel zijn hart en liefde zet op een jonge vrijster, die, om hare natuurlijke schoonheid, aangeboren bevalligheid, en voegelijk sieraad, bekoorlijk is; eveneens kreeg ik een trek tot deze prinses Elektra, of liever Electa, een uitgelezen dochter, uit dien naamhaften koning, en gezongen veldoverste, Agamemnon, geboren; en herboren uit de hersenen van dien Atheenschen en zegenrijken veldheer, Sofokles, die haar, tot verwondering zijner en der navolgende eeuwen, vanouds, op het tooneel te voorschijn bracht,

Met verzen, schoeiende op den leest

Van zijnen goddelijken geest.

Meester Joan Victorijn, in wiens mond Elektra bestorven is, prikkelde ons zoo menigmaal hiertoe aan, totdat wij het ten leste

LXXV. Maria Tesselscha Roemers was sedert Mei 1634 weduwe. Haar man en haar dochtertje overleden op eenen dag (28 Mei), beiden na eene korte ongesteldheid. Zij verliet daarna Alkmaar, waar zij gedurende haar huwelijk gewoon had, en vestigde zich met haar eenig overgebleven kind te Amsterdam.

R. 9. Electa: uitverkoren. — 10. Naamhaftig: die naam heeft, die beroemd is. Vgl. Huydecoper. *Proeve* II, 151. — 10. Gezongen: bezongen. — 13. Verwondering: bewondering. — 17. Victorijn of Vechters: Joan Victoryn of Vechters was de zoon van Pieter Vechters en van Grietgen Dircksd. Als driejarig „knechtgen” werd hij 28 April 1593 te Amsterdam in het weeshuis opgenomen. In 1609 bekwam hij van Burgermeesteren verlof om te Franeker te gaan studeeren, waarvoor de tesorier per jaar 150 gl kostgeld moest betalen; waarschijnlijk bleef hij daar tot 1613. In dit jaar werd hij te Leiden ingeschreven. Hij promoveerde in de rechten en vestigde zich als advocaat te Amsterdam. Den 20 April 1621 werd zijn ondertrouw in het register van kerkelijke huwelijksproclamatien aldus opgenomen: „Johannes Victorinus, Dr. in beyden rechten, oud 30 jaer, geen ouders hebbende, geassisteert met Victor Petri, zijn broeder, wonende op de Coningsgracht, en Aefje Dirckx, oud 27 jaer, geassisteert met Hillegond Martens hare moeder, wonende op de delfse Bierkay.” Het paar werd 16 Mei getrouwd in de Oude Kerk door Ds. Smoutius. Hij overleed in April 1642 en werd den 16 van die maand in de Nieuwe Kerk begraven; hij woonde toen op de Bierkay. Mr. Joan Victorijn beoefende de dichtkunst. Van hem zijn o. a. bekend eenige verzen op de vertooningen tijdens het bezoek van Maria de Medicis aan Amsterdam en een gedicht op Jan Vos’ *Aran en Titus*.

waagden, en deze doorluchtige Jonkvrouw, op onze wijze, Neerlandsch spreken leerden, met hulpe van dien hooggeleerden Jongeling, Isaak Vossius; een loos vos en wakker vernuft, om het Grieksche wild, hoe diep en duister het ook verborgen zij, op te snuffelen. In dit treurspel woelen velerlei hartstochten, gramschap, stoutigheid, vreeze, bekommering, haat en liefde, trouw en ontrouw, droefheid en blijdschap, elk om 't hevigste. Men hoort hier klare vertellingen, gewichtige beraadslagingen, gezonde, gezoute leeringen, en gouden spreuken. Dit vervat inzonderheid hetgeen den sterflijken menschen ten allerhoogste oorbaar is, namelijk, dat Gods uitgestelde straf eindelijk schelmen en booswichten rechtvaardiglijk achterhaalt; welk leerstuk het zout, en een van de zenuwen der godvruchtigheid strekt. Eschylus, Sofokles en Euripides hebben, alle drie, om strijd, van deze stof gehandeld. Naardien wij deze schilderijen zelve, die de heldere middagzon niet schromen, voor Nederduitschen ten toon stellen, zal 't onnoodig zijn, in 't bijzonder, en ten nauwste, te ontvouwen al de cnavolgbare kunst, die in dat aloude werkstuk, bij opmerkende verstanden, kan waargenomen worden. Alle leden dezer edele en koninklijke maagd zijn gelijkmatig, en onberispelijk, gelijk ook de verven der welsprekendheid kunstiglijk in 't Grieksch verdreven. Men ziet er niets wanschapens, en alle deelen, van 't minste tot het meeste, hangen hecht te zamen, en vloeien zonder dwang uit malkanderen. Hoe men met de zinnen hier dieper doordringt, hoe zich meer wonderen openbaren, en telkens iets anders, en 't geen men te voren over 't hoofd zag. Walgelijke opgeblazenheid, waarvan Grieken en Latijnen hoe alouder, hoe vrijer zijn, heeft hier nergens plaats; ook geen wispelturigheid van stijl, en de tooneeldichter is overal zich zelve gelijk, en geeft te kennen dat er een veldheer insteeft. Toestel en redenen zijn gepast naar de personages, elk naar den eisch levendig uitgebeeld. Hebben we 't geen door tijdslangdurigheid, en het menigvuldig omsukkelen, van hand tot hand, uitgewischt, gevlakt, of verbasterd zij, eer verdonkerd dan verlicht, men ontschuldige ons, die tegen ons geweten niet moedwillig dachten te misdoen. Men bejegt plaats en zoo duister als raadsels, waarover de uitleggers noch met zich zelve, noch met anderen overeenstemmen, en in 't uitleggen hemel en aarde verschillen. Ook is 't onmogelijk de redenen wel te binden, indien men, gehouden zijnde de Grieksche koppelingen stip te volgen, niet met een ruim geweten wat vrijmoedig daarover henen durft varen. Rijm en maat, waaraan de vertolker gebonden staat, ver-

R. 6. Stoutigheid: Tegenovergestelde van bekommring of vreeze. — 18. Bij: door. — 21. Verdreven: gedreven. — 35. Bejegt: vindt, treft aan. — 39. Stip: nu stipt.

hindert ook menigmaal, dat de vertaler niet zoo wel en volmaaktelijk naspreekt, 'tgeen zoo wel en heerlijk voorgesproken wordt; en iets van de eene taal in de andere door eenen engen hals te gieten, gaat zonder plengen niet te werk: een zaak die gij, wijze en vernuftige Juffrouw, machtig zijt te beoordeelen, door ondervinding in 't vertalen van uwen Tuscaanschen Tasso, zoo menigmaal gij voor Jeruzalem, met zijnen dapperen Buljon, dien Christen-oorlog voert; waarover wij, met anderen vast verlangende, eens hopen te vieren, zoodra uwe hand het heilig graf, met de ijverige pen, gelijk Godefroy met het gewijde zwaard, hebbe bemachtigd. Uwe bezigheid ondertusschen bij poozen wat uitgespannen zijnde, om de snede van vernuft en zinnen, door het al te stadig blokken, op een zelfde werk, niet te verstompen, verkwikt en zegent somtijds den Hollandschen Parnas met eenen lieflijken en aangename dauw, van aardige spitsvondigheden, en geestige bloemen, en drukt uwe schrandere gedachten, in verscheiden talen, gelukkiglijk uit, en komt zelve op welgestelde tonen van lekkere poëzie al zoetelijk en zachtelijk aan, gelijk het luisterende hart naar den kittelenden galm van luiten en fluiten: waarom wij onze Elektra, voor uwe voeten, als aan eene der hemelsche zanggodinnen, opofferen, en wenschen te blijven,

Wijze en vernuftige Juffrouw,

Uwe E. allerminste dienaar

J. V. VONDEL.

te Amsterdam, 1639, den 19^{en} van Mei.

Aulus Gellius in het zevende boek, en vijfde hoofdstuk van zijn Attische nachten.

In Griekenland was een wijd vermaard tooneelspeler, die in gebaar, bevaligheid en heldere uitspraak alle anderen overtrof. Men noemde hem Polus. Hij speelde der doorluchtige poëten treurspelen meesterlijk, en onbeteuterd. De dood benam hem zijnen zoon, op wien hij al zijn hart gezet had. Toen hem dacht dat de rouw uit, en zijn kind genoeg bewegend was, begaf hij zich weder tot de kunst, om wat te winnen. Zullende in dien tijd te Athenen Sofokles Elektra spelen, moest hij kwansuis Orestes

R. 6. Tasso: Tesselschade was reeds lang bezig met het vertalen van Tasso's *Gerusalemme liberata*. Vondel hielp haar daarbij en schijnt haar geheele handschrift nagezien en overgeschreven te hebben. In 1764 werd dit op de auctie der verzameling van Mr. P. van Damme verkocht aan zekeren du Bois en sedert is dit handschrift verdwenen; zie *de Dietsche Warande* X, bl. 364. — 9. Te vieren: vreugdevuren te ontsteken. — 17. Welgestelde: welluidende. — 18. Lekkere: kieskeurige. — 31. Onbeteuterd: onverschrokken.

doodbus en gebeente dragen. De inhoud van dit treurspel brengt mede, dat Elektra, kwansuis haars broeders overschot dragende, beschreit en betreurt den dood desgenen, dien ze meent bij ongeval omgekomen te wezen. Polus dan, Elektra's rouwkleederen aantrekkende, haalde zijns zoons gebeente en doodbus uit het graf, en gelijk of hij Orestes nog omhelsde, bootste zoo die droefheid na, niet met eenen gemaakten schijn, maar natuurlijke lijkklachten, en waarachtige tranen, en verwekte door dit middel, onder het spelen, zijn eigen droefheid.

Justus Lipsius, het licht der geleerdheid zijner eeuwe,
spreekt door Langius, in het eerste boek van
zijn Standvastigheid, aldus:

Men zegt van Polus, dien vermaarden tooneelspeler, toen men te Athene zoude spelen het spel, waarin men droefheid moest uitbeelden, dat hij heimelijk zijn overleden zoons gebeente en doodbus op het tooneel bracht, en den geheelen schouwburg met waarachtigen rouw vervulde.

INHOUD.

IN deze fabel wordt de grijze Voestervader of Leermeeester vooraan gesteld, die Orestes ontdekt al hetgeen te Argos gebeurde. Want Elektra, een groothartige dochter, verzendt haren broeder Orestes, nog een kind heimelijk gestolen, en den voestervader geleverd, naar Focis, bij Strofius, vanwaar hij eindelijk, twintig jaren na 's vaders dood, wederkeerende, wraak neemt over zijns vaders moord.

De Fabel wordt te Argos gespeeld. De Rei bestaat uit inlandsche maagden. De Leermeeester spreekt de voorrede.

PERSONAGIEN.

LEERMEESTER.

ORESTES.

ELEKTRA.

REI VAN INLANDSCHE MAAGDEN.

CHRYSTHEMIS.

KLYTEMNESTRA.

EGISTH.

PYLADES, EEN STOMME PERSONAGIE.

ELEKTRA.

Leermeester.

- O zoon van Atreus' zoon, die 't opperste gezag
 In 't Grieksche leger had, toen hij voor Troje lag,
 Nu ziet ge zelf hetgeen, daar staag uw hart naar haakte.
 Dit's Argos, d' oude Stad, daar uw gemoed om blaakte.
- 5 Dit 's 't woud van Jö zelf, dat dolgeprikkelde dier.
 Het Wolfsveld van Apol, den wolvenschrik, is hier,
 En dees vermaarde kerk, die Argus Juno wijdde,
 Rijst ginder hemelhoog, aan uwe rechte zijde.
 Orest, wij zijn geraakt, daar gij nu Pelops' Stad,
- 10 Het rijk Mycene, ziet, en 't Hof met moord beklad;
 Van waar ik eertijds, toen uw vader raakte om 't leven,
 U, die mij van Elektre, uw zuster, werd gegeven,
 Heb weggedragen, stil gebergd, en opgevoed,
 Totdat ge machtig waart te wreken vaders bloed.
- 15 Orest, en Pylades, mijn huisvriend, nu met zinnen
 Eens haastig overleid, hoe wij dit best beginnen;
 Nadien de voglezang zoo schel, en zoetgebekt,
 In 't kriecken van den dag, de zon ten bedde uitwekt,
 En reë de zwarte nacht de starren heeft verdreven.
- 20 Eer zich dan eenig mensch ga buitens huis begeven,
 Zoo overleg het stuk; want wij zijn t' zamen daar
 Dien aanslag dient gespoeid, en 't marren geeft gevaar.

Orestes.

- Mijn waardste dienaar, o wat is, door menig teeken
 Uw onvervalschte zucht te mijwaart klaar gebleken!
- 25 Want, eveneens, gelijk een edelmoedig paard,
 Hoe oud het zij, nochtans in onspoed niet veraart
 Van zijnen tuk, maar briescht met opgestekene ooren,
 Zoo vangt gij 't stuk zelf aan, en noopt ons, als met sporen:
 Derhalve zal ik u ontdekken mijnen zin.
- 30 Nu luister scherp, en is er iet ontijds in
 Mijn reën, verbeter dat; want toen ik God ging spreken,
 Te Delfis, op wat wijze ik Vaders dood mocht wreken,

1. Atreus zoon: Agamemnon. — 5. Jö dat dolgeprikkelde dier: Jö werd in eene koe veranderd en naderhand door Juno, uit minnenijd, met razernij geslagen. — 6. Het Wolfsveld van Apol: het Lyceum, eene open plaats, aan Apollo, den wolvendooder, toegewijd. — 13. Gebergd: verborgen. — 24. Zucht: neiging. — 27. Tuk: tuk is „trek” en vandaar zoowel „een poos tijds” als „afkomst.” — 31. God—spreken: de Godheid raadplegen.

- Ried mij Apollo zelf, en antwoordde op mijn vraag,
 Dat ik niet met een heer, maar heimelijke laag
 35 De moorders straffen zou rechtvaardiglijk aan 't leven,
 Nadien die God mij dan dees antwoord heeft gegeven,
 „Ga bij gelegenheid bespieden, hoe het staat
 Ten hove, en wat er toch al bij hen ommegaat,
 Opdat gij ons ontdekt, en meldt uw wedervaren.
 40 Ten hoof zal niemand u, die omzworft zoo veel jaren,
 En grijs zijt, en ontmunt, meer kennen kunnen, nocht
 Uw uitheemsch kleed en dracht geeft niemand achterdocht.
 Geef u voor vreemdling uit, en ga voor een' Focenser,
 Die afgevaardigd werd van hunnen Fanotenser;
 45 Want dat's hun beste vriend, en trouwste bondgenoot.
 Ga boodschap hun, en sterk met eede Orestes dood;
 Hoe hem de renzucht brocht, daar Grieken renfeest hielen,
 Aan 't sneuvlen, en ten val met barrenende wielen.
 Laat dit uw boodschap zijn: nadat mijn Vaders graf
 50 Gekroond zij, naar den raad, die ons 't Orakel gaf,
 Met afgesneden haar, met offerwijn te plengen,
 Zoo zie ons hier te moet; wanneer we medebrengen
 De kopre bus, in ruigt gestopt, gelijk ge weet:
 Opdat men door gerucht, met waarheids schijn bekleed,
 55 En blijde tijding hen bedriegelijk verrasse:
 Hoe 't lichaam van Orest verbarrend zij tot assche:
 Want dood te heeten deert mij toch op geene wijs,
 Indien ik leve, en zoo met grooter eer verrijs.
 Ik kan een' nutten klank niet lastren noch misprijzen,
 60 'k Heb menigmaal gezien, dat doodgeheete wijzen
 Het hoofd met meerder roem verhieven in hun lucht;
 En hoop ook desgelijks, na dit gestrooid gerucht,
 Voor mijne vijanden verschenen, van zoo verre,
 Te blinken, op een nieuw, gelijk een klare sterre.
 65 Maar o mijn vaderland, en vaderlandsche Goôn,
 Verwelkoom me zoo, en baant den weg zoo schoon.
 Dat d' aanslag mij gelukke; en gij mijne erfpaleizen!
 Laat mij met schande niet van dezen bodem deizen;
 Nadien ik u ter liefde, en van de Goôn gepord,
 70 U wasschen koom van 't bloed, op uwen troon gestort.

34. Heimelijke laag: list. — 41. Ontmunt: als een versleten muntstuk, waarvan de effigies niet meer te herkennen is. — 43. Focenser: een inwoner van Focis, eene landstreek ten noorden van Beotie, bij de golf van Korinthe. — 44. Van hunnen Fanotenser: door een inwoner van hunne stad Fanote. Fanote was een burcht in Focis gelegen aan den Parnassus. — 48. Barrenende: brandende. — 52. Te moet: te ontmoet.

- Maakt mij nu eigenaar der koninklijke goeden,
 En heiland van dit huis: dat bid ik. Nu aan 't spoeden,
 Stokoude man, volvoer hetgeen u is belast.
 Wij gaan ook; want 't is tijd, en 't is de tijd, die vast
 75 Het meeste zeggen heeft in menselijke zaken.

Elektra.

Wee mij, ellendig mensch!

Leermeester.

Mijn zoon, ik hoor genaken
 Daar binnen, zoo me dunkt, een dienstmaagd, die dus steent.

Orestes.

- Zou 't wel Elektra zijn, die om haar rampen weent,
 Wat dunkt u? zullen wij vertoeven, om te weten
 80 Waarom zij klaagt?

Leermeester.

Geenszins, men moet zich niets vermeten
 Te doen, voor dat men hebbe Apollo's last voldaan.
 Men vang' van vaders lijk en moordgetij eerst aan,
 Want hieraan hangt de kracht, en zege van dien aanslag.

Elektra.

- O koesterende bron der dagen,
 85 O lucht, geperst om 's aardrijks korst,
 Hoe dikwijls hoorde gij mij klagen,
 En slaan voor mijn gekrabde borst;
 Wanneer de morgen was herboren:
 Want al wat 's nachts bedreven wordt,
 90 Gezin en ledekanten hooren,
 In dit paleis, met bloed bestort;
 Daar ik betreur mijn vaders euvlen,
 Die niet, op den uitheemschen boom,
 Door wreeden oorlog kwam te sneuvlen;
 95 Maar door mijn moeder, los van toom,
 En door Egisth, onkuisch van zede.
 Dees kloofden 't koningshoofd zoo stout
 Met d' ijzre moordbijl, scherp van snede;
 Als d' akkermans een eik in 't woud.

71. Goeden: goederen. — 72. Heiland: verlosser, redder, heilbrenger. —
 74. Vast: zeker. — 77. Steent: steunt, weeklaagt. — 82. Een regel, die
 't rijmwoord mist: — eene zeldzaamheid bij Vondel. — 92. Euvlen:
 rampen.

- 100 En, o mijn vader! o mijn smarte!
 Zoo schelmsch, zoo schendig omgebracht,
 Niet een neemt uwe dood ter harte:
 Maar ik zal mijn gekjammer, nocht
 Mijn kermen, en geschrei niet staken,
 105 Zoo lang de zonne rijze, en daal,
 En starren aan den hemel blaken:
 En, even als een nachtegaal,
 Besteent het plondren, van zijn jongen,
 Zal ik, voor vaders hof, en poort,
 110 Mij laten hooren ongedwongen,
 Zoo luide, dat het ieder hoort.
 O onderaardsche heerschappijen!
 O aardsche Godstolk, gauw en kloek!
 Gods dochters, felle Razerijen,
 115 En gij, ontzaggelijke vloek,
 Slaat d' oogen neder. Komt ons redden.
 Aanschouwt dien ongerechten moord,
 En die ter sluik een anders bedden
 Berooven; komt, en helpt hen voort.
 120 Komt, straft mijn vaders nederlagen,
 En stuurt mijn' broer. Ik ben te zwak,
 Om langer dus alleen te dragen
 Mijn druk, een al te lastig pak.

Rei.

- O kind der jammerlijkste vrouwe.
 125 Elektra, droeve dochter, ach!
 Waaromme kwijnt ge, nacht en dag,
 Van onverzadelijken rouwe,
 Om Agamemnon, eer verdaan
 Door list en schalkheid, nooit verwoeder,
 130 Van uwe goddelooze moeder,
 En met haar booze hand verraan?
 De donder sla hen, en wil 't wreken;
 Indien 't hier vrij sta zoo te spreken.

Elektra.

- O spruit, van vromen voortgebracht,
 135 Komt gij mij troosten in ellende?

108. Plonderen: rooven. — 113. O aardsche Godstolk: Mercurius, die als tolk de bevelen van Jupiter op aarde verkondigde. — 115. Vloek: Nemesis. 't Grieksch heeft letterlijk: Godin der Vervloeking. — 128. Eer verdaan: eertijds omgebracht, gedood. — 134. Vromen: dapperen.

Ik weet het wel. 't Zijn welbekende
 En dingen lang bij mij bedocht:
 Maar 'k wil niet laten te beweenen
 Mijn vaders jammerlijke dood.
 140 Laat mij begaan, gij die in nood
 Mij bijstaat, om al 't goed voorhenen
 Van mij genoten. Laat me toch.
 Ik ben verloren. Och, och, och!

Rei.

Gij zult nochtans, met al dit krijten
 145 En kermen, vader op zijn stoel
 Uit den gemeenen jammerpoel
 Niet wekken, maar u zelve slijten
 Door eindeloze droefenis,
 En ongeneselijke smarte.
 150 Wat lichtenis verwacht uw harte
 Uit leed, dat niet te boeten is?
 Wat staat ge, door gedurig klagen,
 Naar 't geen gij niet vermoogt te dragen.

Elektra.

Een zot vergeet zijne ouders haast,
 155 Die omgekomen zijn zoo snoode:
 Maar 't vogelke, de zomerbode,
 Dat altijd: „Itys, Itys!” raast
 En kermt, gelijkt mij gansch in dezen
 Rampzaalge Niobe, o ik acht
 160 U een van 't goddelijk geslacht;
 Ik acht u een Godin te wezen,
 Die ijslijk in een steenen graf
 Roept: „wee en wach!” en laat niet af.

Rei.

O dochter, onder die verschoven
 165 Gaan treuren, zijt gij 't van uw stam

136, 137. Welbekende en dingen lang bij mij bedocht: versta: 't zijn dingen, wel bekend, en die ik lang overdacht heb. — 150. Lichtenis: verlichting. — 151. Boeten: goedmaken. — 156. 't Vogelke: de zwaluw of Procne. — 156. Niobe: de Koningin van Thebe, die, trotsch op haar veertien kinderen, Latona, die er maar twee had (Apollo en Diana), beschimpde, en tot straf daarvoor al haar spruiten door deze beide Goden zag nederschieten en vervolgens zelve in een steen veranderd werd. — 163. Wee en wach: een alliteratie vrij algemeen bij de oude dichters. — 164. Verschoven: veracht.

Alleen niet, die dit overkwam;
 En nochtans gaat ge in rouw te boven
 Uw gansche maagschap en uw bloed,
 Daar binnen, als Ifianasse,
 170 Chrysothemis, en d' onvolwasse,
 Die stil zijn ramp betreuren moet.

Elektra.

Orest, van hoogen stam geboren,
 Ter goeder uur zult gij ten toon
 Eens, op Jupijns verheugden troon
 175 Gekeerd, tot koning zijn gekoren
 Van 't wijd vermaard Myceensch gezag.
 Ik kinderlooze, en ongehuwde,
 En ongelukkige, en geschuwde,
 U wachtende, van dag tot dag,
 180 Met droeve tranen op de kaken,
 Verga terwijl van al 't verdriet;
 Maar gij gedenkt mijn weldaân niet,
 Noch d' ongelijken die u raken.
 Wat valsche maren hebben wij
 185 Van u niet, reis op reis, vernomen?
 Gij dreigt, en zult te voorschijn komen,
 Maar zet uw komste aan eene zij.

Rei.

Hou moed, mijn dochter, tot het ende.
 Jupijn met zijn alwetende oog
 190 Die 't al bestiert, zit daar om hoog.
 Beveel hem uwe groote elende,
 En weest op henliên, dien gij haat,
 Niet ongeduldiglijk gebeten;
 Gij zult nochtans dit niet vergeten:
 195 De tijd is langzaam van beraad:
 En Agamemnons zoon, te Krisse.
 In 't weiland, vluchtig door zijn lot,
 Kan wel eens keeren, ook de God
 Des afgronds, en der duisternisse.

169. Ifianasse: de naam, dien de epische dichters aan Ifigenia geven. —
 196. Krisse: de hoofdplaats van het rijk van Strofius, den vader van
 Pylades, bij wien Orestes was opgevoed. — 198, 199. De God des af-
 gronds en der duisternisse: lees hier met terugslag op vs. 191:
 „Beveel hem uwe elende, en ook den God des afgronds (Pluto) enz.”

Elektra.

- 200 Een groot gedeelt van 's levens tijd
Is door, en nog zal hij verschijnen,
En ik, die ouderloos ga kwijnen,
Heb niet een vriend, die voor mij strijdt,
Noch kracht genoeg, om 't kwaad te keeren:
205 En moet, gelijk een kamenier,
Verschoven, vaders kamer hier
Bedienen, en in slechte kleëren,
Die mij niet voegen, henengaan,
En dus voor leêge tafels staan.

Rei.

- 210 O droeve spraak van vaders komen,
En wederkomste uit Priams oord!
O nare kreet, die in dien moord,
Uit vaders kamer werd vernomen;
Toen hij dien slag met d' ijzre bijl
215 Op 't hoofd ontving! Bedrog bedocht het,
De Liefde trof hem, en volbrocht het;
Zij strooiden schriklijk in der ijl
Een schelmsch gerucht, en waren reede,
Als of een God of mensch dit dede.

Elektra.

- 220 O dag, dien ik vervloek alleen,
Hetzij wat dag ook dat er rijze;
O nacht, o moordbanket en spijs,
Wat brouwt gij ons al zwaarigheên?
Wat snooder dood is hij gestorven,
225 Toen twee verraârs hem randden aan.
Die klauwen hebben 't mij gedaan,
En met mijn vader mij bedorven.
De groote God des hemels zett'
Hun dit betaald, en straff' rechtvaardig,
230 Noch maak hen eenige eere waardig
Die met dit schelmstuk zijn besmet.

Rei.

Zie toe, verloop u niet met spreken;
Of merkt ge niet, uit welk een staat

216. De Liefde: dat wil zeggen: Clytemnestra's overspelige liefde voor Egistus. — 218, 219. En waren reede, als of een God of mensch dit dede: versta: en gingen met zoo veel beleid te werk, dat het scheen of geen onmenschen, maar een God of mensch het deed.

- 235 Gij, tot uw eige schâ, en smaad,
 Vervalt, en blijft van gunst versterken?
 Gij baart door wraakzucht, die u drijft,
 U zelve vijanden en hinder;
 Het is geen wijsheid, dat een minder
 Met machtiger krakeelt en kijft.

Elektra.

- 240 Ik word geperst van 't schendig lijn.
 Ik weet het wel, en ken mijn kop;
 Maar 'k zal mijn leven lang, mijn krop
 Uitschuddende, niet kunnen mijen
 245 Mijn schâ, om 't schendig moordgeschrei:
 Want wanneer, om mijn rouw te zachten,
 Heb ik een troostlijk woord te wachten
 Van dees gelieven allebet?
 Van wien die pit heeft achter d' ooren?
 Mijn troostressen, verlaat me toch.
 250 Verlaat me vrij; dees droefheid, och!
 Is niet te dempen noch te smoren.
 Mijn zwarigheid duurt voor altoos,
 Zoo is 't geklag ook endeloos.

Rei.

- 255 Maar 't is uit gunst, dat ik's mij moeie:
 Gelijk een trouwe moeder doet,
 Opdat uw wellende gemoed
 Niet d' eene elende uit d' ander broeie.

Elektra.

- 260 Nu zeg me, met wat maat, hoe kort
 Zou ik mijn jammer zien gesleten?
 Is 't voeglijk dooden te vergeten?
 Wien heeft Natuur dit ingestort?
 Ik zou geen roem van hen begeeren:
 Noch, bij een wedergâ gevoegd,
 Niet vreedzaam leven, noch vernoegd;
 265 Indien ik most met lucht veëren
 Gaan vliegen over het verdriet
 Des moordkreets, die al 't Rijk vervaarde.

241 En ken mijn kop: ik weet, dat ik hoofdijg ben. Zie vs. 644. —
 247. Dees gelieven: dit zou op Clytemnestra en Egisthus slaan, maar 't
 staat niet in 't Gr. en 't strookt ook weinig met hetgeen volgt. — 248. Die
 pit heeft achter d' ooren; die gezonde hersenen heeft.

- t' Is waar, de doode is stof, en aarde,
 En aarde zijnde, en anders niet,
 270 Zal eeuwiglijk elendig leggen;
 Zou daarom, die dien moordslag gaf
 Niet dragen zijn verdiende straf?
 Wat had de schaamte dan te zeggen?
 Godvruchtigheid voortaan veracht,
 275 Had uit bij 't menschelijk geslacht.

Rei.

O dochter, ik koom hier in aller ijl gevlogen,
 Zoowel door mijnen plicht als uwen druk bewogen;
 Indien ik kwalijk spreek, zoo win het vrij; 'k zal nu
 Gevollegzaam terstond mij buigen onder u.

Elektra.

- 280 O vrouwen, 'k schaam mij des, dat ik, dus bang te moede,
 U overlastig val; neemt mijn gekerm ten goede.
 Dit perst de nood van 't hart: want zekerlijk hoe zou
 Een koninklijke spruit, een hooggeboren Vrouw
 Dit staken, daar ze, nacht en dag, geen' aâm kan halen,
 285 En vaders ongeluk verrijzen ziet en dalen,
 Vooreerst al 't geen me van mijn moeder, uit wiens schoot
 Ik in de wereld kwam, bejegend is zoo snood;
 Daarna verkeer ik vast, in 't eigen hof mijns vaders,
 Met zijne moordenaars, en schendige verraders.
 290 En word van hen bestiert, en moet van henliên staag
 Mijn nooddruft, en mijn kost genieten alledaag.
 Ook denkt eens, hoe dien dag met droefheid wordt gesleten,
 Als ik Egisth moet zien, op vaders troon gezeten,
 Met Agamemnons kleed bekleed, en veel sieraads.
 295 En drinken offerwijn ons Huisgoôn toe, ter plaats
 Daar zij hem brocht om hals: maar 'k zie, wie zou 't gelooven?
 Een hoofdschand, die nog verre alle andre gaat te boven,
 Dien snooden moorder zelf, in vaders plaats, het bed
 Met mijn bedorven moer (indien ik zonder smet
 300 Haar moeder noemen mag) die bij hem leit, onteeren,
 En haar te goddeloos met zulk een smet verkeer; en
 Geen razerij ontzien, maar lachen welgemoed
 In al dees gruwelen, die zij bedrijft en doet.
 Zij ziet het moordgetij te moet met groot verlangen;
 305 Dien dag, toen zij met list mijn vader kreeg gevangen,

288. De zin is: en dagelijks den moord, aan haar vader gepleegd, als voor haar oogen ziet opdagen en weder verdwijnen. — 299. Bedorven: verdorven, ontwaard.

- En zoo om 't leven help. Wanneer die dag verjaart,
 Dan stelt ze dansen in: dan slacht zij onbezwaard
 De schapen, die, ter maand gekeeld, voor d' outers bloeden,
 Ter eere van dees Goôn, die haar tot nog behoeden.
- 310 Ik ongelukkige dit ziende, in ons paleis,
 Versmelt, en zucht, en schrei, en vloeke reis op reis
 Mijn vaders moordbanket, en moordmaal, zoo zij 't heeten.
 En stond me 't schreien vrij, en had ik eens gekreten
 Zoo lang, als 't hart wel lust: want deze trotsche vrouw
- 315 Beschimpt al mijn misbaar, en jammerlijke rouw:
 O hellevloek der Goôn, mist gij dien overleden
 Alleen en treffen u alleen dees zwarigheden?
 Dat u de hagel sla: dat d' onderaardsche gloed
 En Pluto geve, dat gij eeuwig balken moet.
- 320 Aldus beschimpt ze mij: maar als zij heeft vernomen,
 En krijgt een lucht, en riekt dat broeder staat op 't komen,
 Dan staat ze zinneloos bij mij en stamp, en raast:
 Is dit niet uw bedrijf, die steelwijs in der haast
 Orestes mij ontdroegt? maar denk vrij, 'k zal 't eens straffen,
- 325 Gelijk ge wel verdient. Zoo hoort al 't hof haar blaffen.
 Haar lieve Bruigom staat aan hare zij, en schent,
 En hitst haar aan: die bloed, en oorzaak van d' elend:
 Die met de vrouwen trekt te velde, en aan den reie:
 Maar ik, die midlerwijl Orestes vast verbeie,
- 330 Dat hij dit onweêr still', verga in mijn verdriet:
 Want sammelend, bederft hij 't geen ik hoop, en niet
 Verhoop: en o vriendin, hoe kan ik, dus gedreven,
 Mij matigen in rouw, of recht godvruchtig leven?
 In kwade zaken moet de hooge nood mij raân,
- 335 Die raadt een kwaden weg en onweg in te slaan.

Rei.

Wel, zeg me, durft ge dus bij uwen stiefvaâr wrokken?
 Of als hij dit niet hoore, en zij van huis getrokken?

Elektra.

- Met reden, denk dit vrij, was hij niet uitgegaan,
 Dat ik voor deze deur gerust zou blijven staan.
- 340 Hij is naar buiten toe.

316. O hellevloek enz. Dit zijn de woorden van Clytemnestra, welke Elektra hier aanhaalt. — 319. Balken: huilen. — 335. Onweg: slechte weg, waaraan men den naam van weg bijna niet geven kan. — 337. Als: wanneer.

Rei.

Zoo durf ik met u kouten.
Is 't waarheid, 't geen ge zegt.

Elektra.

Gij moogt u vrij verstouten.
Egisth is nu niet thuis, dies vraag al wat u lust.

Rei.

Zoo vraag ik, wat ge zegt, en wat u zij bewust
Van broeders wederkomste, of van zijn langzaam wachten?
345 Bericht me van dit stuk.

Elektra.

Wie zou zijn zeggen achten?
Hij zegt veel, en volvoert niet eens hetgeen hij zeit.

Rei.

Een, die wat groots besteeft is traag in zijn beleid.

Elektra.

Maar ik was slof noch traag, in 't bergen van zijn leven.

Rei.

Hou moed. Hij is te vroom, om vrienden te begeben.

Elektra.

350 'k Vertrouw dit, anders was 't met mij geheel gedaan.

Rei.

Nu zwijg, Chrysothemis komt uit den huize gaan,
Uw zuster, van één bed en ouderen geboren
Met u. Zij draagt, hetgeen den afgrond is beschoren,
Lijkoffer naar het graf.

Chrysothemis.

Hoe roept ge voor de poort
355 En op de plaats zoo luide, o zuster! dat men 't hoort?
Kan u 't verloop des tijds niet leeren anders zingen,
En uwe oplopendheid, die ijdel is, bedwingen?
'k Beken wel, dat ik mede, als ramp voorhanden is,
Bedrukt ben, en bedroefd: en had ik macht, gewis
360 'k Zou dadelijk, wat hart ik hunliên draag, doen blijken.

- Nu wil ik liever 't zeil in tegenspoed wat strijken,
 En schijnen stil te staan, en hun geene ongenoecht
 Te brouwen, en wou wel dat gij u ook zoo droegt.
 Hetgeen gij drijft is recht, en niet hetgeen ik oordeel;
 365 'k Beken 't; maar staat het vrij, zich naar het meeste voordeel
 Te schikken, zoo is 't reën, dat elk dien weg ingaat,
 En hun gehoorzaam zij, daar 't hoog gezag bij staat.

Elektra.

- 't En staat niet wel, noch luidt niet eerlijk bij de vromen,
 Dat gij vergeet het bloed van wien ge zijt gekomen,
 370 En dus voor moeder zorgt; want al wat gij terstond
 Tot mijn vermaning zegt, dat hebt ge uit haren mond,
 En uit u zelve niet. Ik geef u keur van beide:
 Gij stemt dien doodslag toe, dien ik tot nog beschreide:
 Of kennende het leed van vader, u zoo lief,
 375 Hebt geen gedachtenis van hem, om 't ongerief.
 Gij zegt wel, stond de macht aan u, de daad zou spreken,
 Hoe gij hen haat; en ik, vast bezig, met besteken
 Van al, wat tot dees wraak vereischt wordt, krijg van u
 Geen hulp, en word hierdoor van dezen aanslag schuw.
 380 Zoo komt de sufferij ons rampen nog vermeeren.
 Maar 'k bid u, leer mij toch, of laat ik zelve u leeren.
 Wat voordeel geeft het mij, indien ik 't huilen staak?
 Ik leef, maar nauwelijks. Dat 's mij genoeg. Ik maak
 Hen 't leven zuur, en eere aldus dien overleden,
 385 Indien men hierdoor gunst verwerft daar beneden.
 Maar gij, die mij belijdt, dat gij die moorders haat,
 Die haat hen met den mond; maar houdt het in der daad
 Met vadermoordenaars. Al schonk men mij geschenken,
 Daar uw gemoed op vlamt; ik liet mijn trouw niet krenken,
 390 Noch heulde met zulk slag. Ga henen. Zet u vrij
 Ter tafel, daar het vloeit van hoofdsche lekkernij,
 En overdaad van spijs, wat nooddrufts, zonder wroegen,
 Vernoeft mij meer. Kunt gij u dus ten hove voegen,
 Om 't lief genot van eer; zij hangt me geenszins aan.
 395 En waart ge zelve wijs, gij zoudt die ook versmaân.
 Nu past het, dat ge niet, naar uwen trouwsten hoeder,
 Uw vaders dochter heet, maar troetelkind van moeder:

370. En dus voor moeder zorgt: en dus partij trekt voor moeder, t. w. door Elektra tot gehoorzaamheid aan haar aan te manen. — 370. Terstond: te dezer stond, zooeven. — 385. Daar beneden: in de onderwereld. — 392. Wroegen: zelfverwijt. — 394. Om 't lief genot: om 't lief genot.

Zoo zal uw ondeugd klaarst ten toon voor ieder staan;
Wanneer ge vaders asch, en maagschap hebt verlaan.

Rei.

400 Om Gods wil, vaar niet uit; want in het overwegen
Van 't onderling gesprek veel voordeels is gelegen,
Zoo elk van wederzij zich dient met 's anders toon.

Chrysothemis.

O moeders, ik ben dit van zuster al gewoon,
En had dit niet gerept, 't en waar uit groot erbarmen;
405 Nadien ik weet wat ramp haar naakt, om al dit karmen.

Elektra.

Zeg op, wat ramp? Want ik zal hier niet tegens zijn,
Al raakte ik ook daardoor in nog bedroefder schijn.

Chrysothemis.

'k Zal zeggen 't geen ik weet. Zoo gij niet rust van huilen,
Zal 't hof u, buiten 's lands al levendig verschuilen
410 In een gevangenis, daar nimmer 's Hemels lamp
In schijne, en gij met recht moogt janken, om uw ramp.
Nu spreek, of zwijg hierna, wanneer ge raakt in lijden.
Nu kunt ge, wilt ge nog, dees zwarigheid vermijden.

Elektra.

Zoo hebben ze over mij dees straf bestemd alreê?

Chrysothemis.

415 Zoodra Egisth van 't land in 't hof komt, en in steê.

Elektra.

Wel, laat hem in der ijl om deze reden keeren.

Chrysothemis.

Elendige, wenscht gij om 'tgeen u zelf kan deeren?

Elektra.

Hij koom, indien hij dit beginnen wil, in stad.

Chrysothemis.

Opdat ge in lijden raakt? waarom begeert ge dat?

403. O moeders: zoo spreekt Chrysothemis de Rei aan. De rei als „personage” spreekt in 't enk., doch wordt als bestaande uit meer dan een persoon in 't meerv. aangesproken. — 404. En had dit niet gerept: en had deze zaak niet aangeroord.

Elektra.

420 Opdat ik wijd en zijd, van u werd' weggedreven.

Chrysothemis.

Zoo schept ge geen vermaak in 't tegenwoordig leven?

Elektra.

Wist gij hoe blij ik leef, gij zoudt verwonderd staan.

Chrysothemis.

Het waar zoo, stelde gij het wijslijk daarna aan.

Elektra.

Ay, leer me niet, dat ik mijn vrienden moet onteeren.

Chrysothemis.

425 Niet dit, maar dat ge hoort naar henliên, die regeeren.

Elektra.

Leer mij niet, wat me voegt; bezorg u zelf voor al.

Chrysothemis.

't Is loflijk, dat men niet door reukeloosheid vall'.

Elektra.

Men vall', zoo 't wezen moet, door vaders wraak ten leste.

Chrysothemis.

Neen, vader, weet ik wel, houdt zelf ons dit ten beste.

Elektra.

430 Die woorden hebben lof bij menig onverlaat.

Chrysothemis.

Beweeg ik u nog niet, te luistren naar mijn raad?

Elektra.

Gansch niet, noch denk het niet. Zou ik zoo breinloos dolen?

Chrysothemis.

Ik ga dan heen mijn weegs, gelijk mij is bevolen.

420. Opdat ik wijd en zijd, van u werd weggedreven: opdat ik zoo ver mogelijk van u verwijderd worde. — 428. Door vaders wraak: door vader te wreken.

Elektra.

Waar heen? Waar brengt ge nu deze offerkannen heen?

Chrysothemis.

435 Ik giet ze op vaders graf, door moeders last alleen.

Elektra.

O hatelijkste mensch! hoe spreekt ge toch, gij snoode?

Chrysothemis.

Gij meent, ik giet ze op 't graf, uit last van die hem doodde?

Elektra.

Wat bloedvriend leert u dit? Wie is 't, dien dit behaagt?

Chrysothemis.

Een nachtspook, zoo mij dunkt, maakt moeders hart vertsaagd.

Elektra.

440 O vaderlijke Goôn, nu helpt dees arme weeze.

Chrysothemis.

Schept gij wat harts, wat moeds uit deze hare vreeze?

Elektra.

Vertel 't gezicht, en ik zal 't u zeggen, zoo ik kan.

Chrysothemis.

Ik weet er nauwelijks of maar een luttel van.

Elektra.

Verhaal het. Weinig reën, die hadden dik 't vermogen,

445 Dat zij den mensch weleer òf redden, òf bedrogen.

Chrysothemis.

De roep gaat, dat ze zelf ons' vader weêr vernam,

Die, nu de tweede maal, zich met haar paren kwam,

En grijpende den staf des rijks, weleer gedragen

Bij hem, maar nu gevat van die hem heeft verslagen,

450 Dien plantte, en uit dien staf verrees een groene plant,

Die met haar schaduw dekte al dit Myceensche land.

Dit heb ik uit den mond van eenen, die 't mij meldde

En tegenwoordig was, daar zij haar droom vertelde,

440. Dees arme weeze: hier meent Elektra zichzelve mede.

- Aan d' opgereze zon. Ik weet er meer niet af,
 455 Dan dat ze mij, uit schrik, gezonden heeft naar 't graf.
 Nu bid, nu smeek ik u, bij vaders eigen Goden,
 Dat gij gehoorzaam volgt mijn raden, en geboden,
 En niet zoo reukeloos u zelve stort ter neêr.
 Verjaagt ge mij, vergeefs roept gij uw zuster weêr.

Elektra.

- 460 Mijn waarde zuster! wacht u toch. Het zou niet passen
 Te gieten 't geen ge draagt op vaders graf, en asschen;
 Want dit kan nimmer recht, noch vroom, noch billijk zijn,
 Dat zoo een vrouw, als zij, een vijandin, met wijn
 En offervaten doe des dooden graf besprengen.
 465 Ga, pleng het onderwege, of ga het elders brengen.
 Verberg het diep in 't zand, opdat het vaders rust
 Niet steure, en deze zaak hem nimmer zij bewust:
 En laat ze dit juweel voor hare grafstee sparen,
 Om t' offren, als haar geest beneden zij gevaren:
 470 Nadien dees goddelooze en godvergeten vrouw
 Zelf eenige oorspronk is van alle dezen rouw,
 En met vervloekten wijn nooit d' asch heeft overgoten
 Desgenen, dien ze moordde, en help ten afgrond stooten.
 Bedenk met wat een gunst, en minnelijk gelaat
 475 Die doode ontvangen zal 't geschenk van die hem haat;
 Van die zoo eerloos hem vermoordde, en heeft geschonden,
 En wascht met offerwijn het bloed, dat uit de wonden
 Van zijn gekloven hoofd kwam springen op haar lijf.
 Of meent ge, dat dit boet haar gruwelijk bedrijf?
 480 Geenszins; dies staak dit werk, en laat u onderrechten,
 En snij veel liever af de tippen van uw vlechten,
 En 't zachtste haar van mij, die nauwlijks adem schep.
 Dit is gering, nochtans ik wij hem, 't geen ik heb,
 Dit offerhaar, en ook mijn riem, doch niet met steenen
 485 En parlen geborduurd. Ga, kniel voor hem, met eenen,
 Vermaan hem, bid en smeek, dat van beneên al stil
 Hij zijnen vijanden toch eens opkomen wil,
 En dat de kleene Orest verflauwe, noch verslappe,
 Maar levend met den voet op 's vijands hoofden trappe;

454. Aan d' opgereze zon: het was eene gewoonte bij de Ouden, hun droomen aan de zon te vertellen, ten einde alzoo de gevaren af te wenden, waarmede zij zich bedreigd achtten. — 484. Bij de Grieken was het gebruikelijk dat de rouwdragenden als uiterlijk teeken hunner droefheid zich het haar afsneden en hun tooi aflegden. Het offeren aan de dooden werd door hen op gezette tijden in acht genomen, maar geschiedde ook op onbepaalde tijden. — 487. Opkomen: overvallen.

- 490 Opdat men 't graf bekroon' met een gaafrijker hand
 Dan tegenwoordiglijk, in dezen droeven stand:
 En 'k hou het voor gewis, het is van hem gekomen,
 Dat moeder zag, bij nacht, dees spokerij, en droomen.
 Maar zuster! niettemin doe dit, tot nut van mij,
 495 En u, ten dienst van hem, tot eer van hem, dien wij
 Beminnen boven al de menschen, die hier woelen;
 Ten dienst van vaders geest, gedaald in 's afgronds poelen.

Rei.

Dees dochter spreekt zeer vroom. Gij dochter! zijt ge vroed,
 Volbreng dit.

Chrysothemis.

- 'k Zal het doen. Een reedlijk schepsel moet,
 500 Om 't geen rechtvaardig is, niet twisten, noch krakeelen,
 Maar 't werk benaarstigen. Terwijl ik uw bevelen,
 Vriendinnen! dan volbreng, zij zwijgen ieders plicht:
 Want was ons moeder iet van dit gesprek bericht,
 Wij zouden (hou ik vast, dies wilt dees woorden staken)
 505 Hierdoor in groot gevaar, en zwarigheid geraken.

Rei.

- Spel ik geen versierde zaken
 Uit een hoofd vol ijdelheid,
 'k Zie, gelijk men heeft voorzeid,
 De gedreigde straf genaken,
 510 Met rechtvaardigheid, en macht
 Toegerust, en in haar kracht.
 Kind! zij zal eerlange komen;
 Dat's mijn hope, nu ik hoor
 Tuiten in mijn luistrende oor
 515 Deze liefelijke droomen:
 Want der Grieken vorst vergeet
 D' ijzre bijl niet, die zoo sneed
 Van weerzijde scherp om 't even,
 En hem schendig brocht om 't leven.
 520 Uit haar schrikkelijke lagen,
 Daar ze stil verborgen lag,
 Springt Erynnis voor den dag;
 Tal van ijzre voeten dragen

501. Benaarstigen: naarstig bevorderen. — 506. Versierde: versierde. — 514. Tuiten: blazen. — 518. Versta: van weerszijden even scherp. — 522. Erynnis: lees Erinny's, de godin der wrekende straf, 't zelfde als de Furiën.

- 525 't Monster, nimmer woedens moe;
 Met veel klauwen tast het toe:
 Want met haar is 't omgekomen,
 Die het schendig bruiloftsbed,
 Op de feest, van bloed besmet,
 Schaamte- en eerloos heeft beklommen;
 530 Dies ik vastelijk betrouw,
 Dat dit onberispelijk droomen
 Niet voor euvel heb genomen
 Al het roepen dezer vrouw
 Over ons, die ingespannen
 535 Wrokken tegens dees tyrannen.
 Al het ramen, al 't bescheid
 Van 't gedroom is ijdelheid,
 Kan men uit dien droom niet raden,
 Daar we nu mee zijn beladen.
 540 Pelops' renstrijd lang geleden!
 Oorzaak van veel zwaarigheden,
 Och, hoe dier staat gij dit land!
 Sedert Myrtilus, aan strand,
 In de baren werd vergeten,
 545 Nadat hij ter neêr gesmeten
 Werde van 't gouden rad in 't veld,
 Met een jammerlijk geweld;
 Sedert nam de groote elende
 Van dit droevig hof geen ende.

531—535. Vrij onverstaanbaar. Er staat in 't oorspronkelijke, dat deze droom niet ijdel zal zijn, en de uitwerking zal nederkomen op de bedrivers der misdaad. — 536—539. De zin is: men zou voortaan aan droomen niet meer hechten, indien dit nachtgezicht geen gunstige uitkomst voor ons had. — 540. Pelops' renstrijd: Enomaus, koning van Pisa, was door de godspraak gewaarschuwd, dat hij sterven moest, zoodra zijn dochter Hippodamea in 't huwelijk trad. Daarom legde hij allen jongelingen, die om hare hand kwamen werven, de voorwaarde op, dat zij met hem aan een renstrijd moesten deelnemen, in welchen hij hen van achteren doorstak. Nadat reeds velen op deze wijze waren omgekomen, verzocht ook Pelops om Hippodamea's hand, welke hem onder 't zelfde beding werd toegezegd. Pelops echter wist Myrtilus, den wagenmenner van Enomaus, om te koopen, dat hij de wielen van den wagen zijns meesters los op de as zette, waardoor deze in het renperk omver viel en door Pelops verwonnen werd. Nu bezitter van de dochter en het rijk des vorsten van Pisa, moest Pelops aan Myrtilus de hem toegezegde belooning schenken, namelijk de helft van het door hem verworven land, doch in plaats daarvan liet hij hem in zee werpen. De vloek, welchen Myrtilus, bij zijn sterven, over het huis van Pelops uitsprak, werd aan het gansche geslacht van diens oudsten zoon Atreus vervuld, en daarop wordt door den dichter hier gezinspeeld.

Klytemnestra.

- 550 Nu rinkelrooit ge vast, en springt weêr uit den band,
 Vermits Egisthus juist niet hier is bij de hand,
 Die u gemeenelijk verplicht hiel aan 't betamen,
 Opdat ge buitens huis geen vrienden zoudt beschamen.
 Nu hij naar buiten is, heeft moeder geen ontzag;
 555 Nu maakt ge, bij elk een, mij zwart met uw beklag,
 Als of ik met een juk van onrecht u belaadde,
 En u, en al uw doen, vermetelijk versmaadde;
 Hoewel ik u vermij; want of mij nu en dan
 Wat kwaads ter ooren komt, ik rep er nauwlijks van.
 560 Gij durft mij dagelijks wel bits in 't aanzicht bijten,
 Mij vaders dood alleen, en niemand meer verwijten:
 Hoewel ik 't wel beken, 'k heb hem ter neêr geleid,
 Doch niet alleen, dien slag gaf hem rechtvaardigheid;
 Gebrak 't u niet aan brein, gij zoudt mij hulp bestellen;
 565 Nadien uw vader zelf, om wien gij u gaat kwellen,
 Uit zoo veel volks alleen uw eigen zusters ziel
 Durf offren aan de Goôn. Hoe bang mij 't baren viel,
 Weet ik, niet hij, die haar geteeld heeft, niet gedragen.
 Maar om wat reën most hij den Goden dus behagen?
 570 Om der Argiven wil? Wel wat lag hun daaraan,
 Dat juist mijn dochter most naar 't bloedig outer gaan?
 't Geschiedde om broeders wil, om Menelaus' beden.
 Heeft hij dan niet om 't stuk verdiende straf geleden?
 Had oom niet bij Heleen twee kinderen geteeld?
 575 't Waar beter dat men die geslacht hadde, en gekeeld,
 Als eige kinderen dier oudren, om wier zaken
 Men heen naar Troje voer. Of hijgden 's afgronds kaken
 Meer naar mijn kinderen, dan naar zijn broeders bloed?
 Uw vader moordgezind, had die uit zijn gemoed
 580 De kinderzucht gejaagd, en voer die in de kindren
 Van Menelaus, om zijn eigen zaad te hindren?
 Is niet dat vaders hart onreedlijk, en veraard?
 Zoo schijnt het mij, al gaat mijn oordeel niet gepaard
 Met uw verstand. Ik weet mij zou geen stem ontbreken,
 585 Indien de doode Maagd zelf opzag, en kon spreken:

550. Nu rinkelrooit ge: rinkelrooien is „zich met den rinkelbom vermaken,” en vandaar eenvoudig: „zich met veel drukte vermaken.” — 564. Bestellen: verschaffen. — 566. Uw eige zusters: van Ifigenia, door Agamemnon, toen hij naar Troje zou stevenen, aan Diana geofferd, om een gunstigen wind te bekomen. Zie vs. 599—615. — 574. Oom: Menelaus, de broeder van Agamemnon en de echtgenoot van Helena, Clytemnestra's zuster.

Waarom ik, om dit stuk, in 't minst geen droefheid maak.
En acht ge, dat ik dool, die recht heb in dees zaak,
Bestraf me, daar ik 't hoor.

Elektra.

Gij zoudt niet kunnen zeggen,
Wat uwe bitsheid mij niet al te last durft leggen;
590 En geeft ge mij verlof, 'k zal, van onze Ifigeen,
En vader, spreken met bescheidenheid, en reën.

Klytemnestra.

'k Vergun 't u. Was ik zoo altijd ontmoet te voren,
Uw moeder had u nooit zoo dik gedreigd uit tooren.

Elektra.

'k Zal 't zeggen. Gij bekend dien manslag nu recht uit.
595 Waar sprak ooit vrouw een woord, dat schandelijker luidt?
Hij heeft met recht of niet dien neërslag dan geleden;
Ik zeg, gij brocht hem om heel godloos, tegens reden.
Maar 't aanraan van dien boel, en zijn vervloekte min
Heeft u zoo verr' gebrocht. Ga, vraag de Jachtgodin
600 Diana eens, om wiens wil, en om wat smaad te wreken,
Zij 't schrikkelijke weër in Aulis op deed steken.
Of zoudt gij 't liever zelf uit mijnen mond verstaan,
Nadien men 't nu niet kan vernemen uit Diaan?
Mijn vader, zoo ik hoorde, op zekren tijd uit jagen,
605 In 't woud van dees Godin, joeg op, uit ruigte, en hagen,
Een schoon gespikkeld hert, hetwelk hij doodlijk trof,
En treffende verliep in 't roemen zich te grof;
Dies dees Godin verstoord, d' Achaiers vloot verlette,
Opdat de vader zelf, tot boete van die smette,
610 En dit geschoten dier, zijn dochter offren zou.
Dit offer eischte zij, en zonder offer wou
Zij 't leger noch naar huis, noch Troje laten varen.
De Koning deed zijn beste, om deze Maagd te sparen,
En marde lang, maar most, geperst van overal,
615 In 't end daaraan, doch niet zijn broeder te geval.
Genomen (dat ik koom, daar gij het liet voor dezen)
Mijn vader wou zijn broer hierin te wille wezen;
Most gij hem daarom doën? Ai zeg me, naar wat wet?
Zie toe, zie toe, dat gij het volk geen regel zet,
620 Die namaals allereerst u rouwe, en dapperst rake:
Want zullen wij, uit haat, en onderlinge wrake,
Malkandren randen aan, zoo denk, dat gij gewis

598. Dien boel: Egisthus. — 616. Lees: dat ik het door u gezegde eens aanneme. — 620. En dapperst rake: en uzelve het hevigst treffe.

- Eerst sterven zult, indien er recht bij rechtbank is;
 Dies zoek geen uitvlucht, daar die nergens wordt gevonden:
 625 En wilt ge, zeg, waarom gij nu dus ongebonden
 Volhardt, aan uwen boel, en moordenaar verknocht,
 Die vader, och! met u, om lijf en leven brocht,
 En kinders teelt bij u; terwijl gij onverdroten
 Het kroost, van 't eerste bed zoo eerlijk gesproten,
 630 Verjaagt. Hoe zou ik u toch loven in die zaak?
 Of zegt ge: dochters moord vereischt die wederwraak;
 Zoo spreekt uw mond hetgeen hij eer behoort te schuwen.
 't Misstaat, om dochters wil, aan vijanden te huwen:
 Doch 't voegt niet wel, dat ik u leere, of iet verwijt,
 635 En hard ontmoet, nadien gij mijne moeder zijt.
 Ja 'k hou u te gelijk voogdes, en moeder beide
 Te wezen, over mij, die zulk een leven leide
 En om uw bedgenoot, en uwent wil vast zucht,
 Gelijk die droeve Orest, uw handen nauw ontvlucht,
 640 Zijn leven deerlijk slijt; om wien met harde woorden
 Gij mij zoo dikwijls scheldt, alsof, om u te moorden,
 Ik hem hadde opgevoed: ja stond dit in mijn macht,
 Denk vrij, het zou geschiën; dies hou me vrij verdacht,
 En scheld me tegens elk voor koppig, en kwaadaardig,
 645 En onbeschaamd van mond: want ben ik lastrens waardig,
 Om die gebreken, denk: Elektra aardt naar dij.

Rei.

Ai zie, zij zwelt om 't hoofd, maar of 't met reden zij,
 Dat kan ik niet bevroën.

Klytemnestra.

- Wat straf zal haar betoomen,
 Die dus haar moeder scheldt, van wie zij is gekomen,
 650 En nog zoo jong en wulpsch? Wat dunkt u, zou ze niet
 Wel schaamteloos bestaan?

Elektra.

- Hoewel gij 't niet en ziet,
 Zoo weet nochtans, dat wij ons dezer woorden schamen.
 Wij weten wel, wij doen 'tgeen kindren niet betamen,
 En gansch ontijdig zij. Maar 't ingeworteld zaad,
 655 De haat, dien ik u draag, verrukt me tot dit kwaad:
 Want d' eene schande geeft aan d' andre schande voedsel;
 Men leert het kwaad van 't kwaad.

628. Onverdroten: onmeedoogend. — 635. Ontmoet: bejegen. —
 655. Verrukt me: sleept mij mede, brengt mij.

Klytemnestra.

O schaamteloos gebroedsel!
Mijn woorden, en mijn werk u schaffen lastrens stof.

Elektra.

Dat zegt gij zelf, niet ik. Gij spint het werk zoo grof,
660 En 't werrek baart krakeel.

Klytemnestra.

Ik zweer bij ons Godinne
Zoodra Egisthus keert, en treedt ter poorten inne,
Wordt u die stoute mond eens degelijk gesnoerd.

Elektra.

Nu wordt ge wederom van gramschap weggevoerd.
Gij laat mij 't spreken toe, en wilt er niet naar hooren.

Klytemnestra.

665 Zult gij mij hinderen, in mijn' gerechten tooren;
Nadien ik u vergun te spreken, zoo gerust.

Elektra.

'k Verhinder 't niet. 'k Beveel 't. Nu raas, zoo lang 't u lust.
Geef mijnen mond geen schuld. 'k Zal stom uw gramschap
[vluchten.

Klytemnestra.

Gij, die rondom mij staat, aanvaardt deze offervruchten,
670 Opdat ik van dien schrik, die al mijn leën ontzet,
Ontslagen werde. Apol, die op de huizen let,
Verhoor mijn stille beë want ik stort geene bede
Bij vrienden, noch men mag niet alles hier ter stede,
Ontdekken, nademaal Elektra bij mij staat;
675 Opdat ze, met veel klaps, uit nijd, mij over straat,
En al de stad niet draag. Verhoor me goedertieren,
In 'tgeen ik nu verzoek. O Wildschut, schrik der dieren,
Zoo dit gespook van beë mijn droomen, u verteld:
En 's nachts gezien, geluk, en geene rampen spelt;
680 Volvoer het; spelt het kwaad, zoo keer het op de kwaden,
En al ons vijanden: en schoon er zijn, die raden
En staan door loos bedrog, naar mijn bederf, hun wit,
Zoo schop me nochtans niet uit zulk een rijk bezit:
Maar gun me, dat ik, staag behouden, mag bewonen,
685 In mijne onnoozelheid, het hof van Atreus' zonen;

677. Wildschut: Apollo.

Regeeren met hun staf, verkeeren, naar mijn' lust,
 Met vrienden, die ik ken, en leven zoo gerust,
 Bij mijne kinderen, die ik uit haat noch tooren
 Verdruk. o Schrik van 't woud, Apollo, neig uwe ooren,
 690 Naar uw zachtmoedigheid, tot mijn gebeên, en mij.
 Verleen ons al hetgeen wij bidden, en wat wij
 Verzwijgen, weet ge toch, die, als een God, daar boven,
 Doorziet al wat er is; gelijk we recht gelooven,
 Dat Jupiters geslacht het alles ziet, en weet.

Leermeester.

695 Uitheemsche vrouwen, zegt, wie geeft mij best bescheed,
 Of dit gebouw het hof zij van Egisth, uw' koning?

Rei.

Mijn vriend, gij raadt het juist. Dit 's zijn paleis, en woning.

Leermeester.

'k Geloof dit 's zijn gemaal. Zij schijnt de koningin.

Rei.

Zij is 't gewisselijk.

Leermeester.

Ik groet u, o vorstin!

700 Ik koom van uwen vriend, en breng u, en met eenen
 Egisth, zoo blijde een mare, als iemand brocht voorhenen.

Klytemnestra.

'k Aanvaard hetgeen gij zegt; maar wou wel eerst verstaan,
 Wat man het zij, die u gestierd heeft herwaart aan.

Leermeester.

Uw vriend Fanoteus zelf, om geen geringe zaken.

Klytemnestra.

705 Wat mag dit zijn? Ik weet hij zoekt me te vermaken.
 Een vriend, zoo lief als hij, die brengt niet onliefs voort.

Leermeester.

Orest is dood. Daar hebt gij 't nu in 't kort gehoord.

704. Fanoteus is eigenlijk geen persoonsnaam, maar de Fanotenser van vs. 44.

Elektra.

Wee mij ellendig dier! nu ben ik gansch verloren.

Klytemnestra.

Wat zegt ge, vreemdeling? zeg op, en stop uwe ooren
 710 Voor deze.

Leermeester.

'k Zeide: Orest is dood, en zeg het nog.

Elektra.

Helaas! ik ben om hals. 't Is uit met mij. Och! och!

Klytemnestra.

Vaar voort, gij bo, vaar voort, en wil voor niemand schromen,
 Vertel mij, op wat wijze Orest is omgekomen.

Leermeester.

- Mijn boodschap brengt dit mee. Ik zal 't u al verslaan:
 715 Orestes kwam, gelijk als anderen, ter baan,
 In die vermaarde plaats van Grieken, om te deelen
 De glorie, die men haalt in Delfis ridderspelen.
 Nadat de roeper luid ten loopstrijd daagt het tal,
 Waarvan de dapperste de prijzen winnen zal,
 720 Vliegt d' eedle jongeling vooruit met zulk een felheid,
 Dat alle omstanders zich verwondren om zijn snelheid.
 De loopstrijd was zijn aard gelijk, die niet bezweek,
 Voor dat hij trotsch het lot des overwinners streek.
 En om te krimpen, 'tgeen wijdloopig stof zou geven,
 725 'k Zag dergelijke kracht in niemand al mijn leven;
 En gij weet zelf, hoe al 't vijfjarig spel verhaald
 En ons, van tijd tot tijd, zoo breed zij afgemaald.
 Nadat de rechters nu door hunnen roeper riepen,
 Dat hij den loopprijs won voor al die met hem liepen,
 730 Noemde al de menigt straks Orestes bij zijn naam,
 Den zoon van Atreus' zoon, die, groot van naam en faam,
 Dat heir in Grieken had verzaamd en opontboden.
 Zoo droeg 't zich toe; want als de onsterfelijke Goden
 Gezind zijn leed te doen een sterfelijken man,

708. Dier: staat hier voor „maagd”, als meermalen. — 714. Verslaan: verslag geven. — 717. Delfis ridderspelen: de Pythische spelen, die volgens de mythe door Apollo zelf, nadat hij de reuzeslang Python verslagen had, waren ingesteld. — 724. En om te krimpen: en om in 't kort te verhalen.

- 735 Onmooglijk is 't, dat hij dien slag ontvluchten kan.
Dit bleek, toen 's andren daags de zon, de zeën en landen
Beschijnende, de beurt des renstrijds was voorhanden.
Orestes kwam er met veel wagenridders aan.
Achaïe zond er één. Men zag er één Spartaan,
- 740 Nog twee uit Lybie, op wagens met twee paarden.
Hij zelf, de vijfste, ging niet koel met hen aanvaarden
Met brave Thessalers, het vlugge wagenspel.
De zeste een Etolier, had rossen, geel van vel.
De zevenste kwam uit Magnesie, vol hitte.
- 745 Maar d' Enianer reed hier d' achtste, met twee witte.
De negenste verliet Athene, Pallas' stad.
Beotie voer mede en dreef het tiende rad.
Nadat ze vaardig staan met hun gezwinde wielen,
Een ieder op zijn plaats, naar dat de loten vielen,
- 750 Getrokken zonder nijd door hen, die zijn gezet
Tot wachtters over 't spel, zoo steekt men de trompet:
Daarmede voortgerukt, en elk 't gareel gespannen.
Gebriesch van paarden mengt zich in geroep van mannen.
Men schudt de toomen vast. Men raast van ongeduld:
- 755 Zoodat de wagendrift de gansche renbaan vult,
Gehaspeld stof de lucht. Zij worden ingewikkeld,
En warren onder een. Elk drijft, elk roept, elk prikkelt
Zijn hijgend paard om prijs, waarna het al verlangt,
En 't schuim verspreid, om ros, en wiel, en wagen hangt.
- 760 Orestes, achter opgezeten, heet op 't winnen,
Trok vast den disselboom naar zich, ook 't paard van binnen,
En gaf het buitenst bot. De wagens dus gemend,
Die streefden, in het eerst, nog heel en ongeschend:
Maar toen een Eniaan, met zijn gespan aan 't hollen,
- 765 Zich keerde, en na zesmaal, recht toe recht aan, kwam rollen
Op ons Barceesche raân, geraakte men dat pas
Van d' eene ramp in een, die nog veel erger was.
Hij stortte, en al die in 't Krisseesche renperk reden
Vervulden 't perk, daar zij in stukken rabreuk leden.
- 770 De schrandre Athener zag 't. Hij staakte zijne vaart,
Begaf zich buiten om, en wist met wiel en paard
Het midden, daar het barnt van wagenen, te mijden.
Maar uw Orestes kwam de leste, en spader rijden,
Met groote hoop naar prijs: en ziende neffens hem

742. Thessalers: Thessaalsche paarden. — 756. Gehaspeld stof de lucht: gehaspeld (door elkaar dwarrelend) stof (vult) de lucht. — 766 Barceesche raân: de raderen van den wagen der Lybiërs (zie vs. 740) of inwoners van Barka. — 769. Rabreuk of radbreuk: een fraai, doch ongewoon woord van dezelfde vorming als schipbreuk.

- 775 Geene andren, noopte vast de hengsten met zijn stem,
 En vloog d' Athener na. Elks kleppers, snel als veugels,
 Geraakten zij aan zij met even snelle teugels;
 Dan weder d' een, en dan eens anders kop wat voor.
 Orestes had dus lang nog veilig 't wagenspoor
- 780 Gemaakt, tot dat hij liet den slinken teugel glijen,
 En rakende onvoorziens den perkpilaar, in 't rijen,
 Vermorzelde zijn as, en viel van boven neêr,
 Gewikkeld in den toom. Door 't vallen van dien Heer
 Verstrooide het gespan, in 't heftigste van 't jagen.
- 785 De aanschouwers, die hem dus zien sneuvelen, beklagen
 Dien jongeling, zoo groot en onversaagd van ziel,
 Gelijk d' ellende was, die hem te beurte viel.
 Hij wordt gesleept, gesleurd, langs d' aarde, al 't renpad henen,
 En steekt bij wijlen nog ten hemel bei zijn beenen,
- 790 Totdat men, in hun loop, de dolle rossen stuit,
 En dien gevallen redt! maar laas! hij ziet er uit,
 En ligt er zoo bebloed, dat zelfs der vrienden oogen
 't Ellendig aangezicht, noch zwinkel kennen mogen.
 Men brandde 't lijk tot stof. Fanoteus stelde ras
- 795 Twee mans, die, in een kleine en kopren doodbus, d' asch
 Van 't groote lichaam u nu brengen tot een gave,
 Opdat men 't in dit land, zijn vaderland, begrave.
 'k Verhaal u dit zoo 't voer. 't Verhaal ontstelt mij, ach!
 Die 't zagen, tuigden, dat nooit mensch iet droevers zag.

Rei.

- 800 Och, Pelops stam! gij stort met al uw takken neder.

Klytemnestra.

O Jupiter! wat hoor, wat hoor ik hier al weder?
 Hoe zal ik deze maar best noemen, kwaad of goed?
 Z'is mij ten minste nut. 't Valt bitter voor 't gemoed,
 Met druk en hartewee te slijten al zijn jaren.

Leermeester.

- 805 Mevrouw, bedroeft gij u om deze nieuwe maren?

Klytemnestra.

Het kinderbaren is een last, en ongenucht,
 Want geene moeder haat haar schadelijke vrucht.

775. Noopte: zette aan. — 785. Sneuvelen: vallen. — 793. Zwinkel:
 sel: zweem. — 798. Zoo 't voer: zooals het geschiedde.

Leermeester.

Zoo breng ik u vergeefs nu tijding van dien doode.

Klytemnestra.

- Geenszins, want gij verstrekt mij een loofwaardig bode
 810 Van hem, mijn halve ziel, wien 't lustte te versmaân
 Zijn voêsters, en mijn borst, en liefst wou balling gaan.
 'k Heb sedert dat hij 't land verliet, en was vertrokken,
 Hem nooit gezien, die, niet ophoudende van wrokken,
 En vreeslijk dreigend, mij den vadermoord verweet;
 815 Zoodat ik nimmer dag noch nacht gerust versleet,
 Noch slapen kon. Mij docht: zij stonden naar mijn leven:
 En heden is mij eerst uit mijn gemoed gedreven
 Die schrik voor hem en haar, dat mij aan 't harte trof:
 En deze Elektra zoog, gelijk een pest in 't hof,
 820 Mijn hartebloed; maar nu van schrik en angst ontslagen,
 Hoop ik voortaan gerust te leven al mijn dagen.

Elektra.

- Wee mij ellendig mensch! Orest, moet ik in nood
 Beklagen uw ellende, omdat ge, na uw dood,
 Nog lijden moet dien smaad, en 't lasteren van moeder?
 825 Betaamt u dit?

Klytemnestra.

'k Versma met recht, en reên, uw broeder,
 Niet u.

Elektra

Hoor Nemesis! wie 't lijk met smaad belast.

Klytemnestra.

Zij heeft het al gehoord, en zoo gelijk het past,
 En voerde 't heerlijk uit.

Elektra.

Braveer nu vrij uw kindren,
 Dewijl 't geluk u dient.

Klytemnestra.

- Zult gij mij dit verhindren?
 830 Of zal 't Orestes doen?

Elektra.

Wij zwichten bang, en schuw,
 En hinderen u niet.

Klytemnestra.

O vreemdeling, 'k zou 't u
Beloonen, wist ge haar dat snatren te verleeren.

Leermeester.

Mijn boodschap is beschikt. Het is nu tijd te keeren.

Klytemnestra.

Geenszins. Want hoe zou mij, of dezen trouwen heer,
835 Die u heeft uitgestuurd, dit passen, dat ge weêr
Vertrokt, zoo ononthaald, dies ga met mij hier binnen.
Laat deze voor de deur vergâren hare zinnen,
En treuren over 't leed van haar en haar geslacht.

Elektra.

Dunkt u, dat wij bedrukt, met al te groot een klacht,
840 't Rampzalig ongeval van uwen zoon beweenen?
Helaas! daar gaat ze nu al blij en lachend henen.
Wee mij ellendig mensch! Orest, mijn lieve broêr!
Gij brengt me voort om hals, door 'tgeen u wederver.
Door uwen dood is mij de hope voort bezwelen,
845 Dat gij weerkeerend mij, en vaders dood zoudt wreken.
Waar wende ik nu mijn tred? Ik eenzaam, zonder hoofd,
Ben vaderlooze wees, en van mijn broêr beroofd.
Nu moet ik zien mijn jeugd in slavernij verslensen,
En dienen de gehaatste en snoodste van de menschen,
850 Den vadermoordenaars: gedijft me dat tot lof?
Neen, 'k woon voortaan niet meer bij hen in 'tzelve hof,
Maar wil, voor deze deur, beroofd van al mijn magen,
Gaan liggen, en aldus verslijten al mijn dagen.
Laat een van 't hofgezin, en dien 't niet lastig val,
855 Mij doodslaan, daar ik hem nog voor bedanken zal:
Want ik ben 't leven moe: 'k verlang niet meer naar 't leven.

Rei.

Waar of de bliksems van Jupijn,
Waar of de klare zon mag zijn,
Dat zij dit ongelijk verdragen?

Elektra.

860 Och! och!

Rei

Mijn kind, waartoe dit klagen?

833. Beschikt: volbracht, afgedaan. — 856. Wederom een rijmelooze regel, waardoor 't getal weer in 't effen komt.

Elektra.

Och och!

Rei.

Nu, krijt niet al te luid.

Elektra.

Gij moordt me.

Rei.

Hoe? Leg mij dit uit.

Elektra.

Indien ge mij, die ben bedorven,
 865 Nog hopen doet op dien gestorven,
 Zoo zult ge mijnen rouw slechts voën,
 En mij nog grooter hartzeer doen.

Rei.

Amfiaraus, die vol zorgen
 Voor 't oorlog heimlijk zat verborgen,
 870 Werd van zijn vrouw, die 't was vertrouwd,
 Om eene keten, rood van goud,
 Verraden, en beneën gevaren.

Elektra.

Och och!

867 volg. Amfiaraus, een beroemd waarzegger, zoon van Apollo en Hypermnestra, had bij de jacht op het Calydonische zwijn en den tocht der Argonauten zijn moed bewezen; doch aan den tocht der zeven tegen Thebe wilde hij geen deel nemen, wyl hij voorzag, dat hij er het leven bij moest inschieten. Voor Adrastus, die hem tot medebevelhebber verlangde, hield hij zich schuil; doch Polynices wist zijne echtgenootte Eriſide met het noodlottige halssnoer van Harmonia om te koopen, dat zij hem haars mans schuilplaats verried en dezen tot het deelnemen aan den krijgstoct overreedde. Amfiaraus nu geen kans meer ziende, om zich aan het gevaar te onttrekken, belastte zijn zonen met de wraak van het aan hem gepleegde verraad. Toen Amfiaraus met de zijnen door de belegerden van de wallen teruggeslagen was, werd hij, op 't oogenblik dat hij door den vijand gedood zou zijn, door de aarde, welke Jupiter met zijn bliksem vaneen had doen splijten, met strijdswagen en al verzwolgen. Nadat de Epigonen, bij den tweeden veldtocht tegen Thebe, waaraan ook Alcmeon, de zoon van Amfiaraus, deel nam, de zege behaald hadden, en Alcmeon te weten kwam, dat zijn hebzuchtige moeder zich ten tweeden male en nu door den mantel van Harmonia had laten bekoren, haar zoon tot den gevaarvollen krijgstoct aan te wakkeren, volvoerde hij de wraak, hem door zijn vader bevolen, en vermoordde zijne moeder, waarvoor de Furiën hem vreeselijk straften.

Rei.

Kwam hij nog openbaren

Elektra.

Och och!

Rei.

Dit schendig stuk daarna.

Elektra.

Kreeg Erifiel haar straf?

Rei.

O ja.

Elektra.

875 't Is waar, Alcmeon voortgekomen,
Heeft wraak van 's vaders leed genomen:
Maar niemand denkt helaas! om mij,
En die 't zou doen raakt aan een zij.

Rei.

Wat treffen u al ongelukken!

Elektra.

880 Ik ken de rampen, die mij drukken,
De lange ontelbre zwarigheên,
Die t'zamenloopen en tot een.

Rei.

'k Weet wat gij zegt, gestadig banger.

Elektra.

885 Vertrooost Elektra dan niet langer,
Nadien er geen,....

Rei.

Wat zegt ge toch?

Elektra.

Al d' overige hulp, tot nog
Verwacht, bestond alleen in loten
Van adellijken stam gesproten,
De tijdgenooten van Orest.

885. Nadien er geen.... wreker overblijft, wil zij er bijvoegen.

Rei.

890 De dood valt elk te beurt in 't leet.

Elektra.

Och, dat de dood ook trof hen allen,
Als hem, in 't renperk neergevallen!
Och dat ze ook warden in den toom.

Rei.

't Vertrekt, eer deze straffe koom!

Elektra.

895 Wie straft dit? Hij, in vreemde landen,
Die wordt niet van mijn eigen handen.....

Rei.

Och och!

Elektra.

Hij leet er al, hij leet
Van ons begraven, noch beschreid.

Chrysothemis.

900 Mijn allerliefste! ik koom hier haastig aangevlogen,
Vergeet al mijn sieraad. Gij ziet mijn vreugd in d' oogen.
Ik breng een blijde mare. Uw jammerlijke ellend,
Al uw geleên verdriet, en droefheid neemt een end.

Elektra.

Van waar hebt gij wat troost voor mijne kwaal vernomen?
Ik zie geen mensch te moet, die mij te hulp zou komen.

Chrysothemis.

905 Zoo waar als gij mij ziet, Orestesbroër is hier.

Elektra.

Beschimpt ge uw lot, en mij? o zot en arrem dier!

Chrysothemis.

Ik zweer bij vaders hof, ik zeg het niet vermeten
Uit schimp, hij is hierbij. Wij zeggen 't geen we weten.

894. 't Vertrekt: het duurt nog lang. — 896. Dit vs. vormt met de beide volgg. één zin, even afgebroken door het beklag van de Rei. Versta: „hij wordt in vreemde landen niet van mijn eigen handen begraven, hij ligt er al, van ons noch begraven noch beschreid.”

Elektra.

- Rampzalige, wat mensch heeft u 't verstand beroofd,
 910 Dat gij zoo lichtelijk zijn dwazen klap gelooft?

Chrysothemis.

Ik heb het van mij zelve, en niet van hooren spreken.
 'k Geloofde toen ik zag geen een onfeilbaar teeken.

Elektra.

Waarmee bewijst ge dan hetgeen ge zaagt? wat voedt
 Uw hope met die koorts, en ongeneesbren gloed?

Chrysothemis.

- 915 Ik bidde u, bij de Goôn, wil eerst mijn rede hooren,
 En noem mij dan vrij wijs, of zet me bij de doren.

Elektra.

Zeg op, nadien ge hier zoozeer toe zijt belust.

Chrysothemis.

- 'k Zal zeggen al hetgeen waarvan ik ben bewust;
 Toen wij naar 't oude graf van onzen vader spoeden
 920 Vernam men eindelijk, hoe mellekbronnen vloeiden
 Nog versch en eerst geplengd van zijnen graftop af,
 En allerhande slag van bloemen over 't graf,
 En vaders kist bekranst. Ik sta gelijk een stomme,
 Om dit gezicht, en zie verbaasd een poos rondomme,
 925 Maar zie hier niet een mensch omtrent, die mij verrass':
 En ziende dat het hier heel stil, en veilig was,
 Genaakte ik 't graf heel dicht, daar lijkhout, rijs, en stokken
 Op een gestapeld zijn, en 'k zag gekrulde lokken,
 Nog versch van 't hoofd gesneên hier hangen: maar zoo ras
 930 Ik dit bevond, mijn hart nog veel ontstelder was;
 Omdat mijn broër Orest, de liefst' van al die leven,
 Voorhanden, mij dit haar wou tot een teeken geven.
 Ik vat het aan, en gaf wel geen bedroefd geluid;
 Nochtans zoo borsten mij van vreugd de tranen uit;
 935 En toen geloofde ik vast, en nu geloof ik mede,
 Dat niemand dit sieraad gebrocht heeft hier ter stede
 Als hij: want wie zou't doen, behalven ik, en gij?
 Gij deedt het niet, en 'k weet dit komt ook niet van mij:
 Want hoe zoudt gij 't bestaan, die zonder rouw, en vloeken
 940 Niet uit dit hof kunt gaan, de Goôn, en 't graf bezoeken?

916 De doren: de dwazen.

- Noch dit raakt moeder niet: en deed zij 't, deze daad
 Kon niet verborgen zijn. Het is Orests sieraad,
 Mijn zuster, nu schep moed. Fortuin, te wispelturig,
 Blijft in een zelve huis niet stadig, noch gedurig.
 945 Zij, die voorhanden is, ons veel geluks belooft.

Elektra.

'k Heb overlang beklaagd uw zinnelooze hoofd.

Chrysothemis.

Wat zegt ge? komt uw hart, dit hoorende, niet boven?

Elektra.

Gij weet niet wat ge zegt, noch wat ge zult gelooven.

Chrysothemis.

Hoe, weet ik niet hetgeen ik met mijn oogen zie?

Elektra.

- 950 Verdwaalde! hij is dood, en alle teekens, die
 Gij van zijn welvaart zaagt, zijn ijdel. 't Is verloren,
 Dat gij nog hoopt.

Chrysothemis.

Wee mij, hoe kwam u dit ter ooren?

Elektra.

Ik heb het uit den mond van die hem sterven zag.

Chrysothemis.

Waar is die vreemde man? Ik sta verwonderd, ach!

Elektra.

- 955 In 't hof, en welkom bij moeder, nu genezen.

Chrysothemis.

Wee mij ellendig mensch! Wiens offer zou 't dan wezen?
 Wie goot dit over 't lijk, eer ik het graf bezocht?

Elektra.

'k Acht dat dit teekens zijn, die iemand heeft gebrocht
 Tot een gedachtenis van dezen droeven doode.

Chrysothemis.

- 960 Wee mij ellendig mensch! Ik docht een blijde bode
 Te strekken in der ijl, niet denkende dit pas,
 Dat zulk een ongeluk ons overkomen was:

Maar komende, verneem ik nu, dat tot ons plagen,
En ongevallen nog een ander zij geslagen.

Elektra.

965 Zoo is 't er meê gesteld, en volgt ge mijnen raad,
'k Wed ik u redden zal uit dien bedrukten staat.

Chrysothemis.

Hoe dat? Kan ik het lijk doen leven, als te voren?

Elektra.

Ik zeg dit niet. Ik heb mijn zinnen niet verloren.

Chrysothemis.

Wat wilt ge dat ik doe, in dit ons ongeval?

Elektra.

970 Hetgeen ge kunt, en 'tgeen ik u vermanen zal.

Chrysothemis.

Indien 't ons redden kan, ik zal er niet voor schromen.

Elektra.

Men kan tot dit geluk niet zonder arbeid komen.

Chrysothemis.

Ik zie het wel, en zal verduren wat ik kan.

Elektra.

Zoo hoor nu, wat ik ra, en volg mijn raadslag dan.
975 Gij weet, wij zijn beroofd van vrienden, en van magen,
Met een van alle hulpe ons van den dood ontdragen,
En zijn verdrukt alleen slechts over van 't geslacht.
Zoo lang mijn broeder leefde, en bloeide, en werd geacht,
Verhoopte ik, dat hij eens zijns vaders moord zou wreken.
980 Nu hij verscheiden is, moet ik u moed inspreken,
Opdat ge niet versloft, met mij, uw eigen bloed,
Dien vadermoordenaar te dooden; want ik moet
Nu spreken, en kan u niet helen mijn gedachten.
Wat sloft gij? of hoe lang wilt gij op uitkomst wachten?
985 Gij die niet anders doet dan schreien, altijd nat
Van tranen, om ons erf, en dien beroofden schat;

974 Raadslag: raad, raadgeving. — 976. Van den dood ontdragen: door den dood ontnomen. — 981. Versloft: verzuimt, nalatig wordt.

- Wat doet ge meer, dan dat gij ongehuwd uw jaren
 Vast doorbrengt met verdriet, tot uwe grijze haren?
 Gij hoeft uw leven niet te hopen op 't genot
- 990 Van erf, of huwelijk. Egisth is niet zoo zot
 Dat hij gedoogen zal, dat uwe of ook mijn erven
 Vermeerderen, om hem in 't einde te bederven:
 Dies zoo ge mijnen raad te volgen zijt bereid,
 Zoo zal voor 't allereerst d' eer van godvruchtigheid,
- 995 Aan vaders lijk, met een aan broeders graf bewezen,
 U niet ontstaan. Daarna, gelijk ge wordt geprezen,
 Als een, die geen slavin, maar vrijgeboren zijt,
 Zoo zult ge dezen naam ook dragen onbenijd,
 En huwen naar uw staat: want elk bemint de braven.
- 1000 Begrijpt ge niet, hoe hoog ons beider faam zal draven,
 Zoo gij mijn voorslag volgt? Wat vreemde, of burger, die
 Ons krijgt in 't oog, zal u en mij niet loven? Zie,
 Ai zie, mijn vriend, dat zijn die zusters, die te gader
 Herstelden in zijn staat het hof van haren vader;
- 1005 Die op haar leven niet eens passende, en vol moeds,
 Haar vijanden in weelde opkwamen onverhoeds.
 Een iegelijk behoort eerbiedig haar t' ontvangen.
 Een iegelijk behoort op feesten, met gezangen
 Te loven haren naam, en onversaagden aard,
- 1010 In steden, daar het volk van overal vergaart.
 Dien lof en roem zal elk ons beï te zamen geven,
 Nog lang na onzen dood, en midlerwijl wij leven:
 Zoodat in eeuwigheid onze eer niet kan vergaan;
 Dies, zuster, laat u toch van uwe zuster raân.
- 1015 Verweer uw vaders eer; verweer uw broeder mede;
 Verlos u zelve en mij van rampen. Dat 's mijn bede;
 En overleg, en denk, hoe schandelijk het staat,
 Dat vrij geboren bloed in slavernij vergaat.

Rei.

- In zulke zaken is voorzichtigheid van noode,
 1020 Die 't zeit, en die dit hoort.

Chrysothemis.

O vrouwen, deed ze zoo de
 Voorzichtigheid vereischt, zij deed gelijk 't betaamt,
 En had, eer zij nog sprak, dier woorden zich geschaamd:
 Want waarom staart ge op mij, zoo stout en zoo vermeten,

992. Bederven: verderven. — 996. Ontstaan: ontgaan, missen. —
 1006. In weelde: versta: die in weelde verzonken lagen.

- En port me tot dit stuk? Of hebt ge zelf vergeten,
 1025 Dat gij een dochter zijt, geen man tot zulk een werk?
 Uw handen zijn te teër, de vijanden te sterk.
 Fortuin begunstigt hen, en schuwt ons, en gaat henen.
 Wie zulk een man bespringt, dien springt het voor de scheenen.
 Wat kans, wat hoop is hier? zie voor u, wat ge maakt,
 1030 Dat gij misdoende, niet in grooter jammer raakt,
 Zoo iemand dit verneemt. Wat heil kunt gij verwerven,
 Dat gij naar eere streeft, en eerloos komt te sterven?
 Ja zelf de dood is niet zoo hatelijk, noch snood,
 Dan dat men sterven moet een altijd vliende dood.
 1035 Dies bid ik u, eer wij ellendig ommekomen,
 En ons geslacht verga, wil toch uw gramschap toomen,
 En 'tgeen ge hebt gezeid, zal ik in stilligheid
 Verzwijgen, als een zaak van niemand ooit gezeid.
 't Is tijd, en meer dan tijd, om weder te bedaren;
 1040 Nadien ge niets vermoogt, zoo wacht u uit te varen,
 En hou gevollegzaam den machtigen te vriend.

Rei.

Gehoorzaam. Wijsheid, en voorzichtigheid, die dient
 Den mensch op 't allerhoogst.

Elektra.

- Gij spreekt, gelijk we dachten.
 Ik wist het wel, dat gij mijn bede zoudt verachten,
 1045 En zal dan 't stuk alleen volvoeren, en bestaan:
 Want deze daad mag hun niet ongestraft vergaan.

Chrysothemis.

Och, hadt ge 't hart gehad, toen vader kwam te sneven,
 Gij hadt al wat ge woudt met ijver doorgedreven.

Elektra.

Aan hart ontbrak 't me niet, 't ontbrak mij aan vernuft.

Chrysothemis.

- 1050 Volhard dan, zoo ge wilt, als een die nimmer suft.

Elektra.

Gij leert me dit, en houdt geen hand aan deze zaken.

1024. En port me: en drijft mij. — 1025. Dochter: hier in de beteekenis van „meisje”. — 1046. Mag hun niet ongestraft vergaan.: niet ongestraft voor hen blijven. — 1049. Vernuft: verstand.

Chrysothemis.

Wie 't kwaad neemt bij der hand, kan daar niet goeds af
[maken.

Elektra.

'k Bemin wel uw verstand, maar haat uw sufferij.

Chrysothemis.

'k Verdraag dit, ook wanneer gij loflijk spreekt van mij.

Elektra.

1055 Gij zult mij nimmermeer uw lafheid hooren prijzen.

Chrysothemis.

De tijd, die volgt, is lang, en zal het vonnis wijzen.

Elektra.

Ga henen, want gij hebt geen hellepende hand.

Chrysothemis.

Zij is behullepzaam, maar gij hebt geen verstand.

Elektra.

Als gij bij moeder komt, verklik dan al mijn treken.

Chrysothemis.

1060 Ik ben met zulk een haat nog niet op u ontsteken

Elektra.

Ai zie eens wat ge mij niet doet tot smaad, en spijt?

Chrysothemis.

'k Versma u niet, maar wensch dat gij voorzichtig zijt.

Elektra.

Is 't recht dat ik u volge, en doe naar uw begeeren?

Chrysothemis.

Wanneer ge wijslijk raadt, dan zult ge mij regeeren.

Elektra.

1065 Hoe hard is 't, dat die geen die wel spreekt zich vertast?

1069. Ontsteken: ontstoken. — 1065. Zich vertast: mistast, zich vergist, zich bedriegt, hier namelijk „in de persoon”, terwijl Chrysothemis haar antwoordt, dat zij zichzelf „bedriegt” ten aanzien der omstandigheden.

Chrysothemis.

Gij geeft het kwaad zijn naam, en zijt er zelf aan vast.

Elektra.

Hoe zoo? schijn ik u iet met onrecht te verklaren?

Chrysothemis.

Wat wel gesproken wordt, kan scha noch hinder baren.

Elektra.

Ik wil die wetten niet beleven met geduld.

Chrysothemis.

1070 Zoo gij dit doet, ik weet dat gij mij prijzen zult.

Elektra.

Ik wil het doen; geen schrik zal nu mijn opzet weren.

Chrysothemis.

Is 't waar? zult gij van raad verandren noch verkeeren?

Elektra.

Ik weet niet snoorders dan een valsche en kwade raad.

Chrysothemis.

Mij dunkt, dat gij hetgeen ik zegge niet verstaat.

Elektra.

1075 Dit is niet nieuw. Ik heb dit lang al voorgenomen.

Chrysothemis.

Ik ga dan heen mijns weegs, naardien ge schijnt te schromen
Te loven mijnen raad, en ik uw kwade zeën.

Elektra.

Ga in. 'k Ben niet gezind te volgen uwe reën,
Hoezeer gij hier naar haakt met hartelijk verlangen.
1080 Een dwaze jaagt het wild, dat nergens is te vangen.

Chrysothemis.

Gij zult mijn overleg (zoo u geen brein ontbreekt)
Nog loven, maar te spa, als gij in droefheid steekt.

1069. Beleven: hetzelfde als „naleven”.

Rei.

- Hoe komt het toch, dat wij, aanschouwende
 De schrandre vogels in de lucht,
 1085 Met zulk een grooten trek en zucht
 Haar kleen gebroedsel onderhouwende,
 Niet met onze afkomst zijn belaañ.
 Maar, bij Jupijn, en zijne schichten!
 Bij 't hemelsch Recht, zij zullen zwichten,
 1090 En jammerlijk eerlang vergaan.
 O Faam der wereld, stil d' Atrijden,
 En hun gekerm, gehoord dat pas,
 Het kermen, dat een voorbô was
 Van een veel schandelijker lijden.
- Dewijl de zaken nu daar binnen
 1095 Zoo kwalijk staan, het hof beroerd,
 De kinders, tegens een gevoerd,
 Elkandren helpen noch beminnen;
 De droeve Elektra dus alleen,
 1100 En gansch verlaten, heen en weder
 Gedreven, jammert op en neder,
 En treurt om 's vaders zwarigheên,
 Gelijk een nachtegaal; om 't even
 't Zij dat ze leef, of 't licht ontbeer,
 1105 Als zij twee moorders velt ter neêr.
 Hoe kan een edel hart zoo leven!
- Geen eedle spruit laat zich verdrukken,
 Noch wil, bij iedereen veracht,
 Haar faam en koninklijk geslacht
 1110 Beschamen door oneerbre stukken.
 O kind! o dochter vol verdriet!
 Hoe treft u d' algemeene ellende,
 Opdat ge 't schelmstuk wreekt in 't ende,
 En dubben lof hierdoor geniet,
 1115 En werdt genoemd, na d' ongevallen,
 Het wijste en beste kind van allen.
- Ik wensch dat wij u mogen loven,
 Wanneer ge rijk, door uwe daad,
 Zoo laag gij onder henliên staat,
 1120 Zoo ver uw vijand raakt te boven:

1087. Met onze afkomst — belaañ: om ons kroost bekommerd. —
 1092. Gehoord dat pas: op dat oogeblik gehoord. — 1097. Een: elkander.

Naardien ik merk, hoe dwers het lot
 U tegenvalt; hoewel uw zake
 Gerechtig blijkt, en roept om wrake,
 Nadat ge lange zijt bespot.
 1125 Men hoope elks deugden op malkandren,
 Gij overtreft in dit alle andren.

Orestes.

O vrouwen, wijst men ons, en gaan we, zoo 't behoort?

Rei.

Wat zoekt ge? Werwaart strekt uw komste in dezen oord?

Orestes.

Ik heb Egistus hof een wyl gezocht met dezen.

Rei.

1130 Gij zijt ook niet verdoold. Men heeft u recht gewezen.

Orestes.

Wie boodschapt onze komst hier binnen, daar ze alree
 Verlangen, uur op uur, en wachten naar ons twee?

Rei.

Dees Juffer, die het past dees tijding eerst te brengen.

Orestes.

Ga, vrouw, in 't hof, en zeg: Focenser vreemdelingen
 1135 Verzoeken met Egisth te spreken, mag 't geschiën.

Elektra.

Wee mij ellendig dier! 'k geloof dat deze liën
 Ons brengen wis bescheid van 't geen ons kwam ter ooren.

Orestes.

Ik weet niet, wat ge hier voor tijdingen moogt hooren.
 Ik kom van Strofius den grijze, in dit gewest.
 1140 Hij vaardigde mij af met tijding van Orest.

Elektra.

Wat's dat? o vreemdeling! ik schrik om deze reden.

1139. Strofius: de Koning van Focis, en vader van Pylades, den
 boezemvriend van Orestes.

Orestes.

Wij brengen 't overschot van dezen overleden,
In deze kleene bus, gelijk gij zelve ziet.

Elektra.

Wee mij ellendig mensch; nu zie ik met verdriet
1145 Mijn tegenwoordig leed: nu zie ik 't met mijn oogen.

Orestes

Indien Orestes val u raakt uit mededoogen,
Zoo weet dat deze bus zijn overschot bevat.

Elektra.

Ik bid u, bij de Goôn, o vreemdling, geef me dat,
Opdat ik handel 't geen, waarin hij leit besloten;
1150 Opdat dees asch van mij met tranen overgoten
Mag worden, en ik mij, en al mijn bloed beweën.

Orestes.

Nu haal het voor den dag, en geef haar dit, als een
Die hem noch vijandschap, noch haat schijnt toe te dragen;
Maar zijn vriendin moet zijn, of een der naaste magen.

Elektra.

1155 Gedachtenis van dien ik hiel
Voor d' allerliefste van de menschen,
Kleen overschot van broeders ziel,
Gij komt niet thuis, gelijk we wenschen;
Gelijk ik hoopte, toen ik u
1160 Als balling zond in vreemde landen.
Orestesbroer, ik draag dij nu,
Die stof, ja niets zijt, op mijn handen.
Gij waart een aardig kind weleer,
Toen ik, tot berging van uw leven,
1165 U elders zond, zoo wijd en veer.
Och! had ik eerst den geest gegeven,
Eer ik u met dees handen stal,
En midden uit die moordellenden
Al bevend stierde, om 't ongeval
1170 T' ontvliên, bij vreemde en onbekenden;
Zoo hadt ge, toenmaals omgebracht,
Met vader, op een dag, genoten

1149. Handel: aanvatte.

- Het graf van 't vaderlijk geslacht:
 Maar nu 's rijks balling, en verstooten,
 1175 Moest gij, op dien uitheemschen grond,
 Dien schrikkelijken smak gevoelen;
 Daar gij uw zuster niet en vindt,
 Noch zij 't gesleurde lijk kon spoelen;
 Noch met haar waarde handen 't bloed
 1180 Afwasschende, met offer eeren;
 Noch door het lijkhout, en zijn gloed,
 Zoo 't voegt, de grove stof verteren:
 Maar vreemden hebben dit verricht.
 Rampzalige, komt gij dus weder?
 1185 Helaas! hoe weegt ge nu zoo licht?
 Hoe heb ik u, nog klein en teeder,
 Zoo vruchtloos opgevoed met smart?
 Hoewel ik 't dede met verlangen,
 Dies over zuster meer uw hart
 1190 Als over moeder heeft gehangen.
 't Waar zot, dat een van 't hofgezin
 Van uw opvoeding zich beroemde.
 Gij waart alleen bij mij te min,
 Die gij altijd uw zuster noemde.
 1195 Dit alles houdt al 't effens nu
 In eenen dag op met uw leven.
 Alle andre dingen zijn met u,
 Gelijk een bui, voorbij gedreven.
 Uw vader is ook voort, ons hoofd,
 1200 En heden is mijn tijd verstreken.
 De dood heeft mij van u beroofd;
 Maar onze vijanden die steken
 Den kop al lachende in de lucht,
 En onze liefdelooze moeder,
 1205 Is dol van vreugd, om dit gerucht;
 Zij, om wiens wil, o waarde broeder,
 Gij mij zoo dikwijls troostte in nood,
 En heimlijk liet een hart inspreken,
 Dat gij ten leste eens vaders dood
 1210 Rechtvaardiglijk zoudt komen wreken:
 Maar nu heeft uw rampzalig lot,
 En 't mijn, dit alles weggenomen;
 Nu wij, in plaatse van 't genot
 Uws lieven aanschijs, asch bekomen,
 1215 En ijdle schaduwe en bedrog.

- O wee! o wach! ik ben verloren.
 O deerlijk lichaam! och och och!
 Orestesbroër, mijn uitverkoren,
 Hoe heb, hoe heb ik u verrukt
 1220 Naar zulke doodelijke wegen?
 Hoe hebt ge mij verongelukt,
 Mijn broër, mijn hoofd tot mij genegen?
 Hoe sleept ge mij met u ten val!
 Ontvang mij, om bij u te schuilen,
 1225 Die zijt als ik, gansch niet met al;
 Opdat ik, na dit stadig huilen,
 Bij u mag wonen, daar beneên:
 Want alzoo lang ik was hier boven,
 Had ik het al met u gemeen:
 1230 Maar 't licht voor mij nu toegeschoven,
 Die merk, dat voor begraven doôn
 Noch druk noch droefheid zij geschapen;
 Zoo wensch ik bij u met der woon
 In 't zelve graf altijd te slapen.

Rei.

- 1235 Bedenk, Elektra, dat uw vader en uw heer,
 En broeder sterflijk was; dies zucht niet al te zeer.
 Wij moeten altemaal in 't graf, en de aarde duiken.

Orestes.

Och och! wat zeg ik best? Wat reën zal ik gebruiken?
 Ik kan mijn tong niet meer bedwingen. Och och och!

Elektra.

- 1240 Wat wilt ge zeggen? Spreek, wat droefheid let u toch?

Orestes.

Elektra, zijt ge dit, gij wijdvermaarde vrouwe?

Elektra.

Ik ben die zelve nog, maar steek in grooten rouwe.

Orestes.

Helaas! wat zie ik hier mijn hartewee aan u?

Elektra.

Gij vreemdeling, zeg op, waarom verzucht ge nu?

1219. Verrukt: verwijderd. — 1221. Hoe hebt ge mij verongelukt: hoe hebt gij mij in 't ongeluk gebracht. — 1240. Let: hindert.

Orestes.

1245 Hoe is uw lichaam dus veranderd, en vervallen?

Elektra.

Beklaagt ge mij alleen? of raakt uw klacht ons allen?

Orestes.

Hoe trekt men ongehuwd u op tot mijn verdriet!

Elektra.

Gij vreemdeling, waarom verzucht ge, als gij me ziet?

Orestes.

Omdat ik niet eens wist, wat rampen u omringen.

Elektra.

1250 Hoe weet ge 't geen ge zegt? hoe weet ge deze dingen?

Orestes.

Omdat ik zie, hoe gij om vele ellenden treurt.

Elektra.

Nog ziet ge 't allerminst van 't leed, dat mij gebeurt

Orestes.

Wat snooder ongeval kan iemand wedervaren?

Elektra.

Omdat ik leven moet bij felle moordenaren.

Orestes.

1255 Met wien? Wie zijn ze toch? Wat zijn 't voor looze liën?

Elektra.

Bij vadermoordenaars, dien ik gedwongen dien.

Orestes.

Wat mensch bedwingt u dus tot dezen nood, en smarte?

Elektra.

Ik heet haar moeder, maar zij heeft geen moeders harte.

Orestes.

Wat? Dwingt ze u met haar hand? Misgunt ze u dat gij eet?

1247. Optrekken: opvoeden, opleiden. — 1258. Heet: noem.

Elektra.

1260 Met slagen, met verdriet, en allerhande leed.

Orestes.

Wel, is er niemand die u voorstaat, op uw bede?

Elektra.

Niet een, en die er was, diens assche brengt ge mede.

Orestes.

Rampzalige, 'k zie u met medelijden aan.

Elektra.

Geen mensch, behalve gij, was ooit met mij belaân.

Orestes.

1265 Om u, en om uw leed, ik mij zoover verpijnde.

Elektra.

Gij komt niet hier, als een van ons namaagschap zijnde?

Orestes.

'k Zou 't zeggen, wist ik dat u dees ten dienste staan.

Elektra.

Zoo doen ze. Spreek recht uit. Niet een zal u verraân.

Orestes.

Zoo zet die doodbus neer. Ik zal 't u al belijen.

Elektra.

1270 Neen, bij de Goden, neen. Laat mij hier mee betijen.

Orestes.

Gehoorzaam; 't zal u niet berouwen, zoo gij 't doet.

Elektra.

Ik bidde, ontnem me niet dit allerwaardste goet.

Orestes.

Leg af, ik lij het niet.

1261. Voorstaat: beschermt. — 1265. Verpijnde: bedroefde. —
1269. Belijen: mededeelen. — 1270. Betijen: begaan. — 1273. Lij: duld.

Elektra.

Wee mij, om deze gave.
Orest! misgunt men mij, dat ik uw asch begrave?

Orestes.

1275 Spreek anders, want gij zucht, en jammert zonder reën.

Elektra.

Is 't onrecht, dat ik nog mijn dooden broër beweën?

Orestes.

Gij spreekt van hem niet recht, maar ongerijmd, en snoode.

Elektra.

Was ik dan zoo onwaard voor dezen bij dien doode?

Orestes.

Geenszins onwaard, maar dit gaat u in 't minst niet aan.

Elektra.

1280 Dat ik Orestes draag, en 't lichaam dus vergaan?

Orestes.

Dit is Orestes niet, maar 't wordt zoo voorgegeven.

Elektra.

Waar is dan 't graf van dien ellendige gebleven?

Orestes.

't Is nergens, want die leeft, hoeft geen begrafenis.

Elektra.

Wat zegt ge, jongeling?

Orestes.

Ik zeg gelijk het is.

Elektra.

1285 Hoe? leeft die man dan nog?

Orestes.

Indien ge mij ziet leven.

Elektra.

Zijt gij 't?

Orestes.

Bezie dien ring, van vader overbleven,
En leer of 't waarheid zij, of valsch.

Elektra.

O blijdeste dag!

Orestes.

Mijn allerliefste! ik ben 't, zoo 'k waarheid spreken mag.

Elektra.

O stem! heb ik u hier?

Orestes.

Nu, luister naar geen maren.

Elektra.

1290 Heb ik u bij de hand?

Orestes.

Ik wensch dat gij veel jaren
Mij hebben moogt als nu.

Elektra.

O, gij bemind geslacht,
Poortressen, dit 's Orest, zoo langen tijd verwacht,
Die dood geheeten werd, en levende is verschenen.

Rei.

Ik zie 't mijn kind, en moet met u van blijdschap weenen.

Elektra.

1295 O kind, o spruit, mij ooit zoo waard,
Als ooit een moeder heeft gebaard,
Nu zijt ge weergekomen.
Nu vindt ge, die ge zoudt,
Nu keert ge, en hebt vernomen,
1300 En ziet haar, die ge woudt.

Orestes.

Wij zijn bij een, maar wacht al stille.

1292. Poortressen: burgeressen. — 1295. Ooit: altijd. — 1298. Die ge zoudt: t. w. vinden. — 1300. Die ge woudt: t. w. zien.

Elektra.

Wat is er?

Orestes.

Zwijg, om beters wille,
Zoo zal uw stem ons niet verraân.

Elektra.

Maar, bij die eerbare Diaan,
1305 Ik zal niet suffen, noch verflouwen,
Voor zulk een menigte van vrouwen,
Die binnen strekken moeders stoet.

Orestes.

Zie toe. In vrouwen is ook moed,
Gelijk d' ervarenheid u leerde zoo waarachtig.

Elektra.

1310 Helaas! gij maakt me nog 't bekende stuk indachtig,
Dat altijd brokt en wrokt, en geen verzoening lijdt.

Orestes.

Ik weet het wel, maar als de tijd
Voorhanden is, denk dan om 't wreken.

Elektra.

't Is altijd tijd van dit te spreken.
1315 't Komt altijd wel te pas met mij.
Nu staat me nauwlijks 't spreken vrij.

Orestes.

Dat zeg ik ook, dies wil dit sparen.

Elektra.

Wat zal ik doen dan rechtevoort?

Orestes.

't Is nu geen tijd van uit te varen,
1320 Met vele woorden, dat men 't hoort.

Elektra.

Van wien wordt dit niet wel genomen,
Dat ik, dewijl ge zijt gekomen,

1311. Brokt: als een brok in de keel zit. — 1318. Rechtevoort: ter-
stond, dadelijk.

In stee van spreken, stille zwijg,
Nu ik u buiten hope krijg?

Orestes.

1325 Ik kwam, toen mij de Goden dreven,
Dat ik me zou naar huis begeven.

Elektra.

Och och! waar laat ik mijn geneucht?
Dit strekt me nog tot grooter vreugd,
Dat u de Goden herwaart brachten.
1330 'k Zal dit voor een orakel achten.

Orestes.

Betoom uw vreugd zoo onverhoopt,
En 't hart dat hiervan overloopt;
Ik vrees uw vreugd zal ons bezwaren.

Elektra.

Och broeder, na zoo vele jaren,
1335 Verschijnt ge op dees gewenschte steê,
Daar gij me ziet vol hartewee,
Bedrukt en smelten in mijn tranen.

Orestes.

Wat wilt ge mij hiermeê vermanen?

Elektra.

Gij zult me niet berooven van
1340 Dees vreugd, die 't hart niet vatten kan,
Nu mij uw aanschijn mag gebeuren.

Orestes.

'k Zou mij hierom op andren steuren.

Elektra.

Zijt gij te vrede?

Orestes.

Zou ik niet?

Elektra.

Vriendinnen, 'k heb in mijn verdriet
1345 Een onverwachte stem vernomen.

1324. Buiten hope: zonder dat ik het durfde hopen.

- Ik was alreede stom van schromen,
 En nu een wijl zoover gebrocht,
 Dat ik 't geschrei niet dragen mocht:
 Nu houde ik u, o mijn behoeder!
 1350 Nu hebt ge mij, o liefste broeder,
 Getoond uw troostlijk aangezicht,
 Uw aanschijn, mij zoo lief als 't licht,
 't Welk ik, in zwaren druk gezeten,
 Noch eenig hartzeer zou vergeten.

Orestes.

- 1355 Laat varen al hetgeen u voordeel geeft noch mij;
 Of gij het weet of niet. Wat moeders schelmerij
 Belangt, ik weet het wel, hoe zij zich heeft gedragen,
 En hoe Egisth zoo dol ons erfgoed door kan jagen,
 Dat wegsmijs, of te kost aan ijdele dingen leit.
 1360 Terwijl ge dit vertelt, verloopt gelegenheid
 En tijd: dies zeg me, 'tgeen men noodig moet bezorgen:
 Waar wij opdonderende, of heimelijk verborgen,
 Dees blijde vijanden best dempen op het pad,
 Waar langs men hen verwacht. Vooral draag zorg, dat
 1365 Ons moeder niet bemerke uit blij gelaat noch reden,
 Wanneer we te gelijk, en beiden binnen treden:
 Maar huil, om 't loos gerucht, dat u ter neder rukt.
 Het wordt eerst lachens tijd, als d' aanslag ons gelukt.

Elektra.

- Mijn broeder, 't zal geschiën, gelijk ge hebt besloten:
 1370 Want ik heb deze vreugd van u alleen genoten,
 En niet mij zelf gemaakt, en wou geenszins om veel
 Iet doen, 'tgeen strekken mocht tot broeders achterdeel,
 Noch tegenwoordig heil in 't allerminst iet achten.
 Gij weet wel, en verstaat, wat onsiën staat te wachten,
 1375 En hebt gehoord, hoe nu Egisth naar buiten is,
 En moeder binnen 't hof; en hou dit voor gewis,
 Dat zij uit mijne vreugd het allerminst zal weten:
 Want 't hart van binnen is vanouds op haar gebeten.
 Wanneer ik u aanschouw, dan zullen stadig aan
 1380 Bedrukte tranen mij van vreugd in d' oogen staan;
 Want hoe waar 't mogelijk, dat wij niet schreien zouden,
 Die op een zelve weg u dood zien, en behouden;

1362. Opdonderende: te voorschijn komende, opdagende. — 1372. Achterdeel: nadeel. — 1380. Versta: de tranen van bedruktheid nu veranderd zijn in vreugdetranen.

- Hetwelk zoo zeldzaam is, dan of men schoon vernam,
 Hoe vader levendig weer uit den grave kwam;
 1385 'k Zou niet gelooven dit een spokerij te wezen,
 Maar dat hij inderdaad waarachtig waar verrezen.
 Dewijl ge dezen weg dan ingeslagen zijt,
 Zoo doe al 'tgeen ge wilt; want ik had nu ter tijd
 Alleen en onverzeld twee stukken voorgenomen;
 1390 Mij braaf te redden, of met glorie om te komen.

Orestes.

Zwijg stil, zwijg stil. Ik hoor een uit den huize gaan.

Elektra.

Komt binnen, gasten, komt, naardien ge hebt gelaân,
 Hetgeen men noo nochtans een plaats vergunt hier binnen.

Leermeester.

- Gij zotten, zijt ge bei beroofd van brein en zinnen,
 1395 Noch draagt ge zorg voor 't lijf, mits u 't verstand ontbreekt,
 Dat gij niet rieken kunt in wat gevaar men steekt?
 Wat rampen om ons staan? indien ik deze deuren
 Niet gauw bewaakte, uw raad, en raadslag waar te veuren
 Ontdekt, eer gij uw voet daar binnen hadt gezet.
 1400 Nu is dit ongeval door mijne zorg belet.
 Ga in. Zwijg stil. 't Is tijd uw vreugd den mond te snoeren.
 Dit stuk leidt geen vertrek. De lof leit in 't volvoeren.

Orestes.

Wel zeg me dan, hoe is 't in 't hof, en daaromtrent?

Leermeester.

Het is er zoo gesteld, dat niet één mensch u kent.

Orestes.

- 1405 Brocht gij hun tijding, hoe ik raakte om lijf en leven?

Leermeester.

Men rekent u voor dood. Gij wordt al dood geschreven.

Orestes.

Gedijt hun dat tot vreugd? Wat zeggen ze toch al?

Leermeester.

Dit dient eerst uitgevoerd, eer ik 't u zeggen zal.

Zoo 't nog staat, is er niets dien grooten aanslag tegen.

1410 Het staat er wel, ook daar 't niet wel meê is gelegen.

Elektra.

Wie is dit? bij Jupijn, ai zeg me, zoo 't u lust.

Orestes.

Wel kent ge dezen niet?

Elektra.

Niet dat mij is bewust.

Orestes.

Wel weet ge niet, wiens trouw ik eertijds werd bevolen?

Elektra.

Wat zegt ge daar? Wat man?

Orestes.

Die mij weleer gestolen

1415 Naar Focis heeft gevoerd, door zusters kloek beleid.

Elektra.

Dien ik getrouw bevond, en tot mijn dienst bereid,

Toen 't op een weiflen ging, wanneer ze vader moordden?

Orestes.

Dat is die man. Verra mij niet met vele woorden.

Elektra.

O langgewenschte dag!

1420 O eenige behoeder

Van vaders huis, ach ach!

Hoe zijt ge met mijn broeder

Gekomen, hier ter steê?

Zijt gij 't, die hem bewaarde,

1425 En mij, in 't hartewee

En leed, dat ons bezwaarde?

1408—1410. Versta: Eerst moet de onderneming gelukt zijn, eer ik het u zeggen zal. Gelijk het nu staat, is er niets onzen aanslag in den weg. Voor ons staat het er goed, al is het daar ook niet goed, d. i. al gebeurt daar ook nog zooveel kwaad.

- O allerliefste hand!
 O allerwaardste voeten!
 Hoe waart ge in dezen stand,
 1430 Wanneer ge mij kwaamt groeten
 Zoo vreemd, zoo onbekend?
 Waarom mocht ik niet weten,
 Wat lot u herwaart zendt?
 Gij deedt me doodzweet zweeten,
 1435 Door deze droeve maar;
 Nochtans kwaamt gij mij nader,
 Tot redding van 't gevaar.
 Ik groet u, als mijn vader,
 Ik zie mijns vaders geest.
 1440 Gij waart, nu ik 't verzinne,
 Die, wien ik heden meest
 Vervloekte, en nu beminne.

Leermeester.

- Hou op, ik ben vernoegd. Elektra, zwijg, en staak
 Dees reën; daar is nog tijds genoeg, om van die zaak
 1445 Te spreken. Gijliën die te zamen zijt gespannen,
 't Is tijd, om 't werk te spoën, terwijl nu geene mannen
 Daar binnen in het hof bij Klytemnestra staan.
 Indien ge dit vertraagt, zoo zult ge moeten slaan,
 En vechten tegen haar, en die wat meer vermogen.

Orestes.

- 1450 Mijn Pylades, dit stuk dient langer niet vertogen.
 Ga binnen, en aanbid de Goën, die vaders zaal
 Bewonen, zoo als zij bewonen dit portaal.

Elektra.

- O vorst Apollo, wees genadig
 Dien jongeling, en hun, en mij,
 1455 Die naar gelegenheid gestadig
 Met sidderende handen dij
 Vereerde. Apollo, schrik der dieren,
 Ik eisch, zoo hartelijk ik mag,
 Val neêr, en kom uw godheid viëren,
 1460 En bid, begunstig dezen slag,
 En raadslag. Toon, hoe gij van boven
 Nog straft de schelmerij der hoven.

Rei.

Ai zie, hoe Mars naar binnen schiet,
 Terwijl zijn bloed van tweedracht ziet.
 1465 Alree zijn d' onontvluchtbre blaffers,
 Der booze schellemstukken straffers,
 Naar binnen toe, zoodat mijn schroom
 Niet meer zal hangen aan dien droom.
 Des dooden helper gaat daar henen,
 1470 Op zijn bedriegelijke beenen,
 En met zijn punt, nog versch besmet,
 Naar vaders rijken troon, en bed:
 Maar Maja's zoon, de schalke bode,
 Verbergt die wrake van den doode,
 1475 Tot dat de boosheid stort ter neêr.
 Hier geldt, hier geldt geen samlen meer.

Elektra.

O waarde vrouwen, toeft. Laat niemand zich verroeren.
 De mannen zullen straks dien aanslag uit gaan voeren.

Rei.

Hoe zoo? Wat doen ze nu?

Elektra.

Dees siert voor 't graf een pot,
 1480 En dezen staan er bij.

Rei.

Gij waakt voor deur en slot.

Elektra.

Opdat Egisthus ons niet onverhoeds koom vinden.

Klytemnestra.

Och och! de huizen zijn gansch leêg van trouwe vrinden,
 En vol van vijanden.

Elektra.

Vriendinnen, hoort ge niet?

Dat 's een, die binnen roept.

1465. D'onontvluchtbre blaffers: de Furiën — gelijk men althans uit 't Grieksch moet opmaken — die, als wraakgodinnen, Orestes naar binnēn vergezellen. — 1469. Des dooden helper: de wreker des vermoorden (Agamemnon). — 1473. Maja's zoon: Mercurius. — 1474. Verbergt die wrake: verbergt voor aller oog den wreker, wien hij tot geleide strekt. — 1476. Samlen: dralen.

Rei.

Mij dunkt, ik hoor daar iet,
 1485 Dat onverdraaglijk is te hooren.
 Ik schrik. Wat komt ons hier ter ooren!

Klytemnestra.

O mij ellendig mensch! Egisth, waar zijt gij nu?

Elektra.

Daar roept ze weer.

Klytemnestra.

O zoon, o zoon, erbarrem u.
 Erbarm u over mij. Erbarm u over moeder.

Elektra.

1490 Maar gij erbarmde u niet om vader, noch om broeder,
 Die van hem was geteeld.

Rei.

O stad! o afkomst, ach!
 Hoe schendt en hoe verdelgt u 't noodlot dezen dag?

Klytemnestra.

Wee mijn kwetsuur! o lagen!

Elektra.

Verdubbel deze slagen.

Klytemnestra.

1495 Wee anderwerf! Wee mij!

Elektra.

Het ga Egisth, als dij.

Rei.

't Zal gaan, gelijk ge wenscht. De dooden leven weder;
 Want dien de moord nu lang geworpen heeft ter neder,
 Die nemen wederwraak, met een versteurd gemoed,
 1500 Van hen, die oorzaak zijn van al 't vergoten bloed.

Elektra.

Zij zijn nu bij der hand, en hunne handen leken
 Van 't bloed, door Mars gestort; en nauwlijks kan ik spreken,
 Orestes, hoe het is.

1493. O lagen: verraad. — 1501. Leken: druipen. — 1503. Hoe het
 is: hoe het is gegaan.

Orestes.

't Gaat binnen nog al wel.

Zoo 't recht is 'tgeen ik uit Apollo's antwoord spel.
 1505 Z' is dood. Zijt onbevreesd. Gij zult voortaan geen tijden
 Beleven, dat ge leed van moeder hoeft te lijden.

Rei.

Houd op. Ik zie Egisth. Hij komt en is hier bij.

Elektra.

O zoon, ga weg, ga weg. Ziet gij dien man? dat 's hij.
 Gij hebt hem in uw macht. Hij komt verheugd van buiten.

Rei.

1510 Gaat naar de binnendeur, opdat ge moogt besluiten
 Hetgeen nog ovrig zij.

Orestes.

Vertrouw ons deze zaak.

Wij zullen, 'tgeen ge denkt, voltrekken deze wraak.

Elektra.

Zoo haast u.

Orestes.

Ik ga heen.

Elektra.

Ik zal het voort bewaren.

Rei.

't Zal goed zijn, dat men hem inluister deze maren.
 1515 Zijn ooren aangenaam, en 'tgeen betreft zijn staat.

Egisth.

Wie van u weet van 't volk, daar dit gerucht af gaat,
 Waar deze gasten zijn van Focis, deze boden,
 Die tijding brengen van Orestes, onzen dooden,
 Die rabreuk, zoo men zeit, nu korts in 't renperk leed?
 1520 Gij korts hardnekkig dier, geef mij hierop bescheed;
 Dewijl dees dingen u, veel meer als iemand smarten.
 Gij kunt het zeggen, want dit gaat u meest ter harten.

1511. Hetgeen nog ovrig zij: hetgeen nog te doen valt. — 1516. Af: van. — 1520. Gij korts hardnekkig dier: Gij, meisje, die nog kortelings zoo hardnekkig waart.

Elektra.

Ik weet het wel. Zou mij dit wezen onbekend?
Zou ik niet weten, hoe mijn broeder omgerend,
1525 In 't renperk raakte om hals?

Egith.

Waar zijn die vreemdelingen?

Elektra.

Hier binnen, daar ze hen met groote vreugd ontvingen.

Egith.

En zeiden ze, dat hij gestorven was alree?

Elektra.

Zij zeiden 't niet alleen, maar toonden 't lichaam meê.

Egith.

Wel is dit bij der hand, dat wij 't aanschouwen mogen?

Elektra.

1530 Dit heerlijk schouwspel kunt ge zien met beï uw oogen.

Egith.

Gij boodschapt mij veel vreugd, en zijt dit ongewoon.

Elektra.

Verheug u, zoo ge vreugd kunt scheppen uit dien doên.

Egith.

'k Gebiede dat men zwijg, en deze deuren open',
Opdat Argivers, en Myceners, die nog hopen
1535 Op zulk een ijdlèn troost, aanziende Orestes lijk,
Zich buigen voor mijn staf, en onder 't juk van 't rijk;
En merkende, dat hier niet tegen staat te vechten,
Zich laten, bang voor straf, van mij voortaan berechten.

Elektra.

Ik schik me naar den tijd, die leert me meer verstaan,
1540 Naar wijzer luistren, en hen aan de hand te gaan.

Egith.

Jupijn, wat zie ik hier? Dit kan geen nijd ontstijgen.
Maar is dit hatelijk, 'k heb liever dat te zwijgen.

1541. Dit kan geen nijd ontstijgen: dit kan niet uit nijd voortkomen.

Neem straks het dekkleed af, dat in den wege leit,
Opdat mijn neef van mij voor 't lest nog werd beschreid.

Orestes.

1545 Neem zelf het dekkleed af, dit zal u beter voegen,
Die lust heeft dit te zien, om d' uwe te vernoegeen,
Met deze maar.

Egisth.

Gij spreekt zeer wel. 'k Gevoel als gij.
Is Klytemnestra t'huis, men roep haar hier voor mij.

Orestes.

Zij is heel dicht bij u, zie nergens elders henen.

Egisth.

1550 Wee mij! wat zie ik hier!

Orestes.

Wat vreeze doet u steenen?
Of welk een kent ge niet?

Egisth.

Ellendige, ik ben vast,
En midden in hun net. Wie heeft me dus verrast?

Orestes.

Straks wist ge niet, dat gij al levend spraakt met dooden.

Egisth.

Och, dat's Orestes stem. Ik spreek met dien gevloten.

Orestes.

1555 Hoe wis gij spellen kost van ouds, nog miste u dat.

Egisth.

Helaas! wij zijn om hals. Helaas! wij zijn gevat.
Laat ons ten minste nog iet zeggen wat we kunnen.

Elektra.

Neen broeder, bij de Goôn, gij zult hem niet vergunnen,
Dat hij iet wijders spreek, noch tijd met woorden rekk'.
1560 Ik kan niet zien, dat dit tot eenig voordeel strekk',

1547. Maar: tijding.

Dat zulk een veege nog zijn hope langer voede;
 Maar dood hem in der ijl, en, warrem van den bloede,
 Begraaf hem buiten 't Rijk, gelijk het billijk is;
 Opdat me dit verlos van alle droefenis,
 1565 En mijn geleên verdriet.

Orestes.

Nu haast u, treê naar binnen.
 Het geldt uw hals. Hier is met woorden niet te winnen

Egith.

Maar waarom rukt ge mij hierin, uit elks gezicht?
 Hoe dus? Is 't werrek goed, wat maakt u schuw van 't licht?
 Waarom berooft ge mij niet openbaar van 't leven?

Orestes.

1570 Gebie niet. Ga, daar gij mijn vader eerst deed sneven,
 Dat gij daar mede sterft.

Egith.

Moet ik dees zalen zien,
 En wat van Pelops ooit gebeurde, en zal geschiên?

Orestes.

Ga voort; ik spel u niets of 't zal zich openbaren.

Egith.

Wat roemt ge? Uw vader was in 't spellen onervaren.

Orestes.

1575 Gij smijt veel uit, en doet terwijl niets. Ga voort.

Egith.

Nu lei me

Orestes.

Ga zelf voor Ga voor, door deze poort.

Egith.

Opdat ik u niet zou ontvlieden noch ontvluchten?

Orestes.

Opdat ge niet en sterft met blijdschap, en genuchten,
 Zal ik dees bitterheid vermeerdren: want het past,

1561. Een veege: iemand, die weldra sterven moet. — 1565. Treê naar binnen. Op het Grieksch tooneel mocht geen bloed gestort worden. — 1575. Smijt: slaat.

1580 Dat een gerechte straf geweldenaars verrast,
 Die tegens 't heilig recht vermeetlijk zich verzetten,
 Opdat de boosheid niet meer menschen zou besmetten.

Rei.

O Atreus afkomst! hoe bezwaarlijk zijt ge in 't end
 Geworsteld, en geraakt door allerlei ellend,
 1585 En uitgestaan verdriet tot deze vrijheids zegen,
 Een vrijheid op die wijs gelukkiglijk verkregen.

BREEDER INHOUD

VAN

ELEKTRA.

Nadat alle vorsten van Griekenland, overmits het schaken van Helena met eeden verbonden, in Aulis verzameld waren, om met gemeene macht het ongelijk, hen van de Trojanen aangedaan, te wreken, werd Agamemnon veldheer over het gansche leger gekozen. Toen deze, belust op de jacht, in 't naaste woud, een zeker uitmuntend en gespikkeld hert, der Godinne toegewijd, geschoten had, verlette de Godin, om dit schendig stuk verstoord, de geheele vloot door onweder, zoodat ze noch wederkeeren, noch den opgezette tocht volvoeren konde. De legerwichelaars, met het orakel dezer Godheid raadplegende, zeiden, dat hare verbolgenheid niet bedaren kon, tenware Agamemnon, in stede van 't gedooide hert, zijne dochter Ifigenia offerde, gelijk 't gebeurde. Zoodra de koning, na de verwoesting van Troje, weder thuis kwam, werd hij van zijne gemalin Klytemnestra, door 't ingeven van Egisthus, met wien zij, gedurende den krijg, boeleeerde, afge maakt. Elektra, een groothartige dochter, om haars vaders neerslag gebeten, en verbitterd, en duchtende, dat ze met Orestes denzelfden gang mochten gaan, verzond het kleine kind ter sluik naar Focis, bij Strofius, om daar opgevoed, en tot zijn jaren gekomen wezende, te eeniger tijd van daar, tot vaders wraak, te mogen opdonderen. Maar toen, na het verloop van vele jaren, terwijl ze dagelijks van hare moeder veel hoons moest uitstaan, ze niets zekers van Orestes vernam, en de hoop van hare verlossing uit was, leide zij toe om 't uiterste te wagen. Zij ging Chrysothemis, de zuster, aan met gebeden, gramschap, dreigementen, en voorts op allerlei wijze, om haar bij mangel van Orestes wederkomst te brengen daartoe, dat ze gezamenlijk met hare eigen handen 's vaders moord zouden straffen: doch de zuster, laffer

van geest, wikte haar eigen vermogen tegen de zwarigheid van dit bestaan, en dreef, dat dit geen maagdenwerk was; dat ze van allen toeverlaat ontbloot, tegen 't geweld der tirannie niet opmochten; en sloeg veel andere bedenkingen voor, waarmede zij zich verontschuldigde, en van dit voornemen poogde te doen afstaan Elektra, die even gestreng bij het vorige opzet bleef, en bij hetgeen, waartoe de geleden wederwaardigheid, en godvruchtigheid tegen den vader haar aanmaande, en prikkelde, achtende eerlijker het leven daarvoor op te zetten, dan zulk een godvergeten schelmstuk over 't hoofd te zien. Ten langen leste, in het twintigste jaar na den vadermoord, na zoo vele hoop en wanhoop over en weder wordt Orestes met Pylades heimelijk van zijnen leermeester en opvoeder gebracht, die om, volgens het onderwijs van Apollo's orakel, dit bestek bekwamer en veiliger uit te voeren, Klytemnestra valsche tijding brengt van haars zoons dood; hoe hij in den Pythischen renstrijd omgekomen en verongelukt was, en zij brengen (om dit met geloofwaardigheid te stoffeeren) te voorschijn de doodbus, waarin Orestes asch kwansuis begraven ligt. De Koningin, vroolijk over den dood desgenen, dien ze met schrik, als een wreker van zijns vaders bloed, te gemoet zag, braveerde en beschimpte, nu baldadiger dan voorheen, Elektra, die geduriglijk haar broeders ballingschap en ellende beweeende. Maar Orestes eindelijk geraakt met een broederlijke genegenheid te haarwaarts, legt het momaangezicht voor haar oogen af, en maakt zich aan zijne zuster bekend; en zij helpen Klytemnestra [die, terwijl Egisthus in de voorstad gegaan was, het huis alleen bewaarde] van kant. Egisthus van buiten inkomende, en alreede geruchten van de aankomst der Focenser gasten en Orestes' omkomen gehoord hebbende, werd Klytemnestra's lijk getoond, 'twelk men, dewijl het bedekt was, voor Orestes' lichaam aanzag. De bedriegerij nu ontdekt zijnde, hielp men hem, terzelfder plaatse, daar hij 't Agamemnon klaarde, aan een zijde, tot een rechtvaardige vergelding zijner schelmerijen.

GESLACHTSBOOM VAN AGAMEMNON EN EGISTHUS.

	Jupiter.	
	Tantalus.	
	Pelops.	
Atreus.		Thyestes.
Agamemnon.		Egisthus.
Orestes.		

Maagden.

TREURSPEL.

Ἦμῶς εἴ ὀνηζῶ, τός δέ τε βλάπω θανάτῳ.

(Door mijn sterven zal ik u voordeel aanbrengen,
hun schade doen).

Mediisque in millibus ardet.

[„Zij schittert uit in 't midden der duizenden.”]

Ontleend aan Vergilius *Aen.* I. 495.

INLEIDING.

Vondel zond aan Hugo de Groot, toen gezant van de koningin van Zweden bij het Fransche hof, een exemplaar van dit treurspel. In de Inleiding voor *Elektra* is de brief, waarmede hij zijn geschenk deed vergezeld gaan, reeds vermeld ¹⁾. Ook de dankbetuiging, waarmede de Groot antwoordde, is daar opgenomen.

Terecht wijst de Groot daarin, zoowel op de „zeer loffelyke genegenheit (van den dichter) tot zyne geboorteplaats” als op de „kloeke vinding, schikking en beweeghlykheit.”

Vondel had zijne geboortestad Keulen lief. Daarvan getuigen meermalen zijne gedichten. Dit treurspel mag hiervoor zeker wel als stellig bewijs gelden, want niet alleen uit den geheelen opzet van zijn werk, maar uit allerlei kleine details blijkt het, hoezeer de dichter zich vooraf bekend gemaakt had met de bronnen van de geschiedenis zijner vaderstad. Dezelfde nauwkeurige bekendheid met de oudste geschiedenis eener stad als bij *Gysbrecht van Aemstel* vinden we ook hier.

Het kan ons dus niet verwonderen uit den mond van de Groot een dergelijk getuigenis te vernemen. Toch schijnt zijn oordeel niet dat van het Amsterdamsche publiek geweest te zijn. Brandt meldt ons in zijn *Leven van Vondel* (bl. 58), dat „hoe pryswaardig het treurspel der Maagden was ten opzicht van de kunst, men vondt'er evenwel zaaken in die veelen bedroefden: des Dichters zucht tot de stellingen en gewoonten der Roomsche kerke, en zyne afwyking tot haare dwaalingen.”

Hoogstwaarschijnlijk is dit ook wel de reden geweest, waarom

¹⁾ Zie boven bl. 245.

het treurspel niet zoo spoedig opgevoerd werd. Op 19 November 1650, dus elf jaren na het verschijnen, had de eerste vertooning plaats. Volgens de mededeelingen van C. N. Wybrands in *de Dietsche Warande*, X, bl. 423, werd dit treurspel slechts viermalen vertoond en wel op de volgende dagen:

1650. 19, 22 November, 22 December.

1651. 19 Januari.

De hier volgende herdruk is bewerkt naar de eerste uitgave, in 1639 bij Abraham de Wees te Amsterdam uitgegeven.

OPDRACHT

AAN

AGRIPPINE.

- O Agrippin, gemijterd met drie kronen.
 Die, zittende als op eenen regenboog,
 Kunt teekenen van Roomsche aloudheid toonen,
 En rekenen uw herkomst van zoo hoog;
 5 Gij roem des Rijns, vergeef ons dat we naderen
 Uws bisschops stoel en raadhuis, groot van faam,
 En wijden u ons maaagdelijke bladeren,
 Beslagen met Sinte Ursuls gouden naam;
 Beschreven met den koninklijken bloede
 10 Van haar, en van haar ellefduizendtal,
 Gemarteld en geslagen met Gods roede,
 In 't aangezicht van uwen ouden wal.
 D'inboorling is in zijne wieg gehouden,
 En bakermat. Hoe kan ik die voorbij?

1. Agrippin: Colonia Agrippina, Keulen, als gesticht door Agrippina. Zie vs. 802—804. — Gemijterd met drie kronen: zinspeling op de kronen der Drie Koningen, met welke kronen het hoofd van het Keulse wapenveld is beladen en die gezegd worden Agrippijn te mijteren, omdat zij de aloude heiligheid der stad bevestigen. — 2. Op eenen regenboog: de Godheid wordt gewoonlijk, inzonderheid op afbeeldingen van 't Laatste Oordeel, voorgesteld als zittende op een regenboog. Vandaar, dat de regenboog als de verhevenste zetel, als de zetel bij uitnemendheid beschouwd wordt. — 3. Teekenen van Roomsche aloudheid: als door Agrippina gesticht, en ook, als werkelijk nog oudheden uit den tijd der Roomsche of Romeinsche keizersen bevattende. — 7. Maaagdelijke bladeren: in deze woorden schuilt de dubbele zin van: „bladeren, die nog onge-rept, d. i.: onbeschreven zijn,” en „bladeren, die over den marteldood der maagden handelen.” — 8. Beslagen: beschreven. — 11. Gods Roede: men weet, dat Attila den naam droeg van: den geesel”, of eigenlijk „den [dorsch-]vlegel Gods.” — 13. In zijne wieg gehouden: aan zijn geboorteplaats gehecht, verknocht. — 14. Bakermat: geboorteplaats.

- 15 Al wordt de melk der moeder niet vergouden
 Van 't kind; dit strekt ten allerminste dij
 Een klein bewijs van mijn genegenheden,
 En groote zucht tot mijn geboorteplaats;
 Daar ik, nu stijf een hallevē eeuw geleden,
 20 Eerst rijzen zag den glans des dageraads.
 Wij volgen dus de leidstar der alouden.
 Wij volgen in hun schaduw, slechts van veer,
 De Grieken, die hun boortesteden bouwden
 Zoo lang voor ons met onnavolgbare eer.
 25 Euripides, die wijze, 't wijze Athenen
 Deed schreien, om het moederlijk geschrei
 Der biddenden, die om haar zonen stenen,
 Opdat men hen een uitvaart toeberei.
 't Hoogdravend dicht van Sofokles geleidde
 30 Het levend lijk van Edipus naar 't graf,
 Te Kolon, daar die blinde balling scheidde
 Van Antigoon, haars vaders oog, en staf.
 Wij zingen hier van Sfinxen, noch Edippen,
 Noch heimlijk graf, waarvan Koloner ijst;
 35 Maar tuigen klaar, met stomme maagdelippen,
 Van Ursuls asch, daar Kolens roem uit rijst.
 Dees stof kan ruim 't gebrek van geest vergoeden.
 Hier stort niet één Makaria ter neer,
 Maar duizenden, al zalige gemoeden,
 40 De dood getroost, alleen tot Christus eer.
 Hier tarten geen gewapende Scythinnen

15. Der moeder: staat hier in den 3den n.v. als afhāngende van vergouden. — Vergouden: vergolden, als meermalen; zoo ook hieronder vs. 966 en elders. Zie Huydecopers *Proeve*, I, 281. — 19. Stijf een hallevē eeuw: ruim 50 jaren. Vondel was nu 56. — 23. Boortesteden: met weglating van het voorvoegsel ge, als meermalen. — 27. Der biddenden: in dit treurspel zijn het de vrouwen en moeders der voor Thebe gevallen helden, die Theseus, opperhoofd van Athene, komen smeeken, de wapenen tegen Thebes Koning, Kreon, op te vatten, en aan de gesneuvelden in Attica een graf te schenken, 't welk men hun in het Thebaansche land weigerde. — 29. 't Hoogdravend dicht van Sofokles: in zijn Edipus Coloneus. — 30. Het levend lijk: omdat hij, blind zijnde, niet meer aan zijn leven had. — 32. Haars vaders oog, en staf: als geleidster haars blinden vaders — 33. Edippen: voor Edipussen. — 34. Kolonervoor „de Koloner.” — Ijst: ijst, beeft. — 35. Met stomme maagdelippen: Vondel wil niet zeggen dat hij met maagdelippen spreekt; maar dat de zwijgende lippen der gemartelde maagden nevens hem getuigen. — 38. Makaria: In het treurspel van Euripides, de *Herakliden*, offert Makaria zich op ter redding van de overige kinderen van Hercules. Men merke op dat V. in de Gr. eigennamen ook de Gr. spelling behoudt. — 39. Gemoeden: gemoederen.

Achilles, daar Penthesilea streeft;
 Maar wapenlooze en strijdende heldinnen
 Dien wreeden Hun, voor wien al 't aardrijk beeft.
 45 Geen Amazoon is met die hoop gebleven,
 Voor Trojes vest, als mijne koningin;
 Die, na haar dood, gekroond in 't eeuwig leven,
 Nu heerscht met God, alle eeuwen uit en in.
 Geen hengstebren mag halen bij de beken
 50 Van 't eedle bloed der juffren hier geveld,
 Dit bloed, waarmee gij hebt uw schild bestreken,
 Uw schild, dat nog van 't elleftal vermeldt.
 Driekoningsstad, ontvang mijn Maagdenoffer,
 Al breng ik dit in geen Driekoningskoffer.

J. V. VONDEL.

INHOUD.

DE Koning van Brittanje, nu Engeland, verzocht ernstig door gezanten, voor zijnen eenigen zoon Konaan, na den doop Ethereus genaamd, ten huwelijk Ursul, eenige dochter van Maurus, of Deonot, Koning van Caledonien, nu Schotland: maar het verzoek werd telkens beleefdelyk afgeslagen; eensdeels, om de ongelijkheid van den godsdienst; de een Christensch, en de ander nog Heidensch zijnde; anderdeels, omdat de Caledonische Prinses voorgenomen had alleen haren hemelschen en geenens aardschen bruidegom te behagen. De aanzokers van 't huwelijk zich het afslaan belgende, en voor onverdragelijken hoon inkroppende., dreigden eindelijk Deonot, met alle macht gewapend, op te komen, en de geweigerde maagd met den zwaarde te halen: waarom de vader der Prinses verlegen, te rade ging met zijne dochter, die van boven verlicht door zonderlinge openbaringen, hem ried het huwelijk te sluiten, op voorwaarde, dat de vorst van

42. Penthesilea. Koningin der Amazonen, door Achilles gedood, en op welke het aan het hoofd van dit treurspel geplaatste Latijnsche motto slaat. — Streeft: vooruitstreeft. — 44. Dien wreeden Hun: Attila. — 46. Mijne koningin: Ursul. — 51. Uw schild: uw wapenschild. Dit kan wellicht zinspelen op de twaalf vlammen, welke men op het wapenschild van Keulen vindt: elf maagden en Ursul. — 54. Driekoningskoffer: koffer, waar de reliquieën der „Drie Koningen” in bewaard worden en die nog te Keulen vertoond wordt. — *Inhoud*. R. 1. De Koning van Brittanje: lees hier — dewijl Engeland te dier tijd nog in onderscheiden rijken verdeeld werd: „een Koning van Brittanje,” gelijk eenige regels verder: „een Koning van Caledonien.” — 10. Voor onverdragelijken hoon inkroppende: wien de weigering als een onverdraaglijke hoon in den krop stak. — 11. Op te komen: aan te vallen.

Brittanje de bruiloft drie jaren lang zoude uitstellen, om zich middelertijd tot het Christen geloof te bekeeren, en de bruid met eenen stoet van tien, en haar zelve, en elk van de tien met nog duizend, makende te zamen het getal van elfduizend maagden of Staatjufferen te voorzien, om met dat gezelschap Rome te bezoeken; op hope dat middelerwijl de liefde des vrijers zoude verkoelen, of God door andere middelen zijn voornemen met haar uitvoeren. Met dit beding werd het huwelijk, en sedert de bedevaart of reis, den Rijnstroom op, aangegaan. Nadat mevrouw Ursul te Rome alles, niet zonder merkelijke vruchten, verricht had, keerde ze weder, vergezelschap met Paus Cyriacus, die, niet zonder openbaring, zijn ambt verliet, en met meer andere geestelijke en wereldlijke personagien; ontmoetende op den weg den bruidegom Ethereus, met hare moeder, en zijn jongste zuster; allen mede van het toekomende lot bewust, en eendrachtig, gelijk alle anderen, gezind met de koninklijke maagd naar de martelkroon te staan en te streven. Met dit opzet dreef men den Rijn af in der Hunnen lage, haar van den tiran Attila (toen Agrippine hard belegerd hebbende) geleid door 't ophitsen, en de waarschuwingen der heidensche Burgemeesteren, en Oversten, Juliaans bloedvrienden, te Rome; op Ursul, en haar gezelschap niet weinig verbitterd. De aartsbisschop, Aquilin, en Burgemeesters van Keulen, tijding van Koningin Ursuls gevangenis krijsende, lieten in Stad niet na, met gebeden, raadslagen, en alle mogelijke middelen, der maagden behoudenis te behartigen. Zoodra Attila de Koningin in 't leger zag, werd hij, door hare schoonheid en bevaligheid, van razende minne ontstoken, en arbeidde door zijnen aarts-offervinder en legerwichelaar Beremond, om haar van Christus af te trekken, en door 't aanbieden van zijne kroon en huwelijk te bekoren, doch al vergeefs. Juliaan, zijn maarschalk, en Beremond, hem voorstellende, wat gevaar het leger liep, met al deze bekoorlijke juffrouwen, konden den veldheer zwaarlijk brengen tot het bewilligen van 't ombrengen der maagden, en allerzwaarlijkst om de Calidonische Vorstin, op wie hij verslingerd was, van kant te helpen: maar ten leste van hen aangeprikkeld, en door hoogen nood gedreven, leidde hij, al schoorvoetende, de koninklijke maagd op eenen heuvel, van oversten en kornellen

R. 18. Den tiran Attila: volgens anderen zou het Gauno zijn geweest, in 382 met zijne Hunnen ter ondersteuning van Keizer Gratianus tegen Maximus getrokken, die Ursul en haar gevolg overviel. — 22. De aartsbisschop Aquilin: St.-Aquilinus, of Solinus, stierf in 473, en zijn voorganger mede in de vijfde eeuw: de naam van den Bisschop, die tijdens het martelaarschap van Ursul te Keulen leefde, is niet bekend. — 28. Offervinder: degene, die uit de ingewanden der geofferde dieren, of andere dergelijke teekenen, den wil der Godheid weet te raden, of te vinden.

omringd van waar Ursul al hare maagden, en kruisgenooten, in regimenten gedeeld als in slagorden staan, en van het gewapende krijgsvolk omsingeld zag. Nadat ze den tiran eenige van de uitstekendste personagien, dicht voor haar gebracht, had getoond en kundig gemaakt, ontweldigde hij haar de kruisbanier, en trapte ze met voeten: de koningin hem hierom bestraffende, en zijn moorddadigheid verwijtende, werd met eenen schicht doorstoken. Het voet- en paardenvolk, ziende den veldheer den blooten degen zwaaien, hetwelk de moordleus, en het gezette teeken was, viel onder deze weerlooze schapen, als wilde woeste dieren, en hielp haar jammerlijk om 't leven. Des avonds, na den moord, werden de vesten, nu vol schrik door dit gezicht, de elfde maal van 't gansche leger teffens, aan alle kanten, zoo vreeselijk bestormd en besprongen, dat de stad in gevaar stond van overweldigd te worden, tenware de geesten der Martelaren en martelaressen verschijnende, de vijanden gestuit, ten deel in 't leger gejaagd en ten deel op de vlucht geholpen hadden. De Keulsche Ridderschap daarop uitvallende, en bespiedende, hoe reukeloos Sinte Ursuls lijk bewaard werd en het krijgsvolk vast verliep, overviel het overschot der versmoorde, verdronken en slaperige Katten in 't leger, en voerde de doode gelukkiglijk in Stad; daar de aartsbisshop, en Burgemeesters het lichaam der heilige martelaresse, openbaarlijk ten toon zetten, voor de gansche gemeente, die bijkans moedeloos en afgemat, door een algemeen gebed des aartsbisshops, troost en ontzet verzocht van boven, van waar dadelijk de geest der zalige maagd, omringd van al haar gezelschap met eenen hemelschen glans verscheen, en bekend maakte, hoe de Hunnen van haar en haar gezelschap, eerst op de vesten gekeerd, ten deel aan 't verlopen gebracht, en daarna in 't leger verbaasd gemaakt zijnde, voorts opgebroken waren: meteen voorzeggende den dood des tirans, en tot welk een grootheid, geluk, en glorie de stad Agrippine, door allerhande rampen, namaals zoude stijgen: waarop de aartsbisshop God den Verlosser dankte, en bij wijze van voorspelling, Sinte Ursuls lijk heerlijk ten grave geleidde en alle beoorlijke eere en diensten toewijdde.

Het treurspel begint met den dag, en eindigt in den avond. Het tooneel is te Agrippine. De Rei bestaat uit Agrippiniers.

R. 20. Katten: hier voorgesteld als vormende een hulpbende der Hunnen.

PERSONAGIEN.

AQUILIN, Aartsbisschop van Keulen.

BURGEMEESTERS.

BODE.

ATTILA, Koning der Hunnen.

JULIAAN, Veldmaarschalk.

URSUL Koningin van Brittanje.

REI van Agrippiners.

BEREMOND, Aartsoffervinder, en Legerwichelaar.

Sinte Ursuls Geest.

Sint Ethereus Geest.

MAAGDEN.

HET EERSTE BEDRIJF.

AARTSBISSCHOP. BURGEMEESTER.

Aartsbisschop.

- O Constantijn die nu, bij God, een waarder kroon,
 Een eedler schepter draagt, bezit een' hooger troon,
 En heerlijker rijk, dan eertijds hier op d' aarde
 Toen gij 't verwezen bloed verlost met den zwaarde,
 5 Gezegend zelf van God in uw manhafte vuist;
 Opdat zijn heilig zaad voortaan niet meer gekruist
 Zou worden, als het vlood versierde en valsche Goden,
 Bij 't goddelijke recht, zoo hard, zoo scherp, verboden;
 Gij held, die 't aardsch paleis om 't hemelsch hebt geruimd:
 10 Wat baat het toch, dat gij den ganschen Rijnstroom schuimt
 Van woeste vijanden, en Heidensche tirannen,
 Eendrachtig tegen God, en Christus ingespannen?
 Nadien die felle Scijth, en Noordvorst opgewekt,
 Germanje niet alleen, maar, 't aardrijk overtrekt,
 15 En, passende op gebergt, noch duinen, nocte stranden,
 Gaat overweldigen, en schenden alle landen,
 Die Gode, en zijnen zoon ooit waren onderdaan.
 Onnoodig was 't Maxent, en Maximin te slaan;

1. Constantijn: Constantijn de Groote. — 4. Verwezen: veroordeelde. — 7. Versierde: verdichte. — 10. Schuimt: zuivert, bevrijdt. — 13. Noordvorst: Attila kwam niet uit het Noorden, maar veeleer uit het Zuidoosten. — 18. Maxent en Maximin: beiden behoorden tot de Romeinsche vorsten, die 't Christendom vervolgden.

- Dewijl de Noorman, ruim zoo wreed, en moordbaldadig,
 20 De Christenkerk vervolgt, de Nero's maakt genadig,
 Al d' oude gruwlen weêr op heillooze outers zet;
 De ziel, in 't klaarste bad gewasschen, weêr besmet
 Met ongelooft, verdrukt 't geloof der eerste vaderen;
 Ons dreigt met vuur en strop, en opent Jezus aderen;
 25 Alsof te luttel bloeds gestort werd, toen de dwang,
 En dulle tirannie drie eeuwen ging in zwang.
 De vurige Matern, een leerling van Sint Peter,
 Wees deze stad vergeefs tot God, en op een beter;
 Zoo Goth, of Hun Gods disch, in rood tiras, en bloed
 30 Des martelaars gesticht, mag trapplen met den voet,
 En op het smokend puin gaan huppelen, en draven,
 Waaronder uw gemeent' ligt levendig begraven,
 De vindster van het kruis, dat zoo veel harten trekt,
 Uw moeder, heeft vergeefs met louter goud gedekt
 35 De kerk van Gereoen, en 's guldens martlers drempel;
 Indien een rooversklauw dien godgewijden tempel
 Zal plondren, en 't rood goud, en schitterend gesteent,
 En strooien in den wind der heiligen gebeent,
 En asch met zorg bewaard. Waartoe de marmazerken?
 40 De toetssteen? het albast? zooveel vermaarde werken?
 Gevaarten, trots gebouwd met schatten en vernuft?
 d'Altaren zijn onnut, waarvoor zelf d' afgrond suft,
 En siddert. Waartoe lamp, en kandelaar ontsteken?
 Opdat het den soldaat niet zou aan licht ontbreken,
 45 Na 't overrompelen van poort en wal, bij nacht?
 Wanneer hij, tempelen oploopende met kracht,
 Kapel, en koor ontbloot van dierbre heilgdommen.
 Hoe snellijk velt men 't hoog, zoo langzaam opgeklommen?

19. De Noorman: Attila. — Moordbaldadig: baldadig in 't moorden. — 20. De Nero's maakt genadig: de Nero's genadig, zachtzinnig doet schijnen, door hen in gruweldaden te overtreffen. — 21. Gruwlen: hier in denzelfden zin gebruikt als meermalen in de H. Schrift, t. w. voor „afgoden.” — 27. De vurige Matern: Maternus was, volgens de overlevering, de zoon van de weduwe van Naïn, die ten tweeden male van den dood werd opgewekt door de aanraking van den staf van den Apostel Petrus, door wien hij ter bekeering der heidenen in Neder-Germanië werd uitgezonden, waar hij de eerste Bisschop van Keulen werd. — 29. In rood tiras en bloed voor „in het tiras (cement) van 't bloed.” — 33. De vindster van het kruis: Keizerin Helena, de moeder van Constantijn. Men schrijft haar niet alleen het vinden van het kruis van Christus, maar ook het stichten toe van kerken te Keulen en te Trier, waar zij zich zou hebben opgehouden. — 35. Gereoen: een der helden van het Thebaansche legioen, door keizer Maximianus, naar Gallië ontboden; alwaar het te St.-Maurice, bij het meer van Genève, wegens weigering van hulde aan de afgoden, werd gedecimeerd. — 42. D' afgrond: de hel, de duivel.

- Waar bergt mijn schaapskooi zich, in 't uiterste gevaar?
 50 De mijter valt voortaan mijn ouderdom te zwaar.

Burgemeester.

- Eerwaardste vader, hoe? mij dunkt aan al dit klagen,
 Gij beeldt u zelve in ons droeve nederlagen,
 En spelt alree den val der stad, 'twelk God verhoë.
 Gij waart, in al 't beleg, nog nooit zoo bang te moe,
 55 Noch zwichtte, schoon of al de klokken onraad klepten;
 Dies raad en burgerij, in 't vechten, hope schepten,
 En moed, uit uw gelaat, en voorhoofd even blij:
 Ja nergens leed men last, de aartsbisschop kwam er bij,
 En steef met raad en daad de mannen, op de muren:
 60 Dat waar hij slechts verscheen, daar mocht geen vijand duren,
 Maar stoof, gelijk het stof, terug, voor zijn gezicht,
 Waar hij zijn oogen sloeg, scheen ieder blik een schicht,
 Die 't grimmig harte trof, en 't leger bracht aan 't wijken.
 Eerwaardste vader, hoe? zoudt gij ons nu bezwijken?
 65 Wij hebben mannelijk tien stormen uitgestaan,
 Geen elfde zal 't ons doen: hij kom vrij echter aan.
 't Ontbreekt aan volk noch trouw. 't Ontbreekt aan hart noch
 [handen.
- Men heeft voor dezen ook Agripstad aan zien randen:
 Maar hoe 't Vitel bekwam, getuigt ons Houtvaartfeest,
 70 Hetwelk men jaarlijks viert; wanneer Marsil zijn geest
 Nog om zijn tombe danst; terwijl we met ons allen
 God loven in triomf, en, juichende om de wallen,
 Gedenken aan dien held, die ridderlijke ziel;

59. Steef: vuurde aan. — 64. Zoudt gij ons nu bezwijken: zoo ook *Herschepingen* XI. vs. 443.

De tong is sprakeloos en wil en kan niet spreken
 En bloed en spartelt tot de krachten haar bezweken.

Hooft, *Henrik de Gr.*, bl. 7, dat zy nimmermeer der goede zake bezwijken zouden. En meer anderen, aangehaald bij Huydecoper *Proeve* bl. 89—92. — 69—78. Zinspeling op een oude Keulsche legende. Keulen werd door Vitellius, die zich als keizer opgeworpen had, belegerd en alle toegangen waren versperd. Toen er, door nood gedwongen, van overgave gesproken werd, stelde Marsilius voor, de vrouwen met kinderen en gereedschappen de eene poort te laten uittrekken om hout te kappen en wanneer de vijand dan zijne legerplaats verlaten had, zou men hem door de andere poort in den rug aanvallen. Dit plan gelukte; de keizer zelf werd gevangengenomen en ter dood veroordeeld. Hij beloofde, uit angst voor den dood, aan de Keulenaars al wat zij begeeren zouden. Zij namen dit aan en lieten hem een groot boek, waarin zij hunne privileges en voorrechten hadden opgeteekend, bekrachtigen. Ter herinnering aan dit feit werd in het vervolg elken Donderdag na Pinksteren de gedachtenis hiervan gevierd, onder den naam „Holzfahrtag.”

- Hoe hij, gelijk een leeuw, die brult, ter poorte uit viel,
 75 De voorste was, in streng beleggers voort te jagen,
 En keerde gelaurierd, gezeten op den wagen,
 Van paarden, wit als sneeuw, getrokken t' zijner eer,
 Die ons tot erfgoed liet zijn hart, en oud geweer.

Aartsbisschop.

- De burgemeester kan mijn geest niet zeer vermaken
 80 Met een gelijkenis van ongelijke zaken.
 Het leger van Vitel valt veel te licht en dun,
 Gewogen tegen heir, en heirkracht van den Hun;
 't Geweld, daar geen geweld schijnt tegen opgewassen.
 Het vruchtbaarste gewest van menschen (best zou 't passen
 85 Dat ik hen dieren noemde, in menschelijken schijn)
 Door 't welk de Tanais loopt, waarmee de Europeanen zijn
 Van hunnen nagebuur, den Aziaat, gescheien,
 Zend krijgsvolk uit, als mut, en sterkt zich met livreien
 Des konings Valamir, en 't heir van Harderick,
 90 Vermaard ten oorelog, en veler landen schrik.
 Hieronder mengen zich de Düringers, en Zwaven,
 En Markmans. met al die zich onder Scythen gaven,
 En vleiden de fortuin van Attila, wiens macht
 Tot zijn gehoorzaamheid de forsche Gothen bracht,
 95 De rijken reeg aaneen, en zegenrijk ten lesten,
 Zich meester makend, streek de sluierkroon van 't Westen.
 Stoot die zijn stalen kop voor deze glazen stad?
 Neen Aquilea, 'twelk de zee ten bate had,
 Ja onverwinbaar scheen, en drie jaar uit kon harden,
 100 Verscheurde hij, als rag, en spinneweb, in flarden,

86. De Tanais: de rivier de Don. — 88. Als mut: stof. — Livreien: wapenkleuren. — Zie Huydecoper, *Proeve*, II. 255 volg. — 89. Valamir — Harderick: Valamir, de koning der Oost-Gothen, en Harderick, de koning der Gepiden, Attila's trouwe bondgenooten. — 91. Düringers: de inwoners van Thüringen. — Zwaven: de Zwaben of Sueven, onder welken naam reeds vóór onze jaartelling een talrijke volksstam Germanië overstroomd had. — 92. Markmans: of Marcomannen, een Zwabische volksstam, die in de vijfde eeuw door de Hunnen geheel ten onder gebracht en uitgeroeid werd. — 94. Gothen: de meest beroemde volksstam der vierde en vijfde eeuw, die aan geheel zuidelijk Europa de kracht zijner wapenen deed gevoelen en Spanje onder zijn gebied bracht. — 96. De sluierkroon van 't Westen: de rijkskroon van 't Westersch Keizerrijk, die niet open, maar gesloten of oversluiert was. — 98. Aquilea: een voorheen zeer beroemde en machtige stad, in Opper-Italië aan de samenvloeiing van de Ansa en de Torre gelegen, en welke men het tweede Rome placht te noemen. Attila nam in 452 de stad in en verwoestte haar ten eenen male. Door Narses herbouwd, werd zij in 590 nogmaals verwoest door de Longobarden.

Met zijn bloeddronken kling, 't gelogen zwaard des Gods:
Ik rep geen zwakker steên, op ver na niet zoo trots.
O landstad, droog van gracht! ik zie uw grondvest spatten.
't Gedurig stormen moet de beste burgers matten.

Burgemeester.

- 105 Wij zijn dien dwingeland nog voor een wjl getroost.
Wie weet hoe 't midlertijd wil dagen uit het Oost?
De zon zou Martiaan den Keizer eer verdrieten,
Dan tegen 't godloos hoofd het harnas aan te schieten.

Aartsbisschop.

- O Rijn, een kranke troost, in 't bitterst van uw smart.
110 De Bosporus zit zelf benepen en benard
Van overal, en heeft te vijand de vier winden.
Hij bidt, en smeekt om hulp al zijn gelijkgezinden.
De Perziaan van 't Oost, de Visigoth van 't West,
In 't Zuiden de Wandaal, in 't Noord dees Hunsche pest
115 Hem dreigen, elk om 't felst. Wie zou 't verduren kunnen?

Burgemeester.

Hij sluit bestand met drie, en demp dan eerst dees Hunnen.

Aartsbisschop.

Wat hoor ik voor gerucht daar buiten, op de straat?

Burgemeester.

Hier komt een drommel volks. Hier komt een bo.

Aartsbisschop.

Men laat

- Hem daadlijk binnen staan. Wat wil ons wedervaren?
120 Mijn geest voorziet niets goeds Ik vrees voor kwade maren.

BODE. AARTSBISSCHOP. BURGEMEESTERS.

Bode.

Geloofd zij God, dat ik dien klauw des doods ontsprong.
Nog liever oud en grijs gestorven, dan zoo jong.

101. 't Gelogen zwaard des Gods: Attila beweerde dat hij de voerder was van het zwaard van Mars. Zie ook vs. 470. — 110. De Bosporus: het Oostersche Keizerrijk, dat van alle zijden bedreigd werd. — 111. De vier winden: de vier windstreken. — 113. De Visigoth: De West-Gothen hadden Spanje vermeersterd en bedreigden van daar het keizerrijk. — 114. In 't Zuiden de Wandaal: de Wandalen, mede een zwervende volksstam, waren in 427 naar Afrika overgestoken, waar zij Carthago hadden ingenomen, en een rijk gevestigd. — 118. Drommel: troep, bende, drom. — 120. Kwade maren: slechte tijding.

Aartsbisschop.

Wat tijding? wat's er gaans?

Burgemeester.

Wat tijding brengt ge, bode?

Bode.

Ik zweet van al 't gedrang. Kwa tijding maakt me bloode.

Aartsbisschop.

125 Zeg op. Wie lijdt er last? Waar lijdt mijn bisdom nood?

Bode.

Vrouw Ursul is in 't net met haar geheele vloot.

Aartsbisschop.

Die zwaarigheid heeft mij, als lood, op 't hart gelegen.
Nooit tijgers, op hun jacht, onnoosler kudde kregen.

Burgemeester.

Och Ursul, komt ge zoo den ouden Maurus thuis?
130 Hoe laadt ge op uwen hals dit zwaar en lastig kruis?

Aartsbisschop.

Verhaal ons 't gansche stuk.

Burgemeester.

Hef aan, om tijd te winnen.

Bode.

Ik zal vrouw Ursuls tocht van deze kaai beginnen,
En leiden haar te Rome, in 't Pauselijk paleis,
Van Rome weder hier: naardien ik al de reis
135 Het Juffrenleger volgde, uit lust tot zien en hooren.

Burgemeester.

Begin, wij luistren toe.

Aartsbisschop.

Al is 't met droevige ooren.

Bode.

Van Keulen kwam de vloot, voor wind, en onvermoeid,
Te Bazel aan, waardoor dit blonde water vloeit,

129. Den ouden Maurus: haar vader.

- En snijdt de stad in twee doch ongelijke deelen.
 140 De bisschop Panthalus ontving dees reisgespelen
 En koninklijke maagd met een beleefd gemoed.
 Men liet de schepen hier, en gaf zich voort te voet
 Naar Rome, 's werelds hoofd, totdat men ons kon wijzen
 Die sloten hoog gebouwd, daar zeven heuvels rijzen,
 145 Omtrent den Tibervliet. Maar nauwelijks vernam
 Ons komst Cyriacus, haar landsman, of hij kwam,
 In goddelijk gestalt, met alle kardinalen,
 En kerkelijke pracht dees koningin onthalen.
 Hij opende het hof, en offerde al zijn schat,
 150 En lei 't verwelkomd heir in 't beste van Gods stad.
 Om korthed rep ik niet, hoe veel verlichte maagden,
 Besprenkeld van zijn hand, het eeuwig licht behaagden:
 Wat Juffers, aan Gods stoel verbonden door haar bloed,
 Dien band verdubbelden door een verzet gemoed.
 155 Nadat ze 't Vaticaan, de Apostolijke graven,
 De kerken, rijk gebouwd, en opgepronkt met gaven,
 Der heilgen overschot bezichtigd, en bezocht,
 De beevaart, God beloofd, ten vollen had volbrocht,
 Met vasten, en gebeën, met waken, en met tranen;
 160 Begon ze 't kuisch geslacht met errenst op te manen,
 Te staan op haar vertrek. Wij groeien in getal
 Van beiderleie kunne *. Een maagd ontvonkt het al,
 Ontvangt het al, en keert den nek geen laag geboren,
 Noch draagt op hoogheid moed. Zij heeft het bei verkoren.
 165 Cyriacus, op 't licht dat hem de hemel gaf,
 Steeg van Sint Peters stoel, en hooge trappen af,
 En werd haar kruisgenoot. Men denke of 't nijd verwekte,
 Bij 't Heidendom, daar zij een heldre leidstar strekte,
 Voor menig dwalend hart. Nu bid ik, luistert toch
 170 Wat ons gebrouwen wordt van 't Heidensche bedrog.

140. Panthalus: St.-Panthalus wordt gezegd in 238 Bisschop van Bazel geweest te zijn. Wie ten tijde van Ursul die waardigheid bekleed kan hebben, vind ik echter niet. — 146. Cyriacus, haar landsman: volgens de legende zou Cyriacus de 19de Paus na St.-Pieter geweest zijn, doch zijn naam werd van de lijst der Pausen geschrapt omdat hij tegen den wil der geestelijkheid Rome verliet. — 147. Alle kardinalen: de kardinalen werden eerst door Gregorius VII ingesteld. — 152. Het eeuwig licht behaagden: aan Gode gewijd werden. — 154. Verzet: bekeerd, van de onrust der wereld bevrijd. — 155. Na dat ze: ze slaat hier op Ursul. — 164. Zij heeft het bei verkoren: zij heeft in haar gevolg zoowel hooggeboren personages als lieden uit een minderen stand. Onder het versta men: het hooggeborene en het geringe volk.

* Sexus. Kantteekening.

Aartsbisschop.

Wij luistren toe met zorg, dat hier geen ramp uit kome.

Bode.

- De Burgemeesters zelfs, en Oversten te Rome
 (Maximiaan heet d' een, en d' ander Africaan),
 Om 't eenig koningskind behendig te verraân,
 175 Te blusschen 't zuiver licht, beginnen t' ondervragen,
 Wat weg zij veiligst acht, en leggen looze lagen,
 Met valschen schijn; gelijk weleer Jeruzalem
 Zijn kroon vernedren wou voor 't kind van Bethlehem,
 En ondertusschen zwoer den Heiland te vernielen,
 180 Al waar het ook door 't bloed van veel onnoozle zielen.
 Men reisde in 't eind. Op weg ontmoet de bruid van pas
 Den bruidegom, die van haar lot verzekerd was,
 En om de martelkroon zijn gouden kroon wou geven.
 Zijn vader, ook besprengd met water, had dit leven
 185 Verlaten, wel vernoege. Zijn moeder ook verlicht,
 Met al haar dochteren, behartigde haar plicht.
 Hij bracht Daria meê, zijn schoonmoêr, nu geruster
 Bij Ursul, 't eenig pand, en ook zijn jongste zuster.
 Zoo keerden wij gezond te Bazel voor de stad:
 190 Daar d' aartsheldin op 't hoofd van eenen heuvel trad,
 Omvlochten met een krans van ellefduizend maagden,
 En mannelijken stoet; dien 't wonderlijk behaagden
 Haar aanschijn aan te zien. Zij wenkte. Elk zweeg terstond.
 Toen sprak een God, of geest door haar begaafden mond:
 195 Getrouwe, die mijn vaan gevolgd zijt van Brittanje;
 Toen onlangs t' Agrippijn, het hoofd van laag Germanje,
 De zoete en zachte slaap mijn harsenen beving,
 Verscheen mij in den droom een rustig jongeling.
 'k Verschoot in 't eerst, en deê mijn oogen slapende open.
 200 Zijn vleugels bont van pluim, van mann' en nectar dropen.
 't Gekrulde en gouden haar bij lokken nederhing.
 En 't hagelwit gewaad, met goud gezoomd, ontving
 Door 't slingeren een zwier van boven tot beneden,
 Niet minder aangenaam dan zijn volmaakte leden.

172. De Burgemeesters: de Consuls, welke onvertaalbare naam bij onze schrijvers van de 17de en 18de eeuw doorgaans met „burgemeester” wordt overgezet. Op de lijst der Consuls komen hunne namen evenwel niet voor. — 177, 178. Gelijk weleer Jeruzalem zijn kroon vernedren wou voor 't kind van Bethlehem: dit ziet op de vragen, door Herodus aan de Wijzen uit het Oosten gedaan. *Matth.* II: 7, 8. — 200. Mann' en nectar: 't Bijbelsche en mythologische bijeen: — deze samen koppeling kenschetst volkomen de eeuw, waarin Vondel leefde.

- 205 Hij sprak: o maagd, die lust in 't hemelsch leven schept,
 Het onvergankelijk goed voor 't aardsch verkoren hebt,
 En streeft naar eeuwige eer, gij zult dees reis voltrekken,
 Maar op uw wederkomst dit veld hierbij bedekken,
 Met uw gewijde schaar, en steigren zoo naar God,
 210 Die u beschoren heeft een onwaardeerbaar lot.
 Zoo sprak hij, en verdween. Wie nu door oorlogsmaren
 Zich vindt bezwaard met mij den Rijnstroom af te varen,
 Die kies een veilig pad, na dat het heur behaag'.
 Mijn wensch is met dees vaan, die ik onwaardig draag,
 215 Dees kruisvaan in de hand te scheiden uit dit leven.
 Toen riep al 't heir: niet een van ons zal u begeven.
 Wij wenschen om dien dood, wij treën in Jezus eed.
 Zoo maakte een ieder zich, als tot een hoogtijd, reed.

Aartsbisschop.

O mannelijk geloof, in maagdelijke scharen!

Burgemeester.

- 220 't Was immers wijd verspreid dat wij belegerd waren,
 En Attila den stroom met brug en palen sloot.

Bode.

- Al wie naar boven voer, die waarschuwde Ursuls vloot,
 En spelde 't onweer al, hetwelk men op zag komen,
 Maar bluschte 't vuur niet uit. Het opzet was genomen.
 225 Men voer met voordacht recht den vijand in den mond,
 Die op dees Juffers vlamde, en krijgsvolk opwaarts zond,
 Op den verwittigbrief van Africaan geschreven,
 En van Maximiaan, ophitsers van hun neven.
 Men randde ons aan. Men dreef al stil langs d' overzij
 230 Des Rijns, langs Duitsch, de stad, voor zonneshijn voorbij,
 Eer 't iemand werd gewaar. Toen stak men eindlijk over,
 Naar 't hoofd van 't leger toe, en ik ontsloop dien roover,
 Met dezen Hunschen rok verkleed, en onbekend.
 De dwingeland verwacht mevrouw nu in zijn tent.

Burgemeester.

- 235 Wat raad om den tiran dien vetten roof t' ontrukken?

Aartsbisschop.

Men vang van Jezus aan, misschien of 't wou gelukken.
 Dat alle de gemeent, gescheiden uit haar werk,

228. Ophitsers van hun neven: zie wat in den *Inhoud* is gezegd
 betreffende de bloedverwanten, die Attila's veldheer Juliaan te Rome had.

Het raadhuis uit zijn ambt, 't gemoed met vasten sterk,
 En vurige gebeên. Dat kerken, en kapellen,
 240 En kloosters 's volks gebeên godvruchtiglijk verzellen;
 En, offrende op 't altaar, God klagen heuren nood,
 Tot redding, of tot troost der aangevochte vloot.

ATTILA. JULIAAN.

Attila.

Gij hebt die lichte vracht van Juffren dan gegrepen?

Juliaan.

Al Nimfen, elk om 't schoonste, en Venus met haar schepen.
 245 God Mars verleende u nooit een vriendelijker buit.
 Zoo 't krijgsvolk mocht begaan, elk zocht zijn gading uit.

Attila.

Waar raakten ze in uw net zoo reukloos met haar allen?

Juliaan.

Omtrent daar in den Rijn de Moezel komt gevallen.

Attila.

Zijn 't mans, en vrouwen bei?

Juliaan.

't Zijn Juffers, blank en schoon,
 250 De mans meest wapenloos.

Attila.

U werd nog spits geboôn?

Juliaan.

Daar werd noch zwaard noch pijl getrokken noch geschoten.

Attila.

Men hoorde een veldgeschrei?

Juliaan.

Een zang van speelgenooten,
 Gelijk of eene bruid van koninklijken stam

242. Na dezen regel wordt het tooneel buiten de stad verplaatst, naar het legerkamp van Attila. — 244, 245. Venus—Mars: Men had in Vondels dagen nog geen denkbeeld van andere valsche goden dan van die der Grieksche en Romeinsche fabelleer. De vermelding van Venus, Mars en andere goden, wier namen in dit stuk veelvuldig voorkomen, moge dus niemand stuiten. — 250. U werd nog spits geboôn?: men heeft u geen wederstand geboden?

- Haar lieven bruidegom met vreugd in d' armen kwam.
 255 Hieronder mengde zich de wedergalm der klippen,
 Langs d' oevers van den stroom. Op 't roeren van de lippen
 Dreef 't water langzaam af, en luisterde naar 't lied,
 Waarmeê de Maagdenrei Gods roede welkom hiet,
 Daar Christenrijk om schreit. Zij schenen niet gevangen,
 260 Maar, nu in vrijer staat, om 't sterven te verlangen.

Attila.

- 't Is van 't hardnekkig slag, dat naar zijn oudren aard
 En liever met de borst en boezem loopt in 't zwaard,
 En 't spits voor haar geveld, dan ongekwetst daar neffens.
 Hoe droeg zich 't hoofd der vloote, als gij die vloot al teffens
 265 Beknelde in uwe fuik, en leid' van land aan boord?

Juliaan.

- Vergeef me dit vergrijp. 'k Beken 't, ik werd bekoord,
 Zoodra ik Ursul zag van verre zich vertogen.
 Men vraag niet, hoe 't mij ging, toen ik haar onder oogen
 En nader kwam. Zij stond (wat was 't een trotsche stand!)
 270 Op 't voorste schip, en hield de kruisvaan in de hand;
 Gekroond met diamant, en met robijnen rozen;
 Maar schooner blonken dees', die op heur kaken blozen,
 En blaken allerschoonst, wanneer een eerbre schaamt
 Het edelste van 't bloed op elke wang verzaamt.
 275 Op haren boezem straalde en speelde met zijn vieren
 Een gouden kruis, verzet met blauwe puiksaffieren.
 Een welig luchtje speelde, en vloog vast af en aan,
 En vulde nu het zeil, en krulde dan de vaan,
 Gehecht aan 't standerkruis, daar zij haar troost in stelde.
 280 Dit was al 't wapentuig, de speren die ze velde.
 Maar 't oog, een scherper speer, doorpriemde mij mijn hart.
 Het purpren kleed, gevoerd met witte armijnen, werd
 Van dartle windekens bij wijlen opgeheven.
 De lelie, en de roos, van goud in 't kleed geweven,
 285 Ontstaken telkens dan haar luister aan de zon,
 Die onderging van spijt, en niet verdragen kon
 Den weerglans van dit licht, 't welk opging uit den Zuien,
 En brak door nevels heen, en oorlogs regenbuien.
 Waar 't eere als schande, ik had den oorlog uit den zin
 290 Gezet, om zoo een puik, en schoone vijandin.

267. Vertogen: vertoonen. — 276. Verzet: bezet, versierd. —
 277. Welig: dartel. — 282. Witte armijnen: hermelijn.

Attila.

Gij spreekt er af met smaak, en schijnt bijkans t'ontvonken.
Zij waar met vloot met al veel nutter straks verzonken,
Dan herwaarts aangevoerd; veel nutter straks vermoord.
Waarom hebt gij dit schip niet in den grond geboord?

Juliaan.

295 Dat was mij niet geboën. Mijn last bracht dat niet mede.

Attila.

Men breng haar hier voor mij.

Juliaan.

Zij komt, en maakt zich reede.
Ik trad vooruit, en hoop dat u mijn dienst behaagt.
Daar komen mijn kornels, en offren u de maagd.

JULIAAN. URSUL. ATTILA.

Juliaan.

Nu staat ge voor mijn Heer, die last gaf u te vangen.

Ursul.

300 Nooit bleef een vrij gemoed in iemands strikken hangen.

Attila.

Die vrijheid mocht u licht ten beste niet vergaan.

Ursul.

Indien ik kwalijk spreek, men wijs mijn feilen aan.

Attila.

Men kan hier d' eerste reis met feilen 't lijf verbeuren.

Ursul.

Wie zich onschuldig kent, zal om geen sterven treuren.

Attila.

305 Gij stoft te jong. Zie toe, en sterf niet al te dra.

Ursul.

Zoo 't slibbren van mijn tong uw rechtbijl kwam te na,
Of kwetste, ik ben 't bereid met dezen hals te boeten,
Is 't anders, stel me weër in staat op vrije voeten.

306. Slubbren; buitensporig spreken, niet in toom blijven.

Attila.

- Wie zijt ge? van wat land? hoe jong? wat jaagt u hier?
 310 Met dezen langen sleep, door water en door vier,
 En midden door 't gevaar van 't omgewroet Germanje?

Ursul.

- Monarch, gij ziet hier 't oir van 't Calidoonsch Brittanje,
 Het land van mijn geboorte, indien ik zonder roem
 Van mij, of iemands eer te mindren, mij dus noem,
 315 Die liever Ursul heet. Mijn oude, veertien jaren,
 Gevalle Gode alleen. Ik kwam niet hier gevaren,
 Noch liet mijn vaderland, en vader over zee,
 Noch voerde een grooten sleep van eedle maagden meê,
 Uit reukeloozen lust, gelijk 't u vreemd mag geven.
 320 Een hooger oorzaak heeft mij tot dees reis gedreven.

Attila.

Wat oorzaak drijft u nog zooverre, en zoo uitheemsch?

Ursul.

- Een prins, een eenig zoon des konings van den Teems,
 Nog Heidensch en vervreemd van 't zalig merrekteeken,
 Al razende van minne, en 't minnevuur ontsteken,
 325 Hield bij mijn vader lang door zijn gezanten aan,
 En bood me telkens trouw. Men bad hem af te staan,
 Naardien ik voor had, God te dienen al mijn dagen,
 En geenszins de ijdelheid der oogen te behagen;
 Maar 't weigren was vergeefs. Hij dreigde sterk en stijf
 330 Ons eindlijk met zijn heir te vallen op het lijf,
 Door 't prikklen van dien hoon. Mijn vader viel verlegen,
 En ging 't gewichtig stuk met zinnen overwegen.
 Ik ried het huwelijk op voorwaarde aan te gaan,
 Nam uitstel drie jaar lang. De prins zou zich beraân
 335 Met Jezus priesteren; zou 't Heidendom werperpen;
 Al 't geen mijn Godsdienst eischt zich laten innescherpen.
 De bruijom zou de bruid met een getal van tien,
 Van oude, en zede als zij, verzorgen en verzien;
 Dan elk van 't elleftal met duizend tot haar reien,
 340 Om 't oir van Deonoot naar Rome te geleien.

315. Mijn oude: mijn ouderdom. — Veertien jaren: jong genoeg voor een meisje uit het noorden, waar de ontwikkeling niet zoo jong geschiedt, en die — zie den *Inhoud* van vs. 325 en vooral vs. 334 — al langen tijd gevreesd is. Niet alleen in Vondels dagen, maar zelfs nog in het laatst der vorige eeuw, trouwden de vrouwen veel vroeger dan tegenwoordig. — 326. Af te staan: op te houden. — 340. Oir: telg. — Deonoot: Ursuls vader.

- Zoo werd ik met beding verbonden en verknocht.
 Zoo won ik tijd, of tijd zijn zin verzetten mocht,
 En smoorde intijds dien krijg, eer 't oorlog werd geboren.
 Dit dreef me naar den Rijn. Dit gaf mijn tocht de sporen.
 345 Ik heb aldus verkoeld des jonglings eerste vlam.
 Hij trok me te gemoet, en keert waar langs ik kwam.
 Veel maagden, op de reis besprenkeld op haar hoofden,
 Gehoorzaamheid aan God, en zijn autaar beloofden;
 Gelijk dees brave prins, nu eens gezind als wij,
 350 Om Christus wil verzwoor zijn blinde afgoderij.

Attila.

Zoo roemt ge nog van volk en vorsten te bekeeren?

Ursul.

Ik roem alleen in God, dat Hem de menschen eeren.

Attila.

Gij voert van land tot land een doodelijke smet.

Ursul.

Een Christelijke lucht, gezond voor 't kwijnend bed.

Attila.

- 355 Wij weten, hoe gij u te Rome hebt gedragen.

Ursul.

Wij weten, wie u schrijft, en aanhitst tot dees lagen.

Attila.

Gij stijft d' oproerigheid met dien ontelbren hoop.

Ursul.

Ik stuit het oproer zelf, in 't hardste van zijn loop,
 En voed geen leeringen dan die naar vrede smaken.

Attila.

- 360 Gij poogt het slechte volk uw lastren diets te maken.

Ursul.

Zoo 't lastren is, al 't geen men avrechts lastren noemt.

347. Besprenkeld op haar hoofden: gedoopt, bekeerd. — 360. Lastren: logen, verkeerdheid.

Attila.

Met schijn van Godsdienst wordt uw ijd'le drift verbloemd.
Men mag uw aanhang noch gelooven, noch vertrouwen.
Men zorgt, men vreest.

Ursul.

Voor wie? voor wapenlooze vrouwen?

365 Voor maagden zonder macht? voor mans, beroofd van zwaard?

Attila.

Wat vrouwen kunnen doen, bleek eertijds aan dien aard
Der Amazonen wel, die met geweld van scharen,
Europe, en Azië zoo verre meester waren,
Bekrijgden elk met meer dan mannelijken stijl,
370 De borsten zetten af, en beten met de bijl
Den stroom Thermodoön, en onzen Tanais open,
In 't hartje van de vorst: bedorven 't al met stroopen,
Verstikten 't manbre zaad, eer 't nauw geboren was;
Dat ik van Lemnos zwijg; daar zulk een groote plas
375 Van bloed vergoten werd, door dochter, en door moeder,
Verschoonende noch man, noch kind, noch vaár, noch broeder.
Kwam Cyrus, Hercules, en Jason voor den dag,
Zij tuigden levendig, wat vrouwvolk al vermag.

Ursul.

d' Oprechtste Godsdienst leert geen menschen te verkorten,
380 Aan middelen noch eer, veelmin hun bloed te storten;
Die leert ons d' overheid, alwaar 't een dwingeland,
Te dienen, in al 't geen zich tegen God niet kant.

Attila.

Heeft niet uw kruisbanier beoorloogd onze Goden,
En Rome zelf verdrukt?

Ursul.

Een vorst, dien 't werd geboden,
385 Als 't glinsterende kruis hem in de lucht verscheen.

Attila.

Gehoorzame aard, wanneer 't u aan gelegenheên
Nog mangelt; maar zoo ras het tijd is, om te spreken,

370. Beten: hakten. — 373. Manbre: mannelijk. — 384. Een vorst: Constantijn de Groote. — 386. Gehoorzame aard: aard staat hier voor „slag, soort, ras.” De zin is: gij toont u zeer gehoorzaam of gedwee, zoo lang u de gelegenheid ontbreekt om u te doen gelden.

- Dan krijgt ge last van God, om d' ooren op te steken;
 Dan houdt ge woord noch trouw, en zet uw zetel vast.
 390 De wereld overlaân, en van uw juk vermast,
 Heeft onder u gesteend, en deerlijk moeten zuchten.
 Hoe dik zag d' Isterstroom ons grijze Wichlaars vluchten,
 En d' offervinders zelfs, bestorven als de dood,
 Met heiligma en Goôn geladen in den schoot,
 395 Gevangen en vermoord, na 't plondren en berooven:
 Dat leerde ons nimmermeer uw aanhang te gelooven.
 Trawanten leidt haar weg. Grijpt toe, en doet haar spoên.
 'k Zal letten wat mij staat met dit geslacht te doen.
 Onsterflijk aangezicht, ik moet mij toornig veinzen,
 400 Maar Venus uit haar troon ziet Attila's gepeinzen.

REI VAN AGRIPPINERS.

Zang.

- Aartspriester, eertijds opgevaren
 In 't hemelsch koor, daar macht van Engelen
 Haar kelen, onder fluit en snaren,
 Met kittelende galmen mengen;
 405 Daar gij den Vader stelt te vreden,
 Met d' allerheiligste offerhande,
 En aldoordringende gebeden,
 En zet uw bloed voor elk te pande;
 Verlosser, ga omhoog te rade.
 410 Verlos dees maagden uit genade.

Tegenzang.

- Gij weet hoe u die hitte roostte,
 Toen d' Engel van Gods troon gezonden,
 U aan de Cederbeek, vertroostte,
 En balsem goot in zoo veel wonden,
 415 Waarvan gij ree de voorsmart voelde,
 Toen doodzweet vast in bloed verkeerde,
 Het bloed, dat 's afgronds gloed verkoelde,
 Nadat gij u aan 't kruis verneêrde.
 Verlosser, ga omhoog te rade,
 420 Verlos dees maagden uit genade.

Toezang.

't Getal der Martelaren
 Na zoo veel martelaren

389. Dan: maar. — 392. d'Ister: de Donau. — 401. Aartspriester:
 Christus. — 413. Aan de Cederbeek: zie *Lucas* XXII. 43.

- Is mogelijk nog niet vol.
 Vergaan dees maagden t' zamen,
 425 Zoo staan met rood heur namen
 In Jezus martelrol.

HET TWEEDE BEDRIJF.

ATTILA. BEREMOND.

Attila.

- Zoo Venus, 't hemelsch moe, uit lust om aangebeden
 Te worden hier beneên, met menschelijke leden
 Haar Godheid nooit bedekte; of eenig sterflijk volk
 430 Verscheen; gelijk de zon, met eene dunne wolk
 Betrokken, somtijds zich vertoont voor 's menschen ooggen,
 Opdat ze haren glans, en schijn verdragen mogen;
 Zoo doet zij 't nu, en heeft vermomd het aardrijk in,
 En komt voor mij, in schijn der schoone vijandin;
 435 Een licht zoo schoon, als ooit op d' aarde blonk van boven,
 Om al, wat naar de kroon der schoonheid steekt, te dooven.
 O aangebeden zon, hoe helder ging de dag
 In mijnen boezem op, zoodra als ik u zag!
 Hoe smolt ervijandschap, en onverzoeubre veede;
 440 Die ons verplicht, met onherroepelijken eede,
 Te vloeken 't Christenbloed, en nimmer, openbaar
 Noch heimlijk, in verbond te treên met hun autaar.
 Dit hart, dat gistren nog verbitterd deze wallen
 Bestormde, is mij met zwaard, en beukelaar ontvallen,
 445 Voor 't hemelsch aangezicht der Goddelijke maagd;
 Om wie mij liever vree dan oorelog behaagt:
 Gelijk God Mars, dien wij met menschenoffer eeren,
 Weleer, om zijn Godin, zich somtijds niet wou keeren
 Aan veldslag, noch beleg, maar smeedt de wapens neêr,
 450 En maakte zijn vriendin voogdes van zijn geweer.
 Nu ga ik langer niet met oorelogsgedachten
 Meer zwanger, noch leg toe op 't vullen van stadsgrachten,
 Op 't rammen van den muur, of torens, dik gemetst,
 Noch kwets geen vijands borst; maar voel mijn borst gekwetst,
 455 En doodelijk gewond van d' aangename bogen,
 Waarmede dees Diaan de zielen door haar ooggen
 Zoo treft, dat kunst noch kruid die wonden heelen kan.
 Wat suf ik voor dees stad! men vlie, men trekk' er van.

439. Veede: twist. — 444. Beukelaar: schild. — 453. Gemetst: gemetseld. — 455. Bogen: pijlen.

- Het maagdenleger houdt het mannenheer belegen.
 460 Al wat ik zie, de krijg, en 't krijgsvolk, staat me tegen.
 Mijn kwijnende gemoed, verwonnen van de Min,
 Geeft zich gewillig op aan deze koningin.
 Zij bindt me met een snoer, gevlochten van haar vlechten,
 En voert me zoo in stad. Ik geef het zonder vechten.

Beremond.

- 465 Hoe nu? gelijkt die stem naar Nimrods grooten neef,
 Gods Roede, die den schrik in alle vorsten dreef,
 En om Europe niet alleene komt krakeelen,
 Maar eischt de wereld nog twee overige deelen,
 Door 't heilig oorlogsrecht van Mars bebloede kling,
 470 Die hij van Mavors zelf, tot dit gebruik ontving.
 Wat schutter schiet een pijl, 't en zij uit uwe kokers?
 Is d' aarde uw aanbeeld, zijn uw vuisten niet de mokers,
 Die 't al vermorzelen, en brijzelen, als glas?
 Wat meeren overstapt ge niet, gelijk een plas?
 475 Men hoorde Illyricum verwonnen deerlijk schreien,
 De Thrax, en Macedoon, en Mysie, en Achaie.
 Al wat aan deze zij van d' Alpes akkers bouwte,
 In dal, of op gebergte, zijn eigen kracht mistrouwte.
 Gij hebt Hesperien, en Gallien doen rooken;
 480 Den Donau, en den Rijn de horens knap gebroken,
 En maaide met uw zein, met eenen slag, omveer,
 Al wat er 't hoofd opsteekt, aan 't Adriatisch meer,
 Zou zulk een God zich aan een wassen pop vergapen,
 En reukloos zijn fortuin in haren schoot verslapen?
 485 De Goden hoeden ons voor zulk een lasterstuk.

Attila.

Alcides zelf droeg wel het zachte minnejuk,
 Lei leeuwshuid af en knots, voor lieve goelikheden,
 En stond naar juffrengunst met vleierende gebeden.
 De boog wil in den krijg niet staag gespannen staan.

459. Belegen: belegerd. — 465. Nimrods grooten neef: Attila eigende zich in zijn brieven en openbare stukken den titel toe van: „Attila, zoon van Bendemus, naneef van den grooten Nimrod, opgetrokken en gevoed binnen Engaddi, door Gods genade Koning der Hunnen, Meden, Gothen, Dariërs, de schrik van het heelal, en de Geesel Gods.” — 475, 476. Alle landen, door Attila veroverd of geplunderd; doch stellig niet vóór den tijd, waarop het beleg van Keulen kan hebben plaats gehad. — 480. Knap: zeker, zonder herstel. — 481. Zein: zeis. — 483. Pop: beeld. — 485. Lasterstuk: verkeerd, schendig stuk. — 487. Goelikheden: bevalligheden.

Beremond.

- 490 Het minnen is in 't eind hem jammerlijk vergaan;
 Toen hij van Dianier onwetend werd vergeven,
 Door 't offerhemd, met gift van Nessus bloed bewreven.
 De wellust heeft gevaar, en duizend zorgen in.
 Het zwaard des krijgs verroest bij 't wapentuig van Min.

Attila.

- 495 Och Beremond, mijn oog zou al te deerlijk dolen,
 Indien 't meer schoonheid zag in Keulens gloende kolen,
 Dan in de kolen, die in Ursuls aanschijn staan.
 Indien het zwijmen van dees stad, dees halve maan,
 Besprenkeld van den Rijn, meer lofs werd toegeschreven
 500 Van mij, dan 't geen men ziet in Ursuls aanschijn leven.
 Zij mengt eerbiedigheid met een vrijpostigheid.
 Het vriendelijk gelaat verzelt de majesteit.
 Al doolde ze onbekend, nog zou men zien en hooren,
 Dat dees van konings bloed, en stam moest zijn geboren.
 505 Men wensch die vrouw geluk, die haar ter wereld bracht,
 En 't schip dat herwaarts dreef met zoo een schat bevracht.
 Ze ontschuldigde zich zelf, toen d' oogen mij bekoorden,
 Of zij mijn majesteit onwetende met woorden
 Gewond had, ja voorwaar wel doodelijk gewond,
 510 Met die begaafde tong, met dien koralen mond.
 Die meeremin wou juist dees oevers niet vermijen,
 Om mij, op 't vaste land, dees schipbreuk te doen lijn.

Beremond.

- Ik moet, o vorst, met u bekennen, dat die geen,
 Die Ursul zonder min aanschouwt, eer marmarsteen,
 515 Of harde rots gelijkt, uit Kaukasus gehouwen,
 Dan eenig mensch, dien wij rechtschapenheid vertrouwen.
 Waar vindt men in al 't heir zoo stout een oorlogsman,
 Die koel en liefdeloos dat aanschijn aanzien kan?
 Hoewel ze, door den drang der krijgslên, ingetogen,
 520 En schaamrood henen treedt, met neêrgeslagen oogen;
 Den dartlen straf ontmoet, den zedigen beleefd,
 En niemands vlam, noch vier het minste voedsel geeft.
 Maar evenwel een held ten schepter opgewassen,
 En 's werelds heerschappij, zou 't al te kwalijk passen
 525 Te slibben in het veld, en buiten 's oorlogs baan,
 Tot ergernis des volks, dien omweg in te slaan.
 Gij zijt in 't Scytisch heir van kindsbeen opgetogen,
 Hebt uit uw voedsters borst dien strijdbren aard gezogen.
 Een beuklaar was uw wieg, de kille stroom uw bad,

- 530 Geweer uw poppetuig, en eerste kinderschat;
 Voortaan het ridderspel, een welig paard te temmen,
 Den Donau op zijn smalst, dan wijder overzwemmen,
 En leeren hitte en kou verduren zonder pijn.
 Uw zwangre moeder zag, hoe iemand in den schijn
 535 Van Mars, haar vrucht het zwaard kwam binden op de zijde,
 En u tot zijn autaar, van uw geboorte af, wijdde.
 O onverwinbre Vorst, bedenk eens wie gij zijt,
 Wat ambt gij nu bekleedt. Noch laat ons dit verwijt
 Niet snijden in het hart, dat Attila aan 't suffen,
 540 Zich van een Christen non in 't bedde laat verbluffen.

Attila.

Och Offervinder, 't oor is voor die rede doof.

Beremond.

Bega geen legerschand, noch brandmerk 't Hunsch geloof.

Attila.

't Geloof moet in een vorst wat dulden en gehengen.

Beremond.

Hij mag zich in geen echt met heilloos bloed vermengen.

Attila.

- 545 Zij zal door hooger hoop zich voegen naar ons wet.

Beremond.

Hardnekkige aard volhardt in d'aangeboren smet.

Attila.

Ik wacht haar vast. Misschien laat zij haar dwaling varen.

Daar komt ze. Kwijt uw ziel, of gij haar kunt herbaren,

Terwijl ik spreken ga mijn maarschalk Juliaan.

- 550 De Goden laten dit naar mijnen wensch vergaan.

BEREMOND. URSUL.

Beremond.

Doorluchtigste Vorstin, de Vorst heeft mij geboden

U ten autaar van Mars, uit zijnen naam te nooden,

Door deernis met uw vloot, en maagdelijken stoet.

Nu kunt ge, wilt ge nog, het koninklijk gemoed

- 555 Verzachtende, zoo veel geboeide zielen slaken,

Door eens het outerbeeld met wierook te genaken.

Bera u kort, dewijl de krijg geen uitstel lijdt.

530. Uw poppetuig: uw speelgoed.

Ursul.

Hetzij gij wichelaar, of offervinder zijt,
 Wat vergt ge mij, 't geen strijdt met ons gewone zede?
 560 Ik heb mij al beraan, en ben in God tevrede?

Beremond.

Tevrede? Weet ge niet wiens Goden gij bestrijdt?

Ursul.

Uw Afgoôn, ik beken 't.

Beremond.

Zoo gaat ge 't leven kwijt.
 't En zij gij Christus naam verzweert voortaan te noemen,
 En eert die rechte Goôn, waarop wij Hunnen roemen.

Ursul.

565 Wij roemen eenen God, die alles heeft gebouwd.

Beremond.

Dien blooden dooden God, gehecht aan 't schendig hout?

Ursul.

Dien ook, die alle macht door 't sterven heeft verworven.

Beremond.

Der Scythen Goôn zijn nooit begraven noch gestorven.

Ursul.

't En waar misschien Jupijn, wiens grafsteê Kreten eert.

Beremond.

570 Jupijn met Mars omhoog alle andre Goôn regeert.

Ursul.

Neen, Christus heerscht omhoog met zijnen lieven Vader.

Beremond.

Wiens eenige afkomst werd verkocht door dien verrader?

Ursul.

Een Vader, die ons vrijdt door dit verkochte goed.

Beremond.

Door 't storten van zijns kinds onnoozel hartebloed?
 575 Hoe kan een Vaders hart zijn afkomst zoo vergeten?

Ursul.

Hoe kan Saturnus zelf zijn eigen vruchten eten?

562. Gaat ge: raakt gij. — 563 Verzweert: afzweert.

Beremond.

Wie droeg 't begraven kind herlevende in Gods schoot?

Ursul.

Wie voerde uw Herkules ten hemel, na zijn dood?

Beremond.

Uw rot verslindt, en snijdt het menschenvleesch aan deelen.

Ursul.

- 580 Neen, gij, na 't moorden, stroopt uws vijands bekkeneelen,
De huid al warm van 't been, verguldt die tot een kop,
Verzwelgt het lauwe bloed: verkropt uw helschen krop
Met vrouweborsten, zoet van smaak, met mannespieren;
Min redelijk dan zelfs de wilde woeste dieren,
585 En 't al verslindend woud, dat nooit at zijns gelijk.

Beremond.

Wij Scythen offeren Mars slechts vijanden van 't rijk,
Die zich aan onze Goôn, en koningen vertasten.

Ursul.

- Uw Tauren offeren Diaan d' uitheemsche gasten,
En paaien de Godin met lillende ingewand,
590 Van menschen zonder schuld, een gruwzame offerand.
Ik zwijg van kindervuur; van die, om scheel van Goden
Vol haats, den nagebuur ten offermaaltijd nooden,
Op kruisweg, en bij kerk, vol galms van pijp en zang,
En harden 't, nacht en dag, wel zeven etmaal lang.
595 Met nuchtre zinnen dan, na 't huppelen en dansen,
Malkandren onderling, bij tafelen en kransen,
Gezeten in den baard: een ieder vuist een klauw,
Vol oog en, en vol bloeds; en, na dien moord, al rauw
Den dooden nagebuur half levende opgegeten.
600 Kwansuis de Godheid smaakt die kostelijke beten.

583, 584. Ursul maakt hier de Hunnen tot menscheneters: de beschuldiging is wat kras, doch een nieuw bewijs van de begrippen in Vondels tijd, toen men aan elk bijzonder en min bekend ras van Heidenen al de dwalingen en gebruiken toeschreef, die bij onderscheidene Heidensche volkeren verspreid werden waargenomen. — 587. Vertasten: vergrijpen. — 588. Uw Tauren offeren Diaan d' uitheemsche gasten: dat is wederom wat hard, aan den held der Nevelingen, den dapperen krijgsman uit de vijfde eeuw, onmenschelijkheden te wijten, die in den tijd van 't beleg van Troje plaats vonden. — 591. Kindervuur: een vuur, waarin kinderen verbrand worden, en dat alzoo, in zekeren zin, met kinderen gestookt wordt. — Scheel: verschil. — 597. In den baard: in het haar. — 597. Een ieder vuist een klauw: elke vuist (wordt) een klauw.

Zoo voedt het Heidendom een eeuwig moordkrakeel,
 Zoo maakt het van de kerk een schriklijk moordtooneel.

Beremond.

- Uw priesters paaïen God nog daaglijks op d' autaren
 Met been, en brein, en bloed, waar in de zielen waren ;
 605 Een lekkre spijs, een drank, die boven nectar smaakt.
 Wie 't Hunsch geslacht dan scheldt, en menscheneters maakt,
 Gelijk 't gerucht nu loopt, die maakt hen nog wat beters
 Dan 't Christenvolk, met recht gescholden Christeneters.

Ursul.

- Ons priesters luisteren naar geen versierden vond,
 610 Maar naar d' onfeilbre stem, 't Orakel van Gods mond,
 Naar Jezus, 's hemels tolk, d' almachtige, en alwijze,
 Die, onder schijn van weite, en wijndruif, tot een spijsze,
 En drank, zijn lijf en bloed des nachts gaf, aan den disch,
 Zijn jongren. Heidensch brein, dat Gods geheimenis
 615 Noch mond geloofd, durf bits ons Christeneters noemen,
 Om met die lastering zijn moordlust te verbloemen:
 Maar zoo door ons autaar des Hoogsten eer verkort,
 Of eenig mensch, aan lijf of lid, beleedigd wordt,
 Zoo ruim ik 't veld van zelf, en geef u dit gewonnen.

Beremond.

- Bij u verheft men hoog de zuiverheid der nonnen,
 620 En echteloozen staat, met hoop van dubbel heil ;
 Daar midlerwijl de faam geen ander volk zoo geil,
 Noch hitsig scheldt dan dit, 't welk, op de vont geteekend,
 Zelfs overspel geen schand, noch bloedschand schennis rekent ;
 625 't Welk, onder schijn, dat elk de Godheid offer brengt,
 De lampen dompt, terstond in 't honderd zich vermengt,
 En acht geooreloofd een blinde en donkre schennis.

Ursul.

- Een maagd aan God verloofd, als ik, heeft gansch geen kennis
 Aan zulk een vreemde taal, die gij liën best verstaat.
 630 Dit weet ik, waar een Hun of Goth zijn klauwen slaat,
 Al rookende van moord, daar blijft niets ongeschonden.
 Hun dartle moedwil staat aan kerk noch koor gebonden.
 De wijde wereld waagt van 't jufferengescheeuw.
 En wat mijn heir belangt; des winters viel nooit sneeuw
 635 Zoo zuiver, uit de lucht, op uw Rifeesche bergen,
 Als Ursuls Maagden zijn, die sneeuw en hagel tergen.

609. Versierden: verdichten. — 612. Weite: weiten-brood. — 623. Hitsig: zinnelijk. — Op de vont geteekend: bij den doop genoemd, of eenvoudig: gedoopt. — 626. Dompt: dooft.

Beremond.

Beleefde maagd, gij strekt u zelve een lastig juk.
Gelukkig stond uw staat, begreept gij uw geluk.

Ursul.

Ontdek me mijn geluk, waarin het zij gelegen.

Beremond.

- 640 In 't hart van Attila, tot Ursuls hart genegen.
Val Mars terstond te voet, uw dooden Ongod af.
Verbid dees bange stad van haar gedreigde straf.
Bescherm uw eigen lijf, met eenen d' andre troepen.
Aanvaard des werelds kroon: gij wordt er toe geroepen.
645 Brittanje waar te klein voor zulk een groote ziel,
Op wie het keurig oog des grootsten konings viel.
Al 't leger offert u zijn beukelaars, en speren,
Gij kunt dit oorlogspel in bruiloftspel verkeeren.
Hoe beurt uw eiland dan ten hemel zijnen kop!
650 Hoe haalt dit huwelijk uw stam zoo hoog in top!
Nu gij op 's Vorsten troon zoo trots te prijck gaat zitten,
En paart de wapenen der Hunnen met uw Britten.
De heerlijkste kroon bestraalt alree uw hoofd.

Ursul.

- Uw aanzoek komt te spa, bij een aan God verloofd.
655 Ik heb een bruidegom, een eenig zoon, verkoren,
Den schoonsten, die nog ooit van vrouwen werd geboren;
Den machtigsten, die ooit een konings troon bezat;
Den rijksten, die ooit roemde op onuitputbren schat;
Den goedertierensten, die iemand viel genadig;
660 Getrouw in zijn belofte, in liefde, en min gestadig;
Dat's Jezus, dien ik min, en voor wiens kroon ik strij.

Beremond.

- Hier komt al weer een vlaag, de zelve razerij.
Ontstelde harsens, och! hoe zal ik u genezen?
Versmaadt gij Attila? wie kan toch grooter wezen?
665 't Gestarrent suizebolt, het aardrijk beeft voor hem.
De baren van de zee gaan glippen voor zijn stem.
Zijn schepters reiken, van Mæotische moerassen,
Tot aan de golven toe, die Atlas voeten wasschen.
In 't Noorden hij den kop des ijsbeers stukken slaat.
670 In 't Oosten deist voor hem de schuimenden Eufraat.

637. Beleefde: liefelijke, schoone. — 669. Stukken slaat: aan stukken slaat of stuk slaat. — 670. De schuimenden Eufraat: hier staat de *n* ingevoegd, eenvoudig tot het voorkomen der samensmelting.

In 't Zuiden zweeten Nijl en strand der Afrikanen.
Versmaadt ge 't godlijk hoofd van zoo veel onderdanen?

Ursul.

- 'k Versma dat gruwlijk hoofd, dien borsteligen baard,
Dien platten neus, 't gezicht, dat ongediert vervaardt,
675 Dien muil, die Jezus bloed verzwolg met dronken togen.
De tirannie ziet hem ten norsche en dwalende oogen
En aanzicht uit. 'k Versma dat zwijnshaar van dien Scyth,
Daar d' aardboôm niet alleen, maar God omhoog van lijdt.
't Onnoozel zoglam zal met wreede wolven paren,
680 De bloode tortelduif in 't arendsnest vergaren,
Het kieken, en de vos gaan treên in een gespan,
Eer ik Gods trouw verzaak, om zulk een aartstiran.

Beremond.

- Zoo u de veldheer niet gedreigd had, heet van tooren,
Toen gij hem flus begroette, en eer beweest, mijn ooren
685 Die zouden ongebelgd niet hooren zulk een smaad,
Dien grootvorst aangedaan, die naar uw huwlijk staat.
Vorstinnen weten, hoe men koningen bejegt,
En wat haar past, die min met kronen zijn gezegend:
Dies bid ik, toom uw moed, gesteurde koningin.
690 Aanvaard dit wierookvat, het pand van 's konings min.
Vergun mij toch dees eer, dat ik uw ziele redde,
Uw lijf meteen, en lei zoo schoon een bruid te bedde.
Vat aan dit wierookvat, en nader het altaar,
Een toevlucht, en een wijk, in 't uiterste gevaar.

Ursul.

- Vergeef het mij, o God, heb ik dees reine handen
Besmet door wierookreuk voor afgod Mars te branden,
Ben ik van wichelaars verraden en verrast:
Heb ik mij schandelijk bezoedeld en vertast.
Daar leit het godloos vat, gebrijzeld en gebroken.
700 Genade, o God, indien ik 't offer heb geroken.
Mijn bruigom, heb ik ook, op dit afgodisch feest,
Door 't wierookvat verzaakt den trouwring van uw geest?
Wat Rijn, wat stroom, wat meer, wat grondeloze plassen
Vermogen lijf en ziel van deze vlek te wasschen?
705 Messias, slaapt ge nu? en vaart ge niet beneên?
Gij hebt weleer de slang den nek en kop vertreên.
Vertree dit loos serpent, dat door vervloekte wetten
Uw kuische zielen durft bezoedlen en besmetten.

Beremond.

- O Vader Mars, Jupijn, Merkuur, en Herkles, ziet,
 710 Wat durft dit heilloos zaad, wat gruwlen doet het niet?
 Verdedigt, het is tijd, uw heilige offerdisschen,
 Uw beelden, tempelen, uw zielgeheimenissen,
 En d' offervaten, uw autaren toegewijd.
 O Goden, toont, dat gij geen blinde Goden zijt;
 715 Gelijk d' ervvijanden, die uwen dienst verzworen,
 Dit daaglijks in den mond, en op de tonge voeren.
 Gekwetste Goden, toont, dat gij uw haters haat,
 En die uw Godheid schendt niet ongeschonden laat.

ATTILA. BEREMOND. JULIAAN.

Attila.

Hoe roept ge zoo verbaasd? begint ze niet te wijken?

Beremond.

- Daar vlucht dat helsch gedrocht: dat henen gaat ze strijken.
 Men volg haar na. Men straf dit lasterlijk bedrijf.
 Moet onz' godvruchtigheid dit lijden van een wijf?
 Van een die achter land de landen gaat beroeren,
 En op haar zijde trekt al wat zij aan kan snoeren?
 725 Dit wierookvat getuigt van haren overmoed.
 Daar leit het neergesmaakt, getrappeld met den voet,
 Geborsten, en geblutst, in stee van aanbeden;
 Gods wierook hier en daar in slijk en stank vertreden,
 In 't aangezicht van 't beeld, van onzen vader Mars.
 730 Gij ziet dit beeld gekeerd. De God ziet overdwers.
 Hij heeft het gruwelstuk alree den nek geboden.
 Rechtvaardigste, waak op. Verdadig 't recht der Goden.

Attila.

Hebt gij haar niet verzet, en gaf ze niet wat bots?

Beremond.

- Zij luisterde naar mij, gelijk een doove rots
 735 Naar 't ruischen van de zee. Wie zag ooit iet verkeerders?
 Zij luisterde, gelijk naar 't prevlen des bezweerders,
 De slang, die met den staart zorgvuldig d' ooren stopt.
 Ze is, tot de keel toe, dicht van Christus lucht gepropt,
 In dwaling opgegroeid. Zij schuwt gezonde spijsen,
 740 Als doodelijk vergif, en spreekt er van met ijzen.

723. Achter land: in het land. — 727. Geblutst: gedeukt. —
 733. Verzet: bekeerd. — Gaf ze niet wat bots: gaf ze niet wat toe.

Attila.

Een jong scholier hoeft tijd, en klimt van trap tot trap.

Beremond.

- De kruik houdt allerlangst den reuk van 't eerste sap.
 De puimsteen brijzelt eer den diamant tot mortel,
 Dan gij dit steeklig zaad, dit onkruid, met den wortel
 745 Geheel en al verdelgt. De boosheid hecht te vast,
 Die in gebeente, en merg van jongs op groeit en wast.
 Dit wulpsche brein durft stout dien grijzen baard bedillen.
 Die haar verzetten wil, zal tijd en arbeid spillen.

Attila.

Mijn Venus, mijn Godes, benijdt ge Adoon uw min?

Beremond.

- 750 Misschien tot uw geluk. Wie zijn doodvijandin
 Het bed vertrouwt, behoeft gewisse en vaste borge.
 Dat zij, als Belus zaad, hem prieme noch verworpe,
 Die, dronken van den most, in haren arrem slaapt.
 't Autaarboek van dit rot verhaalt een stuk dat gaapt,
 755 En slaat op deze zaak; men mag het overwegen.
 't Assyrisch leger hield een Joodsche stad belegen.
 Een uitgemaakte weeuw komt listig uit in 't end
 Naar 't leger, en bekoort den veldheer in zijn tent,
 Die luttel docht, dat zich 't Hebreuwsche volk wou wreken.
 760 Zij munt in schoonheid uit. Ze is prachtig uitgestreken,
 Met perlen en gesteent. Een aangename geur
 Van myrrhe riekt het haar en alle leden deur.
 Hij moe gedanst, en heet, verwacht zijn lief in 't bedde.
 Die schalke, op dat ze zich en hare burgers redde,
 765 Na 't samlen, grijpt in 't end, zoo schelmsch, als onvervaard,
 Daar Holofernes ronkt, met d' eene hand het zwaard,
 Dat aan de bedsteê hangt, met d' ander hand de lokken,
 En houwt hem 't hoofd van 't lijf, en zoo naar stad getrokken,
 Met dezen vetten roof; die 's morgens, als het daagt,
 770 Ten muren af, den schrik in 't gansche leger jaagt,
 En 't heir verstrooit. Geloof, dit zijn van haar gezellen.
 Zij vlammen op de muis, en vale muizevellen:
 Zoo schelden zij den Hun, om zijn gewone dracht.

752, 753. Belus zaad is Ninus, door zijn gade Semiramis omgebracht. Het hier verhaalde ziet tevens op het lot, dat Attila naderhand trof. — 754. 't Autaarboek; namelijk: *Breviarium romanum*; *Feria quarta Septembris*. — 756 volg. Zie het Boek *Judith*, onder de apocryphen des O. T. Hoofdst. VIII—XV. — 757. Uitgemaakte weeuw: eene vrouw, die zich voor weduwe uitgeeft. — 760. Uitgestreken: uitgedost.

- Wie weet wat deze vloot u brouwen wil bij nacht?
 775 In wat verstand zij staan met dees benepen wallen?
 Hoe 't zij, dit Maagdenheir mij geenszins kan gevallen.
 Trok vrouwvolk ooit met mans zoo sterk op legers aan?
 Dees Ursul spelt me krijg, met haar gekruiste vaan.
 Waak op, eer zij uw tent gewapend overrompelen.

Juliaan.

- 780 't Is overwegens waard. De Hopliën mogen mompelen,
 Dat Attila niet meer in 's oorlogs renbaan loopt,
 Noch 't brieschend paard van Mars met scherpe sporen noopt
 De laffe soudenier, getreën in 's meesters stappen,
 Zal, sluimrende op de wacht, van dag tot dag verslappen;
 785 De Keulsche burgerij herscheppen aâm en moed.
 De koning zie wel toe, en raam een vasten voet.

Attila.

- Mijn hart gevoelt de liefde en oorbaar t' zamen strijen.
 Besluit gij met u beide. Ik laat u twee betijen.
 Beraamt ge, dat men geen van 't Maagdenleger spaar,
 790 Zoo wil ik dat men nog de koningin bewaar.

REI VAN AGRIPPINERS.

Zang.

- O Agrippine, 't hoofd der Belgen
 En alleroudste stad na Trier,
 Daar Ubien met Roomsche telgen
 795 Gevlochten werden, toen ze hier
 Gejaagd den Rijnstroom overvoeren,
 Om woest geweld te wederstaan,
 En, voor Vipsaan, uw vader, zwoeren
 August, zijn schoonvaar, onderdaan
 Te blijven, als zij Cæsar deden:
 800 Gij Rijnstad zijt, gelijk een klip,
 Veel stormen moedig doorgestreden,
 Vanouds, en lang eer Mark Agrip
 (Spijt Maas en Moezel, uw geburen)
 Lei d' eersten grondsteen van uw muren.

775. Benepen: ingesloten. — 783. Soudenier: soldenier, krijgsknecht. —
 787. Oorbaar: belang. — 788. Betijen: begaan. — 793. Roomsche:
 Romeinsche. — 797. Vipsaan: Marcus Vipsanius Agrippa, de gunsteling
 van Keizer Augustus, de verwinnaar der Ubiërs, en een der voortreffelijkste
 mannen van zijn tijd, geb. 63 voor Chr., gest. 12 na Chr.

Tegenzang.

- 805 Gij werdt naamhafter door zijne
 Doorluchtigheid, en dankt hem nog.
 Gij baarde uw voedster Agrippyne,
 Gekoesterd met uw druivezog;
 Gewiegd op 't ruischen uwer beke;
 810 Dies zij u haren naam vereerd,
 En, trots al d' omgelegene streke,
 Met eenen bouwtroep u vermeert.
 Toen scheen, door 't steigren uwer wallen,
 Al wat den Rijn, uw stroom, bevocht,
 815 Een nieuwe schrik op 't hart te vallen.
 Gij werdt begroet en aangezocht.
 Al die naar 's Tibers vriendschap stonden
 Gezanten aan uw vaders zonden.

Zang.

- Gij waart van aanvang Rome in zeden,
 820 En straten, en gebouw gelijk.
 Gij hadt uw kapitoel, betreden
 Van Raad en Ridder, strekte een wijk
 Den bangen balling met uw grachten.
 Trajaan ontving hier kroon en staf,
 825 En gij uw driemaal vijf geslachten,
 Die hij u met veel vrijdoms gaf;
 Om op het burgerlijk te passen,
 En raad en oorlog te bekleên.
 Dees Adel, sedert aangewassen,
 830 Gaat moedig op zijn schilden treên,
 Verdiend door prijs, in krijg gestreken,
 Of steekspel, daar ze niemand weken.

Tegenzang.

- Maar uwe glorie ging veel verder,
 Dan d' eer van 't keizerlijk verbond,
 835 Toen d' eerste apostel, en aartsheer
 U zijn scholier Materren zond;

807. Agripyne: de dochter van Germanicus en van Agrippina, en dus een kleindochter van Marcus Vipsanius Agrippa. Zij was de moeder van keizer Nero. — 817. 's Tibers: Rome. — 824—828. Trajanus werd te Keulen door Nerva tot diens ambtgenoot in 't keizerrijk verheven en beschonk de stad met onderscheiden voorrechten. 't Schijnt, dat hij dit beleid der regeering aldaar aan zoogenaamde *Quindecimviri* of „vijftienmannen” opdroeg, uit wie de Patricische familiën van Keulen gezegd worden af te stammen. — 836. Materren voor Matern (zie vs. 27).

En uwe burgers, tam als schapen,
 Gebogen voor 's aartsbisschops staf,
 Hem offerden geweer en wapen,
 840 En, zwerende Teutates af,
 Ook Hesus gruwelijke autaren,
 Gechristend werden op hun hoofd,
 En stonden sedert als pilaren,
 Van kerk of godsdienst nooit beroofd,
 845 Gelijk veel omgelegen landen,
 Hersmet door bloedige offeranden.

Zang.

Gij volgt der wijze vaders regel.
 De sleuteldrager, Gods poortier,
 Bewaakt uw poort, bewaart uw zegel,
 850 Aan parkement, of op papier;
 Gij zelf der Heiligen gebeenten,
 En 't overschot des martelaars,
 In goud, en zilver, en gesteenten,
 Verlicht van lamp, en wassekaars.
 855 Gij eert de Mauren, en Thebanen,
 Die 't veld bebloedden, om de stad,
 En streên met omgekeerde vanen,
 In 't perk, daar Jezus voor hen trad.
 Kapellen, cellen, kloosters, kerken
 860 U meer dan muur of torens sterken.

Tegenzang.

Benijde stad, waartoe geboorte
 En aanwas van uw' ouden wal
 Geroemd? naardien men, voor uw poorte,
 Vast dreigt dit ellefduizental,
 865 En u met fakklen, zwaarden, koorden;
 Nu 's oorlogs onweêr ijslijk raast,
 En schriklijk buldert, uit den Noorden,
 En in den brand der huizen blaast.
 Wat baten u de grijze haren?
 870 Wat baat der mannen arrebeid?

840, 841. Teutates—Hesus: Gallische godheden. — 842. Gechristend: tot Christenen gedoopt. — 848. Gods poortier: Petrus. — 855. De Mauren en Thebanen: St.-Mauritius en het Thebaansche legioen, zie vs. 34. — 857. Met omgekeerde vanen: met de punt van het vaandel naar beneden gekeerd, zonder weerstand te bieden.

Wat kerken, kloosters, of autaren?
 Indien een Hun, Gods vijand, zeit,
 Als 't licht uw smookend puin beschijne:
 Op deze plaats stond Agrippyne.

HET DERDE BEDRIJF.

BURGEMEESTERS. AARTSBISSCHOP. REI VAN AGRIPPINERS.

Burgemeester.

875 **K** Lim zacht, vermoeide Vorst. Geef mij uw rechte hand.
 Nu zet u hier. Dees trans heeft over 't platte land
 Zijn uitzicht. Ik verneem alree des konings tenten.
 Ik zie het Maagdenheir, verdeeld aan regimenten,
 Als in slagorden staan.

Aartsbisschop.

O Jezus, troost uw volk.

880 Waar staat ze?

Burgemeester.

Naar den Rijn.

Aartsbisschop.

Beneën die heldre wolk?

Burgemeester.

Al recht.

Aartsbisschop.

Getrouwe God, hoe kunt ge dit verdragen?

Burgemeester.

De vijand heeft een zeisenwagenburg geslagen
 Naar stad toe, als een wal, die stoot haar voor de borst.
 Het voetvolk van weerzij, gelijk een ijzre korst,
 885 Bedekt de lendenen. De ruiters, op de hielen
 Van achter, kleedt den rug van dees gedoemde zielen.

Aartsbisschop.

Zoo ziet men voor de bank een stomme kudde staan,
 Terwijl de slager zich gereed maakt, om te slaan,
 En mes en reedschap slijpt.

877. Verneem: bemerk, zie. — 882. Een zeisenwagenburg: De zeisenwagens waren groote legerwagens, welker raderen met zeisen voorzien waren en, op den vijand indringende, een schrikkelijke slachting aanrichtten. De wagenburg diende ook tot verschansing van het legerkamp. — 883. Haar: „de maagden”. — 886. Dees gedoemde zielen: deze ter dood, ter slachting gedoemde wezens. — 889. Reedschap: gereedschap.

Burgemeester.

Wat middel om beschermen?

- 890 Wat raad? men hoort de stad, en alle dochters kermen,
 Van torens, muur, en poort. Het grimmelt er van liên,
 De daken zitten zwart, om 't schouwspel aan te zien,
 Zooverre de oogstraal reikt door eenen nevel tranen.
 Hoe stillen wij 't gekrijt van zoo veel onderdanen?
 895 Men wringt de handen vast met jammerlijk misbaar.
 Men krabt den boezem op. De handen gaan in 't haar.
 Men kan het volk van wal, noch steile torens weren.
 Dit kermen mocht ten leste in oproer wel verkeeren.
 d'Olopende gemeent vervloekt de hoofden vast.
 900 't En zij men middel raam, ik zie de stad in last.

Aartsbisschop.

- Toen dit verwaten hoofd gereed stond met zijn scharen,
 Om dadelijk, daar Pauw, en Mincius vergaren,
 Te zetten over stroom, recht toe naar vaticaan,
 En 't heilig kapitoel, zat elk om 't zeerst belaaën.
 905 Geheel Italie, verlaten, en verlegen,
 Zag deerlijk uit om troost: maar alle harten zegen,
 Behalve 't leeuwenhart van Leo, die den stok
 En vlegel van Gods stoel groothartig tegentrok,
 Met zijn gekruisten staf: gehuld met mijterstralen;
 910 Gevolgd van bisschoppen, en pracht van kardinalen,
 En schutte op zijnen staf dien vreeselijken slag,
 Ja bracht den schrik in 't hart, dat God noch mensch ontzag.
 'k Voel Leo's ijver brand in mijn gemoed verwekken.
 Men laat me slechts begaan. Ik wil hem tegentrekken,
 915 Zoo dadelijk. 't Is tijd. Men laat me slechts begaan.
 Ik wil met mijn gezicht dien basilisk verslaan.

Burgemeester.

De kudde geeft zoo licht den herder niet ten besten.

Aartsbisschop.

- Kwam Aniaan niet weêr behouden in zijn vesten?
 Schold hij dien heremiet dat dreigement niet kwijt?
 920 Heeft Lupus zoo zijn stad, zijn schaapskooi, niet bevrijd.

891. Grimmelt: wemelt. — 902. Pauw: Po. — 906. Zegen: bezwe-
 men flauwden. — 907—912. Deze regels slaan op een verhaal, dat, toen Attila in
 451 tegen Rome optrok, Paus Leo de Groote hem zou zijn tegengetrokken
 en door het gezag zijner achtbaarheid tot den terugkeer genoopt zou hebben.
 Omtrent deze gebeurtenis zijn de geschiedschrijvers het vrij oneens. Zeker
 is het echter, dat Attila van Rome een belangrijk losgeld ontving. —
 911. Schutte: weerde af. — 918. Aniaan: Anianus was Bisschop van
 Orleans, toen Attila deze stad belegerde. — 920. Lupus: Bisschop van
 Troyes; hij bevrijdde, door zijn voorspraak, de stad van Attila's geweld.

Rei.

Verlaat de herder ons, de kudde zal verstrooien.

Burgemeester.

- Die bloedmuil zwoer met tak, en wortel uit te rooien,
 En met zijn winterbijl te slechten, vlak als slijk,
 Dit doornenbosch, hetwelk den Roomschen tot een wijk,
 925 En oorlogszetel strekt. Hij scheldt een bosch van doornen
 Dees stad, om dat ze draagt een kroon van spitse toornen,
 Op haar gezalfde kruin. Zij dreigen ze al gelijk,
 Om haar getrouwigheid aan Rome, en 't Roomsche rijk,
 Welks macht de Noorman zwoer te kneuzen, en verdelgen.

Aartsbisschop.

- 930 Ik kan 't in eeuwigheid verduwen noch verzwelgen,
 Zoo koel, zoo schandelijk, en zonder weer te biën,
 Met goede oogen dus, dit treurspel aan te zien.
 Een ieder volg zijn zin: ik wil mij zelve kwijten.

Burgemeester.

- Men zal me nimmermeer flauwhartigheid verwijten.
 935 Zoo wil ik liever zelf ('t is tijd om 't werk te spoën)
 Met al ons ridderschap, een sterken uitval doen,
 En midden in den drang met al dees maagden sterven;
 Zoo blijkt het nog, dat wij noch hart noch ijver derven.

Rei.

- Zoo waar de burgerij een lichaam zonder hoofd.
 940 Wij zijn nog niet geheel van ons verstand beroofd.
 De burgers zullen u dat nimmermeer vergunnen.

Aartsbisschop.

Wij moeten gaan, en doen al 't zamen wat we kunnen.
 Dit schichtig stuk vereischt een kort en snel beraad.
 Stijgt af met mij, ik hoor al weêr gerucht op straat.

JULIAAN. ATTILA. BEREMOND.

Juliaan.

- 945 Ik heb, om vader Mars met heilloos bloed te zoenen,
 De maagdevloot gedeeld in elf legioenen,
 Omringd met ruitery, en voetvolk, in 't gezicht
 Der stad, die vol geschreis genade zingt, en zwicht.
 Men wacht op uw bevel, om straks dien roof te slachten.

921. Verstrooien: verstrooid worden. — 929. De Noorman: Attila. —
 943. Schichtig: overijld, haastig. — 945. Zoenen: verzoenen.

Attila.

950 Men dient, om Ursuls wil, een dag of twee te wachten.

Juliaan.

De nood verbiedt het u. Het krijgsvolk staat en vlamt,
Op dit bekoorlijk slag. Het krijgsvolk raast, vergramd
Dat 's konings oogen vast naar Ursuls oogen draaien,
En zij van 's oorlogs oogst geen minnevruchten maaien.
955 Indien ge 't recht vertrekt, dit heir van wachten moe,
Van geilheid aangepord, tast lichtlijk daadlijk toe.
Gij zult de dapperheid de zenuwen afsnijden,
En langer niet met Mars, maar onder Venus strijen,
Met eenen laffen hoop. Der Juffren vleierij
960 Zal 't leger om doen slaan, en trekken op haar zij.

Attila.

Och Juliaan, de Min verbiedt dit bloed te storten.

Beremond.

Gij zult der Goden, ook uw eigen eer verkorten.
Waar suft nu Attila, die, met gelaarsden voet
Eens stampende, van schrik den aardboom daven doet?
965 Zijt gij 't niet in wiens deugd wij Scythen zijn gehouden?
Die 's grooten Cæsars stoel zijn moedwil hebt vergouden?
En doen bekennen, dat al 't Noorden roemen mag,
Hoe Rome niet meer zij onwinbaar, als het plag?
Ik wou den koning wel ['t belief hem op te merken]
970 Met een niet ver gezocht en levend voorbeeld sterken.
Uw voorzaat zelf, die zege op 't godloos bloed bevocht,
Werd uit den juffrenroof, de bloem daaruit gezocht,
Een schoone maagd vereerd. Die krijgsheld, zoet op 't minnen,
Docht langer om geen kroon, maar slechts om 't hart te winnen
975 Van 't allergeoelijkst beeld, dat in zijn harte lag.
Een vorst, die 't al gebood, een boel naar d' oogen zag,

955. Vertrekt: ophoudt, vertraagt. — 965. In wiens deugd wij zijn gehouden: aan wiens deugd wij zijn verplicht. — 966. Vergouden: vergoeden. — 971. Uw voorzaat: Hetgeen hier van een van Attila's voorvaderen verhaald wordt, wordt gezegd van Mahomed II, den beroemden Vorst, die 't Oostersche Keizerrijk ten onder bracht. Vernemende, dat zijn liefde tot zekere Irene, eene zeventienjarige Grieksche slavin, die hem vereerd was, bij zijn krijgslieden het vermoeden had doen ontstaan, als zoude hij om harentwille het beleg van Konstantinopel minder krachtig doorzetten, bracht hij haar voor zijn leger te voorschijn en sloeg haar 't hoofd af. Wellicht was V. dit verhaal bekend, zonder de namen der daarin betrokken personen, en daar Turk en Scyth bij hem namen van eeneerle betekenissen waren, zal hij vrijmoedigheid gevonden hebben, het toe te passen op een Scythischen voorzaat van Attila. — 975. Allergeoelijkst: allerschoonst. — 976. Boel: minnares.

- Werd slaaf van zijn slavin. Zij bond het zwaard in scheede,
 Met vlechten van heur haar, en ooreloogde in vrede;
 Waarom het heir getergd, in 't einde aan 't morren viel:
 980 Dat hij verwijfd, niet meer de rechte heirbaan hiel;
 Het rijk veel afbreuk leed, ja schendig moest vervallen,
 Ten waar m'er in verzag. Zij stonden met hun allen
 Gereed, om tot de keur van een rechtschapen hoofd
 Te gaan, 't en waar de vorst der Wijzen raad geloofd,
 985 En 't oproer dadelijk gestuit had, en bejegend
 Met Venus wederga, met schoonheid rijk gezegend;
 Betoonende, dat zij, met recht beminnenswaard,
 Nog niet verbasterd had zijn eersten heldenaard;
 En leggende eene hand op 't hoofd, de schoone onthoofde
 990 Met d'ander, en dit vuur in 't bloed der boelschap doofde.
 Dat voorbeeld strekt een baak, en gij den onderdaan
 Een spoor. Men vang van u dien maagdenoffer aan.
 Dan Ursuls doode lijf aan eenen paal geslagen,
 Om door 't gezicht de stad verbaasdheid aan te jagen;
 995 En als de zonne zinkt voor de opgerezen maan,
 De gansche macht van 't heir gedreven steewaart aan,
 Om met een avondstorm dees sidderende wallen,
 Vol schriks, door zoo veel moords, al t'effens te overvallen.

Attila.

- Ik zweer het bij mijn hoofd, 'k en zal niet minder zijn,
 1000 Dan eenig voorzaat was, al waar het slechts in schijn.
 Als ik dien degen zwaai, zoo pas mijn spoor te volgen.
 De min woedt allerfelst, wanneer ze wordt verbolgen.

REI VAN AGRIPPINERS.

Zang.

- De wijnpers van Gods grimmigheid
 Zal witte en purpre druiven persen,
 1005 En met een' rooden dauw ververschen
 Dit veld, dat om verversching schreit.
 Gods snoeimes strekken zwaard, en spiesen;
 Zijn wijnberg 't Ellefduizendtal,
 De druiven, die hij persen zal,
 1010 En aan den wijnstok Jezus wiesen.

985, 986. Lees: de oproerigen gestuit had, door hen te gemoet te gaan, vergezeld met haar, die in schoonheid aan Venus gelijk was. — 990. Boelschap: boel, minnares. — 994. Verbaasdheid: ontsteltenis, schrik. — 1001. Pas: draag zorg. — 1006. Dit veld, dat om verversching schreit: namel.: om uitkomst van de verwoesting door den vijand aangericht.

De paardevoet dreigt in dees druif
Te trapplen met bloeddronken hoeven
(Helaas, hoe drukken ons dees schroeven!)

1015 Dat hen het sap om d' ooren stuif.
Die most wil ons te bitter smaken,
Maar alle Hunnen dronken maken.

Tegenzang.

't Is Wijnmaand, 't is de rechte tijd,
Laat dien wijngaardenier betijen,
Die maat kan stellen ieders lijen.
1020 Hij zet den merkpaal van den strijd.
Hij geeft bij beurte zon en regen,
Dan zonneschijn, dan regenvlaag.
De zonne schijnt niet alle daag,
Noch juist wanneer 't ons valt gelegen.
1025 Het water leit niet eeuwig vlak.
Het onweêr weet zijn tijd en stonden,
't Staat al aan tijd, en maat gebonden,
Wat voorvalt onder 't hemelsch dak.
Gods roeden, die het lichaam plagen,
1030 Zijn bezems, om de ziel te vagen.

Toe zang.

Gij zalige Englen altermaal,
Ten dienst der vromen uitgelezen,
Daalt neder, ieder met een schaal.
Komt, schept het sap der zuivre bezen,
1035 En mengelt dit, dat bidden wij,
Met bittre tranen, die wij schreien.
Daalt neêr, onsterfelijke reien.
Verkeert dees gal in lekkernij.
Verkwikt ons, midden in doodspijnen,
1040 En perst uit alssem puik van wijnen.

HET VIERDE BEDRIJF.

Attila.

'k **B** Elastte mijn kornels de koningin te brengen;
Hoezeer de liefde raadt heur leven te verlengen.
Was nu mijn borst kristal, men zag hoe 't waar gesteld,
In 't hart van Attila, dat kleene en enge veld

1011. De paardevoet: de Satan. — 1030. Vagen: zuiveren. —
1034. Bezen: beziën.

- 1045 Voor liefde, en eer, die daar met macht te velde komen,
 Uit bittre vijandschap, en punt noch snede schromen.
 O hand, zoudt gij dien dolk wel durven domplen in
 Dien boezem, en die borst der lieve vijandin?
 Zoudt gij dat witte sneeuw met purper durven mengen?
- 1050 Kan min die wreedheid zien? of immermeer gehengen,
 Dat zij haar oogen luik? twee zonnen, daar de zon,
 Op 't klaarste van den dag, niet tegen opzien kon.
 Kan min gedooogen, dat de kille Dood ontdooie
 Dit sneeuw van 't aangezicht? dat die met rijp bestrooie
- 1055 Die rozen op de wang, en sluit dien rooden mond,
 Vol geurs? gelijk een hof, wanneer de morgenstond
 Met aangenamen dauw de bloemen, en de kruien
 Bevochtigt, en verkwikt, en ademt uit den Zuien.
 Neen, Attila uw minne is zoo nog niet verkoeld,
- 1060 Dat gij heur harte wondt, en zelf geen wonde voelt.
 Gij zoudt, in Ursuls borst, uw eigen hart doorsteken.
 Hoe kon uw vijandin zich makkelijker wreken,
 Dan door uw eigen vuist beslechten dit krakeel?
 Dees heuvel, die hier rijst, zal die een moordtooneel
- 1065 Verstrekken, in den ring van hopliën en kornellen?
 Zal die het bloembed zijn, daar ik mij schrap moet stellen,
 En houwen Venus roos van haren teeren struik?
 Opdat de lent beschrei het kostelijkste puik,
 't Welk in den rozegaard eens konings werd geboren?
- 1070 Zal Venus voet nu bloën van dezen ijzren doren?
 Ik zelf een doren zijn in haar gekwetsten voet?
 Opdat der bloemen zon, uit zulk een edel bloed,
 Verrijze, tot vermaak, en nut, en dienst der menschen.
 Mijn oogen zullen die dees lelie zien verflensen,
- 1075 En sterven op het bed van deze groene zoën?
 Zal ik die blonde pruik, haar gouden koningskroon
 Ontluistren, en dit hoofd, wel waard mijn kroon te voeren,
 Na 't sneuveln ook aan 't snoer van Nimrods zege snoeren,
 Bij d' andre koningen, en koppen, dien mijn kling,
- 1080 Gelijk een stale wind, door nek en strotten ging?
 Neen Attila, gij moogt dit hemelsch zaad niet smoren;
 Gij moet nochtans, en hebt autaar, en Goën gezworen,
 En met gestaafden eed uw trouw aan 't rijk verplicht.
 Zult gij nu eer en eed vergetende, zoo licht
- 1085 Verwareloozen d' eer, door dapperheid verworven?
 Is d' eerste vromigheid in uw gemoed gestorven,
 Dat gij, die nooit voor stroom, noch bergen stilstaan bleeft,

- Niet, blank in 't harnas, voort stads graften overstreeft,
 Noch draagt de storremleer de voorste aan 's vijands wallen,
 1090 En klimt, en wenkt uw volk, om moedig aan te vallen?
 Zult gij, in 't hart geprikt, van Cypris geilen straal,
 Uw triomfeerend heir verstreken een schandaal,
 Dat over bergen klinkt, en grondelooze plassen?
 Zult gij in 't aangezicht der stad ontharrenassen
 1095 Dit braaf gewapend volk, dat in zijn volle krits
 Gereed staat, om er in te vliegen met zijn spits?
 Maar hoe? ik raas, ik raas, en ben niet wel bij zinnen.
 Rechtschapen krijgsman kan geen eer aan vrouwen winnen,
 Inzonderheid wanneer zij weerloos staan, en bloot.
 1100 De liefde, aan d'eene zij, aan d'andre zij de nood
 Mij trekken, elk om 't stijfst; gelijk de herrestbui
 Bestoken, reis op reis, van 't Noorden en van 't Zuilen,
 Een hoog gewassen eik, die over bosschen ziet,
 En diep in Taurus rug zijn taaie wortels schiet.
 1105 Hij kraakt vast, en bestrooit den grond met blad en loover,
 En helt ter slinke hand, dan weêr ter rechter over.
 Zoo wordt mijn vlotte geest gedreven heen en weêr.
 Maar hier komt Beremond. Hij loopt vast op en neêr.

BEREMOND. ATILA.

Beremond.

- Schep moed, doorluchtste held. Doe nu voor ieder blijken,
 1110 Dat gij alleen niet zijt een koning van veel rijken,
 Maar ook van uw gemoed; dat liefde tot uw staat
 En glorie vrouweliefde al veer te boven gaat.

Attila.

Aartsoffervinder, och! ik leg te diep verzonken.

Beremond.

Grijp moed, een oogenblik, en daarmede is 't geklonken.

Attila.

- 1115 O zuren oogenblik, hoe streef ik u voorbij?

Beremond.

Sta vast een korten stoot. Zet liefde aan d'eene zij.

Attila.

En of ik in dien strijd ten middelweg bleef steken?

1089. De voorste: het eerste. — 1091. Cypris: Venus. — Straal: pijl. — 1092. Schandaal: schande, smaad. — 1095. Krits: kreits, kring. — 1115. Hoe streef ik u voorbij: hoe kom ik er door heen? — 1117. Of: als, indien.

Beremond.

Gij zorgt vergeefs. Ik zal u hart, en moed inspreken.

Attila.

De liefde staat en dreigt, en maakt mijn hart vervaard.

Beremond.

1120 't Is ingebeeelde waan, en geen bedenkens waard.

Attila.

De geest zal, na haar dood nog warende, zich wreken.

Beremond.

Zoo Mars zijn wierooschuld niet eerst met Ursul reken.

Attila.

De minne na liefs dood brandt feller in 't gemoed.

Beremond.

Men dooft die in haar asch: men bluscht die in haar bloed.

Attila.

1125 De tranen zullen mij gestadig staan in d' oogen.

Beremond.

Gij zult ze aan 't heilloos lijk, en aan heur kleedren drogen.

Attila.

Hoe scheidt een minnend hart zoo noode van een vrouw!

Beremond.

Die u zoo schendig schold, om d'aangeboden trouw?

Attila.

De liefde is doof, en blind, en kan het al verdragen.

Beremond.

1130 De liefde tot uw eer geneze u van dees plagen.

Attila.

Men sla iet eerlijks voor, dat staat noch eere kost.

Beremond.

Men waarschuwt u van Rome, en schrijft u post op post.

Attila.

Is nu de staat zoo veel aan eene maagd gelegen?

Beremond.

Zij won in 't eerst uw hart, nu grijpt ze naar dien degen.

1119. Vervaard: bevreesd, angstig.

Attila.

1135 Dien draag ik op de zij, gelijk een vroom soldaat.

Beremond.

Zijt gij er meester af, gebruik dien niet te laat.

Attila.

'k En wil met Ursuls bloed het zwaard van Mars niet smetten.

Beremond.

Zij smet 't autaar van Mars, zijn godsdienst, en zijn wetten.

Attila.

't Besmette zwaard zou staag nog bloên voor mijn gezicht.

Beremond.

1140 Verschoont ge 't heilig zwaard, zoo priem haar met een schicht.

Attila.

Mijn schicht, zal die het bloed der overschoone lekken?

Beremond.

Grijp moed. Ik zal er een uit uwen koker trekken.

Attila.

Ja trek er een, die mij dit bange hart afsteekt.

Beremond.

Aanvaard dien schicht, nog nooit in iemands bloed geweekt.

Attila.

1145 'k Aanvaard hem blindeling. 'k Gevoel mijn onvermogen.

Beremond.

Zij komt met uw kornels. Stoot toe, en sluit uw oogen.

URSUL. ATTILA. BEREMOND.

Ursul.

Ontzichtbre Vorst, 'k verschijn al weêr, op uw ontbod,
En wacht van uwe hand mijn toegeleide lot.

Attila.

Men telt uw mannelijke en maagdelijke troepen.

1150 'k Heb sommigen voor mij gedagvaard, en doen roepen.

Men kan het gansche heer, van dezen heuveltop

Met zinnen overzien, en tellen kop voor kop.

1135. Vroom: dapper. — 1136. Af: van. — 1143. Afsteekt: doorsteekt. — 1147. Ontzichtbre: ontzagbare. — 1152. Met zinnen: kalm, met bedaard overleg.

- Klim op. 't Is tijd. Men moet mij d' uitgekikte wijzen.
 Gij zult hen voor dees kruin al t' effens zien verrijzen.
 1155 Daar staat uw leger nu in zijnen vollen kuits
 Omsingeld van mijn heer, gewapend met het spits.
 Mijn krijgslieën zouden eer verliefd dan toornig worden,
 Op zoo veel aanzichten, al vierkant in slagorden,
 Zoo schoon en braaf, als ooit Scythin te velde brocht.
 1160 Vier regimenten voor, en vier tot achtertocht,
 In 't midden drie, dat's elf, die elk een kruis opsteken,
 Behalven 't middelpunt; daar schijnt alleen t' ontbreken
 Uw trotsche kruisbanier, die past er wonder bij.
 Het mannevolk verstrekt de vleugels van weerzij.
 1165 De rechter vleugel draagt al geestelijke kleeren.
 De slinker wiek bestaat uit wereldlijke heeren.

Ursul.

- O Ellefduizendtal, den hemel toegewijd,
 Heldinnen, die voor d' eer van 't rijk der Englen strijdt,
 Gij hoofden van Gods heer, verlicht van 's hemels stralen;
 1170 't Zij ambtelooze paus. aartsvaders, kardinalen,
 Aartsbisshoppen, met al dees kerkelijke pracht
 En praal; 't zij koninklijk, of vorstelijk geslacht,
 Baron, of edelman, al t'zamen Jezus knechten,
 Gevoerd in 't martelveld, om zege te bevechten:
 1175 Ik groet u duizendmaal, in 't loflijk worstelperk.
 Vecht nu voor Christus naam: gij draagt zijn heilig merk.
 Uw zielen zullen, na dien veldslag, breed gaan weien,
 En varen God te moet met roode livereien.

Attila.

- Nu dien mij op mijn vraag, met kort en klaar bescheid.
 1180 Hoe komt dit reisbaar volk zoo kostelijk gekleed?
 Hoe vloeit al 's werelds schat bijeen van alle kanten.
 Hier flikkert Indië met al zijn diamanten.
 't Is al scharlakenrood, al purper, dat er blaakt,
 Al fijn en louter goud, al zilver, dat er kraakt.

Ursul.

- 1185 Gij ziet verzaamd een volk van tweeërleie standen,
 't Welk op den hoogen dag, en 't hoogtijd nu voorhanden,
 Ter eere van het onbegrijpelijk DrieEen,
 En dat almachtig Hoofd, ten hemel ingestreên,

1153. Uitgekikte: uitgekokene. — 1160. Achtertocht: achterhoede. —
 1170. Ambtelooze paus: Cyriacus, zie vs. 146. — Aartsvaders: pa-
 triarchen of kerkvoogden. — 1178. Roode livereien: bebloede klee-
 deren. — 1180. Reisbaar: reizende.

- Op 't allerheerlijkst dus voor u komt uitgestreken.
 1190 Want schoon zij ambtloos zijn, nog leenen zij het teeken
 Van hun verlaten ambt, opdat die zichtbre praal
 Gods vijanden, door 't oog, tot in het hart toe straal,
 En krachtig overtuig 't hardnekkige geweten.

Attila.

- Gij Christenen weet ruim uw stukken uit te meten.
 1195 Wie voert de maarschalk hier zoo dicht voor mij ten toon?
 Wie is die grijze kop, die met een sluimerkroon
 Zijn mijter driemaal kroont, van steenen overladen,
 En van karbonkelen; vermast van zijn gewaden,
 En schitterenden staf, die driemaal is gekruist,
 1200 En gouden sleutels draagt in zijne slinke vuist?

Ursul.

Dat is Cyriacus, het hoofd der Christen bende.

Attila

- Een hoofd vol majesteit. Mij dacht dat ik het kende.
 Hoe zweemt hij naar dien God, die, bij den Eridaan,
 Mij onder oogen trad, en schielijk af deed staan
 1205 Van d' opgezette tocht; toen met den blooten zwaarde
 Een Godheid boven hem, voor bei mijn oogen, waarde,
 En bliksemde. Hoe is hij Leo zoo gelijk!
 Hij schijnt geboren, niet gekoren, tot zijn rijk,
 En opperpriesterdom. Maar meld mij dees twee andren,
 1210 Die, stemmig achter hem, gepaard staan bij malkandren,
 Wier borststrook met een trits van kruisen hangt gelaân.

Ursul.

- Men kent d'aartsvaders dus, en d'een heet Kassiaan,
 Dien ik te Rome vond, en, met zijn wijze Grieken,
 Mij volgende, verstrekt een slagveer aan mijn wicken;
 1215 Een, dien geleerdheid noch godvruchtigheid ontbreekt;
 Een helder licht, daar elk zijn harsens aan ontsteekt.

1198. Vermast: bedekt, overladen. — 1203. Dien God: Paus Leo. Zie vs. 1207. — 1205. Opgezet: voorgenomen. — 1212. Kassiaan: Johannes Cassianus, van Scythische afkomst, doch te Athene geboren, bracht zijne jeugd in de kloosters van Kanaän door, bezocht met den abt Gerardus Egypte, en genoot later de vriendschap en 't vertrouwen van Chrysosthomus, in wiens belang hij naar Rome reisde, waar hem eerst de Paus Innocentius, later Paus Leo zeer in eere hielden. Hij schreef de *collationes Patrum* in XXIV, en een werk de *incarnatione Christi adversus Nestorium* in VII boeken. Dat hij echter St.-Ursul verzelde of zelfs als martelaar zou gestorven zijn, wordt niet gemeld.

Hij heeft de nevelen van menig oog geschoven,
En toonde 't onderscheid van 't vatten, en gelooven.

Attila.

- Daar staat een jongeling, recht achter hen, in 't wit,
1220 Vrij schotig, schoon van leest, twee oogen, zwart als git,
De baard breekt effen uit. Een ruigte schijnt de kaken
Te kleen met gouden wol. De heldre steenen blaken,
Als starren, in de kroon, die hij zoo treffijk spant,
En d' eedle schepter past te voeglijk in zijn hand.

Ursul.

- Gij hebt den bruidegom geschilderd naar het leven.
Dat is Ethereus, die, met mij afgedreven,
Niet meer naar mij, maar naar een rijker huwlijk staat.
Hij heeft, dus jong van jeugd, gewraakt het wulpsch gelaat.
Zoo stroopt de schrandre slang haar huid in scherpe heggen.
1230 Hoe wenscht hij, om Gods rijk, dien rijksstaf neêr te leggen.
Hij groet me nog van veer, voor d' allerlaatste reis,
Tot wederziens bij God, in 't hemelsche paleis.
Schip moed, mijn troost, schep moed. Wij zullen haast vergaren.
En 't sterflijk hier beneên, omhoog 't onsterflijk paren.
1235 Zij groeten elk om 't zeerst, en worden mij gewaar.
Mijn kruisgenooten, zet u schrap op 't hoog autaar.
Al d' Englen geven u den zegen, en 't geleide.

Attila.

- Twee vrouwen vatten daar een jongskén tusschen beide,
Alsof 't gezusters zijn, indien ik recht bevroei,
1240 Bedaagd van oude.

Ursul.

Al recht, mijn moeder, en mijn moei,
Met haren kleenen zoon, na mijnen bruijom volgen.
Mijn moei heet Gerasijn, die, over den verbolgen
En woesten pekelpas, mij aan den Theems bezocht,
En Etna liet, door brand tot dezen maagdentocht.

Attila.

- 1245 Wie pronken achter haar met ongevlochten tuiten?

Ursul.

Vier deugden in den aard, alreede huwbre spruiten,
Haar dochters alle vier, die dus ter bruiloft gaan.

1218. 't Onderscheid van 't vatten en 't gelooven: 't onderscheid n.l. van een onderworpen geloof en van zoodanig een, dat op tastbare overtuiging gegrond wil zijn. — 1220. Schotig: opgeschoten, slank. — 1224. Te: zeer. — 1239. Bevroei: bevroed. — 1244. Door brand: door vurige begeerte. — 1245. Tuiten: haarvlechten.

Attila.

Men ziet dit elleftal, als met een halve maan
Van elf maagdekens, van achter braaf gesloten.

Ursul.

1250 Die strekken voor kornels van 't heir der kruisgenooten.
Zij treden dus vooruit, en voeren 't leger aan.

Beremond.

Monarch, ontruk haar toch die schandelijke vaan.

Attila.

Leg af 't schandaal, waarmee gij achter land loopt zwerven.

Ursul.

Rechtschapen vaandrig moet en wil bij 't vaandel sterven.

Attila.

1255 Ontzegt ge mij dees vaan, die 't leger schande aandoet?
Daar leit de vaan, en 't kruis. Ik trap het met den voet.

Beremond.

't Gaat wel. Verzet haar zoo die onverzetzbre zinnen.

Ursul.

Gij broedermoorder, moest dien maagdemoord beginnen
Met zoo een schendig stuk, als 't schenden van het kruis.

1260 Zoo komen u met recht Gods plagen t' effens thuis.

Beremond.

Wordt een monarch nu dus van zijn slavin versproken?
Stop toe dien lastermond.

Attila.

Ik heb mijn leed gewroken.

Zij leit er toe. Zij zwijmt. Zij sterft. Zij geeft den geest.

Beremond.

Gij kwijt u als een held. Zoo viert men Mavors feest.

Attila.

1265 Nu krijgslie, valt er aan, gij ziet mijn sabel zwaaien.
Zoo moet men vader Mars met Maagdenoffer paaien.
Daar briescht de dertle hengst op trommel en trompet.
Daar gaat hij in een zee van brein en bloed te wet.

1249. Braaf: kloek, ferm. — 1253. Schandaal: schandmerk. — Achter land: door 't land. — 1258. Broedermoorder: Attila had in 444 zijn broeder Bleda, zijn deelgenoot in het oppergezag, doen ombrengen, onder voorgeven, dat zulks op een goddelijk bevel geschiedde. — 1261. Versproken: beschimpt, gescholden.

Beremond.

- 1270 Gij kunt de feest van Mars niet koninklijker vieren,
 Een ander paait Jupijn met honderd witte stieren;
 Gij Mars met vijanden van 't menschelijk geslacht,
 Bij duizenden. 't Gaat wel. Het offer is volbracht.
 De veldheer, die verslapt van minne werd geoordeeld,
 Beneemt alle achterdocht door zoo een levend voorbeeld.

Attila.

- 1275 Kornels, men recht dit lijkt, voor 't ondergaan van 't licht,
 Terstond aan eenen paal gebonden, in 't gezicht
 Des muurs, om door dien schrik 't hardnekkig volk te dwingen,
 En ieder hou zich reed, men zal de stad bespringen.

REI VAN AGRIPPINERS.

Zang.

- 1280 Waar zijn de maagden, waar de vrouwen,
 Die zich van schreien nu onthouwen?
 En niet met ons heur hart uitklagen,
 Om dees bedroefde nederlagen?
 Men hoorde, eer nog trompetten gingen,
 En trommel sloeg, dees maagden zingen;
 1285 Terwijl we smolten in ons tranen.
 Men zeit dat zich de veege zwanen
 Nog met een lofzang dus vermaken,
 Wanneer ze zien de dood genaken.
 Na 't zingen gaan ze, zonder kermen,
 1290 Malkandren kussen, en omarmen
 Hier scheiden tweeërleie staten,
 Die zich op éénen God verlaten.
 Hier ziet men vorsten, en vorstinnen,
 En koningen, en koninginnen.
 1295 Ja paus, aartsvaders, kardinalen,
 Aartsbisdommen en priesters pralen
 Met 's werelds allergrootste schande;
 Verwezen tot een offerande,
 In 't aanzicht van zoo veel tirannen.
 1300 Hier groeten maagden, vrouwen, mannen,
 En jongelingen vast malkandren,
 En 't aanschijn weet van geen veranderen:
 Niet eene heeft haar verf verschoten.
 Verwanten, vrienden, speelgenooten,

- 1305 Een iegelijk voor ander vlugge
Biedt werelds ijdelheid den rugge.
De Hunnen staan van spijt en zwellen,
Als zij zich in geleden stellen,
En in slagorden, om door lijden
1310 De macht der wereld te bestrijden.

Tegenzang.

- De Hun zijn blanken degen zwaaide,
Toen Ursuls vaan niet langer waaide:
Dit was de moordleus, en het teeken.
De trommels slaan, trompetten steken.
1315 Het krijgsvolk op trompet en trommel,
Komt t' effens ploffen in den drommel
Der maagden, bloot en zonder wapen.
Gelijk in eene kudde schapen
De hongerige wolven varen,
1320 En geene met hun tanden sparen.
De ruiter komt van achter rijden.
Het voetvolk perst hun van weerzijden.
De maagden staan als Gods gebonden.
Zij sneuvlen moedig, daar ze stonden.
1325 Zij kussen nog de paardevoten,
Die lijf en ingewand doorwroeten,
Zij kussen dees geverfde klingen,
Die door den rug en d'armen gingen;
Dees pijlen, die den boezem wonden.
1330 De som verscheiden mond aan monden,
En, zonder krijten, zonder karmen,
Al lachende in malkanders armen;
Dat zelfs der krijgslieën harten krompen.
Hier rollen hoofden, ginder rompen.
1335 Daar drijven afgesneden borsten,
Hier brein en bloed, die haar bemorsten,
Hier ziet men armen, beenen slingren,
Daar handen, voeten, teenen, vingren.
De Hun, als hij dees dooden plondert,
1340 Zich om heur eerbaarheid verwondert;
Vermits die kuische en eedle zielen
Met mond en borst op d'aarde vielen.

1308. Geleden: gelederen. — 1323. Als Gods gebonden: verkeerdt:
er moest staan of: Gods gebondene, of Gode gebonden (gewijd). —
1330. De som: sommigen. — Verscheiden: sterven.

Toezang.

- Zoo gaat het Christus uitverkoornen.
 Zoo groeit de lelie onder doornen;
 1345 De roos op scherpe doornehagen.
 Zoo trekt men zegen uit de plagen.
 Geen akkers worden zoo gezegend
 Als Ursuls veld, van bloed beregend.
 In deze zee gaan d' Englen baden.
 1350 Dit zijn de purpere gewaden,
 Daar Jezus bruiden zich meê kleeden,
 Wanneer ze naar haar stacie treden.
 Dees roode druppels zijn robijnen,
 Die boven licht, hier donker schijnen.
 1355 Men drinkt bij God uit gouden koppen,
 Verzet met dees gestremde droppen.
 Dit zijn de rechte livereien,
 Om d' allervroomsten t' onderscheien.
 Zoo triomfeert men overwonnen.
 1360 Men vindt geen kostelijker bronnen,
 Dan die uit 's martlers adren springen.
 Dees sluiers passen hovelingen,
 Die tot het hemelsch hof behooren.
 Zoo strekken 's vijands punten sporen,
 1365 Om 't Christelijk gemoed te nopen,
 Veel spoediger naar honk te loopen,
 De renbaan aller martelaren.
 Dies staakt dit treuren, droeve scharen,
 Geleidt met vierige gebeden
 1370 Het maagdenheir, nu doorgestreden,
 Daar zij het al ten hemel wenken.
 Noch dood noch vijand kan u krenken.
 Gij ziet de zon in 't water dalen,
 Om op te staan met blijder stralen.

HET VIJFDE BEDRIJF.

BURGEMEESTERS. BODE.

Burgemeester.

- 1375 **H**Oe 't kwam, dat Attila het hoofd zoo plotsling stiet,
 Met dezen elfden storm, begrijpt mijn brein nog niet;
 Terwijl ik, bij 't klinket, verwacht, omtrent de wallen,
 Ons Ridderschap, om 't lijk van Ursul uitgevallen.

1366. Honk: huis. — 1377. Klinket: valdeurtje in de stadspoort.

Bode.

Zij komen, met dien buit geladen, naar de stad.

Burgemeester.

- 1380 'k Geloof het nauwelijks. O Jezus, loon hun dat.
Wie durf't verbeteren lam, met bloënden muil gedragen
In 't hongerige nest, dien wreeden wolf ontjagen?

Bode.

- De spie verkondschapte ons, hoe 't lijk in Manfrids tent
Te zorgloos werd bewaard door 't Kattenregiment;
1385 Dat van den storm vermoeid, en dapper aan 't verlopen,
Geen legerpoorte sloot, maar lag naar stad toe open.
Dit gaf den borsten moed. Wij nadren altemet,
Vernemen man noch paard op schildwacht uitgezet.
Wij zien vast hier en daar de herrefstviere rooken.
1390 D' een leit op stroo, en ronkt, met oogen toegeloken,
Verdronken in den wijn. Een ander drinkt, en druipt
Van most, en voelt niet eens dat hem de slaap bekruipt.
De sommigen den buit verdobben, en verspelen.
Een ander hallef naakt zijn wonden zoekt te heelen.
1395 De wagens staan er bij, som heel, som half gelaân.
Hier leunt een speer, daar hangt een schild of rusting aan.
De vlammen schitteren vast in helmen, en standaarden.
De ruiters altemaal, gestegen van hun paarden,
Verzuimen hunnen plicht, gelijk de voetknecht doet.
1400 Toen Liskerk dit vernam, ontstak zijn edel bloed,
Veel hitsiger dan ooit op Keulens trotsche muren,
Nog t' avond van zijn bloed, en druipende kwetsuren
Geverfd, daar hij den Hun manhaftig wederstond,
En, hoe vermoeid, het zwaard niet eenmaal af en bond.
1405 „O telgen, voortgeteeld van Roomsche en Deutsche struiken,
Die niet om pracht (sprak hij,) maar eerlijk te gebruiken,
Het harnas gespte aan 't lijf, en degens gordde op zij;
Hier is gelegenheid. Een ieder volge mij,
Om onze ervvijanden, dees Katten, die, als slaven,
1410 Zich onder 't Hunsche juk zoo schandelijk begaven,
Betaald te zetten 't leed, van ouds her aangedaan

1382. Ontjagen: ontnemen. — 1383. Manfrids tent: Manfrid wordt hier voorgesteld als een overste der Katten. — 1393, 1395. De sommigen — som: sommigen, vgl. vs. 1330. — 1400. Liskerk: de overste der uitgetogen Keulsche benden. — 1411—1413. Om deze regels recht te verstaan diene men zich te herinneren, dat, volgens de overlevering, Keulen gesticht werd door de Ubiers, die eerst in Hessenland woonden, doch door gedurige oorlogen met de Hessen, of Katten, zooals V. hier beweert

- Den Ubiën; toen, na veel jammers, uitgestaan
 Van woest geweld, zij heul aan Cesars schepter vonden.
 Dit 's Manfrids regiment. Gij ziet den hengst gebonden
- 1415 Vast grazen bij zijn tent, waarin hij stormens moe,
 Houdt schildwacht op tapijt, met bei zijn blikken toe.
 Wie zag ooit schooner kans in al 't beleg geboren?
 Mijn makkers, dat 's u voor." Met gaf hij 't ros de sporen.
 Al d' andren op dat spoor hem rennen achteraan,
- 1420 Het open leger in. Wat kon er tegen staan?
 Wij ploften onvoorziens, in 't honderd, in den drommel,
 Voor 't steken van trompet, voor 't roeren van de trommel
 Des ronkenden soldaats. Eer 't iemand hoorde of zag
 Gevoelden ze onze jeugd niet eerder dan den slag,
- 1425 En 't ijzer op den hals. Dat was het zeker teeken.
 En daarmee wapen, moord, en klokken opgesteken.
 Zoo overvalt op zee een onverwachte vlaag
 Den zeeman, daar hij slaapt, en verre leit te laag,
 Als, onzacht opgewekt, hij 't zeil begeert te strijken,
- 1430 En bulderende wind, en golven niet bezwijken.
 Voor dat het schip gesloopt te gronde gaat, en zinkt.
 Hier wordt er een verrast, terwijl hij zit en drinkt,
 En braakt den wijn, en 't bloed, en mengt ze met malkandren,
 Een ander wil zijn spel te spa in ernst veranderen,
- 1435 En wordt, terwijl hij speelt, het spel en 't leven kwijt.
 Een ander, vast in slaap, van 't waken wordt bevrijd
 Een ander grijpt zijn zwaard, of zet zich in geleden;
 Maar wordt van 't punt geraakt, of van den hoof vertreden.
 Een ander, die zijn kwaal verbond, met luttel harts,
- 1440 Van 't schichtig zwaard geheeld vond nooit gezwinder arts.
 Op 't roepen midlerwijl, op dit erbarmlijk schreien,
 Terwijl Agrippa's jeugd, zoo stout, zoo breed, gaat weien,
 Komt Manfrid uit zijn tent gesprongen, half gekleed,
 Met eene hellebaard, en schuimbekt bijster wreed,
- 1445 En schreeuwt: wij zijn nog niet verbasterd van onze oudren.
 Hij brengt een slag, maar 't hoofd dat hangt op beide schoudren
 Gekloven middendoor van Liskerks gladde kling,
 Die hem te snel ontmoette, en rustig tegenging,
 En zonder samlen sprong uit zijnen hoogen zadel,

zich 35 jaren voor Chr. hadden genoodzaakt gevonden den Rijn over te trekken, waar zij gunst vonden bij Agrippa, en Keizer Augustus hun de velden der Condusiërs en een deel van die der Eburonen en Menapiërs inruimde. — 1421. Drommel: drom. — 1437. Geleden: Zie de aant. op vs. 1308. — 1439. Versta: een ander, die zijn wonde, bijkans uitgeput, verbond. — 1442. Agrippa's jeugd: de Keulsche jongelingschap. — 1446. 't Hoofd: t. w. dat van Manfred.

- 1450 De tent van Manfrid in, bestuwd van Keulschen adel,
 En haalde Ursuls lijk, en smeedt het op zijn paard.
 Toen daadlijk 't leger uit, en zoo weer stedewaart
 Door dik door dun gejaagd, van bloed en zweet bedropen.
 Bezet de poort, en wal, en zet de poort wijd open.
 1455 Zij komen met het lijk. Al 't leger raakt in roer,
 En was ten deel gevloën. Ik boodschap u hoe 't voer.

Burgemeester.

- Manhafte jongeling, die zonder eens te flauwen,
 Dien kostelijken roof hebt uit die stale klauwen
 Des Noordschen Beers gerukt; uw ridderlijke daad
 1460 Blijft in geheugenis, zoolang de dageraad
 De duisternis verdrijft, zoolang de starren dalen,
 En duiken, voor den glans van levendiger stralen.
 Sinte Ursul zal u niet vergeten in Gods rijk,
 Daar zij, Gods blijde bruid, voor d' Englen zit te prijck.

JULIAAN. ATILA. GEEST VAN SINTE URSUL. GEEST
 VAN ST. ETHEREUS.

Juliaan.

- 1465 Hoe heeft de Noordzij zich zoo schandelijk gedragen?

Attila.

Hoe liet de Zuidzij zich zoo schandelijk verjagen?

Juliaan.

- Trompet noch trommel werd gestoken noch geroerd,
 Voordat men 't stormgevaart had steewaart aangevoerd,
 En wat tot storremtuig en reedschap kon verstrekken.
 1470 Al 't voetvolk kwam vooraan, de ruiter achtertrekken,
 En noopte met zijn paard ook 't hart des soudeniërs,
 Om den belegen muur t' ontginnen met meer viers.
 De nieuwe maan ging op, dat was 't gezette teeken,
 Om met een veldgeschrei altzamen op te steken.
 1475 Zoo ging het stormen aan, hardnekkiger dan ooit.
 Het hagelde geweer. Het veld werd dicht bestrooid
 Met pijlen, die de lucht verduisterden, en vlogen,
 En snorden van de pees der afgeschoten bogen.
 Men bracht den storrembok met eene schildpad aan,

1457. Manhafte jongeling: Liskerk. — 1472. Om den belegen muur te ontginnen: om in den belegerden muur een bres te maken. — 1479. Schildpad: testudo, schildendak, zie vs. 1488, stormtuig, bij de oude volkeren in gebruik, of liever, soort van dak, waaronder het stormtuig veilig was tegen de vernielingsmiddelen, die van binnen werden aangewend.

- 1480 Geweld daar muur noch poort, noch toren voor kan staan,
 Al't vrouwvolk in de weer zich weert met traan en vlammen,
 Met pekreep, ziedend kalk, en steenen, om het rammen
 Te hindren. Heet gevecht maakt heete harsens dol.
 De mannen sneuvelen. De graften raken vol.
- 1485 Men strijdt eer reukeloos als met verstand en orden,
 Uit bitterheid, van wie zij aangedreven worden.
 Gewicht van steenen rolt, en tuimelt van den wal,
 Op 't schildendak, dat sloopt, door eenen zwaren val;
 Dat kraakt, en knarst, en huilt. Nog ziet men niemand suffen.
- 1490 Men laat zich door veel moords in 't rammen niet verbluffen.
 De levendige treedt terstond in 's dooden plaats.
 In 't eind bezwijkt de muur, door 't aanstaan des soldaats,
 En stort met rook, en puin, en groot gedruisch ter aarde;
 Die davert van dien slag, alsof ze reuzen baarde,
- 1495 En weer in arbeid ging. Het puin vervult de gracht,
 En baant den weg in stad: die schijnt in 's legers macht
 Te staan, daar over ons de vesten vreeslijk gapen
 'k Zag d' Agrippiners blank op straat, in volle wapen,
 Getroost het Hunsch geweld t' ontvangen sterk en stijf,
- 1500 Als mij, gelijk een koorts, een grilling reed door 't lijf.

Attila.

Wat grilling kwam u aan? hoe is u 't hart ontzonken?

Juliaan.

- Mij dacht, dat in die breuk des muurs dees mannen blonken,
 Die flus verslagen, nu verschenen wederom
 Tot wrake van dien moord. 'k Zag Ursuls bruidegom,
- 1505 Dien wakkren jongeling, den wijden mond der muren
 Bezetten, met die zelve en vloeiende kwetsuren,
 Ontvangen van mijn hand, toen ik, versteurd van moed,
 Hem aangreep bij zijn kleed, en slibben deed in 't bloed
 Van 't grijs en pauslijk hoofd, hetwelk voor zijn oogen,
- 1510 Doorstoken van mijn zwaard, zich mede kwam vertoogen,
 Tot wraak van 't ongelijk, met eene heesche stem;
 Gelijk die dubbele wolk van mannen achter hem,
 De moede burgerij kwam bijstaan, en verpoezen.
 Men zag er som gebaard. Men zag er baardeloozen,

1481. Zich weert: zich verweert. — Traan en vlammen voor
 vlamrende traan, d. i. kokende olie, een gewoon verdedigingsmiddel,
 o. a. door die van Alkmaar tegen den Spanjaard met vrucht gebruikt. —
 1498. 'k Zag d' Agrippiners blank op straat, in volle wapen:
 't woord blank ziet hier op de wapenrusting der Agrippiners, en men
 moet dezen regel lezen, als stond er: „'k zag de straat blank van Agrip-
 piners in volle wapenrusting.” — 1510. Vertoogen: vertoonen.

- 1515 En jong, en oud. Elk had zijn eigen handgebaar,
Een kruis, of staf, of toorts, of zwaard. 't Gespook stond naar,
En vreeselijk bij nacht. De krijgsman aan het dutten,
Wijkt af, verloopt, en ik zoek hen vergeefs te stutten.

Attila.

- Nu merk ik, 't is geen droom, noch harsenschilderij,
1520 Het heeft niet weniger gespookt aan onze zij.
Ik, om geweer en moed van 't oorlogsvolk te slijpen,
Hadde opgezet eens zelf de torens aan te grijpen,
En greep, in 't bits gevecht, na zoo veel tegenstand,
Den standerddrager zelf den standerd uit de hand.
1525 Met d' een, met d' ander hand de lange storremladder,
En riep: men volg mijn spoor. Wie eerst van allen radder
Kan steigren, achter mij, en schrap in 't heetste staan,
Dien mag onsterflijke eer, noch muurkroon niet ontgaan.
Hier rijst het Capitoel. Hier is de wedergade
1530 Van Rome. Schats genoeg, tot boete van uw schade,
Geleden in 't beleg. Val aan, ik wijs u 't spoor.
Mijn Arend met de kroon, mijn Astur vliegt u voor.
Het vuur ontstak. Men zag hoe aller oogen glommen,
Ik recht de ladder zelf, en daadlijk opgeklommen:
1535 Mijn regiment mij na, en zoo de zege ontgost.
Een iegelijk soldaat hiel stand, gelijk een post.
Ik zwaai den degen vast. Ik schreeuw vast, moord en wapen,
Vrijbuit, en brand. Val aan, nu wreek u eens rechtschapen.
De burgerij verflauwde, in tegenweer te bien.
1540 De wal en stad was ons; wanneer ik op zijn knien
Een oud eerwaardig man zag vallen, in het midden
Der priesteren, en met gevouwen handen bidden.
Op dat gebed, helaas! verscheen me straks mijn Min,
Met haar doorschoten borst. Die schoone koningin
1545 Verscheen met dees kwetsuur, die versch nog deerlijk bloedde.
Hoe werd mijn hart zoo bang, dat straks zoo grimmig woedde!
De standerd zeeg, en viel, met eenen viel de moed.

1517. Dutten: suffen. — 1532. Mijn Arend met de kroon, mijn Astur: De naam van het veldteken van Attila „Astur” is geen eigenaam, maar een appellativum van een bijzonder soort van roofvogel, waarvan de naam, uit het middeleeuwsch Latijn overgebleven, nog voortleeft in den Franschen soortnaam „autour”. Zie Du Cange r. v. 53. Verg. Mr. S. J. E. Rau. *Proeve van aanteekeningen* bl. 52. — 1535. Ontgost: ontginnen, aangevangen. — 1543. Mijn Min: mijn beminde, geliefde. — 1544. Met haar doorschoten borst: zij was wel met een schicht omgebracht, die Beremond — zie vs. 1142 — uit Attila's koker getrokken had, doch daarmede niet doorschoten, maar doorstoken, als blijkt uit vs. 1146 en uit vs. 1252—1263.

Juliaan.

Verscheen ze slechts alleen?

Attila.

Met een ontelbren stoet

- Van duizenden bestuwd, en met die zelve zielen
 1550 Die, van den hoof getrapt, door zwaard en speren vielen.
 Zij trad mij in 't gezicht, en dacht me ruim zoo schoon,
 En ruim zoo groot als flus. Haar diamanten kroon
 Verlichtte straat en wal, door 't schitteren der steenen,
 En 't kronegoud, gelikt en goddelijk beschenen
 1555 Van eenig godlijk licht, dat met een ronden kring
 Van tongen, rood als vuur, om 't heilig hulsel ging.
 Mij dacht ik zag dien schicht nog in haar harte steken,
 Daar 't lauwe bloed langs scheen op d' aarde neêr te leken.
 Ik stond er stijf en stom. Al 't krijgsvolk zag op mij.
 1560 De liefde en schrik van d' een, de schoone aan d' andre zij.
 Nog drong ik steewaart in met sidderenden degen.
 Maar waar ik kwam, alom vloog Ursuls geest mij tegen
 Met hare standerdvaan. Haar maagden overkuisch
 Bejegenden mijn volk met dadeltak, of kruis,
 1565 Of maagde-wassekaars, voor wie de krijgslie vielen,
 En vloten hier en daar. Zij zat mij op de hielen,
 Of stond voor mijn gezicht. Veel troepen vloên verbaasd;
 Dies ik den aftocht blies, want d' aftocht was ons 't naast.

Ursul.

Nu treffen den tiran al 's hemels dreigementen.

Ethereus.

- 1570 Nu Juliaan vervolgd in d' aangestoken tenten.

Attila.

Och Juliaan, wat raad? Hier komt het zelve spook.

Juliaan.

Hou stand, 't is ijdelheid, en wind, en stof, en rook,
 Of een ontstoken damp, die schichtig zal verdwijnen.

Ursul.

De zonne zal voortaan uw hutten niet beschijnen.

Juliaan.

- 1575 Hou stand, 't is ijdelheid, die eer verstuift dan stof.

1554. Gelikt: ontvlamd.

Ursul.

Des legers kreits verstrekk' den Hun een kerrekhof.

Juliaan.

Wie zijt ge, die bij nacht ons kwellen komt en plagen.

Ethereus.

Slechts wind, en rook, en damp, en stof, om uit te vagen.

Juliaan.

Indien ge niet ontvlucht, ik stel mijn zwaard te werk.
1580 Wat of de veldheer doet?

Attila.

Ik schrijf met kool een perk,
Tot mijn verzekering, en zal 't met vloeken wijen.

Juliaan.

Daar komt het ijslijk spook, en durft het overschrijven.

Attila.

Is 't wonder dat mijn haar hierdoor te berge rijst?

Ursul.

Bevriest uw hart nog niet zoo stijf en kil als ijs?

Attila.

1585 Och Ursul, laat me gaan. Och, spaar den koning 't leven!

Ursul.

Tiran, uw vuist heeft mij dien schicht in 't hart gedreven.

Attila.

Och, Ursul, laat me gaan, vergeef me toch dien moord.

Ursul.

Wij geesten eischen wraak. De hemel is verstoord.

Ethereus.

Durft gij, aartsmoordenaar, u langer hier vertrouwen?

Juliaan.

1590 Wijk af, ik zal u 't hoofd van buik en schoudren houwen.

Ethereus.

Heeft wind, en rook, en damp, en stof nu buik en hoofd?

Juliaan.

Daar leit de geest. Ik heb hem 't bekkeneel gekloofd.

Ethereus.

Nog leeft de geest. Uw zwaard is veel te plomp van snede.

Juliaan.

Och goede geest, vertrek, laat Juliaan met vrede.

Attila.

1595 Och Juliaan, wat raad? nu weet ik geen verblijf.

Ursul.

Gods straffe volgt Gods roe, gelijk de schaduw 't lijf.

Attila.

Het zweet breekt uit. Wie moet voor dit gezicht niet ijzen?
Prinses, ik zal mij nu genadiger bewijzen.

Ursul.

Gelijk ge zijt gewoon, die 't al verwoest, en stroopt,
1600 En Christenrijk in 't bloed der martelaren doopt.
Verbeeld u niet, dat God uw moedwil wil verschoonen.
Ik zal u 't halve hoofd van uwen Manfrid toonen.
Daar ziet gij 't van het lijf gesneden, en nog nat.
De ridderschap valt uit, met al de gansche stad.
1605 De tenten staan in brand. Uw volk verloopt te spade.
't Vergoten bloed roept wraak. 't Is uit met Gods genade.
De gansche stad valt uit. Al 't leger staat in vier.

Attila.

Wat zien we, Juliaan? wat aanzicht zien we hier?
't Is Manfrids eigen hoofd. Verwacht geen ander teeken.
1610 Och Juliaan, 't is tijd als d' andren op te breken.
Och Juliaan, breek op, met d' overige macht.
't Is veiliger gevloën, dan 't uiterste verwacht.

AARTSBISSCHOP. BURGEMEESTERS. REI VAN AGRIPPINERS.

Aartsbisschop.

Getrouwe ridderschap, zet hier de doodbaar neër,
En 't heilig lijk. 't Wordt spa, ook valt de weg te veer.
1615 Vooreerst genoeg, tot dat men 't lichaam voortgeleide,
En op het statelijkste een uitvaart toebereide,
Gelijk de heiligheid van zoo een heilig voegt.

- Maar dit toeschietend volk bleef al den nacht misnoegd,
 Indien hun oogen zelfs de doode niet eerst zagen.
- 1620 Men schuif de doodkist op. Daar leit ze nu verslagen,
 Die vrome kruisheldin, en stut van 't eeuwig rijk.
 Gij vaders van de stad, gij burgers algeijk,
 Om Gods wil, ziet toch eens, gij maagdekens, en vrouwen,
 Kom leek, en priester, kom de koningin aanschouwen.
- 1625 Zij schijnt niet dood, noch ook den slapende gelijk,
 Maar levend lacht ze u toe. Hier leit een bruid te prijk;
 Wier ziel in 't hemelsch koor, voor d' Engelen, ging trouwen
 Den schoonsten Bruidegom. Waar zag men ooit gehouwen
 Uit marmer eenig beeld, of lijk dat witter was.
- 1630 Zoo leeft d' albasten pop in d' ebbenhouten kas.
 Nog schijnt de purpre mond gebeën tot God te morren.
 De roos, op elke wang, weet nog van geen verdorren.
 Het haar behoudt zijn geur, ja krachtiger dan ooit.
 Zoo had ze zich voor 't leste om Jezus opgetooid.
- 1635 Zij heeft dien mond niet eens vertrokken, om de smarte
 Des doods, toen haar de dood de tanden zette in 't harte,
 Met dien verwoeden schicht. Geweerhaakt hangt hij nog
 In haar gekwetste borst, zoo wit, als melk en zog;
 Gemarmerd van het bloed, dat uit de wonde vloeide,
- 1640 En maakte een rooden vliet, waarin de ziele roeide,
 En zeilde, en vloog voor wind, voor stroom, recht hemelwaart,
 Der zielen haven in, beschut voor 't Hunsche zwaard.
 O wreede schicht, te wreed op zulk een teere spruite!
 't Was wonder dat uw punt niet weder af en stuitte,
- 1645 Of stomp werd op 't geziel en levendig albast
 Der Calidoonsche maagd, en hecht ge nog zoo vast,
 In 't middelpunt van 't hart? Maar waarom 't hart geschoten,
 Och edel hart! en niet een ander deel doorstooten?
 Neen, billijk is 't, dat zij, aan 't paradijs verloofd,
- 1650 Ook werde in 't hart gemerkt; gelijk 't gemarteld Hoofd,
 Haar Heiland, dien de speer in 't hart ging, door de zijde.
 Onwetende eerde u dus, die u dees eer benijdde.
 O allerzaligst lijk, ons allen voorgetreën,
 En in het bloedig perk met Jezus doorgestreën.

Burgemeester.

- 1655 Zij triomfeert bij God, met wien zij zich vereende,
 Met al haar duizenden, die, op de starren treënde,
 Nu omgaan met den kloot, aan 's hemels gouden boog,
 En, boven zon en maan, braveeren daar omhoog

- Gods vijanden, die niet onsterfelijke zielen,
 1660 Maar slechts het sterflijk lijf des martelaars vernielen.
 Het veld, dat door dien moord verwilderd leit, en woest,
 Gemest met bloed, en merg, teelt nu een rijken oegst,
 Daar God de vrucht af maait, en vult zijn ruime schuren
 Met garven zonder tal.

Rei.

- Wij tellen daaglijks d' uren,
 1665 Ja elken oogenblik, in 't uiterste gevaar,
 Dat Jezus ons verlos. 't Verlangen valt ons zwaar.

Aartsbisschop.

- O waarde burgerij, de hemel wil u sterken.
 Gedenk, gij strijdt ter nood voor huizen, en Gods kerken;
 Gij strijdt voor lijf en ziel, voor Gods gerechte zaak,
 1670 Voor 't algemeen geloof. Schep moed. Beveel de wraak
 Den allerhoogsten troon: hij bleef nooit Dwingland schuldig
 De lang gedreigde straf. Volhard, beveel geduldig
 Hem d' uitkomst van 't gevecht. De hemel weet zijn tijd.
 Men triomfeerde nooit dan na den bangen strijd.
 1675 Nu dorscht Gods straffe hand den droeven ingezeten.
 De vlegel breekt niet eer voor dat die is versleten.
 Gods oordeel scheidt aldus het koren van het kaf;
 Al dreunt er 't gansche Sticht, gelijk een dorschvloer, af.
 Wij zitten nog beschermd, en met besloten muren.

Rei.

- Argentoraat, en Trier, en Tongren, ons geburen,
 Zijn al in d' asch geleid, en in den grond vergaan.
 Indien een sterker valt, hoe kan een zwakker staan?
 De bliksem met geweld gedreven op de toppen
 Van toornen, en van kerk, het bloed, bij roode droppen,
 1685 Geregend hier en daar; de tortsen in de lucht;
 De wolken vol geschreis, en oorelogsgerucht;
 Het hemelsche gezang, het loeien uit de koren,
 Gaan zwanger van al 't leed, dat daaglijks wordt geboren.
 Ons vesten gapen vast, en waren flus vermand.

1678. 't Gansche Sticht: het aartsbisdom van Keulen. — 1680. Argentoraat: Straatsburg. — 1683—1688. Zulke voorteekenen, die ons herinneren aan 't geen Josephus en Hegesippus verhalen aangaande de wonderen, die plaats hadden voor de versterking van Jeruzalem — werden nog in Vondels tijd onafscheidelijk geacht van alle noodlottige gebeurtenissen. Wie twijfelt, sla Godfrieds *Kroniek* maar eens op, die er vol van is.

- 1690 Wij hoorden dien tiran vast brullen moord en brand.
 De macht der burgerij begon al uit te spatten.
 De Hun zal straks den storm met meer gewelds hervatten,
 En boren door de breuk in stad, die open leit.
 Ik zie, hoe 't grimmig zwaard langs markt en straten weid,
 1695 En neervelt, wat het vindt. Ik hoor ons vrouwen krijten.
 'k Zie dochters aangezicht en bloote borsten rijten,
 Met hangende perruik geschonden en gesleurd.
 Ik zie dees stad in brand, en als een kleed gescheurd.
 Nu zal ons beek van 't bloed der menschen overloopen.
 1700 Men sluit de poort vergeefs, de muren liggen open.

Burgemeester.

Godvruchtig Licht, verlicht het volk met uw gebed.
 Wij knielen al met u, en hopen op ontzet.

Aartsbisschop.

- Aandachtige gemeent, hou op, hou op van schreien.
 Ik zie, om 't hoofd van 't lijk, een vlam van tongen weien,
 1705 En lekken Ursuls kroon. Ai zie, hoe schoon het speelt.
 Ik zie nog meer, een wolk, die zich daarboven deelt,
 En zwanger van Gods glans vast werkt door te breken.
 Schep moed, mijn volk, schep moed. Dit is geen ijdel teeken.
 Wij zijn alree verhoord. Nu langer niet geschroomd.
 1710 De wolk gaat op. Wat Zon of hier te voorschijn komt?
 Wat starren of dit zijn, die voor en achter krielen?
 Gewis 't is Ursuls geest, bestuwd met martelzielen,
 Met zooveel duizenden, als flus gesneuveld zijn.
 Ik ken die kruisbanier. 't Is spook, noch droom, noch schijn.
 1715 Wij wekten haren geest met ons eendrachtig smeeken.
 Zij wenkt ons. Luister toe. Daar vangt zij aan te spreken.

SINTE URSUL.

- Gij Agrippiners, staakt dit jammerlijk gesteen.
 Ik hebbe op uwen muur met al mijn heir gestreën,
 En ging dien Dwingeland in zijne tent bestoken.
 1720 Al 't leger vlucht met hem, en is voort opgebroken.
 De bliksemstraal, die brand in alle hutten sticht,
 Vergunt den Hun geen tijd, dat hij zijn hielen licht.
 Gansch Keulen, met den dag in 't leger uitgevallen,
 Sleept eenen grooten roof in zijn verlorene wallen.
 1725 Die woedende tiran, zoo wijd en zijd gevreesd,

1725—1729. Volgens sommige schrijvers werd Attila, na met Hedice, dochter van den Koning der Bactrianen, getrouwd te zijn, in den eersten bruiloftsnacht door haar omgebracht.

- Zal 's nachts, in 't bruiloftsbed, op 't vroolijkt van zijn feest,
 Smoordronken van den wijn en 't bloed, allengs gedronken,
 Daar zijn bestorven bruid hem reutlen hoort, na 't ronken,
 Haast braken 't godloos hart, en smoren in zijn bloed,
 1730 Dat tegen Christus kerk, en Gods autaren woedt.
 Laat u 't geleden leed noch jammer niet bedroeven.
 God wou uw hart door 't vuur des oorlogs dus beproeven.
 Bestelt ons lichamen ter aarde, zoo 't behoort.
 De hemel zal uw Dom, uw Raadhuis, en uw poort,
 1735 Van hier, in tijd van ramp, en tegenspoed vertroosten.
 Verwacht in uwen schoot het drietal, dat van 't Oosten
 Zich boog voor d' arme kribbe, en offerde zoo mild;
 Drie kronen dan, gevoerd in eenen rooden schild:
 Drie kronen zullen braaf op onze armijnen passen.
 1740 Ik zie der muren kreits hoe langer wijder wassen,
 Door allerhande ramp; d' aartsbisschop, in den top
 Van 't keizerrijk te keur, om een gekroonden kop;
 En 't heilig Agrippijn, door tegenspoed verzochter,
 Volharden, als een echte, oprechte Roomsche Dochter.

Aartsbisschop.

- 1745 Verlosser, zijt geloofd, die d' eer behoudt in 't veld,
 En Englen zonder tal, en martelgeesten stelt
 Tot wachters van de stad. Wij buigen ons, wij groeten
 SINTE URSEL en haar heer. Wij offren aan haar voeten
 Geen wierookvat vol reuk, maar 't hart vol dankbaarheid.
 1750 Mij dunkt ik zie alree ons vesten uitgeleid,
 Sinte Ursuls veld daarin getrokken, en begrepen,
 De Keulsche maagden macht van steenen t'zamen sleepen,
 En bouwen haar een kerk, zoo ijverig als ooit.
 Gezegend zij Klemaat, die Gods gebouw voltooit.
 1755 Drie zilvren tomben, rijk van Indiaansch gesteente,
 Begraven in 't autaar, beveelt men haar gebeente,
 't Lijk van Cyriacus, en 't lichaam van Konaan;
 Waarop men, onder spel en koorgezang voortaan
 Den hemel eeuwig dankt met heilige offeranden,
 1760 Daar gulden kandelaars, daar gulden lampen branden.
 Noch feest, noch ommegang ontsta dees maagdekerk;
 Daar elk haar rustbed hebbe, en haar gewijde zerk.

1736. Het drietal: de drie Koningen, de beschermheiligen van Keulen. — 1739. Braaf: goed, fraai. — Armijnen: hemelijken, zie vs. 282. — 1742. Te keur: als Keurvorst. — 1743. Verzochter: meer beproefd. — 1754. Klemaat: Clematius, die een kerk stichtte, aan de maagden gewijd. — 1761. Ontsta: ontbreke.

- Men berg al 't overschot in eene gouden kamer;
En haar gedachtenis zij Keulen aangenamer
1765 Dan eindelooze schat; maar d' asch, en maagdestof
Zich spreijende, vereischt een grooter kerrekhof
Dan d' aldergrootste stad. Men grabbelt om dees bloemen.
De Teems zal zelf een stad naar een der maagden noemen.
Zoo leven, na den dood, die 't leven hier versmaân.
1770 Zoo komt de glorie thuis, die naar Gods glorie staan.

VERGETEN GEDICHTEN.^I

Witbaart van mijn Dochterken.^{II}

D E felle Dood, die nu geen wit mag zien,
Verschoont de grijze liën,
Zij zit omhoog, en mikt met haren schicht,
Op het onnoozel wicht,
5 En lacht, wanneer, in 't scheien,
De droeve moeders schreien.
Zij zag er een, dat, wuft en onbestuurd,
De vreugd was van de buurt,
En, vlug te voet, in 't slingertouwte sprong;
10 Of zoet Fiane zong,
En huppelde, in het reitje,
Om 't lieve lodderaitje:
Of dreef, gevolgd van een wakkren troep,
Den rinkelenden hoep
15 De straten door: of schaterde op een schop:

I. Onder deze rubriek zijn eenige gedichten opgenomen, die door den heer Alberdingk Thym niet in de door hem vastgestelde volgorde zijn opgenomen.

II. Sara van den Vondel was de tweede dochter van onzen dichter en van Mayken de Wolf, vermoedelijk werd zij omstreeks 1622 geboren; zij overleed in September 1633 en werd 12 September in de Oude Kerk begraven.

1. Die nu geen wit mag zien: die met geen witte haren (grijze liën) te doen wil hebben. — 7. Wuft en onbestuurd: deze epitheta moeten hier niet in den gewonen, min gunstigen zin worden opgevat; doch schilderen naar waarheid het kind, dat, nog door geen rede of overleg bestuurd, los en dartel daarheen huppelt. — 10. Zoet Fiane: de aanhef, of 't refrein van een thans vergeten liedje. — 12. 't Lieve Lodderaitje: Hier, schijnt het, wordt gezinspeeld op een rondedans, waarbij een in 't midden stond, een soort van „Patertje langs den kant.” Lodderaitje is blijkbaar van lodder, 't welk „weelderig, aantrekkelijk, verleidelijk” beteekent. 14. Rinkelenden hoep: hoepel met rinkels.

- Of speelde met de pop,
 Het voorspel van de dagen,
 Die d' eerste vreugd verjagen:
 Of onderhiel, met bikkell en bonket,
 20 De kinderlijke wet,
 En rolde en greep, op 't springend elpenbeen,
 De beentjes van den steen:
 En had dat zoete leven
 Om geld noch goed gegeven:
 25 Maar wat gebeurt? terwijl het zich vermaakt,
 Zoo wordt het hart geraakt,
 (Dat speelziek hart) van eenen scherpsten flits,
 Te doodlijk en te bits.
 De Dood kwam op de lippen,
 30 En 't zieltje zelf ging glippen.
 Toen stond helaas! de jammerende schaar
 Met tranen om de baar,
 En kermde nog op 't lijk van haar gespeel,
 En wenschte lot en deel
 35 Te hebben met haar kaartje,
 En dood te zijn als *Saartje*.
 De speelnoot vlocht (toen 't anders niet mocht zijn)
 Een krans van roosmarijn,
 Ter liefde van heur beste kameraad.
 40 O kranke troost! wat baat
 De groene en gouden lover?
 Die staatsie gaat haast over.

16, 18. De zin is: het spelen met de pop is een voorspel van den tijd, wanneer het meisje vrouw en moeder zijn zal, en de dartele vreugde der jeugd voor de zorgen zal plaats maken. — 19. Bonket is van bonk. 't Beteekent dus „bonkje, koosje.” Nog heden ten dage worden op sommige plaatsen van ons vaderland dergelijke bonken of koten door de kinderen bij 't spel (bikkelspel) gebezigd. — 22. Van den steen: den stoepsteen namelijk. — 27. Flits pijl. — 35. Kaartje: vriendinnetje. — 38. Een krans van roosmarijn: het was toen nog de gewoonte — en is het heden nog ten platten lande — aan jeugdige dooden een bloemkrans op 't hoofd te zetten. Men bezigde tot zoodanigen krans meestal roosmarijn, welke plant den dooden geheiligd was. — 41. De groene en gouden lover: voor kinder-lijken werd de krans met groene en gouden lovertjes doornvlochten.

Op het tooneel des Aardrijks,

OF

NIEUWE ATLAS.

UITGEGEVEN DOOR W. EN I. BLAEU.III

- DE wereld is wel schoon, en waardig om t' aanschouwen,
 Maar 't reizen heeft wat in. De kosten vallen zwaar.
 Men mag den Oceaan niet al te veel betrouwen.
 De bergen rijzen steil. De bosschen zien te naar.
- 5 De stroomen gapen wijd, om over heen te stappen.
 De mijlen rekken staag. De landen strekken veer.
 De rijken, tegen een gedeelt door vijandschappen,
 Die staan in 't harrenas, en trekken het geweer:
 De bittere kou verkleumt. De hitte braadt de leden,
- 10 De lucht die hangt vol damps, of moord met felle pest.
 Men vindt ongestavrij volk, en onbewoonde steden,
 Woestijnen, daar 't gediert des nachts verlaat zijn nest:
 En brult en huilt, om roof en aas van vee of menschen.
 Het zand bezwaart den gang. De ganger hijgt, en rookt,
- 15 Op 't ongebaande pad. Dan is 't vergeefs te wenschen
 Naar den verlaten haard, daar moeder eten kookt.
 O reisgezinde geest, gij kunt die moeite sparen,
 En zien op dit tooneel de Wereld, groot en ruim,
 Beschreven en gemaald in kleen begrip van blaren.
- 20 Zoo draait de schrandere kunst den aardkloot op haar duim.

III. Zooals dit opschrift reeds aangeeft, schreef Vondel dit gedicht als lofdicht op: Tooneel des aerdrickx, Ofte nieuwe atlas, Dat is Beschryving van alle Landen; Nu nieuylcx uytgegeven, door Wilhelm: en Johannem Blaeu. Amst. 1635, gr. folio.

14. De ganger: thans alleen maar gebezigd in samenstellingen als: „voetganger, bedevaartganger” enz.

Op Willem Bartjens.^{IV}

G IJ ziet het zichtbaar deel van Bartjens hier naar 't leven,
 Van zijn onzichtb'ren geest heeft hij u zelf gegeven
 Een prent in 't rekenboek dat nergens faalt noch suft
 Maar volgt tot dienst der jeugd Euclides rijp vernuft.

IV. Dit gedicht behoort tot deze periode gebracht te worden en niet op het jaar 1612, zooals vroegere uitgevers meenden: 1°. omdat het gegraveerde afbeeldsel, waaronder dit vers het eerst voorkomt, een oud man voorstelt en 2°. omdat Pieter du Bordieu, die het portret schilderde, geboren werd in 1608 te Lilla-Bouchard en dus eerst omstreeks dezen tijd het kan geschilderd hebben.

De naar dit schilderij gegraveerde prent van Savery is waarschijnlijk ook in 1636 of 1637 gesneden om dienst te doen voor den druk van 1637 in Bartjens' *Cyfferinghe*.

Eindelijk kan nog als bewijs aangevoerd worden, dat dit gedicht vermoedelijk in 1636 gemaakt is, dat Du Bordieu 5 Juni 1636 poorter werd te Amsterdam, waar Bartjens zich ook weer gevestigd had en dat hij in Mei 1637 weer te Leiden woonde.

Het gedicht is dan ook ten onrechte in deel I bl. 84 van deze uitgaaf afgedrukt.

Geboortekrans

VOOR JONKVROUW

KATARINE VAN WICKEVORT.^V

O Kransken, uw geluk weegt over;
 Geenszins om dat de gouden lover
 En zijde bloem u sieraad strekt;
 Maar omdat gij het haar bedekt

V. Katarine van Wickevort was de dochter van Gasper (Jasper) Jansz. van Wickevort (geb. 14 Dec. 1564 te Antwerpen, begraven 5 November 1648 te Amsterdam) en van Margriet Bosschaerts, wed. van Cornelis van Beseler. Zijne eerste vrouw, Catharina Jurriaensdr. Rentorps, was 18 Oct. 1611 overleden.

Uit het eerste huwelijk werden dertien, uit het tweede twee kinderen geboren. Die twee kinderen waren Cornelis, geb. in 1614, st. te Napels, en

- 5 Van d' eelste bloem der lentebloemen,
Om wie van haar geluk zou roemen
Dees hand, zoo 't Venus daar toe brocht,
Dat zij dees bloem eens plukken mocht,
10 Waar op een drom van vrijers lonken.
Wat baat de bloem, dat zij blijft pronken
Vergeefs op haren groenen struik?
Men looft de dingen om 't gebruik.
Geplukte roos kan 't hart verkwikken,
Dat in zijn flauwte scheen te stikken.
15 Wat 's aangenamer dan de lent?
Doch eer men 't merkt loopt zij ten end.
Wat baat de bloem den dauw te slorpen?
Zij is 't verwelken onderworpen.
Bedocht dit schoone *Katharijn*,
20 Die boven zon en zonneshijn,
Verblijdt alle oogen, die haar minnen;
Zij zou haar al te schuwe zinnen,
Als een gezeggelijke maagd,
Op hem, die trouwe liefde draagt,
25 Eens zetten, en met gunstige ooren
Naar zijn gebeën en klachten hooren;
Eer haar de lentetijd ontschoot.
Wat eenzaam leeft is levend dood.

Catharina, geb. 11 Maart 1616, overleden in 1661. Zij ondertrouwde 25 Maart 1638 te Amsterdam met Valerius Rover. De aantekening daarvan in het Puiboek luidt aldus: „Valerius Roever, van Amsterdam, out 26 jaer, geen ouders hebbende, geassisteert met Jacques van Gistelen, syn oom, woonende op de Heeregracht, en Catharina van Wickevort, van Amsterdam, out 22 jaer, geen ouders hebbende, geassisteert met haer suster Maria van Wesenbeck op de Coninxgracht.”

Het gedicht is, blijkens den inhoud, vóór haar huwelijk vervaardigd, mischien wel in het najaar van 1636.

6, 7, 8. Uit deze regels, in verband met vs. 24, zou men kunnen vermoeden, dat Vondel dit gedicht voor een aanbiddend van Katarine maakte en dezen sprekend invoerde.

Op de Steenen Brug

OP DEN AMSTEL.^{VI}

Acht zuilen op de rij, een brug van zwaren last,
Begront den Amstel niet, en staat allijk wel vast.

VI. Toen in 't jaar 1633 het groot Rondeel bij de voormalige Regulierspoort werd geslecht, en dit laatste vervangen door een groot burgerhuis, 't welk, tot logement ingericht, nog dien naam draagt, had men ook begrepen de lange houten brug, welke zich aldaar bevond, te moeten doen vervangen door een steenen brug. Deze was nu voltooid en rustte op acht zware zuilen, die zeven bogen vormden; welke zuilen niet op den bodem van den Amstel rustten, maar op roosterwerk gesticht waren, dat door zware ingeheide palen gedragen werd. Hierop zinspeelde Vondel in de hierboven afgedrukte regels, die boven den middelsten boog werden gesteld.

2. Begront: d. i.: rust niet op den grond: raakt den grond niet.

NALEZING.

Bl. 1. *Op Trajaen Boccalijns' Kundschappen van Parnas*. Dit gedicht werd door den heer Alberdingk Thijm, m. i. hier ten onrechte opgenomen. Het komt eerst gedrukt voor in Vondels *Poëzy*, II bl. 247, die na Vondels dood door G. Brandt werd uitgegeven. Vermoedelijk behoort het gedichtje op het jaar 1671 geplaatst te worden, daar in dat jaar een vertaling van dit werk verscheen.

Bl. 14. *Kersnachjen bij Joffr. Tesselscha gezongen, in 't jaar 1632*. Het bewijs dat deze reizang uit den Gysbrecht van Aemstel vijf jaren vroeger dan het treurspel gedicht werd, is door den heer Alberdingk Thijm niet geleverd.

Bl. 28. reg. 5 v. o. *staat*: (zie bl.), *lees*: (zie bl. 2 noot).

Bl. 31. *Op het Dolhuis, t' Amsterdam*. Van dit gedichtje is het jaar der vervaardiging niet bekend. Misschien behoort het op het jaar 1633 geplaatst te worden.

Bl. 43. reg. 8 v. o. *staat*: (1635), *lees*: (1634). Het gesticht werd 1 Juli 1634 in gebruik genomen.

Bl. 46. *Onverwacht gerucht van des Kardinaals eerste Vlucht*. Het bewijs dat dit gedicht van de hand van Vondel is, werd tot heden nog niet geleverd. Het komt alleen gedrukt voor in de bundels van Vondels gedichten, die buiten medeweten des dichters het licht hebben gezien. Ook heeft Brandt het in zijn uitgave niet opgenomen.

Bl. 48. Blijkens mijne *Bibliographie van Vondels werken* n°. 731 bestaat van dit gedicht ook een afzonderlijke uitgave, die waarschijnlijk vóór Blau's *Tooneel des aerdrucx* (1635) verschenen is.

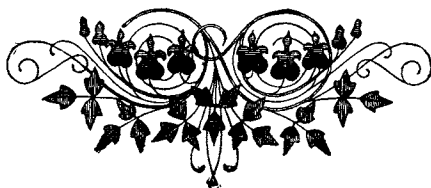
Bl. 100—110. Van de hier afgedrukte „Stedevaerzen” staat het alleen vast dat het gedicht „op Narbonne” (bl. 102) en dat „op Avignon” (bl. 104) vóór of in het jaar 1635 vervaardigd zijn.

Van de andere is het niet bekend. Zij komen, voor zoover bekend is, voor het eerst gedrukt voor in Vondels *Poëzy* van 1682 (II, bl. 536—604).

Bl. 115. *Blaauwe Scheentje*. Ook van dit gedichtje is het jaartal van vervaardiging onzeker. Het komt in den bundel van Vondels *Poëzy*, in 1647 verschenen, het eerst gedrukt voor.

Bl. 116. *Deuntje*. Op dit gedichtje is hetzelfde van toepassing als op het voorgaande.

Bl. 132. *Op ons Weeshuis*. In welk jaar deze gedichtjes vervaardigd zijn, is onzeker. Zij komen het eerst gedrukt voor in den door Vondel zelve uitgegeven bundel zijner *Verscheide Gedichten*, 1644.

INHOUD

VAN HET DERDE DEEL.

	Blz.
Op Trajaen Boccalijns Kundschappen van Parnas (?)	1
Inwijding der doorluchtige Schole t' Amsterdam, (8 Jan. 1632)	2
De doorluchtige Schole in 't Kerksken van St. Agnes te Amsterdam (Januari 1632)	5
Huygh de Groots Verlossing (1632)	6
Uit het Stamboek van Christiaen Kas (1632 ?)	7
Olijftak aan Gustaef Adolf (Januari 1632)	8
Lijkklacht over Ernest Casimir, Stadhouder van Vriesland (Juni 1632)	10
Stedekroon van Frederick Henrick, op den grooten triomf van Maestricht en d' andere Steden en Schanssen (Augustus 1632)	11
Kersnachjen bij Joffr. Tesselscha gezongen, in 't Jaar 1632	14
Aan de Beek op de hofsteê van Laurens Baeck (?)	15
Dankdicht aan Jacob Baeck (?)	17
Grafschrift voor Pappenheim (November 1632)	19
Dankoffer aan David de Wilhem (1632 ?)	20
Aan Apollonia van Veen (1633 ?)	22
Vredewensch aan Const. Huigens (1633)	23
Deuntje aan Mr. Corn. Tymensz. Padbrué (1633)	24
Kinder-lijk (1633)	25
Op den Hr. Huigh de Groot (September 1633)	26
Vertroostingje aan Geeraerd Vossius (October 1633)	26
Lijkzang over Dionijs Vos (October 1633)	28
Gedachtenis van Geurt Diedricksz. van Beuningen (November 1633)	29
Op het Dolhuis t' Amsterdam (?)	31
Op de ontleding des Menschelijken Lichaams door V. F. Plemp (1633)	31

INHOUD VAN HET DERDE DEEL.

	Blz.
Op het overlijden van Isabella Clara Eugenia (December 1633)	33
Begraafnis van den Hond van Schout Bont (20 Jan. 1634)	35
Bede aan het Westewindken (Maart 1634)	36
Op de Diepzinnige Puntdichten van den Poët John Donne (1634)	38
Fakkel van Dr. Joan Blau en Geertruyd Vermeul (November 1634)	39
Op de Tweedracht der Christe Princen (1634)	41
Bede voor het Walen Weeshuis t' Amsterdam (1634)	43
Lijklacht, aan het Vrouwe-choor (Februari 1635)	44
Onverwacht gerucht van des Kardinaals eerste Vlucht	46
Brief van H. de Groot aan Vondel (5 Juni 1635)	47
De Rijnstroom (?)	48
Op den Zendbriefschrijver van D. Mostart (Juni 1635)	53
Op den Heer Nicolaes Hasselaer (Augustus 1635)	54
Huig de Groots Josef of Sofompaneas (October 1635)	55
De vertaler aan alle Nederlanders	55
Personagiën	59
Sofompaneas	59
Bestand, tusschen Polen en Zweden (1635)	100
Stede-vaerzen (?)	100
Op Bordeaux	100
Op Narbonne	101
Op de Waterwel te Nismes	101
Op Thoulouse	101
Op Arles	101
Op Blaye	102
Op den Held Roeland	102
Op Narbonne (1635)	102
Van Narbonne	103
Op Avignon (1635)	104
Op Poitiers	104
Op Tours	104
Op de wonderbare Brug, genoemd Pont du Gard	105
Op Mans	105
Op Marseille	105
Op de Abdije van St. Illidius	106
Op de Schilderij van de Maagd van Vaucouleurs, Johanna d'Arc	106
Bijschrift onder 't uurwerk van 't Paleis te Parijs	106
Op het Zinnebeeld van Lodewijk den XII	107
Ter gedachtenis van Hendrick den III	107
Op de Zalf-flesch te Marmonstier	107
Voor de Kapel van S. Martha te Tarascon	107
Op de Geraamtens eeniger Lichamen in zekere Kerk te Toulouse	107
Op het omstorten van de Naalde te Blois	108
Op het Wapenhuis te Parijs	108
Bijschrift voor 't koninklijke Vogelhuis	108
Op d' Afbeeldingen eeniger koningen van Vrankrijk	109
Grafschrift voor Willem den Overwinner	109
Grafschrift voor Machtelt, Gemalin van Willem den Overwinner	109
Op de Afbeeldinge van Petrarcha	110
Van de Rhosne en Arar	110
De Bruiloft van Cana. Aen G. Anslo en A. Schouten (April 1636)	111
Aen den Heer C. Barlaeus door Jac. Baeck (1636)	113
C. van Baerles aanspraak aan Jacob Baeck	114
Blaauwe scheentje (?)	115

INHOUD VAN HET DERDE DEEL.

	Blz.
Deuntje (?)	116
Op de schoorsteen van Jofvr. Cath. Blaeu (?)	116
De Waardigheid van den broek (?)	117
Behoude reis aan Willem Pizo (October 1636)	117
Grafdicht op Jonkv. Isabelle Le Blon (Juni 1636)	118
Vertroosting, aan de Ouders van Isabelle (Juni 1636)	119
Op Jonkv. Isabel Le Blon (Juni 1636)	120
De Musch van Susanne Bartelot (Juli 1636)	120
Waarschouwing voor het Muschken van Susanne Bartelot (Juli 1636)	126
Geluk, aan den Heer G. Schaep (Februari 1637)	127
Spiegel van Marie Spieghels (1637)	129
Aan den Heer Const. Huigens (Mei 1637)	130
Op Mevr. van Zuilichem (Mei 1637)	132
Op ons Weeshuis (?)	132
De Bruiloft van Joan van de Pol en Duifken van Gerwen (Mei 1637)	133
Zegezing ter eere van G. van Vinckenroy (1637)	138
Geluk, op het Huwelijk van M. Pompe en Adriana van Beveren (November 1637)	143
Op den nieuwen Schouwburg (1637)	144
Schouwburg-Rijmen (1637)	146
Onder de Kroonlijst van de voorpoort	146
Waarschouwing	146
Voor den Schoorsteen in de Regentenkamer	146
In de Kamer der Tooneelspelers	146
Onder de lijst, boven de Loges	146
Op een der balken aan de Zoldering	147
Op een ander der balken	147
Op de architraaf der tooneelgalerij	147
Raad	147
Als Gysbert van Aemstel belet werd gespeeld te worden door N. N., een Akenaar (1637)	147
Gysbreght van Aemstel (October 1637)	148
Opdracht aan den Hr. Huigh de Groot	148
Voorspel van Gysbreght van Aemstel	152
Kort begrip	153
Personagiën	155
Gysbreght van Aemstel	156
Klachte over Cornelia Vos (Januari 1638)	214
Ter eeuwige Gedachtenisse van Nikolaas van Kampen (April 1638)	216
Bruiloftlied voor G. Bartelotti en J. van Erp (Mei 1638)	217
Hugo de Groots Beandwoording der Opdracht van den „Gysbreght” (1638)	218
H. de Groot aan G. Vossius	219
Op de Blijde Inkomst van Maria de Medicis (September 1638)	220
In honore della Regina Maria de Medici, door Tesselscha	220
Wellekomst van Marie de Medici	220
Baerles Beschryving der Feestelijkheden	221
Op het Corporaalschap des Heeren van Swieten (1638)	238
Op den Heere Jakob de Graef (October 1638)	238
Op Korn. Gysbertsz. Plemp (October 1638)	239
Rozemond (1638)	240
Op de Schrijfkunst van H. Meurs (1638)	243
Uitvaart van Jakob Baeck (April 1639)	243
Elektra van Sofokles (Mei 1639)	245
Inleiding	245

INHOUD VAN HET DERDE DEEL.

Opdracht aan Maria Tesselscha	Blz. 248
Inhoud	251
Personagiën	251
Elektra	252
Breeder inhoud van Elektra	311
Maagden (1639)	313
Inleiding	313
Opdracht aan Agrippine	314
Inhoud	316
Personagiën	319
Maagden	319

VERGETEN GEDICHTEN.

Uitvaart van mijn Dochterken	379
Op het tooneel des Aardrijks of nieuwe Atlas	381
Op Willem Bartjens	382
Geboortekrans van Katarine van Wickevort	382
Op de steenen Brug op den Amstel	384

